

Hallituksen esitys Eduskunnalle muutoksenhakua käräjäoikeudesta koskevaksi lainsäädännöksi

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi oikeudenkäymiskaaren muutoksenhakua käräjäoikeudesta hovioikeuteen ja valitusasian käsittelyä hovioikeudessa koskevia säännöksiä. Lisäksi ehdotetaan oikeudenkäymiskaareen otettaviksi säännökset, jotka mahdollistaisivat korkeimman oikeuden ennakkoratkaisun saamisen nopeutetussa menettelyssä.

Esitys sisältää ehdotuksen nykyisen seulon-tajärjestelmän korvaavasta jatkokäsittelylupajärjestelmästä. Jatkokäsittelylupajärjestelmä olisi soveltamisalaltaan rajoitettu. Riita-asiassa tarvittaisiin jatkokäsittelylupa, jos käräjäoikeuden ratkaisu on asianosaiselle vastainen vain saamisen osalta eikä kysymyksessä oleva rahamäärä ole enemmän kuin 10 000 euroa. Rikosasioissa vastaaja tarvitsisi jatkokäsittelyluvan, jos häntä ei ole tuomittu ankarampaan rangaistukseen kuin neljä kuukautta vankeutta. Virallinen syyttäjä ja asianomistaja tarvitsisivat luvan, jos valitus koskee rikosta, josta ei ole syytteessä mainittujen seikkojen vallitessa tehtynä säädetty ankarampaa rangaistusta kuin sakko tai enintään kaksi vuotta vankeutta. Järjestelmää ei sovellettaisi muun muassa hakemusasioihin eikä muihin kuin saamista koskeviin riita-asioihin.

Kysymys jatkokäsittelyluvan myöntämisestä käsiteltäisiin hovioikeudessa kirjallisessa menettelyssä. Lupa olisi myönnettävä, jos ilmenee aihetta epäillä käräjäoikeuden ratkaisun lopputuloksen oikeellisuutta tai sen oikeellisuutta ei ole mahdollista arvioida jatkokäsittelylupaa myöntämättä. Lupa tulisi myös myöntää, jos asian jatkokäsittely olisi lain soveltamisen kannalta muissa samanlaisissa asioissa tärkeitä tai jos siihen olisi muu painava syy. Yksinomaan näytön arviointia varten lupaa ei kuitenkaan tarvitsisi myöntää, ellei käräjäoikeuden ratkaisun oikeellisuutta ole perusteltua aihetta epäillä valituksessa esitettyjen seikkojen perusteella.

Jatkokäsittelyluvan myöntämistä koskeva kysymys käsiteltäisiin hovioikeudessa pää-

säännön mukaan kolmen jäsenen kokoonpanossa. Yksi jäsen voisi kuitenkin selvissä tapauksissa myöntää luvan. Luvan myöntämättä jättäminen edellyttäisi, että kaikki jäsenet olisivat asiasta yksimielisiä.

Pääkäsittelyn toimittamista koskevia säännöksiä ehdotetaan tarkistettaviksi. Pääkäsittely toimitettaisiin lähtökohtaisesti vain asianosaisen vaatimuksesta. Jos asianosainen ei olisi pääkäsittelyn toimittamista vaatinut, hovioikeus voisi toimittaa pääkäsittelyn omasta aloitteestaan katsoessaan sen tarpeelliseksi. Säännös siitä, että hovioikeuden on toimitettava pääkäsittely sitä koskevasta vaatimuksesta riippumatta, ehdotetaan poistettavaksi.

Velvollisuuteen toimittaa pääkäsittely asianosaisen vaatimuksesta ehdotetaan poikkeuksia. Pääkäsittelyä ei tarvitsisi toimittaa, jos asiassa ei ole otettava vastaan suullista todistelua ja jos pääkäsittelyn toimittaminen on muutoinkin selvästi tarpeetonta huomioon ottaen erityisesti asian laatu ja merkitys asianosaiselle.

Pääkäsittelyä koskevia säännöksiä tarkistettaessa on otettu erityisesti huomioon Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytäntö siitä, milloin muutoksenhakutuomioistuimella on velvollisuus järjestää suullinen käsittely.

Jos pääkäsittely toimitetaan ja asiassa on kysymys käräjäoikeuden suullisen todistelun uskottavuudesta tekemästä arviosta, tulisi käräjäoikeudessa vastaanotettu suullinen todistelu jatkossakin ottaa tarpeellisilta osiltaan uudelleen vastaan. Näytön arvioinnin riitauttaminen ei kuitenkaan enää automaattisesti johtaisi siihen, että suullinen todistelu otettaisiin hovioikeudessa uudelleen vastaan.

Esityksessä ehdotetaan otettavaksi käyttöön menettely, joka mahdollistaisi muutoksenhaun käräjäoikeudesta suoraan korkeimman oikeuteen. Ennakkopäätösvalitus on tarkoitettu sovellettavaksi tilanteessa, jossa lain soveltamista koskeva kysymys on ker-
tautunut suuressa määrässä oikeussuhteita ja

jossa ennakkoratkaisun viipyminen pitkittäisi oikeudellista epävarmuutta ja aiheuttaisi tarpeettomasti ongelmia. Menettely edellyttäisi asian osapuolten suostumusta ja korkeimman oikeuden myöntämää valituslupaa. Menette-

lyä sovellettaisiin sekä riita-, rikos- että hakemusasioihin.

Lait ovat tarkoitettut tulemaan voimaan noin kuuden kuukauden kuluttua siitä, kun ne on hyväksytty ja vahvistettu.

SISÄLLYS

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ.....	1
SISÄLLYS.....	3
YLEISPERUSTELUT.....	5
1 JOHDANTO.....	5
2 NYKYTILA.....	6
2.1 Lainsäädäntö ja oikeuskäytäntö.....	6
Muutoksenhaku käräjäoikeudesta hovioikeuteen.....	6
Valitusasian käsittely hovioikeudessa.....	6
Hovioikeuden kokoonpano.....	7
Valmistelu.....	7
Asian ratkaiseminen esittelystä.....	8
Asian ratkaiseminen pääkäsittelyssä.....	8
Muutoksenhaku lukuina.....	10
2.2 Muutoksenhaku perustuslain näkökulmasta.....	12
2.3 Kansainväliset sopimukset.....	14
Euroopan ihmisoikeussopimus.....	14
Kansalaisyhteisöoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskeva yleissopimus.....	19
Euroopan neuvoston suositus muutoksenhakumenettelystä riita-asioissa.....	20
2.4 Kansainvälinen kehitys sekä ulkomaiden lainsäädäntö.....	20
2.5 Nykytilan arviointi.....	21
Toimiva hovioikeusmenettely.....	21
Pääkäsittely.....	21
Mahdollisuus ohittaa hovioikeus muutoksenhakuasteena.....	23
3 ESITYKSEN TAVOITTEET JA KESKEISET EHDOTUKSET.....	23
3.1 Tavoitteet.....	23
3.2 Toteuttamisvaihtoehdot.....	24
Seulontamenettelyn kehittäminen.....	24
Muutoksenhakuoikeuden rajoittaminen näyttöratkaisuihin.....	24
Muutoksenhakulupajärjestelmä.....	24
Pääkäsittelyä koskevien säännösten muuttaminen.....	25
Mahdollisuus ohittaa hovioikeus muutoksenhakuasteena.....	26
3.3 Keskeiset ehdotukset.....	26
Yleistä.....	26
Jatkokäsittelylupajärjestelmän soveltamisala.....	27
Hovioikeuden kokoonpano.....	33
Lupaperusteet.....	33
Lupamenettely.....	35
Lupapäätös.....	36
Pääkäsittelyä koskevien säännösten tarkistaminen.....	37
Hovioikeuskäsittelyä koskevat muut ehdotukset.....	41
Ennakkopäätösvalitus.....	41
4 ESITYKSEN VAIKUTUKSET.....	42
4.1 Jatkokäsittelylupajärjestelmän vaikutuksista tehdyt selvitykset.....	42
4.2 Taloudelliset vaikutukset ja vaikutukset viranomaisten toimintaan.....	45
4.3 Yhteiskunnalliset vaikutukset.....	47

5	ASIAN VALMISTELU	47
5.1	Valmisteluvaiheet ja -aineisto	47
	Tausta	47
	Muutoksenhakulupatoimikunta (2007)	48
5.2	Lausunnot ja niiden huomioon ottaminen	48
6	RIIPPUVUUS MUISTA ESITYKSIÄ	50
	YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT	51
1	LAKIEHDOTUSTEN PERUSTELUT	51
1.1	Oikeudenkäymiskaari	51
	2 luku Päätösvaltaisuudesta	51
	12 luku Asianosaisista	51
	25 luku Muutoksenhaku käräjäoikeudesta hovioikeuteen	51
	25 a luku Valitusasian valmistelun aloittaminen hovioikeudessa ja jatkokäsittelylupa	52
	26 luku Valitusasian käsittelyn jatkaminen hovioikeudessa	65
	30 a luku Ennakkopäätösvalituksesta	71
1.2	Laki eräiden asiakirjain lähettämisestä tuomioistuimille	74
1.3	Ulosottokaari	74
	2 luku Ulosottoperusteet	74
2	VOIMAANTULO	75
3	SUHDE PERUSTUSLAKIIN JA SÄÄTÄMISJÄRJESTYS	75
	LAKIEHDOTUKSET	76
	Laki oikeudenkäymiskaaren muuttamisesta	76
	Laki eräiden asiakirjain lähettämisestä tuomioistuimille annetun lain 1 §: n muuttamisesta	82
	Laki ulosottokaaren 2 luvun muuttamisesta	83
	LIITE	84
	RINNAKKAISTEKSTIT	84
	Laki oikeudenkäymiskaaren muuttamisesta	84
	Laki eräiden asiakirjain lähettämisestä tuomioistuimille annetun lain 1 §: n muuttamisesta	97
	Laki ulosottokaaren 2 luvun muuttamisesta	98

YLEISPERUSTELUT

1 Johdanto

Hovioikeusmenettelyä uudistettiin 1 päivänä toukokuuta 1998 voimaan tulleilla oikeudenkäymiskaaren muuttamisesta annetulla lailla ja siihen liittyneillä laeilla. Muutoksenhakua käräjäoikeudesta hovioikeuteen sekä valitusasian käsittelyä hovioikeudessa koskevat oikeudenkäymiskaaren 25 ja 26 luvut uudistettiin tällöin kokonaisuudessaan.

Hovioikeusmenettelyn uudistamisen eräänä tavoitteena oli muuttaa aiemmin lähes yksinomaan kirjallinen hovioikeusmenettely sellaiseksi, että se sopi yhteen aikaisemmin jo uudistetun alioikeusmenettelyn kanssa ja että se täytti Euroopan neuvoston ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamiseksi tekemän yleissopimuksen (SopS 19/1990, jatkossa Euroopan ihmisoikeussopimus tai ihmisoikeussopimus) asettamat vaatimukset. Tämä tarkoitti sitä, että hovioikeuksien tuli käsitellä valitusasiat aikaisempaa useammin suullisessa käsittelyssä eli pääkäsittelyssä.

Uudistus johti tarkoituksensa mukaisesti hovioikeuksissa toimitettavien pääkäsittelyjen merkittävään lisääntymiseen. Seurauksena oli myös hovioikeuden työpanoksen kasvaminen pääkäsittelyssä käsiteltävässä asiassa verrattuna vastaavanlaisen asian aikaisempaan suulliseen käsittelyyn. Tämä taas johti siihen, että hovioikeuksien ratkaisemattomien asioiden lukumäärä kasvoi huomattavasti verrattuna uudistusta edeltävään aikaan ja asioiden käsittelyajat pitenevät. Menettely lisäsi myös syyttäjien työpanosta asiaa kohden. Hovioikeusmenettelystä tuli asioissa, joissa toimitettiin pääkäsittely, sekä asianosaisille että valtiolle kalliimpi ja todistajille raskaampi kuin aikaisempi menettely.

Hovioikeusmenettelyä on vuonna 1998 voimaan tulleen uudistuksen jälkeen eri uudistuksin pyritty kehittämään yhä toimivampaan suuntaan. Hovioikeuksien työtilanne onkin parantunut merkittävästi vuosituhannen vaihteen tilanteeseen verrattuna. Vaikka hovioikeuksia ei enää voida pitää yleisesti ottaen ruuhkautuneina ja käsittelyajatkin ovat viime aikoina lyhentyneet, hovioikeusmenet-

telyä on kuitenkin syytä edelleen kehittää yhä tarkoituksenmukaisempaan suuntaan siitäkkin syystä, että hovioikeuksien käytettävissä olevien voimavarojen vuoksi nykyinen menettely ei kaikilta osiltaan ole tarkoituksenmukainen.

Muutoksenhakua hovioikeuksissa tulee tarkastella osana lainkäyttöjärjestelmää. Oikeusturva on sitä laadukkaampi ja lainkäyttöjärjestelmä sitä tehokkaampi, mitä enemmän muutoksenhakutuomioistuimessa voidaan keskittyä asioihin, joihin liittyy oikeasti epäselviä tai arvionvaraisia tulkinta- ja harkintakysymyksiä ja mitä vähemmän kysymys on alioikeudessa käydyn oikeudenkäynnin uusimisesta varmuuden vuoksi.

Oikeudenkäynnin painopisteen tulee olla käräjäoikeuksissa. Muun muassa käräjäoikeuksien tuomiopiirejä laajentamalla luodaan edellytyksiä tämän tavoitteen saavuttamiseksi. Hovioikeuksien tehtävänä on valituksen perusteella kontrolloida käräjäoikeuden ratkaisun oikeellisuus sekä näyttö- että oikeuskysymysten osalta ja ratkaisun lainmukaisuus muutoinkin sekä korjata ratkaisusta ilmenevät virheet. Järjestelmä, jonka mukaan kaikki valitusasiat niiden laadusta ja asianosaisen oikeussuojan tarpeesta riippumatta käsitellään samalla tavalla, ei ole tämän tehtävän täyttämistä ajatellen tarkoituksenmukainen. Seurauksena on ennen kaikkea käsittelyaikojen pidentyminen. Järjestelmä myös heikentää hovioikeuksien mahdollisuuksia kohdentaa voimavaroja niihin asioihin, joissa on todellinen tarve hakea muutosta käräjäoikeuksien ratkaisuihin.

Mainitut seikat puoltavat sellaista muutoksenhakujärjestelmää, jossa otettaisiin huomioon hovioikeuden tutkittavaksi saatujen asian laatu. Asiat, joiden tutkimiselle hovioikeudessa ei ole muutoksenhakijan oikeusturvan ja asian yleisen merkityksen kannalta varteenotettavia perusteita, tulisi voida käsitellä nykyistä useammin kevyemmässä menettelyssä.

Voimassa oleva seulontamenettely ei ole osoittautunut onnistuneeksi. Seulontamenettelyä ei voida soveltaa niissä valitusasioissa,

joissa kärjäoikeuden tekemä suullisen todistelun uskottavuutta koskeva arviointi on riitautettu.

Muutoksenhakua koskevien säännösten tulisi varmistaa, että valitusasia käsiteltäisiin sellaisessa menettelyssä, joka juuri siinä asiassa turvaa riittävällä tavalla sekä valittajan että tämän vastapuolen oikeudet oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin, ja on lisäksi mahdollisimman tarkoituksenmukainen ja tehokas.

Tässä esityksessä muutoksenhakua koskevia säännöksiä ehdotetaan muutettaviksi siten, että ne oikeudenmukaista oikeudenkäyntiä edistävällä tavalla nykyistä paremmin mahdollistavat sen, että hovioikeudet voivat keskittyä muutoksenhaun kannalta olennaisiin kysymyksiin valitusasioita käsitellessä.

2 Nykytila

2.1 Lainsäädäntö ja oikeuskäytäntö

Muutoksenhaku kärjäoikeudesta hovioikeuteen

Muutoksenhausta kärjäoikeudesta hovioikeuteen säädetään oikeudenkäymiskaaren 25 luvussa. Muutosta kärjäoikeuden ratkaisuun haetaan hovioikeudelta valittamalla. Muutosta saa hakea rajoituksetta: pääasiaratkaisuihin aina ja useimpiin asian käsittelyn aikana tehtyihin ratkaisuihin samalla kuin pääasiaan. Kärjäoikeuden oikeudenkäynnin aikana tekemään ratkaisuun saa hakea muutosta erikseen valittamalla, jos se on nimenomaisesti sallittu. Oikeudenkäynti hovioikeudessa koskee asiaa valituksessa ja mahdollisessa vastauksessa vedotulta osalta. Hovioikeus tutkii sekä näyttö- että oikeuskysymykset.

Kärjäoikeuden on ratkaisun antaessaan ilmoitettava muutoksenhakuoikeudesta ja siitä, miten asianosaisen on meneteltävä, jos hän haluaa hakea ratkaisuun muutosta. Muutoksenhaku edellyttää tyytymättömyyden ilmoittamista. Asianosaiselle annetaan valitusosoitus, kun tyytymättömyyttä on asianmukaisesti ilmoitettu. Kärjäoikeuden ratkai-

suun tyytynyt asianosainen voi vastapuolen valitettua tehdä vastavalituksen.

Valituskirjelmässä on mainittava kärjäoikeuden ratkaisu, johon muutosta haetaan, miltä kohdin kärjäoikeuden ratkaisuun haetaan muutosta ja mitä muutoksia kärjäoikeuden ratkaisuun vaaditaan tehtäväksi. Lisäksi valituskirjelmässä on mainittava ne perusteet, joilla muutosta vaaditaan, sekä se, miltä osin kärjäoikeuden ratkaisun perustelut valittajan mielestä ovat virheelliset. Valituskirjelmässä on myös mainittava ne todisteet, joihin valittaja haluaa nojautua, ja mitä hän kullakin todisteella haluaa näyttää toteen. Valituskirjelmässä on mainittava mahdollinen pyyntö pääkäsittelyn toimittamisesta hovioikeudessa.

Jos valittaja haluaa, että hovioikeudessa toimitetaan pääkäsittely, hänen on ilmoitettava yksilöity syy siihen. Valittajan on myös ilmoitettava käsityksensä siitä, onko pääkäsittelyssä kuultava asianosaisia henkilökohtaisesti, ja keiden todistajien, asiantuntijoiden ja muiden todistelutarkoituksessa kuultavien henkilöiden kuuleminen on tarpeellista.

Riita-asiassa valittaja ei saa hovioikeudessa vedota muihin seikkoihin tai todisteisiin kuin niihin, jotka on esitetty kärjäoikeudessa, paitsi jos hän saattaa todennäköiseksi, ettei hän ole voinut vedota seikkaan tai todisteseen kärjäoikeudessa tai että hänellä on ollut pätevä aihe olla tekemättä niin.

Valitusasian käsittely hovioikeudessa

Valitusasian käsittelystä hovioikeudessa säädetään oikeudenkäymiskaaren 26 luvussa. Luvun 1 §:n mukaan hovioikeus tutkii, onko ja miten kärjäoikeuden ratkaisua muutettava. Käsittely hovioikeudessa perustuu muutוסvaatimukseen ja niiden perusteisiin. Hovioikeuden tehtävänä on varmistaa, ettei kärjäoikeuden tekemä ratkaisu ole virheellinen.

Laissa ei tehdä eroa muutostenhakemusten käsittelylle hovioikeudessa sen mukaan, onko kysymyksessä riita-, rikos- tai hakeumusasia. Käsittelyyn ei kokoonpanoa lukuun ottamatta vaikuta myöskään se, miten lievää tai vakavaa rikoksesta on kysymys, eikä riita-asiassa asian taloudellinen intressi. Valituksen puutteellisuus voi kuitenkin vaikuttaa

käsittelyyn. Jos valitus on niin puutteellinen, ettei se täydennettynäkään kelpaa hovioikeudessa oikeudenkäynnin perustaksi, se jätetään tutkimatta.

Hovioikeus päättää ensin seulontamenettelyssä, otetaanko valitus enempään tutkintaan. Seulontamenettelyä sovelletaan kaikkiin valitusasioihin. Valituksen tutkimista ei jatketa, jos hovioikeus yksimielisesti toteaa olevan selvää, että kärjäoikeuden ratkaisu tai siellä noudatettu menettely ei ole virheellinen, ratkaisu ei riipu kärjäoikeudessa vastaanotetun suullisen todistelun tai kärjäoikeuden katselmusta toimittaessaan tekemien havaintojen uskottavuudesta, eikä asianosaisten oikeusturva asian laatu huomioon ottaen muustakaan syystä edellytä valituksen käsittelyn jatkamista.

Hovioikeuden kokoonpano

Hovioikeuden peruskokoonpano on kolme jäsentä (oikeudenkäymiskaaren 2 luvun 8 §:n 1 momentti). Hovioikeuden ratkaisu tehdään yleensä tässä peruskokoonpanossa. Eräitä asioita hovioikeus voi kuitenkin ratkaista niin sanotussa kevennettyssä kokoonpanossa, jossa yhtenä kolmesta hovioikeuden jäsenestä toimii laissa säädettyt kelpoisuusehdot täyttävä hovioikeuden esittelijä. Kevennettyssä kokoonpanossa voidaan hovioikeuslain 9 §:n mukaan ratkaista riita-asia, jos se, minkä osalta kärjäoikeuden ratkaisu muutosvaatimuksen mukaan on valittajalle tai, jos valittajia on useampia, kaikille valittajille yhteensä vastainen, koskee vain rahaa taikka muuta omaisuutta tai etuutta, joka vaikeuksitta on arvioitavissa rahassa, eikä rahamäärä taikka omaisuuden tai etuuden arvo kärjäoikeuden ratkaisua annettaessa tai julistettaessa ilmeisesti ole ollut enempää kuin 5 000 euroa. Euronäärää laskettaessa ei oteta huomioon kanteen nostamisen jälkeen kertynyttä korkoa eikä oikeudenkäyntikuluja.

Rikosasia voidaan ratkaista kevennettyssä kokoonpanossa, jollei riita-asiaa koskevista säännöksistä muuta johdu, jos vastaaja on hakenut muutosta kärjäoikeuden ratkaisuun, jossa häntä taikka, jos valittajina on useampi vastaaja, ketään heistä ei ole tuomittu ankarampaan rangaistukseen kuin sakkoon tai kuudeksi kuukaudeksi vankeuteen. Syyttäjän

tai asianomistajan valittaessa kevennetty kokoonpano on toimivaltainen, jos valitus koskee rikosta, josta syytteessä mainittujen seikkojen vallitessa tehtynä ei ole säädetty muuta tai ankarampaa rangaistusta kuin sakko tai vankeutta enintään yksi vuosi kuusi kuukautta. Riita- ja rikosasioita koskevista rajoituksista riippumatta kevennettyssä kokoonpanossa voidaan käsitellä yksityishenkilön velkajärjestelyä, pesänjakajan ja pesänselvittäjän määräämistä, yhdyskuntapalvelun muuntamista vankeudeksi ja vangitun kantelua koskevia valituksia sekä valituksia, joissa muutosvaatimus koskee yksinomaan korkoa, oikeudenkäyntikuluja, valtion varoista maksettavia korvauksia tai ajokieltoa.

Kevennettyä kokoonpanoa ei voida käyttää, jos kärjäoikeuden ratkaisukokoonpanossa on ollut kolme lainoppinutta jäsentä.

Oikeudenkäymiskaaren 2 luvun 8 §:n 2 ja 3 momentin mukaan yhden jäsenen toimivaltaan kuuluvat esimerkiksi sakon muuntorangaistuksen määräämistä koskevat asiat, turvaamistoimen sekä täytäntöönpanon kieltämistä tai keskeyttämistä koskevat asiat ja oikeusavun määräämistä tai lakkaamista koskevat asiat. Asian siirtäminen täysimittaiseen käsittelyyn eli toisin sanoen siitä päättäminen, ettei valitusta seulota, kuuluu yhden jäsenen toimivaltaan.

Asian valmistelun aikana päätökset tehdään joko peruskokoonpanossa tai yhden jäsenen kokoonpanossa.

Valmistelu

Asian valmistelu hovioikeudessa alkaa heti, kun kärjäoikeudesta lähetetty valituskirjelmä on saapunut hovioikeuteen. Valitus ja kärjäoikeuden tuomio jaetaan valmistelusta vastaavalle jäsenelle. Jos hän katsoo tarpeelliseksi, asiaan määrätään esittelijä, jolle asiakirjat jaetaan.

Tämän jälkeen arvioidaan, onko asiassa toimitettava pääkäsittely. Jos pääkäsittely toimitetaan, pääkäsittelypäivästä sovitaan asianosaisten kanssa. Jos asia ratkaistaan esittelystä, arvioidaan ensin, onko asia seullottava. Seulontamenettelyssä oikeudenkäyntiaineistona otetaan huomioon valitus, kärjäoikeuden ratkaisu ja mahdollisesti pyydetty

vastaus. Oikeudenkäymiskaaren 26 luvun 2 a §:n 2 momentin mukaan hovioikeus voi ottaa tarvittaessa todistelutallenteelta selkoa käräjäoikeudessa vastaanotetun todistelun sisällöstä. Tämän säännöksen merkitys on vähäinen, koska ratkaisun riippuminen käräjäoikeudessa vastaanotetusta suullisesta todistelusta estää seulonnan.

Jos valitus päätetään seuloa, asian käsittely päättyy siihen.

Viimeistään silloin, kun asian käsittelyä on päätetty jatkaa, hovioikeuden on kehotettava valittajan vastapuolta antamaan kirjallinen vastaus valitukseen. Kehotuksen yhteydessä on annettava tiedoksi valitus ja siihen liitetyt asiakirjat. Hovioikeus voi lisäksi määrätä, mistä kysymyksestä vastauksessa on erityisesti lausuttava.

Vastauksessa on ilmoitettava, myönnetäänkö vai kiistetäänkö valittajan muutosvaatimus sekä käsitys valittajan vaatimusten perusteista. Myös vastauksen antajan on ilmoitettava omat perusteensa ja todisteensa sekä esitettävä mahdollinen pyyntö pääkäsittelyn toimittamisesta.

Jos asia ratkaistaan kirjallisen oikeudenkäyntiaineiston perusteella, eikä valittajan vastapuoli ole käyttänyt hovioikeudessa puhevaltaa, asiaa ratkaistaessa otetaan kuitenkin huomioon hänen asiassa aikaisemmin esittämänsä oikeudenkäyntiaineisto.

Valmistelun keskeisenä tavoitteena on, että asia voidaan käsitellä tarkoituksenmukaisesti kirjallisessa menettelyssä tai pääkäsittelyssä.

Valmistelusta vastaava jäsen ja esittelijä valmistelevat yhdessä pääkäsittelyssä ratkaistavan asian. Suullisen valmisteluistunnon toimittaminen on poikkeuksellista, eikä sellaista yleensä järjestetä muissa kuin suurimmissa asioissa, joissa pääkäsittely voi vaatia useita päiviä. Vastapuolilta pyydetään vastaukset ja laaditaan tuomion resiitti, jossa selostetaan asianosaisten vaatimukset perusteineen. Tarvittaessa esimerkiksi asian oikeuskysymyksistä laaditaan muistio. Jos se on tarpeen, asianosaisten kanssa sovitaan erikseen pääkäsittelyssä vastaanotettavasta todistelusta. Valmistelusta vastaava jäsen tekee pääkäsittelyn toimittamisesta päätöksen, jossa luetellaan pääkäsittelyyn kutsuttavat henkilöt ja seuraamukset pääkäsittelyyn saapumatta jättämisestä. Tämän perusteella laadi-

taan kutsut ja huolehditaan niiden tiedoksiantamisesta.

Asian ratkaiseminen esittelystä

Jos valitusasiassa ei toimiteta pääkäsittelyä, se ratkaistaan esittelystä kirjallisen oikeudenkäyntiaineiston perusteella. Asian ratkaiseminen esittelystä on edelleen hovioikeudessa pääsääntöinen menettelytapa. Esittelystä ratkaistiin vuonna 2008 vajaa 70 % kaikista valitusasioista.

Esittelystä tehdään selkoa asianosaisten vaatimuksista, asian tosiseikoista, käräjäoikeuden ratkaisusta sekä sovellettavasta laista, asiassa huomioon otettavasta oikeuskäytännöstä ja tarvittaessa oikeuskirjallisuuden kannanotoista. Esittelystä esitetään myös ehdotus asian ratkaisuksi. Taustaselvitys ja ratkaisuehdotus esitetään tarvittaessa kirjallisessa muistiossa ja siihen liittyvässä mietinnössä, jotka annetaan kokoonpanon jäsenille tutustuttaviksi joitakin päiviä ennen esittelytilaisuutta. Esittelystä kerrataan suullisesti mietinnön pääkohdat ja ratkaisuehdotus. Kokoonpanon jäsenet keskustelevat tämän jälkeen asiasta ja ratkaisevat asian hyväksymällä mietinnön tai muotoilemalla toisenlaisen ratkaisun. Asian esittelee lähes aina lainoppinut esittelijä, hovioikeuden asessori tai viskaali. Myös ratkaisukokoonpanoon kuuluva jäsen voi esitellä asian.

Hovioikeus voi ilman esittelyä päättää asian seuloimisesta ja asian valmisteluun liittyvistä toimenpiteistä. Ilman esittelyä hovioikeus päättää myös toimenpiteistä, jotka kuuluvat yhden jäsenen toimivaltaan.

Asian ratkaiseminen pääkäsittelyssä

Pääkäsittelyssä ratkaistiin vuonna 2008 yhteensä 3 661 valitusasiaa eli noin 31 % kaikista asioista (11 705).

Pääkäsittelyssä kuullaan suullisesti asianosaisia, todistajia ja asiantuntijoita sekä vastaanotetaan muuta selvitystä. Pääkäsittely voidaan poikkeustapauksessa rajoittaa koskemaan sellaista osaa valituksen kohteena olevasta asiasta, joka voidaan ratkaista itsenäisesti.

Asianosaiset esittävät pääkäsittelyssä oikeudenkäyntiaineistonsa suoraan asian ratkaiseville hovioikeuden jäsenille yhdessä käsittelyssä, jota vain poikkeustapauksissa saadaan lykätä. Tuomiossa voidaan ottaa huomioon vain pääkäsittelyssä esitetty oikeudenkäyntiaineisto. Silloin, kun asia ratkaistaan valittajan vastapuolen poissaolosta huolimatta, oikeudenkäyntiaineistona otetaan myös huomioon hänen aikaisemmin esittämänsä oikeudenkäyntiaineisto.

Päätös pääkäsittelyn toimittamisesta kuuluu valmistelusta vastaavan jäsenen toimivaltaan. Pääkäsittelyn toimittamista koskevan vaatimuksen hylkäämisestä päätetään kuitenkin esittelystä kolmen jäsenen kokoonpanossa.

Siitä, milloin pääkäsittely toimitetaan, säädetään oikeudenkäymiskaaren 26 luvun 14—16 §:ssä. Luvun 14 §:ssä säädetään pääkäsittelyn toimittamisesta asianosaisen vaatimuksesta. Pykälän 1 momentin mukaan pääkäsittely on toimitettava, jos asianosainen sitä vaatii. Tietyissä pykälän 2 momentissa luetelluissa tapauksissa pääkäsittelyä ei kuitenkaan asianosaisen vaatimuksesta huolimatta tarvitse toimittaa. Pääkäsittelyä ei tarvitse toimittaa, jos 1) riita-asiassa, jossa sovinto on sallittu, vastapuoli on myöntänyt valittajan muutosvaatimuksen; 2) rikosasiassa vain vastaaja on vaatinut pääkäsittelyä ja asia ratkaistaan hänen valituksensa mukaisesti; 3) pääkäsittelyä vaatinut on tyytynyt kärjäoikeuden ratkaisuun eikä ratkaisua muuteta hänen vahingokseen; 4) valitus on selvästi perusteeton; 5) asiassa ratkaistaan vain oikeudenkäyntiä koskeva kysymys; tai 6) sen toimitaminen on muusta syystä selvästi tarpeetonta.

Pääkäsittelyn toimittamisesta viran puolesta säädetään oikeudenkäymiskaaren 26 luvun 15 §:ssä. Jos asian ratkaiseminen riippuu kärjäoikeudessa vastaanotetun suullisen todistelun uskottavuudesta taikka hovioikeudessa vastaanotettavasta uudesta suullisesta todistelusta, hovioikeuden on toimitettava pääkäsittely sitä koskevasta vaatimuksesta riippumatta, ja kärjäoikeudessa vastaanotettu todistelu on tarpeellisilta osiltaan otettava vastaan uudelleen hovioikeuden pääkäsittelyssä. Jos todistelua ei voida vastaanottaa uudelleen pääkäsittelyssä, kärjäoikeuden ratkaisua ei siltä

osin saa muuttaa, jollei todistelua erityisestä syystä ole arvioitava toisin.

Jos valittaja riitauttaa valituksessaan kärjäoikeuden tekemän suullisen näytön arvioinnin, riippuu asian ratkaiseminen yleensä kärjäoikeudessa vastaanotetun suullisen todistelun uskottavuudesta. Laki ei sisällä säännöksiä riitautuksen tueksi esitettävien perusteiden painavuudesta. Oikeuskäytännön mukaan hovioikeuden velvollisuus toimittaa pääkäsittely ei olekaan riippuvainen siitä, onko sillä syytä epäillä kärjäoikeuden näytön arvioinnin oikeellisuutta vai ei (ks. esim. KKO:1999:82, 2000:2, 5, 57, 62, 2001:16, 2004:116 ja 117). Myös täysin perustelemattoman vaatimuksen näytön uskottavuuden uudelleen arvioimiseksi voidaan tämän vuoksi katsoa riittävän pääkäsittelyn perusteeksi.

Oikeudenkäymiskaaren 26 luvun 16 §:n mukaan hovioikeus voi myös muissa kuin 14 ja 15 §:ssä tarkoitetuissa tapauksissa toimittaa pääkäsittelyn, jos se katsoo sen tarpeelliseksi.

Kutsusta pääkäsittelyyn ja asianosaisen poissaolosta johtuvasta seuraamuksesta säädetään oikeudenkäymiskaaren 26 luvun 17—23 §:ssä. Hovioikeus huolehtii asianosaisten kutsumisesta pääkäsittelyyn. Kutsussa asianosaisille ilmoitetaan, mikä seuraamus voi aiheutua siitä, että asianosainen ei saavu pääkäsittelyyn. Hovioikeus huolehtii yleensä myös todistajan ja asiantuntijan sekä muun todistelutarkoituksessa kuuluttavan henkilön kutsumisesta pääkäsittelyyn.

Jos valittaja on jäänyt pois pääkäsittelystä, valitus jätetään pääkäsittelyn kohteena olevalta osalta sillensä. Jos valitus on valittajan poissaolon vuoksi jätetty sillensä, mutta valittajalla on ollut laillinen este, jota hän ei ole voinut ajoissa ilmoittaa, valittajalla on oikeus saattaa valitus uudelleen käsiteltäväksi ilmoittamalla siitä kirjallisesti hovioikeudelle 30 päivän kuluessa valituksen sillensä jättämisestä. Jos valittajalle osoitettua kutsua saapua henkilökohtaisesti pääkäsittelyyn ei kuitenkaan ole saatu annettua hänelle tiedoksi, valitusta ei voida jättää sillensä. Asian ratkaiseminen jää tällöin odottamaan.

Menettelystä pääkäsittelyssä säädetään oikeudenkäymiskaaren 26 luvun 24—25 §:ssä.

Pääkäsittelyssä kokoonpanon puheenjohtaja selostaa istunnon alussa tarpeellisilta osil-

taan käräjäoikeuden ratkaisun ja sen, mihin asian valmistelussa on päädytty. Samalla tiedustellaan, vastaavatko valmistelussa esitetyt vaatimukset edelleen asianosaisten kantaa. Tämän jälkeen valittajan ja vastaajan on vuorollaan perusteltava kantaansa ja lausuttava vastapuolen perustelujen johdosta. Sen jälkeen otetaan vastaan todistelut. Tarvittaessa käräjäoikeudessa kertynyt ääni- tai kuvallinen voidaan esittää tarpeellisilta osiltaan. Käytännössä tallenteista otetaan selkoa vain harvoin. Lopuksi valittaja ja vastaaja esittävät loppulausuntonsa.

Sellaista käräjäoikeudessa kuulusteltua todistajaa, asiantuntijaa ja asianosaista, jonka kertomuksen uskottavuus voidaan luotettavasti arvioida ilman hänen henkilökohtaista läsnäoloaan, voidaan kuulla todistelutarkoituksessa hovioikeuden pääkäsittelyssä myös puhelinta taikka muuta siihen soveltuvaa äänen- tai kuvanvälitysmenetelmää käyttäen.

Muutoksenhaku lukuina

Tämän jakson tilastotiedot perustuvat oikeusministeriön oikeushallinto-osaston ylläpitämien vuosien 2005, 2006, 2007 ja 2008 tuomioistuintilastoihin, tilastokeskuksen vuosien 1992 ja 2006 oikeustilastollisiin vuosikirjoihin (Oikeus 1993:3 ja Oikeus 1997) sekä hovioikeustoimikunnan 1989 loppumietinnössä oleviin tilastotietoihin (KM 1992:20 s. 12–14). Eri vuosina ei ole tilastoitu samoja asioita. Selostetut tiedot eivät tämän vuoksi ole täysin vertailukelpoisia. Esityksessä on kuitenkin pyritty mahdollisimman suureen vertailukelpoisuuteen.

Muutoksenhaku rikosasioissa. Vuonna 2008 käräjäoikeuksissa ratkaistiin 56 746 rikosasiaa. Muutosta haettiin 6 761 asiassa (11,9 %). Vuonna 2007 käräjäoikeuksissa ratkaistiin 56 210 rikosasiaa ja muutosta haettiin 6 891 asiassa (12,3 %). Vuonna 2006 ratkaistuja rikosasioita oli 55 946 ja muutosta haettiin 7 271 asiassa (13,0 %).

Tilastokeskuksen vuoden 2006 oikeustilastollisen vuosikirjan mukaan vuonna 2005 ratkaistiin 57 695 rikosasiaa ja muutosta haettiin 7 628 asiassa (13,2 %). Vastaaja valittiin noin 11,1 %:ssa, syyttäjä 1,8 %:ssa ja muu asianosainen 1,8 %:ssa kaikista rikosasioista.

Lukujen päällekkäisyys johtuu siitä, että eräissä asioissa muutosta on hakenut sekä vastaaja että syyttäjä tai asianomistaja. Selvästi eniten (noin 54 %) muutosta haettiin asioissa, joissa vastaaja oli tuomittu ehdottomaan vankeusrangaistukseen. Suhteellisesti vähiten muutosta haettiin silloin, kun rangaistuksena oli sakko (noin 6 %). Asioissa, joissa oli tuomittu ehdollinen vankeus, muutosta haettiin noin 11 %:ssa asioista.

Vuonna 1990 muutosta haettiin noin 16 %:ssa käräjäoikeuksien rikosasiassa antamista ratkaisuista. Samana vuonna muutosta haettiin noin 57 %:ssa asioista, joissa oli tuomittu ehdoton vankeusrangaistus. Sakko-tuomioiden osalta haettiin muutosta 8 %:ssa asioista.

Edellä esitettyjen lukujen perusteella muutoksenhakualttius rikosasioissa näyttäisi jonkun verran laskeneen vuodesta 1990. Sekä vuonna 1990 että vuonna 2005 muutoksenhakualttius näyttäisi olevan suhteellisen suoraan johdettavissa rangaistuksen ankaruudesta. Jos vastaaja tuomitaan käräjäoikeudessa ehdottomaan vankeusrangaistukseen, on siis todennäköistä, että hän hakee tuomioon muutosta.

Muutoksenhaku riita-asioissa. Vuonna 2005 käräjäoikeuksissa käsiteltiin loppuun 145 405 riita-asiaa. Näistä 115 482 ratkaistiin yksipuolisella tuomiolla. Sovinto saavutettiin 4 559 asiassa. Asioista 23 811 jäi sillensä. Jäljelle jääneisiin 7 430 riita-asiaa koskeviin ratkaisuihin haettiin muutosta 25,5 %:ssa asioista. Vuonna 2006 vastaava prosenttiluku oli 23,2. Vuonna 2007 muutosta haettiin 20,2 %:ssa asioista ja vuonna 2008 21,2 %:ssa asioista.

Vuonna 2008 ratkaistiin käräjäoikeuksissa 4 147 laajaa riita-asiaa. Muutosta haettiin 1 687 asiassa (41 %). Vuonna 2007 ratkaistuja laajoja riita-asioita oli 3 898 ja muutosta haettiin tuolloin 1 596 asiassa (41 %). Vastaava prosenttiluku oli 42 vuonna 2006 ja 45 vuonna 2005.

Vuonna 1991 yleisissä alioikeuksissa käsiteltiin loppuun 43 042 riita-asiaa. Näistä 18 645 ratkaistiin yksipuolisella tuomiolla. Asioista 11 533 sovittiin tai jäi sillensä ja 392 asiaa jätettiin tutkimatta. Jäljelle jääneisiin 12 472 riita-asiaa koskeviin ratkaisuihin tyytymättömyyttä ilmoitettiin 36,8 %:ssa asiois-

ta. Tilastokeskuksen vuoden 1992 oikeustilastollisen vuosikirja sisältyvän maininnan mukaan tyytymättömyyttä oli kuitenkin ilmoitettu arviolta puolessa alioikeuksien loppuun käsittelemistä jutuista.

Näiden lukujen perusteella muutoksenhakualttius riita-asioissa olisi vähentynyt verrattuna 1990 luvun alkuun. Riitaisissa riita-asioissa muutosta kuitenkin haetaan nytkin noin puolessa annetuista ratkaisuista. Siten on myös mahdollista, ettei tilanne ole muuttunut lainkaan.

Ratkaisujen muuttuminen hovioikeudessa. Hovioikeuksissa vuonna 2008 ratkaistussa 11 705 valitusasiassa muutettiin kärjäoikeuden ratkaisun lopputulosta 26,1 %:ssa asioista. Rikosasioiden (7 828) osalta lopputulosta muutettiin 28,9 %:ssa asioista ja riita-asioiden (2 819) osalta 21,9 %:ssa asioista. Näytön arvioinnin johdosta ratkaisua muutettiin 10,4 %:ssa rikosasioista ja 10,7 %:ssa riita-asioista. Muusta syystä lopputulosta muutettiin 18,0 %:ssa rikosasioista ja 11,2 %:ssa riita-asioista.

Vuonna 2007 ratkaistussa 12 242 valitusasiassa muutettiin kärjäoikeuden ratkaisun lopputulosta 26,8 %:ssa asioista. Rikosasioiden (8 333) osalta lopputulosta muutettiin 29,4 %:ssa asioista ja riita-asioiden (2 969) osalta 22,7 %:ssa asioista. Näytön arvioinnin johdosta ratkaisua muutettiin 11,0 %:ssa rikosasioista ja 10,8 %:ssa riita-asioista. Muusta syystä lopputulosta muutettiin 18,4 %:ssa rikosasioista ja 12,7 %:ssa riita-asioista.

Vuonna 2008 muutettiin asioissa, joissa on toimitettu pääkäsittely, kärjäoikeuden ratkaisun lopputulosta näytön uudelleen arvioinnin johdosta 27,1 %:ssa kaikista asioista. Vuonna 2007 vastaava luku oli 27,9 % ja vuonna 2006 se oli 29 %. Eriteltynä prosenttiluku oli vuonna 2008 riita-asioiden osalta 27,7 ja rikosasioiden osalta 27,0. Vuonna 2008 muusta syystä ratkaisun lopputulosta muutettiin 11,1 % pääkäsittelyasioista. Sekä vuonna 2007 että vuonna 2006 vastaava luku oli 12 %. Sanottuina vuosina muutettiin rikosasioissa ratkaisun lopputulosta muusta syystä riita-asioita useammin.

Muutoksenhakuasioiden käsittely hovioikeuksissa. Vuonna 2005 hovioikeuksiin saapui yhteensä 12 508 asiaa, vuonna 2006 yhteensä

11 866 asiaa, vuonna 2007 yhteensä 11 485 asiaa ja vuonna 2008 yhteensä 11 539 asiaa. Sekä saapuneiden riita-asioiden (+ 149) että rikosasioiden (+ 260) lukumäärä on hieman lisääntynyt verrattuna vuoteen 2007.

Hovioikeuksissa toimitettiin vuonna 2005 yhteensä 3 352 pääkäsittelyä, jolloin niiden osuus ratkaistuista asioista oli 25,9 %, vuonna 2006 yhteensä 3 587 pääkäsittelyä (28,9 %), vuonna 2007 yhteensä 3 663 pääkäsittelyä (29,9 %) ja vuonna 2008 yhteensä 3 730 pääkäsittelyä (31,4 %). Hovioikeuksien välillä oli kuitenkin eroja pääkäsittelyjen osuudessa siten, että vuonna 2008 osuus vaihteli 25 ja 37 %:n välillä eri hovioikeuksissa.

Vuonna 2005 hovioikeuksissa annettiin ratkaisu yhteensä 12 921 asiassa, vuonna 2006 yhteensä 12 414 asiassa (- 507), vuonna 2007 yhteensä 12 242 asiassa (- 172) ja vuonna 2008 yhteensä 11 688 asiassa (- 554). Ratkaisemattomien asioiden lukumäärä vuoden 2005 lopussa oli yhteensä 6 839, vuoden 2006 lopussa 6 364, vuoden 2007 lopussa 5 633 ja vastaavasti vuoden 2008 lopussa 5 491. Ratkaisemattomien asioiden määrä on siten vuoteen 2005 verrattuna vähentynyt 1 348 asialla. Niiden määrää alittaa näin jopa vuoden 1997 tason (5 978). Myös seuloittujen asioiden lukumäärä oli hieman laskenut. Vuonna 2005 hovioikeuksissa seuloittiin 2 232 asiaa, jolloin seuloittujen osuus ratkaistuista asioista oli 17,3 %, ja vuonna 2006 yhteensä 1 713 asiaa (13,8 %). Vuonna 2007 seuloittiin 1 315 asiaa (10,7 %) ja vuonna 2008 vastaavasti 1 171 asiaa (10 %). Vuonna 2008 seuloittujen asioiden osuus vaihteli 7 ja 20 %:n välillä eri hovioikeuksissa, mutta oli kuitenkin yleensä noin 8 %.

Asioiden keskimääräinen käsittelyaika hovioikeuksissa oli 7,9 kuukautta vuonna 2005, 7,7 kuukautta vuonna 2006, 7,6 kuukautta vuonna 2007 ja 7 kuukautta vuonna 2008. Vuonna 2008 oli keskimääräinen käsittelyaika kaikissa hovioikeuksissa esittelystä ratkaistuissa asioissa 6,1 kuukautta ja pääkäsittelyssä ratkaistuissa asioissa 10,5 kuukautta. Samana vuonna vaihteli keskimääräinen käsittelyaika eri hovioikeuksissa kaikissa asioissa 4,6 kuukaudesta 9,1 kuukauteen, esittelystä ratkaistuissa asioissa 3,5 kuukaudesta 8,8 kuukauteen ja pääkäsittelyssä ratkaistuis-

sa asioissa 7,2 kuukaudesta 12,5 kuukauteen. Vertailun vuoksi voidaan todeta, että vuonna 1997 keskimääräinen käsittelyaika oli 5,2 kuukautta.

Keskimääräinen käsittelyaika on viime vuosina hieman lyhentynyt, mutta on edelleen suhteellisen pitkä asioissa, joissa toimitetaan pääkäsittely. Tilanne vaihtelee kuitenkin hovioikeuksien kesken. Helsingin hovioikeuden käsittelyajat ovat olleet muita hovioikeuksia pidemmät. Ratkaisematta olevien asioiden määrän osalta kehitys on ollut kuitenkin myönteinen. Ratkaisematta olevien asioiden määrä Helsingin hovioikeudessa oli vuoden 2007 lopussa vähentynyt 615:lla verrattuna vuoden 2006 loppuun ja vuoden 2008 lopussa 198 asialla verrattuna vuoden 2007 loppuun. Turun hovioikeudessa kehitys on ollut toisen suuntainen, mikä on johtunut kolmesta laajasta Salon käräjäoikeudesta tulleesta jutusta.

Jos edellä esitettyjä lukuja verrataan hovioikeustoimikunnan 1989 loppumietinnössä esitettyihin muutoksenhakua koskeviin tilastotietoihin on todettavissa, että hovioikeuksien käsittelyajat näyttävät vakiintuneen uudistusta edeltäviä käsittelyaikoja pidemmiksi. Eroja eri hovioikeuksien välillä esiintyy vielä erityisesti pääkäsittelyssä ratkaistavien asioiden käsittelyaikojen osalta.

2.2 Muutoksenhaku perustuslain näkökulmasta

Muutoksenhaku. Perustuslain 21 §:n 1 momentin nojalla jokaisella on oikeus saada asiansa käsitellyksi asianmukaisesti ja ilman aiheutonta viivytystä lain mukaan toimivaltaisessa tuomioistuimessa tai muussa viranomaisessa sekä oikeus saada oikeuksiinsa ja velvollisuuksiinsa koskeva päätös tuomioistuimen tai muun riippumattoman lainkäyttöelimen käsiteltäväksi. Oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin takeet, kuten käsittelyn julkisuus, oikeus tulla kuulluksi, saada perusteltu päätös ja hakea muutosta, turvataan pykälän 2 momentin mukaan lailla. Myös vaatimus käsittelyn suullisuudesta kuuluu oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin takeisiin. Pe-

rustuslaki ei estä säätämästä lailla vähäisiä poikkeuksia oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin takeisiin, kunhan tällaiset poikkeukset eivät muuta oikeusturvatakeiden asemaa pääsääntönä eivätkä vaaranna yksilön oikeutta oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin (ks. HE 309/1993 vp, s. 74).

Perustuslakivaliokunta on antanut useita lausuntoja muutoksenhakuoikeudesta yleisissä tuomioistuimissa (PeVL 9/1997 vp, PeVL 35/2002 vp ja PeVL 30/2006 vp). Näissä lausunnoissaan perustuslakivaliokunta on käsitellyt myös muutoksenhakulupajärjestelmän käyttöönottoa ja seulontamenettelyä hovioikeuksissa koskevia hallituksen esityksiä (HE 33/1997 vp, HE 91/2002 vp ja HE 87/2005 vp). Perustuslakivaliokunta on yleisellä tasolla todennut ehdotettujen muutoksenhakulupa- ja seulontajärjestelmien täyttävän perustuslain 21 §:n ja sitä edeltäneen hallitusmuodon 16 §:n sekä ihmisoikeussopimusten muutoksenhauulle asettamat vaatimukset.

Muutoksenhakulupajärjestelmää koskevan hallituksen esityksen (HE 33/1997 vp) osalta valiokunta kuitenkin katsoi (PeVL 9/1997 vp), ettei muutoksenhakulupajärjestelmän noudattaminen hovioikeusasteessa vaikeuksista sopinut suomalaiseen oikeusperinteesseen. Silloisen hallitusmuodon 16 §:n 2 momentin mukaisen oikeuden muutoksenhakuun katsottiin kuitenkin täyttyvän sen vuoksi, että hovioikeuden ratkaisua muutoksenhakulupa-asiassa pidettiin asiaratkaisuna, joka sellaisena – toisin kuin esityksessä oli ehdotettu – tulisi myös perustella. Muun muassa näistä seikoista kuitenkin seurasi, ettei valiokunta pitänyt ehdotetun menettelyn kutsusta muutoksenhakulupajärjestelmäksi onnistuneena. Eduskunnan vastauksessa (EV 1/1998 vp) lakiin ei sittemmin sisällytetty muutoksenhakulupajärjestelmää.

Seulontamenettelyä koskevan ehdotuksen (HE 91/2002 vp) käsittelyn yhteydessä perustuslakivaliokunta muun muassa katsoi (PeVL 35/2002 vp), että valitusasian seulomista koskevien perusteiden tulisi olla tarkkarajaisia ja täsmällisesti muotoiltuja. Laista tulisi myös käydä ilmi, millä objektiivisin perustein arvioitavissa olevilla edellytyksillä valitus voitaisiin jättää ottamatta enempään tutkintaan. Muun muassa oikeudenkäymiskaaren 26 luvun 15 §:n nojalla toimitettava

suullinen käsittely olisi mainittava seikkana, jonka perusteella valitus olisi otettava täys-tutkintaisessa menettelyssä käsiteltäväksi.

Perustuslakivaliokunnan lausunnon perusteella tehty tarkistus osoittautui esityksen tavoitteiden valossa ongelmalliseksi. Lakivaliokunta oli mietinnössään (LaVM 27/2002 vp) todennut, että sellaisessa valitusasiassa, jossa valituskirjelmän mukaan on kysymys suullisen todistelun uskottavuuden arvioimisesta, seuloentamenettelyssä arvioidaan kirjallisen oikeudenkäyntiaineiston perusteella se, onko käräjäoikeuden näytön arvioinnin oikeellisuutta syytä epäillä. Jos epäilyä ei ole, käräjäoikeuden näytön arviointiin voitaisiin luottaa ja jättää asia käräjäoikeuden ratkaisun varaan. Lain ja perustelujen sisältö eivät olleet yhdenmukaiset. Tästä seurasi, että säännöstä sovellettiin eri tavalla eri hovioikeuksissa. Käytäntö vakiintui vasta korkeimman oikeuden annettua useita seuloentaa koskevia ennakkoratkaisuja. Ennakkoratkaisujen myötä käytäntö tuli vastaamaan lain sanamuotoa.

Hallituksen esityksessä 87/2005 vp hovioikeuden seuloentamenettelysäännöksiä ehdotettiin muutettavaksi niin, että myös asiat, joissa kysymys on suullisen todistelun uskottavuuden arvioimisesta, kuuluisivat seuloentamenettelyn piiriin. Säännökset olisi näin muutettu vastaamaan lakivaliokunnan mietintöä. Perustuslakivaliokunnan esityksestä antamassa lausunnossa (PeVL 30/2006 vp) todettiin kuitenkin ehdotuksen seuloentamenettelyn soveltamisalan laajentamisesta merkitsevän muutosta nykyiseen sääntelyyn, jonka tarkoituksena on taata oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin sisältyvä oikeus suulliseen käsittelyyn niissä tapauksissa, joissa valituksen kirjallista käsittelyä muutoksenhakuasteessa ei voitaisi perusoikeussäännösten tai Suomen kansainvälisten ihmisoikeusvelvoitteiden takia pitää riittävänä. Lisäksi valiokunta katsoi, että lakiehdotus jätti hovioikeuden tapauskohtaisen arvion varaan sen, vaativatko ihmisoikeusvelvoitteet suullisen käsittelyn järjestämistä muutoksenhakuvaiheessa. Valiokunnan mielestä ehdotus ei ollut sopusoinnussa sen perustuslain 21 §:n 2 momenttiin sisältyvän säännöksen kanssa, jonka mukaan oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin takeet turvataan lailla.

Tässä yhteydessä perustuslakivaliokunta kuitenkin toi lausunnossaan esiin muun muassa niitä hovioikeusmenettelyyn liittyviä ongelmia, joita muutoksenhakulupa- ja seuloentamenettelyillä oli pyritty ratkaisemaan. Valiokunta totesi lausunnossaan (PeVL 30/2006 vp s. 4–5) seuraavaa:

”Hovioikeusmenettelyn kehittämisen yleisenä tavoitteena on parantaa hovioikeuksien edellytyksiä kohdentaa voimavarojaan asioiden laadun vaatimalla tavalla. Tuomioistuimenmenettelyjen kehittäminen voi - kuten perustuslakivaliokunta on monessa yhteydessä todennut - ajan oloon vaikuttaa asioiden käsittelyaikoihin ja siten edistää perustuslain 21 §:n 1 momentissa jokaiselle turvattua oikeutta saada asiansa ilman aiheetonta viivytystä tuomioistuimessa käsitellyksi (PeVL 35/2002 vp , s. 3/II, PeVL 31/2005 vp , s. 3/II, PeVL 2/2006 vp , s. 2/II). Tuomioistuin-käsittelyjen joutuisuuden edistäminen on tärkeää etenkin, kun oikeudenkäynnin pituus on viime aikoina muodostunut joissakin tapauksissa Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen toteamaksi oikeusturvaongelmaksi Suomessa. Menettelysääntelyn vaikeaselkaisuus voi toisaalta aiheuttaa uusia tarpeettomia prosessiriitoja ja tässä mielessä pitkitää asioiden käsittelyä. Tämä ei ole toivottavaa tuomioistuinten voimavarojen kohdentamisenkaan näkökulmasta.

Valiokunnan mielestä valtioneuvoston piirissä on aiheellista arvioida ennakkoluulottomasti mahdollisuuksia kehittää - perusoikeussäännökset ja ihmisoikeusvelvoitteet asianmukaisesti huomioon ottaen - oikeudenkäymiskaaren säännöksiä valitusasian käsittelystä ja pääkäsittelyn toimittamisesta hovioikeudessa. Tällaisessa yhteydessä on syytä arvioida myös mahdollisuuksia luoda esimerkiksi muutoksenhakulupaan perustuva nykyistä seuloentamenettelyä selkeämpi järjestelmä samoin kuin sitä, onko esimerkiksi seuloentamenettelyä tai vastaavaa välttämättömänä soveltaa nykyiseen tapaan hovioikeuden käsiteltäväksi tuleviin kaikkiin valituksiin (PeVL 35/2002 vp, s. 4/II). Esimerkiksi Euroopan ihmisoikeussopimuksen 7 lisäpöytäkirjan 2 artiklan 2 kappaleessa on muutoksenhakuoikeuden turvaamisen osalta tehty ero vähäisten ja vakavampien rikosten välille. Valiokunta kiinnittää tältä kannalta huo-

miota siihen, ettei perustuslain 21 §:n 2 momentin säännös estä säätämästä vähäisiä poikkeuksia oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin takeisiin, kunhan tällaiset poikkeukset eivät muuta oikeusturvatakeiden asemaa pääsääntönä eivätkä vaaranna yksilön oikeutta oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin (HE 309/1993 vp, s. 74, PeVL 35/2002 vp, s. 2/II, PeVL 31/2005 vp, s. 2/II).”

Perustuslakivaliokunta on kannanotoillaan täsmentänyt perustuslain 21 §:n 2 momentin muutoksenhakumenettelylle asettamia vaatimuksia ja mahdollisuuksia säätää poikkeuksista mainittuihin vaatimuksiin. Yhteenvedon voidaan kannanottojen valossa todeta, että perustuslain 21 §:n 2 momentti ei sinänsä estä muutoksenhakulupatyypin järjestelmän säätämistä. Jotta perustuslain turvaamat oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin vaatimukset täytyisivät, olisi kuitenkin tärkeää, että tällainen järjestelmä olisi soveltamisalaltaan rajoitettu ja että perusteet luvan myöntämiselle olisivat objektiivisia, tarkkarajaisia ja täsmällisesti muotoiltuja. Perusoikeussäännökset ja ihmisoikeusvelvoitteet tulisi ottaa asianmukaisesti huomioon.

Suullinen käsittely muutoksenhakuasteessa. Muutoksenhakuoikeutta ja käsittelyn suullisuutta koskevat vaatimukset kuuluvat oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin takeisiin. Perustuslain turvaamien oikeusturvatakeiden keskinäinen suhde ei kuitenkaan ole täysin selvä. Perustuslain esitöissä ei ole yksityiskohtaisesti pohdittu esimerkiksi muutoksenhakuoikeuden ja hovioikeuden oikeudenkäyntimenettelyn suullisuuden välistä suhdetta.

Muutoksenhakumenettelyn käytännön toteutus käsittelyn suullisuuden osalta eli kysymys siitä, milloin ja missä laajuudessa käsittelyn on oltava suullinen, on jätetty laissa säänneltäväksi. Perustuslain turvaama oikeus suulliseen käsittelyyn ei estä säätämästä siihen lailla vähäisiä poikkeuksia, kunhan tällaiset poikkeukset eivät muuta oikeusturvatakeen asemaa pääsääntönä eivätkä vaaranna yksilön oikeutta oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin. Pääsääntönä voidaan pitää sitä, että oikeudenkäynti alioikeudessa on suullinen. Muutoksenhakumenettelyn osalta perustuslaki ei estä alioikeusmenettelyyn verrattuna pidemmälle meneviä rajoituksia suulli-

suusperiaatteeseen edellyttäen, että lainsäädäntö ei vaaranna oikeusturvan toteutumista yksilötasolla.

2.3 Kansainväliset sopimukset

Euroopan ihmisoikeussopimus

Yleistä. Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artiklassa säädetään oikeudesta oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin. Artiklan 1 kappale sisältää perussäännöt. Sen mukaan jokaisella on oikeus kohtuullisen ajan kuluessa oikeudenmukaiseen ja julkiseen oikeudenkäyntiin (fair and public hearing) laillisesti perustetussa riippumattomassa tuomioistuimessa silloin, kun päätetään hänen oikeustaan ja velvollisuuksistaan tai häntä vastaan nostetusta rikossyytteestä. Englanninkielisen sanamuotonsa mukaan artikla edellyttää, että asianosaisella tulee olla mahdollisuus esittää asiansa suullisesti (hearing).

Ihmisoikeussopimuksen 6 artiklan 3 kappale sisältää rikosoikeudenkäyntiä koskevia erityismääräyksiä. Jokaisella rikoksesta syyteyllä on artiklan 3 kappaleen c kohdan mukaan oikeus puolustautua henkilökohtaisesti tai itse valitsemansa oikeudenkäyntiavustajan välityksellä. Artiklan 3 kappaleen d kohdassa taas määrätään, että syyteyllä on oikeus saada kuulustella tai kuulustuttaa todistajia, joita kuullaan häntä vastaan esitettyjen syytteiden tueksi, ja itse kutsua todistajia samoin edellytyksin ja samoissa olosuhteissa kuultaviksi kuin häntä vastaan kutsutut todistajat. Tämä kohta konkretisoi aseiden yhtäläisyyden periaatetta (equality of arms).

Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artikla ei sisällä määräyksiä muutoksenhakuoikeuden turvaamisesta. Muutoksenhakuoikeuden turvaamisesta rikosasioissa on kuitenkin määräys ihmisoikeussopimuksen seitsemännen lisäpöytäkirjan 2 artiklassa. Jokaisella rikoksesta tuomitulla on artiklan 1 kappaleen mukaan oikeus saada syyllisyyskysymys tai tuomittu rangaistus tutkittavaksi ylemmässä tuomioistuimessa. Muutoksenhakuoikeuteen voidaan kuitenkin artiklan 2 kappaleen perusteella tehdä poikkeuksia lain määrittämien vähäisten rikosten kohdalla ja kappaleessa mainituissa eräissä muissa tapauksissa. So-

pimusvaltiolla on verraten laaja harkintavalta säännellä muutoksenhaun edellytyksistä ja noudatettavasta menettelystä. Esimerkiksi rikosasioissa sovellettavaa muutoksenhakulupamenettelyä ei ole sellaisenaan pidetty ihmisoikeussopimuksen vastaisena. Lisäpöytäkirjassa taattu oikeus muutoksenhakuun ei koske syyttäjän muutoksenhakuoikeutta eikä se koske rikosasioiden yhteydessä käsiteltäviä riita-asioita.

Jos jäsenvaltion lain mukaan muutoksenhaku kuitenkin on mahdollista, tulee Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännön mukaan menettelyn muutoksenhakutuomioistuimessa lähtökohtaisesti täyttää ihmisoikeussopimuksen 6 artiklasta johtuvat vaatimukset myös suullisen käsittelyn osalta.

Vaikka alioikeus- ja ylioikeusmenettelyssä sovellettavat oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin vaatimukset ovat samat, ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännössä ei edellytetä, että muutoksenhakuasian käsittelyssä noudatettavan menettelyn tulee olla molemmissa oikeusasteissa täysin samanlainen. Arvioidessaan oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin vaatimusten toteutumista muutoksenhakumenettelyn osalta ihmisoikeustuomioistuin on johdonmukaisesti ottanut huomioon kulloinkin kysymyksessä olevan valtion oikeudenkäyntijärjestyksen kokonaisuudessaan ja kyseessä olevan muutoksenhakutuomioistuimen aseman ja toimivallan. Jos suullinen käsittely on toimitettu ensimmäisessä oikeusasteessa, sellaisen puuttuminen toisessa asteessa voi olla oikeutettua kyseisen menettelyn erityispiirteiden perusteella ottaen huomioon kansallinen muutoksenhakujärjestelmä, muutoksenhakutuomioistuimen toimivallan laajuus ja se, miten valittajan edut on suojattu muutoksenhakuasteessa erityisesti siinä ratkaistavana olevien kysymysten luonteen valossa.

Ihmisoikeussopimuksen määräysten todellinen sisältö konkretisoituu Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisujen välityksellä. Ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytäntöä oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin toteutumisesta muutoksenhakuasteessa on selostettu esimerkiksi muutoksenhakutoimikunnan osamietinnössä (KM 2001:10 s. 28—33) ja sitä seuranneessa hallituksen esityksessä (HE 91/2002 vp s. 13—19). Uudempaa

oikeuskäytäntöä on selostettu vuonna 2006 valmistuneessa selvitysmiesmietinnössä (Oikeusministeriön lausuntoja ja selvityksiä 2006:28 s. 4—16). Näissä julkaisuissa asiaa koskevia keskeisiä oikeustapauksia on selostettu yksityiskohtaisesti ja monipuolisesti. Tästä syystä niissä viitattua oikeuskäytäntöä ei ole tarkoituksenmukaista tässä esityksessä kuvata yhtä seikkaperäisesti.

Ihmisoikeustuomioistuin on kytenyt varsinaiset asiaperustelunsa kulloisenkin jutun yksityiskohtiin. Juttujen yksityiskohdat ovat siten varsin merkitykselliset. Tämä vaikeuttaa yleisluonteisten johtopäätösten tekemistä niistä tekijöistä, joita tulee punnita oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin toteutumista arvioitaessa.

Muutoksenhakulupamenettely. Ihmisoikeussopimuksen 6 artiklan ei ole katsottu olevan sovellettavissa esimerkiksi ylimääräisen muutoksenhaun kaltaisissa menettelyissä. Artiklaa sovelletaan kuitenkin sekä muutoksenhakulupatyypin menettelyyn että sellaiseen muutoksenhakumenettelyyn, jossa ratkaistaan vain oikeuskysymyksiä. Tapauksessa Monnell ja Morris v. Yhdistynyt Kuningaskunta (valitukset 9562/81 ja 9818/82, tuomio 2.3.1987) ihmisoikeustuomioistuin katsoi, että täystutkintaa edeltävän lupamenettelyn (Leave of Appeal) oli täytettävä 6 artiklan asettamat vaatimukset. Tämä perustui ainakin osittain siihen, että lupamenettely muodosti osan siitä oikeudenkäyntiä, jossa päätettiin valittajia vastaan nostetuista rikossyytteistä. Lupa olisi sovellettavan lain mukaan tullut myöntää, jos muutoksenhakutuomioistuin olisi arvioinut valitusten tutkimisen aiheelliseksi.

Muutoksenhakulupatyypinen menettely on yleensä kirjallinen. Tästä syystä keskeinen kysymys on, täyttääkö tällainen lupamenettely ihmisoikeussopimuksen 6 artiklan oikeudenmukaista oikeudenkäyntiä koskevan vaatimuksen. Ihmisoikeustuomioistuimen vaikiintuneen oikeuskäytännön mukaan muutoksenhakulupamenettely voi sekä riita- että rikosasioiden osalta täyttää 6 artiklan vaatimukset, vaikka lupakysymys käsiteltäisiin kirjallisessa menettelyssä, eikä valittajalle lupahakemuksen tullessa hylätyksi annettaisi tilaisuutta tulla henkilökohtaisesti kuulluksi valitusasteessa. Edellä viitatussa tapauksessa

Monnell ja Morris v. Yhdistynyt Kuningaskunta muutoksenhaku koski sekä laintulkintaa että näytön arviointia koskevia kysymyksiä. Muutoksenhakulupaa harkitessaan ylioikeus ei kuitenkaan ottanut kantaa tosiasiaakysymyksiin eikä kuullut todistajia. Ihmisoikeustuomioistuimien piti tällaista menettelyä varsinaiseen muutoksenhakumenettelyyn verrattuna luonteeltaan rajoitettuna, minkä vuoksi luparatkaisun tekeminen ei edellyttänyt suullista käsittelyä eikä valittajan kuulemistä henkilökohtaisesti muutoksenhakutuomioistuimissa.

Suullinen käsittely muutoksenhakuasteessa. Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännössä on täsmennetty 6 artiklan muutoksenhakumenettelylle asettamia vaatimuksia etenkin rikosasioiden osalta. Eniten oikeuskäytäntöä on asianosaisen oikeudesta tulla rikosasiassa henkilökohtaisesti kuulluksi.

Silloin, kun muutoksenhakutuomioistuimella on toimivalta tutkia sekä näyttö- että oikeuskysymyksiä, valittajalla on ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännön mukaan yleensä myös muutoksenhakutuomioistuimissa oikeus sellaiseen käsittelyyn, jossa häntä kuullaan henkilökohtaisesti. Rikosasian vastaajalla tulee tarvittaessa olla tähän mahdollisuus jo ihmisoikeussopimuksen 6 artiklan 1 kappaleen sanamuodon mukaan. Myös asianomistajalla ja riita-asian asianosaisella on eräissä tapauksissa katsottu olevan tällainen oikeus (ks. esim. Helmers v. Ruotsi, valitus 11826/85, tuomio 29.10.1991 ja Rippe v. Saksa, hakemus 5398/03, päätös 2.2.2006).

Ihmisoikeussopimuksen 6 artiklan määräys käsittelyn suullisuudesta on varsin pitkälle menevä. Se ei kuitenkaan tarkoita sitä, että kaikki alioikeuden ratkaisua koskevat valitukset sopimusvaltioissa tulee käsitellä suullisessa menettelyssä. Oikeus suulliseen käsittelyyn on nimittäin lähtökohtaisesti riippuvainen valittajan aktiivisuudesta eli suullista käsittelyä koskevan pyynnön esittämisestä ainakin sellaisessa tilanteessa, jossa istunto kansallisten säännösten mukaan järjestetään vain, kun sitä vaaditaan.

Jos valittaja vaatii suullista käsittelyä esimerkiksi itsensä kuulemista varten, hänellä on yleensä siihen oikeus. Tämä tarkoittaa sitä, että jos valittaja – vastaaja tai asianomis-

taja - on vaatinut suullista käsittelyä, ja ylioikeudella on toimivalta tutkia asia kokonaisuudessaan sekä tosiseikkojen että oikeuskysymysten osalta ja ratkaisu koskee syyksilukemista ja/tai rangaistuksen määräämistä, ylioikeus ei lähtökohtaisesti voi ratkaista asiaa kuulematta asianosaisia henkilökohtaisesti (Ekbatani v. Ruotsi, valitus 10563/83, tuomio 26.5.1988, Helmers v. Ruotsi ja Tierce ym. v. San Marino, valitukset 24954, 24971 ja 24972/94, tuomio 25.7.2000).

Ihmisoikeustuomioistuin on kuitenkin usein todennut, ettei ihmisoikeussopimuksen 6 artikla aina edellytä suullista käsittelyä, tai jos sellainen järjestetään, oikeutta henkilökohtaiseen läsnäoloon siinä (Botten v. Norja, valitus 16206/90, tuomio 19.2.1996, Fejde v. Ruotsi, valitus 12631/87, tuomio 29.10.1991, Helmers v. Ruotsi ja Ekbatani v. Ruotsi). Jos asiassa on kysymys vähäisestä rikoksesta ja vastaavasti lievästä rangaistuksesta ja rikosten tunnusmerkistön asiallinen täytyminen on riidatonta, suullinen käsittely voidaan oikeutetusti arvioida tarpeettomaksi (Jan-Åke Andersson v. Ruotsi, valitus 11274/84, tuomio 29.10.1991 ja Fejde v. Ruotsi). Ratkaisevana on tällöin pidetty ylioikeudessa käsiteltävien kysymysten laatua. Ihmisoikeustuomioistuin on katsonut, että suullisen istunnon tarvetta harkittaessa on julkisuuden lisäksi otettava huomioon myös muut tuomioistuinlaitokselle asetettavat yleiset vaatimukset. Esimerkiksi pyrkimys oikeudenkäynnin joutuisuuteen ja työpanoksen mielekkääseen kohdentamiseen oikeuttavat muutoksenhakuasteissa pelkästään kirjallisen menettelyn, jos ylioikeuden ratkaistavana olevat kysymykset eivät edellytä suullista oikeudenkäyntiä. Viimeksi mainitut ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisut eivät kuitenkaan olleet yksimielisiä. Molemmista tuomioissa seitsemän tuomaria kahdestakymmenestä katsoi, ettei asian laadulla tulisi olla merkitystä suullisen käsittelyn toimittamisvelvollisuutta arvioitaessa, koska kaikki asiat ovat merkityksellisiä niille henkilöille, joita asiat koskevat.

Koska suullinen käsittely ensisijaisesti on järjestettävä valittajan vaatimuksesta, valittajalla on lähtökohtaisesti laaja oikeus luopua joko nimenomaisesti tai hiljaisesti oikeudestaan suulliseen käsittelyyn. Tämä tarkoittaa,

että suullista käsittelyä ei ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännön valossa lähtökohtaisesti tarvitse järjestää viran puolesta. Tämänkään sääntö ei kuitenkaan ole poikkeukseton. Ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännön mukaan kansallisella tuomioistuimella on tietyn tyyppisissä rikosasioissa velvollisuus kuulla asianosaista henkilökohtaisesti myös viran puolesta. Jos ylioikeus muuttaa alioikeuden antaman vapauttavan tuomion langettavaksi tai koventaa rangaistusta, syytettyä tulee kuulla henkilökohtaisesti. Jos syytettyä ei kuulla henkilökohtaisesti, kuulematta jättämisen perusteiden tulee olla painavia. Myös tilanteissa, jossa kysymyksessä on objektiivisesti arvioiden vaikea asia, rikos on törkeä tai tuomittu rangaistus ankara, syytettyä tulee yleensä kuulla henkilökohtaisesti (Arnarsson v. Islanti, valitus 44671/98, tuomio 15.10.2003 ja Danila v. Romania, valitus 53897/00, tuomio 8.3.2007).

Kuten edellä on todettu, turvaa ihmisoikeussopimuksen 6 artiklan 3 kappaleen c kohta syytetyn oikeuden puolustautua henkilökohtaisesti tai valitsemansa avustajan välityksellä. Tämä vähimmäisoikeus edellyttää ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännön mukaan myös sitä, että syytettyä tietyissä tilanteissa kuullaan henkilökohtaisesti eikä ainoastaan asiamiehen välityksellä. Näin on katsottu olevan esimerkiksi silloin, kun valitus liittyy oleellisella tavalla teon motiiviin tai syytetyn henkilöön esimerkiksi rikoksen törkeyttä arvioitaessa (Kremzow v. Itävalta, valitus 12350/86, tuomio 21.9.1993 ja Pobornikoff v. Itävalta, valitus 28501/95, tuomio 5.7.1999). Syytettyä on tullut kuulla viran puolesta henkilökohtaisesti myös silloin, kun asian ratkaisulla on ollut erityinen merkitys esimerkiksi hänen virkauralleen (Botten v. Norja, valitus 16206/90, tuomio 19.2.1996).

Todistajien kuuleminen muutoksenhakumennettelyssä. Useimmissa edellä viitatuissa tuomioissaan ihmisoikeustuomioistuin on ottanut kantaa vain kysymykseen suullisen käsittelyn järjestämisestä jutun asianosaisten henkilökohtaista kuulemista varten. Tapauksessa Tierce ym. v. San Marino ihmisoikeustuomioistuin edellytti ainoastaan syytettyjen kuulemista, eikä tuomioistuin ottanut kantaa kysymykseen, olisiko myös alioikeudessa

kuultuja todistajia tullut kuulla uudelleen. Myös tapauksissa Botten v. Norja, Pobornikoff v. Itävalta ja Kremzow v. Itävalta ihmisoikeustuomioistuin edellytti syytettyjen henkilökohtaista kuulemista. Tapauksessa Ekbatani v. Ruotsi tuomioistuin edellytti vastaajan ja asianomistajan kuulemista, mutta ei lausunut hovioikeudessa nimettyjen uusien todistajien kuulemisesta mitään. Myös tuomiossa Helmers v. Ruotsi oli kysymys ainoastaan asianosaisten uudelleen kuulemisesta.

Oikeudesta saada kuulusteltavaksi alioikeudessa kuultuja todistajia uudelleen ylioikeudessa ja vastaavasti oikeudesta kuulustella ylioikeudessa nimettyjä uusia todistajia ei ole yhtä paljon oikeuskäytäntöä. Oikeus nimetä ja kuulustella todistajia perustuu ensisijaisesti ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännön mukaan ihmisoikeussopimuksen 6 artiklan 3 kappaleen d kohtaan. Sen mukaan rikoksesta syytetyllä on oikeus kuulustella tai kuulustuttaa todistajia, jotka kutsutaan todistamaan häntä vastaan, ja saada hänen puolestaan esiintyvät todistajat kutsutuiksi ja kuulustelluiksi samoissa olosuhteissa kuin häntä vastaan todistamaan kutsutut todistajat.

Ihmisoikeussopimuksen 6 artiklan 3 kappaleen d kohdasta ei kuitenkaan ole katsottu seuraavan, että syytetyllä olisi oikeus kuulustuttaa jokaista halumaansa todistajaa. Ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännön mukaan todisteiden sallittavuus ja todistelumenetely kuuluvat kansallisella tasolla säädeltäviin kysymyksiin ja todisteiden harkinta kansallisille tuomioistuimille (Bricmont v. Belgia, valitus 10857/84, tuomio 7.7.1989). Näin ollen ei ole ihmisoikeussopimuksen vastaista, että kansallinen tuomioistuin sille kuuluvan harkintavallan nojalla ja yhdenvertaisuuden periaatteen huomioon ottaen evää asian selvittämisen kannalta tarpeettomiksi katsomiensa todistajien kuulemisen. Muutoksenhakutuomioistuin voi esimerkiksi torjua tarjotun uuden näytön, edellyttäen, että ratkaisu perustellaan asianmukaisesti (Pisano v. Italia, valitus 36732/97, tuomio 27.7.2000). Rikosasian vastaajan ylioikeudessa nimeämä todiste voidaan jättää huomiotta, jos se on asiaan liittymätön tai muutoksenhakuasteessa tarjoaa vain aihetodisteen asiasta, jota jo muun näytön perusteella voidaan pitää selvitettyinä (Brandstetter v. Itävalta, valitukset

11170/84, 12876/87 ja 13468/87, tuomio 28.8.1991). Puolustuksen nimeämän todistajan kuulematta jättämisen on harvoin katsottu olevan ristiriidassa ihmisoikeussopimusten määräysten kanssa. Ristiriitaa on todettu tilanteissa, jossa todistajan kuuleminen olisi ihmisoikeustuomioistuimen näkemyksen mukaan ollut välttämätöntä totuuden selvittämisen kannalta ja kuulematta jättäminen on haitannut puolustuksen oikeuksien käyttämistä (Vidal v. Belgia, valitus 12351/86, tuomio 22.4.1992 ja Destrehem v. Ranska, valitus 56651/00, tuomio 18.5.2004).

Todistelun osalta ihmisoikeustuomioistuin on arvioinut, onko menettely kokonaisuudessaan, todistelukysymykset mukaan luettuna, ollut oikeudenmukainen. Tapauksessa Vidal v. Belgia ihmisoikeustuomioistuin totesi syytetyn oikeuksien tulleen loukatuiksi, kun muutoksenhakutuomioistuin oli jättänyt kuulematta syytetyn nimeämät neljä uutta todistajaa. Tapauksessa oli ollut kysymys vakavasta rikoksesta ja syytetty oli tuomittu jutun asiakirjojen perusteella vasta ylioikeudessa. Lisäksi todistajien kuulematta jättämistä ei ollut perusteltu mitenkään.

Oikeus oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin mukaan lukien puolustuksen oikeudet on katsottu yleensä tulleen loukatuiksi tilanteissa, jossa alioikeuden vapauttava tuomio on muutettu todistelun uskottavuutta koskevan arvioinnin perusteella ylioikeudessa langettavaksi ilman, että kyseistä todistelua on edes keskeisiltä osilta otettu uudelleen vastaan (Arnarsson v. Islanti, Danila v. Romania ja Destrehem v. Ranska).

Kansallisen lainsäädännön merkitys. Ihmisoikeustuomioistuimen tehtävänä on varmistaa, että yksittäisessä oikeudenkäynnissä on toimittu ihmisoikeussopimuksen asettamien vaatimusten mukaisesti. Oikeudenmukaiselle oikeudenkäynnille asetettavat vaatimukset voivat kuitenkin vaihdella eri sopimusvaltioissa. Oikeudenmukainen oikeudenkäynti edellyttää ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännön mukaan nimittäin myös sitä, että oikeudenkäyntimenettelyä koskevaa kansallista lainsäädäntöä on yksittäistapauksessa noudatettu. Merkitystä kansallisen lain sisällölle on annettu esimerkiksi tapauksissa Arnarsson v. Islanti, Muttilainen v. Suomi ja

R.H. v. Suomi (hakemus 34165/05, tuomio 2.6.2009).

Islannin oikeudenkäyntiä rikosasioissa koskevan lain 159 §:n 4 momentin mukaan korkein oikeus ei saa muuttaa alioikeuden suullisten kertomusten näyttöarvosta tekemää päätelmää, ellei asianomainen todistaja tai vastaaja ole antanut kertomustaan korkeimmalle oikeudelle. Tapauksen Arnarsson v. Islanti yhteydessä Islannin valtio totesi selviytöksessään, että ilmaisulla ”suullisen kertomuksen näyttöarvo” oli Islannin oikeuskäytännössä kahtalainen merkitys. Ensinnäkin ilmaisu viittaa yksittäisen todistajan uskottavuuden arviointiin itsenäisesti. Tässä tarkoituksessa on välttämätöntä, että todistaja saapuu oikeuteen ja vastaa suoraan tuomarin kysymyksiin. Toiseksi se viittaa todistajan kertomuksen painoarvoon verrattuna muuhun todisteluun tilanteissa, joissa korkein oikeus on hyväksynyt alemman oikeuden arvion todistajan uskottavuudesta. Säännöksen päätarkoitus on varmistaa, ettei korkein oikeus arvioi uudelleen sellaisen todistajan uskottavuutta, jota on kuultu alemmassa oikeudessa suullisesti. Tapauksessa alioikeus ei ollut katsonut esitetyn näytön riittävän langettavaan tuomioon. Korkein oikeus oli sittemmin muuttanut alioikeuden vapauttavan tuomion langettavaksi viitaten siihen, että esitetty näyttö riittävässä määrin todensi Arnarssonin syytteen mukaisen osallisuuden kuolemaan johtaneeseen pahoinpitelyyn. Islannin valtio totesi vastineessaan, että 159 §:n 4 momentti ei estänyt tällaisen ratkaisun tekemistä. Korkein oikeus ei ollut Islannin valtion käsityksen mukaan arvioinut todistajien esittämiä lausuntoja ja niiden uskottavuutta uudestaan. Korkein oikeus oli katsonut, että esitetty näyttö oli ristiriitaisuuksista huolimatta ja vastoin alioikeuden käsitystä riittävä langettavaan tuomioon. Ihmisoikeustuomioistuin katsoi kuitenkin lainkohdan sanamuodon valossa, että valittaja oli perustellusti voinut odottaa, että korkein oikeus kutsuisi hänet ja todistajat antamaan suullisen lausunnon, jos sen tarkoituksena oli muuttaa alioikeuden vapauttava tuomio langettavaksi todistelun toisenlaisen arvioinnin perusteella. Muun muassa tällä perusteella ihmisoikeustuomioistuin katsoi menettelyn olleen ihmisoikeussopimuksen 6 artiklan 1 kappaaleen vastainen.

Tapauksessa Muttilainen v. Suomi kansallisen lainsäädännön merkitys oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin toteutumista koskevaan arvioon oli vielä selkeämpi kuin tapauksessa Arnarsson v. Islanti. Viimeksi mainitussa tapauksessa korkein oikeus oli edellä kerrotuin tavoin muuttanut kirjallisessa menettelyssä vapauttavan tuomion langettavaksi. Tapauksessa Muttilainen v. Suomi hovioikeus oli pääkäsittelyä toimittamatta muuttanut kärjäoikeuden ratkaisua vastaajan eduksi. Kyseisessä tapauksessa langettavan tuomion kärjäoikeudessa saanut vastaaja oli vaatinut valituksessaan pääkäsittelyn toimitamista hovioikeudessa itsensä ja todistajien kuulemista varten. Hovioikeus oli kuitenkin pitänyt pääkäsittelyn toimittamista selvästi tarpeettomana ja ratkaissut asian kirjallisen oikeudenkäyntiaineiston perusteella. Hovioikeus oli pysyttänyt kärjäoikeuden ratkaisun syyksilukemisen osalta, mutta lyhentänyt tuomitun vankeusrangaistuksen pituutta. Korkein oikeus ei ollut myöntänyt asiassa valituslupaa.

Ihmisoikeustuomioistuin viittasi ratkaisusaan oikeudenkäymiskaaren 26 luvun 15 §:ään. Koska ratkaiseva kysymys koski todistelun uskottavuutta, ihmisoikeustuomioistuin katsoi, ettei hovioikeus voinut ratkaista juttua oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin edellyttämällä tavalla kuulematta uudestaan syytettyä henkilökohtaisesti ja yhtä kärjäoikeudessa kuuluttua todistajaa. Menettelyn todettiin olleen ihmisoikeussopimuksen 6 artiklan 1 kappaleen vastainen.

Ihmisoikeustuomioistuimen näkemyksen mukaan Suomen oikeudenkäyntijärjestyksestä kokonaisuutena arvioituna tai kysymyksessä olevasta yksittäisestä tapauksesta ei siis ollut johdettavissa perustetta poiketa ihmisoikeussopimuksen asettamasta velvollisuudesta kuulla vastaajaa ja keskeisiä todistajia. Tässä arvioinnissaan ihmisoikeustuomioistuin on tukeutunut oikeudenkäymiskaaren 26 luvun 15 §:ään. Kyseisen tapauksen perusteella on sen vuoksi mahdollista päätellä, että jos kansallinen laki Suomen nykyisen oikeudenkäymiskaaren 26 luvun 15 §:n tavoin poikkeuksetta edellyttää todistajien uudelleen kuulemista tilanteessa, jossa ylioikeus arvioi alemmassa oikeusasteessa vastaanotetun todistelun uskottavuutta, todistajien

kuulematta jättäminen tulee todennäköisesti jo tämän seikan perusteella aina olemaan myös ihmisoikeusloukkaus. Ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisu tapauksessa R.H. v. Suomi tukee edellä sanottua päätelmää.

Kansalaisyhteisöjä ja poliittisia oikeuksia koskeva yleissopimus

Myös kansalaisyhteisöjä ja poliittisia oikeuksia koskeva kansainvälinen yleissopimus (SopS 8/1976, KP-sopimus) sisältää määräyksiä oikeudesta oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin. Määräykset oikeudenmukaisesta ja julkisesta oikeudenkäynnistä ovat sisällytetty KP-sopimuksen 14 artiklan 1 kappaleeseen. Kappaleen mukaan päätettäessä rikossyytteestä henkilöä vastaan tai hänen oikeuksistaan tai velvoituksiaan riita-asiassa jokaisella on oikeus rehelliseen ja julkiseen oikeudenkäyntiin laillisesti perustetun toimivaltaisen, riippumattoman ja puolueettoman tuomioistuimen edessä.

Syytettyjen vähimmäisoikeuksista määrätään 14 artiklan 3 kappaleessa. Toisin kuin Euroopan ihmisoikeussopimuksen vastaavaan säännökseen on KP-sopimuksen 14 artiklaan sisällytetty myös määräys oikeudesta muutoksenhakuun. Sanotun artiklan 5 kappaleen mukaan rikoksesta tuomitulla on oikeus saada syyllisyyskysymys ja tuomittu rangaistus tutkittaviksi ylemmässä tuomioistuimessa lain mukaisesti. Sopimusmääräys koskee kuitenkin vain rikosasian vastaajaa silloin, kun hänet on ensimmäisessä oikeusasteessa todettu syyllistyneen rikokseen. Määräys ei siten koske asianomistajaa, virallista syyttäjää tai riita-asian asianosaisia.

KP-sopimuksen 14 artiklan 5 kappaleen muotoilusta voidaan päätellä, että sopimusvaltiot eivät voisi esimerkiksi rajata tiettyjä rikoksia muutoksenhakujärjestelmän ulkopuolelle. Kansallisella lainsäädännöllä voidaan kuitenkin säännellä muutoksenhakuoikeuden käyttämistä. Muutoksenhakulupajärjestelmä tai järjestelmä, jossa muutoksenhakuoikeus on rajattu pelkästään oikeuskysymyksiin, on esimerkiksi katsottu täyttävän KP-sopimuksen 14 artiklan 5 kappaleen muutoksenhakuoikeuden toteutumiseksi asetamat vaatimukset. Muutoksenhakutuomioistuimessa noudatettavaa menettelyä säännel-

täessä on otettava huomioon 14 artiklan 1 kappaleen vaatimukset yksilön oikeudesta oikeudenmukaiseen ja julkiseen oikeudenkäyntiin. Näihin vaatimuksiin sisältyy oikeus suulliseen käsittelyyn. KP-sopimuksen noudattamista valvova ihmisoikeuskomitea ei kuitenkaan ole pitänyt suullisen käsittelyn järjestämistä muutoksenhakulupamenettelyssä tai ainoastaan oikeuskysymyksiin rajatussa muutoksenhakumenettelyssä välttämättömänä.

Muutoksenhakulupajärjestelmille on tunnusomaista, että kielteisiä lupapäätöksiä ei yleensä enemmälti perustella. Esimerkiksi Ruotsissa kielteisissä lupapäätöksissä yleensä todetaan, ettei asiassa ole ilmennyt syytä myöntää lupaa ja että käräjäoikeuden tuomio jää pysyväksi. Norjassa valitus voidaan hylätä eli seuloa, jos on selvää, ettei valitus voi menestyä. Päätöksessä todetaan tällöin vain, että valitus edellä sanotulla perusteella ”nektes fremmet”. YK:n ihmisoikeuskomitea on 27.8.2008 antanut Norjaa koskevassa asiassa päätöksen (CCPR/C/93/D/1542/2007; Communication No. 1542/2007). Ihmisoikeuskomitean päätöksen mukaan muutoksenhakutuomioistuimen päätös, jossa valitus oli hylätty sillä perusteella, että sen ei katsottu voivan menestyä, asetti kyseenalaiseksi, oliko syyllisyyskysymystä ja tuomittua rangaistusta muutoksenhakutuomioistuimessa lainkaan tutkittu. Koska muutoksenhakutuomioistuin ei ollut asiallisesti perustellut ratkaisuaan edes suppeassa muodossa, ihmisoikeuskomitea vahvisti asiassa KP-sopimuksen 14 artiklan 5 kappaleen loukkauksen. Tästä tulkintapäätöksestä voidaan katsoa seuraavan, että rikosasiassa tehdyn valituksen johdosta annettua päätöstä, jossa valitus seulotaan tai muutoksenhakulupahakemus evätään, on perusteltava asianmukaisesti, joskin tällaista päätöstä ei tarvitse perustella samantasoisesti kuin täystutkinnassa tehtyä päätöstä.

Euroopan neuvoston suositus muutoksenhakumenettelystä riita-asioissa

Euroopan neuvoston ministerikomitea on 7 päivänä helmikuuta 1995 hyväksynyt suosituksen R (95) 5 muutoksenhakumenettelystä riita-asioissa Euroopan neuvoston jäsenvaltioissa (Recommendation No R (95)

5 of the Committee of Ministers to Member States concerning the introduction and improvement of the functioning of appeal systems and procedures in civil and commercial cases).

Suosituksen tekemistä pidettiin aiheellisena muun muassa siksi, että oikeus saada asiansa ihmisoikeussopimuksen 6 artiklan mukaisesti tutkituksi kohtuullisessa ajassa saattoi vaarantua muutoksenhakemusten lukumäärien lisääntymisen ja käsittelyaikojen pidentymisen vuoksi. Suosituksen mukaan ensimmäisen oikeusasteen tuomio tulisi olla mahdollista saattaa ylemmän tuomioistuimen tarkastettavaksi. Poikkeuksien tästä periaatteesta tulisi olla mahdollisia ainoastaan, jos ne perustuvat lakiin ja ovat sopusoinnussa oikeusjärjestyksen perusperiaatteiden kanssa.

Suosituksen mukaan oikeudenkäynnin riitakysymykset tulisi määritellä ensimmäisessä oikeusasteessa ja kaikki mahdolliset kanteet, tosiseikat ja todisteet tulisi esittää käsittelyn tuossa vaiheessa. Jotta asianosaisella olisi mahdollisuus arvioida, tulisiko hänen käyttää muutoksenhakuoikeuttaan ja, mikäli mahdollista, rajoittaa muutoksenhakemustaan, tuomioistuimella, jonka ratkaisuun muutosta haetaan, tulisi olla lakiin perustuva velvollisuus selvästi ja täydellisesti perustella ratkaisunsa. Sen takaamiseksi, että muutoksenhakutuomioistuimen tutkittavaksi saatetaan ainoastaan sellaisia asioita, jotka kuuluvat muutoksenhakutuomioistuimen käsiteltäviksi, jäsenvaltioiden tulisi suosituksen mukaan harkita mahdollisuutta rajoittaa asianosaisten muutoksenhakuoikeutta esimerkiksi vähäisissä riita-asioissa ottamalla käyttöön muutoksenhakukielto- tai muutoksenhakulupajärjestelmä.

2.4 Kansainvälinen kehitys sekä ulkomaiden lainsäädäntö

Muissa valtioissa sovellettavia muutoksenhakujärjestelmiä on 2000-luvulla selostettu useassa oikeusministeriön julkaisemassa mietinnössä. Vuonna 2000 asetetun hovioikeusmenettelyn kehittämistyöryhmän mietinnössä (Oikeusministeriön työryhmämietintö 28.9.2000, s. 26—32) kuvaillaan Ruotsin, Norjan, Tanskan ja Saksan muutoksenhakumenettelyä koskevaa lainsäädäntöä. Vuonna

2001 asetetun muutoksenhakutoimikunnan osamietinnössä (KM 2001:10, s. 34—44) selostetaan varsin kattavasti Ruotsin, Norjan, Tanskan, Saksan, Ranskan sekä Englannin ja Walesin muutoksenhakua koskevaa silloista lainsäädäntöä. Vuonna 2006 valmistuneessa selvitysmiesmietinnössä (Muutoksenhaku kärjäoikeudesta hovioikeuteen – Tarkoituksen ja menettelyn uudelleen arviointi, oikeusministeriön lausuntoja ja selvityksiä 2006:28, s. 16—32) kuvataan Norjan, Tanskan, Ruotsin, Saksan, Itävallan sekä Englannin ja Walesin muutoksenhakua koskevaa lainsäädäntöä. Vuonna 2007 asetetun muutoksenhakulupa-toimikunnan mietinnössä (Jatkokäsittelylupa hovioikeudessa, KM 2008:3, s. 35—51) selostetaan muissa Pohjoismaissa sovellettavia muutoksenhakumenettelyjä osittain yleisellä tasolla ja erityisesti voimassa olevien muutoksenhakedellytysten kannalta. Tähän esitykseen ei tämän vuoksi ole tarkoituksenmukaista sisällyttää erillistä ulkomaiden lainsäädäntöä kuvaavaa jaksoa. Kansainvälisen vertailun osalta viitataan edellä mainittuihin mietintöihin.

2.5 Nykytilan arviointi

Toimiva hovioikeusmenettely

Nykyisin kärjäoikeudessa käyty oikeudenkäynti asian laadusta ja asianosaisten oikeussuojan tarpeesta riippumatta varsin usein uusitaan täysimittaisesti silloin, kun kysymys on suullisen todistelun uskottavuudesta. Vaikka käsittelyaikojen pitkittymiseen löytyy muitakin syitä, jotka voivat liittyä esimerkiksi esitutkinnan ja syyteharkinnan hitauteen sekä kärjäoikeuskäsittelyn viivästymiseen, ovat pitkät käsittelyajat hovioikeuksissa osaltaan johtaneet siihen, että asian kokonaiskäsittelyaika on eräissä tapauksissa muodostunut kohtuuttoman pitkäksi. Ihmisoikeustuomioistuin on vuodesta 2000 alkaen katsonut noin 30 tapauksessa ihmisoikeussopimuksen tulleen käsittelyn kokonaiskeston perusteella loukatuksi.

Hovioikeuksien mahdollisuuksia käsitellä kevyemmässä ja nopeammassa menettelyssä sellaisia yksinkertaisia asioita, joissa tarvetta kärjäoikeuden ratkaisun muuttamiselle ei ole, pyrittiin lisäämään ottamalla vuonna

2003 käyttöön seulontamenettely. Uudistuksen tavoitteena oli muun muassa parantaa hovioikeuksien mahdollisuuksia keskittyä vaikeisiin ja tulkinnanvaraisiin asioihin ilman, että asianosaisten kohtelun yhdenvertaisuus vaarantuisi.

Seulontamenettely on kuitenkin osoittautunut eräiltä osin epätarkoituksenmukaiseksi. Jos ratkaisu riippuu suullisen todistelun tai katselmushavaintojen uskottavuudesta, valitusta ei voida seuloa, vaikka kysymys olisi hyvinkin yksinkertaisesta asiasta. Varmistaakseen sen, että valitusta ei nykyisessä menettelyssä seulottaisi, valittaja on voinut riittää kärjäoikeuden suullisen todistelun uskottavuuden arvioinnin siinäkin tapauksessa, että hänen todellinen tyytymättömyytensä kohdistuisi ainoastaan rangaistuksen mittaamiseen. Tällöin asian käsittely hovioikeudessa pääkäsittelyineen voi muodostua raskeammaksi kuin mihin todellisuudessa olisi tarvetta.

Seulontamenettelyn soveltamisalaan liittyvät ongelmat ovat myös johtaneet epäyhtenäiseen oikeuskäytäntöön. Korkeimman oikeuden oikeuskäytännön perusteella on todettavissa, että seulontamenettelyä koskevia säännöksiä on sovellettu niiden tarkoitusta vastaamattomalla tavalla ja seulontaratkaisuja tehty muissakin kuin selvissä ja yksinkertaisissa asioissa (KKO 2005:13, 22, 30, 33, 46, 57 ja 58, KKO 2006:40 ja 52).

Seulontamenettely ei ole tuonut riittäviä eväitä käsittelyjen pitkittymisestä aiheutuviin ongelmien ratkaisemiseksi eikä myöskään mahdollistanut hovioikeuksien resurssien kohdentamista oikeussuojatarpeiden mukaan. Esimerkiksi rikoksen törkeys, rangaistuksen ankaruus ja tuomion taloudelliset tai muulla tavalla laajakantoiset vaikutukset asianosaisille ovat tekijöitä, joiden merkitykselle olisi syytä antaa nykyistä enemmän painoarvoa hovioikeusmenettelyä koskevassa lainsäädännössä. Näiden tavoitteiden toteuttaminen tarkistamalla seulontaa koskevia säännöksiä on kuitenkin osoittautunut ongelmalliseksi.

Pääkäsittely

Pääkäsittely asianosaisten vaatimuksesta. Oikeudenkäymiskaaren 26 luvun 14 §:ssä

säädetään pääkäsittelyn toimittamisesta asianosaisen vaatimuksesta. Pykälän 2 momentissa luetelluissa tapauksissa pääkäsittelyä ei kuitenkaan asianosaisen vaatimuksesta huolimatta tarvitse toimittaa. Momentin 6 kohdan mukaan pääkäsittelyä ei esimerkiksi tarvitse toimittaa, jos sen toimittaminen on muusta syystä selvästi tarpeetonta. Kohta liisättiin säännökseen eduskuntakäsittelyn aikana. Lakivaliokunta perusteli lisäystä seuraavasti (LaVM 19/1997 vp):

”Asianosaisen niin vaatiessa selvä lähtökohta on, että hovioikeuden on järjestettävä pääkäsittely. Suomen hovioikeusmenettelyssä ei ole rajoitettu hovioikeuden tutkimisvaltaa pelkästään oikeuskysymyksiin vaan myös näyttökysymyksiä voidaan tutkia. Kuitenkaan ne suullisen käsittelyn edut, jotka liittyvät asiassa esitetyn suullisen todistelun arviointiin, eivät aina tule esille jutussa, jossa on kysymys vain asian oikeudellisesta arvioinnista. Samoin on tapauksissa, joissa juttuun liittyy vain kirjallista todistelua, joka on aukotonta. Hallituksen esityksen yleisperustelusta ilmenee, ettei ihmisoikeustuomioistuinkaan ole aina edellyttänyt suullisen käsittelyn toimittamista muutoksenhakuasteessa, vaikka sen järjestämistä on vaadittu. Siten tämän tyyppisissä tilanteissa pääkäsittely voidaan poikkeuksellisesti evätä. Yleisestä sanamuodostaan huolimatta säännöksen soveltamisalan tulee olla hyvin rajoitettu ja pääkäsittelyn toimittamisen selvästi tarpeetonta.”

Hallituksen esityksessä 33/1997 vp todetaan, että oikeudenkäymiskaaren 26 luvun 14 §:n tarkoituksena on taata asianosaiselle yleensä oikeus pääkäsittelyyn myös sellaisessa tilanteessa, jossa muutoksenhakuasiassa ei ole kysymys suullisen todistelun uskottavuudesta. Tämä tarkoitus ei ole kaikilta osin toteutunut. Käytännössä pyyntö pääkäsittelyn toimittamiseksi usein evätään sillä perusteella, että pääkäsittelyn toimittaminen on selvästi tarpeetonta, koska kysymys ei ole asianomistajan, todistajan tai vastaajan kertomuksen uskottavuudesta. Muiden epäämisperusteiden soveltaminen on käytännössä jäänyt harvinaiseksi.

Valitusasiassa, jossa on kysymys asianomistajan, todistajan tai vastaajan antaman kertomuksen uskottavuudesta, pääkäsittely toimitetaan sitä koskevasta pyynnöstä riip-

pumattakin. Tästä on seurannut, että 14 §:n merkitys itsenäisenä lainkohtana on jäänyt vähäiseksi.

Viran puolesta toimitettava pääkäsittely. Kuten edellä on todettu, pääkäsittely on oikeudenkäymiskaaren 26 luvun 15 §:n nojalla toimitettava, jos asian ratkaiseminen riippuu käräjäoikeudessa vastaanotetun suullisen todistelun uskottavuudesta taikka hovioikeudessa vastaanotettavasta uudesta suullisesta todistelusta. Jos valittaja riitauttaa käräjäoikeuden tekemän suullisen näytön arvioinnin, ratkaisu yleensä riippuu käräjäoikeudessa vastaanotetun suullisen todistelun uskottavuudesta.

Oikeuskäytännön mukaan hovioikeuden velvollisuus toimittaa pääkäsittely ei ole riippuvainen siitä, onko sillä syytä epäillä käräjäoikeuden näytön arvioinnin oikeellisuutta vai ei (ks. esim. KKO 2004:116). Myös täysin perustelemattoman vaatimuksen näytön uskottavuuden uudelleen arvioimiseksi voidaan tämän vuoksi katsoa riittävän pääkäsittelyn perusteeksi. Pääkäsittely on näin ollen aina hovioikeuden omasta aloitteesta toimitettava, jos käräjäoikeuden tekemä suullisen todistelun uskottavuuden arviointi on riitautettu.

Tästä on seurannut, että pääkäsittelyssä joudutaan käsittelemään kaikkia asioita – niiden vakavuudesta ja tärkeydestä riippumatta – yleensä saman kaavan mukaisesti. Pääkäsittelyyn joudutaan silloinkin, kun siihen ei käräjäoikeuden ratkaisun ja valituksen perusteella ole tarvetta.

Oikeus suulliseen kuulemiseen. Hovioikeuksilla on toimivalta tutkia valitusasiat sekä näyttö- että oikeuskysymysten osalta. Ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännön mukaan pääsääntö tällöin on, että asiassa tulee asianosaisen vaatimuksesta järjestää suullinen käsittely, jossa asianosaista kuullaan henkilökohtaisesti. Suullinen käsittely voidaan tällöin jättää toimittamatta tai asianosainen kuulematta henkilökohtaisesti vain, jos joku oikeudenkäyntiin liittyvä erityispiirre sen sallii ja asianosaisen oikeudet on muutoin turvattu. Esimerkkeinä tällaisista erityispiirteistä mainitaan säännönmukaisesti muutoksenhakulupajärjestelmä sekä pelkästään oikeuskysymysten ratkaisemiseen rajoittuva käsittely.

Kuten edellä kansainvälisiä sopimuksia koskevan 2.3 jakson Euroopan ihmisoikeussopimusta koskevassa osiossa on todettu, ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännön mukaan ihmisoikeussopimus edellyttää, että muutoksenhakuistuimen on useimmiten järjestettävä suullinen käsittely asianosaisen kuulemiseksi, jos asianosainen on sellaisen järjestämistä vaatinut. Esimerkiksi rikosasioiden osalta suullinen käsittely voidaan pyynnöstä huolimatta jättää toimittamatta vain, jos kysymys on nimikkeeltään ja rangaistusseuraamukseltaan varsin vähäisestä asiasta. Asianosaisen oikeus tulla kuulluksi ei kuitenkaan tarkoita, että ylioikeuden olisi toimitettava täysimittainen pääkäsittely kaikissa tilanteissa, joissa muutoksenhakija on sitä vaatinut. Ihmisoikeustuomioistuin on antanut kansalliselle laille merkittävän painoarvon arvioidessaan oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin toteutumista.

Nykyinen lainsäädäntö mahdollistaa edellä tarkoitettujen pienimuotoisten pääkäsittelyjen toimittamisen asioissa, joissa esimerkiksi ei ole kysymys suullisen todistelun uskottavuudesta. Näitä käsittelyjä ei kuitenkaan kovin usein toimiteta. Ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytäntö huomioon ottaen pienimuotoisten pääkäsittelyjen toimittamista olisi syytä edistää.

Mahdollisuus ohittaa hovioikeus muutoksenhakuasteena

Voimassa olevassa oikeudessa ei ole säädettyä sellaista menettelyä, jolla yksittäisen asian käsittelyssä voitaisiin poiketa säännönmukaisesta oikeusastejärjestyksestä, jotta korkeimman oikeuden ennakkoratkaisu saataisiin mahdollisimman nopeasti. Tällaisen tarpeen ilmettyä on toistaiseksi eri oikeusasteiden välisellä keskinäisellä yhteydenpidolla pyritty oikeuskysymyksen sisältävän asian nopeutettuun käsittelyyn sekä hovioikeudessa että korkeimmassa oikeudessa, jolloin toiset samanlaiset asiat ovat jääneet odottamaan ennakkoratkaisua. Tällöin sekä asianosaisten että tuomioistuinten on tullut ilman lain säännösten tukea hyväksyä se, että kyseisten asioiden käsittely eri oikeusasteissa on poi-

kennut normaalisti noudatettavasta järjestyksestä.

3 Esityksen tavoitteet ja keskeiset ehdotukset

3.1 Tavoitteet

Hovioikeuden pätehtävä on asianosaisen valituksen johdosta kontrolloida käräjäoikeuden ratkaisun oikeellisuus sekä näyttö- että oikeuskysymysten osalta ja korjata siinä mahdollisesti olevat virheellisyydet. Hovioikeusmenettelyn tulee ensisijaisesti palvella tämän tavoitteen toteutumista. Menettelylle voidaan kuitenkin asettaa myös muita vaatimuksia. Menettelyn tulisi olla oikeudenmukainen, nopea ja taloudellinen. Oikeusvarmuutta voidaan ajatella parhaiten edistettävän siten, että kaikki asiat käsitellään samalla tavalla täysimittaisessa muutoksenhakumenettelyssä. Menettely ei tällöin kuitenkaan muodostu nopeaksi, taloudelliseksi eikä myöskään kaikkien asianosaisten oikeusturvatarpeet huomioon ottaen oikeudenmukaiseksi.

Hovioikeusmenettelyä kehitettäessä on pyrittävä siihen, että edellä mainitut tavoitteet ja oikeudenkäynnille asetetut vaatimukset toteutuisivat kaikkien asianosaisten ja yhteiskunnalle aiheutuvien kustannusten kannalta mahdollisimman hyvin. Samalla olisi varmistettava, että menettely jatkossakin täyttää perustuslaissa ja Suomea sitovissa yleissopimuksissa oikeudenmukaiselle oikeudenkäynnille asetetut vaatimukset.

Hovioikeuksissa käsitellään laajuudeltaan ja vaikeusasteeltaan varsin erilaisia asioita. Yhtenä hovioikeusmenettelyä koskevien säännösten ongelmana pidetäänkin sitä, ettei niiden perusteella voida ottaa tarkoituksenmukaisella tavalla huomioon valituksen kohteena olevan asian laatua yleisellä tasolla eikä myöskään valittajan oikeussuojan tarvetta yksittäisessä asiassa. Kun esimerkiksi kaikki valitusasiat, joissa suullisen todistelun arviointi on riitautettu, käsitellään intressistä riippumatta samalla tavoin, pidentää tämä yleisesti käsittelyaikoja ja lisää oikeudenkäynnin kustannuksia.

Jotta hovioikeuksien ja yhteiskunnan voimavarat kohdentuisivat mahdollisimman tar-

koituksenmukaisella tavalla, ei kärjäoikeudessa kertaalleen käsiteltyä asiaa tulisi tutkia uudelleen koko laajuudessaan, ellei se ole tarpeen. Asianosaisten kannalta taas on tärkeintä, että virheelliset alioikeuden ratkaisut saadaan korjatuiksi tai vastaavasti oikeat ratkaisut saadaan pysyviksi mahdollisimman nopeasti ja vähin oikeudenkäyntikuluihin.

Oikeusturvan toteutuminen ei aina edellytä, että asianosaisella olisi ehdoton oikeus saada kertaalleen kärjäoikeudessa tutkittu ja ratkaistu asia hovioikeudessa täydellisesti uudelleen tutkittavaksi. Esimerkiksi taloudellisia intressejä koskevissa riita-asioissa asianosaiselle on tärkeää sekin, että hänen oikeudenkäyntikustannuksensa olisivat kohtuulliset tavoiteltuun etuun nähden.

Näistä syistä muutoksenhakumenettelyä tulisi kehittää niin, että nykyistä laajemmin voitaisiin järkevällä tavalla ottaa huomioon muutoksenhaun kohteena olevan asian laatu. Tämä mahdollistaisi myös hovioikeuksien käytettävissä olevien voimavarojen kohdentumisen tarkoituksenmukaisella tavalla.

3.2 Toteuttamisvaihtoehdot

Seulontamenettelyn kehittäminen

Seulontamenettelyn muuttaminen voisi olla eräs keino kehittää hovioikeusmenettelyä asetettujen tavoitteiden mukaisesti. Nykyisen periaatteessa kaikkia valitusasioista yhtäläisesti koskevan seulontamenettelyn kehittämiseen siten, että menettelyä voitaisiin soveltaa myös pääkäsitelyssä ratkaistaviin asioihin, ei kuitenkaan edellä nykytilan arviota koskevassa 2.5 jaksossa todetuista syistä ole edellytyksiä. Muutoksenhakumenettelyn uudistamiseen on tämän vuoksi pyrittävä muilla keinoilla.

Muutoksenhakuoikeuden rajoittaminen näyttöratkaisuisissa

Eräs mahdollisuus olisi, ettei muutosta saisi lainkaan hakea kärjäoikeuden näytön arviointia koskevaan ratkaisuun. Olisi mahdollista säätää, ettei kärjäoikeuden ratkaisusta saa valittaa näyttökysymyksen osalta. Näyttökysymys ratkaistaisiin tällöin tuomioistuimessa vain kerran, ja ainoastaan oikeuskysymyk-

sestä olisi asianosaisilla vapaa muutoksenhakuoikeus. Kiellon soveltamisalaa olisi mahdollista rajata niin, että se koskisi vain osaa asioista. Ylimääräinen muutoksenhaku voisi olla mahdollinen myös näyttökysymyksissä. Lähtökohtaisesti kärjäoikeuden näytön arviointia koskeva ratkaisu olisi kuitenkin lopullinen.

Useissa riita- ja rikosasioissa on keskeisenä kysymyksenä näyttöratkaisu ja muutoksenhakeminen liittyy näin ollen säännönmukaisesti näytön arviointiin. Lisäksi näyttökysymysten ja oikeuskysymysten erottaminen toisistaan ei ole käytännössä yksiselitteistä. Malli olisi myös ongelmallinen perus- ja ihmisoikeusvaatimusten kannalta. Muutoksenhakukielto näyttöratkaisujen osalta asettaisi kysymyksenalaiseksi nykyisen kolmiportaisen oikeusastejärjestelmän. Rajoitus muuttaisi siten olennaisella tavalla koko lainkäyttöjärjestelmäämme. Tämän vuoksi muutoksenhakukieltoa näyttöratkaisuisissa ei voida pitää todellisenä vaihtoehtona.

Muutoksenhakulupajärjestelmä

Muutoksenhakulupa on muissa maissa yleisin keino, jolla on pyritty tekemään muutoksenhakumenettely mahdollisimman tarkoituksenmukaiseksi. Muutoksenhakulupamenettelyn soveltamisala ei pääsääntöisesti ole yleinen, vaan muutoksenhakulupaa vaaditaan tietyissä laissa tarkoin määritellyissä valitusasioissa. Riita-asioiden osalta rahamääräinen arvoraja on yleinen tapa määrittellä niiden asioiden piiriä, joissa asian saaminen uudelleen täystutkintaan muutoksenhakutuomioistuimessa edellyttää lupaa. Rikosasioissa muutoksenhakulupamenettelyn soveltamisala määräytyy yleensä alioikeudessa tuomitun rangaistuksen mukaan.

Muutoksenhakulupatyypinen järjestelmä on mahdollista toteuttaa selkeänä ja tarkkarajaisena. Menettely, jossa kaikki muutoksenhakemukset tutkitaan, ei myöskään rajoittaisi muutoksenhakuoikeutta. Soveltamisalaltaan rajoitetun muutoksenhakulupamenettelyn käyttöönotto toteuttaisi siten parhaiten niitä tavoitteita, joita hovioikeusmenettelyn kehittämiselle on asetettu.

Tässä esityksessä ehdotetaan otettavaksi käyttöön soveltamisalaltaan rajoitettu lupa-

järjestelmä. Lupajärjestelmän soveltamisalaan kuuluvissa valitusasioissa asianosainen tarvitsisi hovioikeuden myöntämän luvan ennen asian siirtämistä lupakäsittelyä seuraavaan jatkokäsittelyyn. Lupa olisi myönnettävä, jos valitus täyttäisi laissa säädettyt lupaperusteet. Lupaperusteista keskeisin olisi muutosperuste. Tällä perusteella jatkokäsittelyyn otettaisiin ennen kaikkea ne valitukset, joiden osalta ilmenee aihetta epäillä käräjäoikeuden ratkaisun oikeellisuutta.

Tällainen lupajärjestelmä ei rajoitaisi muutoksenhakuoikeutta. Kysymys ei siten ole siitä, että muutoksenhaku joissakin asioissa kiellettäisiin tai että sitä rajoitettaisiin. Kaikista asioista saataisiin edelleenkin valittaa ja kaikki valitukset, myös lupajärjestelmän piiriin kuuluvat, tutkittaisiin ja käräjäoikeuden ratkaisun oikeellisuus selvitetäisiin. Muutoksenhakulupamenettelyn erityispiirre onkin lähinnä se, että menettely on varsinaiseen muutoksenhakumenettelyyn verrattuna suppeampi.

Muutoksenhakulupa ei ilmaisuna kuvaa järjestelmän luonnetta ja se on tästä syystä osoittautunut ongelmalliseksi. Vaikka muutoksenhakuoikeus edelleen säilyisi avoimena, olisi muutoksenhakulupa helposti ymmärrettävissä sanottua oikeutta rajoittavaksi tekijäksi. Kun järjestelmä ei kuitenkaan käytännössä rajoita oikeutta valittaa käräjäoikeuden ratkaisusta, on syytä ottaa käyttöön järjestelmän sisältöä paremmin vastaava käsite. Tässä esityksessä ehdotetaan esitetyn lupajärjestelmän nimeksi jatkokäsittelylupaa. Jatkokäsittelyluvan myöntäminen tai vastaavasti epääminen kuvaisi paremmin sitä, että kysymys on siitä, millainen ratkaisu lupajärjestelmän piiriin kuuluvissa asioissa tehdään ja mitä asioiden käsittelylle tapahtuu.

Pääkäsittelyä koskevien säännösten muuttaminen

Hovioikeuden on oikeudenkäymiskaaren 26 luvun 15 §:n mukaan viran puolesta toimitettava pääkäsittely, jos asian ratkaiseminen riippuu hovioikeudessa vastaanotettavasta uudesta suullisesta todistelusta taikka käräjäoikeudessa vastaanotetun suullisen todistelun tai toimitetussa katselmuksessa tehtyjen

havaintojen uskottavuudesta. Suullisen todistelun välittömyydellä pyritään siihen, että hovioikeuden edellytykset todistelun arvioimiseen ja asian tutkimiseen olisivat mahdollisimman hyvät. Tästä tavoitteesta ei tulisi luopua. Käytäntö on osoittanut, etteivät kaikki asiat, joissa ratkaisu on perustunut suulliseen todisteluun, ole sellaisia, joissa suullisen todistelun arvioiminen uudessa täysimittaisessa oikeudenkäynnissä on tarpeen. Nykyisen pakottavan säännöksen lieventäminen lisäisi joustavuutta ja edesauttaisi suullisten käsittelyjen kohdentamista oikeusturvatarpeiden mukaan.

Kuten edellä nykytilan arviointia koskevassa 2.5 jaksossa todetaan, on pääkäsittelyä asianosaisen vaatimuksesta koskevan oikeudenkäymiskaaren 26 luvun 14 §:n merkitys itsenäisenä lainkohtana jäänyt vähäiseksi. Ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännössä asianosaisen pyyntö on kuitenkin keskeisessä asemassa pääkäsittelyn toimittamisen tarpeellisuutta arvioitaessa. Asianosaisen vaatimuksen merkitystä käsittelyjärjestyksestä päätettäessä voisi muun muassa tästä syystä olla tarkoituksenmukaista lisätä nykyisestä. Tämä olisi toteutettavissa muuttamalla pääkäsittelyn toimittamista koskevia säännöksiä siten, että pääkäsittely ensisijaisesti tulisi toimittaa asianosaisten vaatimuksesta. Vasta silloin, jos asianosaiset eivät olisi vaatineet pääkäsittelyn toimittamista, hovioikeuden olisi viran puolesta arvioitava pääkäsittelyn toimittamisen tarpeellisuutta. Pääkäsittelyn toimittamiseen ei tällöin olisi ehdotonta velvollisuutta.

Pääkäsittely toimitetaan nykyisin, jos valittaja riitauttaa käräjäoikeuden tekemän suullisen näytön arvioinnin. Laissa ei säädetä siitä, miten painavia perusteita valittajan tulee esittää riitautuksensa tueksi. Oikeuskäytännön mukaan hovioikeuden velvollisuus ottaa todistelu uudestaan vastaan ei olekaan riippuvainen siitä, onko sillä syytä epäillä käräjäoikeuden näytön arvioinnin oikeellisuutta vai ei. Kohtuutonta ei kuitenkaan olisi esimerkiksi se, että todistelu voitaisiin riitauttamisesta huolimatta jättää ottamatta uudelleen vastaan, jos käräjäoikeuden suullisen todistelun uskottavuuden arvioinnin oikeellisuudesta ei käsillä olevan oikeudenkäyntiaineiston perusteella näyttäisi olevan mitään epäsel-

vyyttä. Näytön arvioinnin riittävyyden ei näin ollen tulisi automaattisesti johtaa siihen, että hovioikeudella olisi viran puolesta velvollisuus ottaa kysymyksessä oleva suullinen todistelutodistus uudelleen vastaan.

Ihmisoikeussopimus edellyttää ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännön mukaan usein sitä, että muutoksenhakutuomioistuin järjestää suullisen käsittelyn asianosaisen kuulemiseksi, jos asianosainen on sellaisen järjestämistä vaatinut. Ihmisoikeustuomioistuin ei ole kuitenkaan edellyttänyt, että myös muuta todistelua olisi tällöin otettava uudestaan vastaan samassa laajuudessa kuin alioikeudessa. Koska asianosaisella ihmisoikeussopimuksen mukaan tulee olla oikeus esittää asiansa suullisesti myös muutoksenhakuasteessa, nykyistä pienimuotoisempien pääkäsittelyjen toimittamista voisi olla syytä lisätä nykyisestä.

Mahdollisuus ohittaa hovioikeus muutoksenhakuasteena

Käytännössä on esiintynyt tilanteita, joissa olisi ollut tarkoituksenmukaista selvittää oikeustila oikeusastejärjestyksestä poiketen nopeutetusti. Tällainen tarve on liittynyt usein tilanteeseen, jossa on ollut kysymys uusien säännösten tulkinnasta. Uuden lainsäädännön soveltamiseen liittyy usein siirtävää vaihetta koskevia ongelmia tai muita lain- ja tulkintakysymyksiä, jotka koskevat laajaa asianosaispiiriä ja joihin tämän vuoksi tarvittaisiin ratkaisua joutuisasti. Sama oikeudellinen ongelma on voinut kertaantua suuressa määrässä oikeussuhteita, jolloin ennakkoratkaisun nopean saamisen tarve on ollut erityisen korostunut. Myös muista syistä kuin uuden lainsäädännön takia voi syntyä tilanteita, joissa lain soveltamista koskeva kysymys tulee laajalti ajankohtaiseksi ja joissa ratkaisun viipyminen pitkittää oikeudellista epävarmuutta ja aiheuttaa niin yksityishenkilöille kuin yrityksillekin tarpeettomasti ongelmia.

Eräinä tyypillisinä esimerkkeinä mainittavista tilanteista voidaan mainita riita-asioissa erityisesti työelämään liittyvät erimielisyydet, jotka voivat koskea valtakunnallisestikin suurta työntekijämäärää, ja rikosasioissa vuoden 2005 ajokieltoa koskevat muutokset sekä viime ajoilta jäännösrangais-

tuksen määrittämiseen liittyvät asiat sekä yksityisten paikoitusalueiden pysäköintivierakausasiat.

Nopeutettu muutoksenhakumenettely mahdollistaisi sen, että asianosaiset voisivat tilanteessa, jossa ennakkoratkaisun tarve on ilmeinen, valittaa kärjäoikeuden ratkaisusta hovioikeusvaihe ohittaen suoraan korkeimmalle oikeudelle. Silloin, kun asianosaiset jo kärjäoikeusvaiheessa tiedostavat, että asia joka tapauksessa saatetaan korkeimman oikeuden tutkittavaksi, tämän tyyppinen menettely olisi oikeudenkäynnin taloudellisuuden kannalta edullinen niin asianosaisille kuin tuomioistuinlaitoksellekin ja muutoinkin tarkoituksenmukainen. Menettelyllä on vaikutusta myös kaikkien asianosaisten oikeuteen saada asiansa käsitellyksi kohtuullisessa ajassa. Uudentyyppinen muutoksenhakumenettely voisi lisäksi normaalia muutoksenhakumenettelyä nopeampana edesauttaa sitä, että muissa vastaavanlaisissa tapauksissa asianosaiset pääsisivät omissa asioissaan aikaisemmin yhteisymmärrykseen joutumatta ehkä lainkaan turvautumaan oikeudenkäyntiin.

Muutoksenhakutoimikunnan jatkotietämissä (komiteanmietintö 2002:8 s. 47–49) on käsitelty nopeutetun käsittelyn muotoja, kuten muutoksenhakua kärjäoikeuden ratkaisusta suoraan korkeimpaan oikeuteen. Toimikunta ei kuitenkaan päätenyt esittämään nopeutettua käsittelyä. Eräänä syynä tähän oli, ettei menettelylle ollut vielä ilmennyt varsinaista tarvetta. Sen arvioiminen, miten merkityksellinen nopeutetun menettelyn tarve on, on kuitenkin vaikeaa jo siitä syystä, ettei tällaista järjestelmää ole ollut käytössä. Ulkomailta saatu kokemus osoittaa, ettei menettelyn soveltamisalaan kuuluvien asioiden määrä olisi ilmeisestikään kovin suuri, ehkä enintään muutama asia vuodessa. Menettelyä voidaan pitää oikeudenhoidon hyödyllisenä ja järkevänä välineenä, vaikka sillä olisikin käyttöä vain harvoissa tapauksissa.

3.3 Keskeiset ehdotukset

Yleistä

Esityksessä ehdotetaan otettavaksi käyttöön jatkokäsittelylupajärjestelmä. Tällaisen

lupajärjestelmän tulee olla selkeä sekä asianosaisten että tuomioistuinten näkökulmasta. Tämä koskee lupajärjestelmän soveltamisalaa, luvan myöntämisen edellytyksiä ja menettelyä järjestelmää sovellettaessa.

Selkeysvaatimuksen täyttää soveltamisalan osalta parhaiten sellainen järjestelmä, jossa soveltamisala on sidottu perusteisiin, jotka eivät ole harkinnanvaraisia: riita-asioissa rahamääräiseen häviöarvoon ja rikosasioissa vastaajan osalta käräjäoikeuden tuomitsemaan rangaistukseen sekä syyttäjän ja asianomistajan osalta valituksen kohteena olevan rikoksen rangaistusasteikkoon. Näin sekä asianosaisille että hovioikeuksille olisi heti selvää, mitkä valitusasiat kuuluvat järjestelmän piiriin.

Jatkokäsittelyluvan myöntämisen edellytysten tulisi ilmetä laissa mahdollisimman yksiselitteisesti ja hovioikeuksia velvoittavasti. Tässä suhteessa asianosaisten oikeusturvaa tukisi myös se, että hovioikeuden tulee omasta aloitteestaan tutkia kaikki lupaperusteet.

Jatkokäsittelylupamenettelyn käyttöönottamisen lisäksi myös valitusasian käsittelyä ja pääkäsittelyn toimittamista hovioikeudessa koskevia säännöksiä ehdotetaan muutettavaksi nykyistä tarkoituksenmukaisemmiksi.

Jatkokäsittelylupajärjestelmän soveltamisala

Yleistä. Esityksessä ehdotetaan, että jatkokäsittelylupajärjestelmää sovellettaisiin riita- ja rikosasioissa. Riita- ja rikosasiat ovat hovioikeuksien suurimmat asiaryhmät. Vuonna 2008 kaikista hovioikeuksissa ratkaistuista valitusasioista 24,2 % oli riita-asioita ja 67,4 % rikosasioita. Tämä oli yhteensä 91,6 % koko asiamäärästä. Järjestelmää ei sovellettaisi muihin asioihin. Tämä tarkoittaa, ettei järjestelmää sovellettaisi esimerkiksi rikosperusteisia pakkokeinoja tai yksityisoikeudellisia turvaamistoimia koskeviin valituksiin.

Riita-asiat. Riita-asioiden osalta rahamääräinen arvoraja on kansainvälisessä vertailussa yleisin tapa määritellä niiden asioiden piiriä, joissa asianosaisten oikeus saada asia uudelleen täystutkintaan edellyttää lupaa. Arvo-

rajaa on perusteltu sillä, että taloudellisia intressejä koskevien riitojen käsittelemisestä asianosaisille aiheutuvien kustannusten tulisi pysyä kohtuullisina tavoiteltuun etuun nähden ja ettei yhteiskunnalle tulisi aiheutua kohtuuttomia kustannuksia taloudellisesti vähäisten asioiden käsittelemisestä.

Myös Euroopan neuvoston ministerikomitea on tuomioistuinasioiden käsittelyaikojen lyhentämiseksi suosittanut muutoksenhaun rajoittamista arvoltaan vähäisissä riita-asioissa (ks. edellä kansainvälisiä sopimuksia koskevan 2.3 jakson ministerikomitean suositusta No. R (95) 5 koskeva osio).

Tässä esityksessä ehdotetaan otattavaksi käyttöön järjestelmä, jonka soveltamisala riita-asioissa määräytyisi laissa säädetyn rahamääräisen arvorajan perusteella. Ehdotuksessa on päädytty siihen, että 10 000 euroa on sopiva arvoraja määriteltäessä niitä riita-asioita, joissa jatkokäsittelylupa tarvitaan. Vaikka tämä arvoraja voi olla useille asianosaisille verraten korkea, voidaan sitä pitää kuitenkin perusteltuna siksi, että intressiltään vähäisissäkin asioissa oikeudenkäyntikulut voivat nousta korkeiksi. Tämä euromääräinen arvoraja antaa hovioikeudelle mahdollisuuden arvioida tapauksen laadun mukaan, onko valittajankaan edun mukaista se, että asian käsittelyä hovioikeudessa jatketaan. Näin vältettäisiin turhien oikeudenkäyntikulujen syntymistä asianosaisille. Riita-asiat ovat toisaalta tyypillisesti sellaisia asioita, joissa luvan myöntämisen edellytykset, erityisesti epäily käräjäoikeuden ratkaisun oikeellisuudesta, varsin usein täyttyvät. Kansainvälinen vertailu osoittaa, että on olemassa järjestelmiä, joissa kaikki riita-asiat kuuluvat muutoksenhakulupatyypin luvan piiriin. Näin on esimerkiksi Ruotsissa. On myös olemassa järjestelmiä, joissa luvan piiriin kuuluvien asioiden arvoraja on alhainen.

Arvoraja voidaan määritellä eri tavoin. Arvoraja voidaan kytkeä käräjäoikeudessa esitetyn kannevaatimuksen arvoon. Tätä vaihtoehtoa ehdotettiin Hovioikeustoimikunnan 1989 loppumietinnössä (KM 1992:20). Ehdotusta perusteltiin tuolloin sillä, että jo oikeudenkäynnin alussa tiedettäisiin, tarvitaanko asiassa valituslupa. Lisäksi perusteluissa todettiin, että valitusosoituksen laatiminen olisi mahdollisimman yksinkertaista, jos vali-

tuslupa määräytyisi kannearvon perusteella. Hallituksen esityksessä (HE 33/1997 vp) ehdotettiin muutoksenhakuluvan tarpeen määräytymistä häviöarvon perusteella. Häviöarvo olisi ollut kanteessa esitetyn vaatimuksen ja kärjäoikeuden ratkaisun välinen erotus. Perusteluissa pidettiin häviöarvojärjestelmää kannearvojärjestelmää tasapuolisempana, koska luvan saaminen määräytyisi sen riittävyyden arvon perusteella, mistä hovioikeudessa on kysymys.

Tanskassa on käytössä kannearvoon perustuva valituslupajärjestelmä. Järjestelmän soveltamisen kannalta ratkaisevaa on kanteessa esitetyn vaatimuksen tai useiden vaatimusten yhteinen arvo. Norjassa on käytössä sekä kannearvoon että häviöarvoon perustuva järjestelmä (ks. KM 2008:3 s. 42—45). Häviöarvon määrä lasketaan Norjassa kuitenkin toisin kuin esimerkiksi edellä viitatussa hallituksen esityksen 33/1997 vp ehdotuksessa. Häviöarvo on alioikeuden ratkaisun lopputuloksen ja valituskirjelmässä esitetyn vaatimuksen välinen erotus.

Myös Saksassa on vähäisten vaatimusten osalta käytössä muutoksenhakulupajärjestelmä, joka perustuu sekä kannearvoon että häviöarvoon. Jos kanteessa esitetyn vaatimuksen arvo alittaa 600 euroa, muutoksenhakulupa tarvitaan aina. Häviöarvon määrä on myös 600 euroa. Lupaa siis edellytetään, jos häviöarvon määrä alittaa 600 euroa. Kyseistä määrää ei kuitenkaan lasketa samalla tavalla kuin esimerkiksi Norjassa. Häviöarvo on asianosaisen alioikeuden pääkäsittelyssä esittämän riitautetun vaatimuksen ja tuomitun määrän välinen erotus. Sillä, mitä muutoksenhaussa vaaditaan, ei näin ollen ole merkitystä.

Aikaisemman valmistelun aikana esille tuodut näkökohdat ovat edelleen ajankohtaisia. Tästä syystä tässä esityksessä esitetään otettavaksi käyttöön häviöarvoon perustuva lupajärjestelmä.

Häviöarvon määrä voidaan laskea ainakin kahdella tavalla. Häviöarvo voi olla kärjäoikeudessa esitetyn vaatimuksen ja kärjäoikeuden tuomion lopputuloksen välinen erotus tai kärjäoikeuden tuomion lopputuloksen ja valituksessa esitetyn vaatimuksen välinen erotus.

Ensimmäisestä vaihtoehdosta seuraisi, että jatkokäsittelyluvan tarve olisi selvillä jo silloin, kun kärjäoikeus on antanut tuomionsa. Tällöin olisi perusteltua, että lupa-asioissa annettaisiin oma muutoksenhakuosoitus. Asioissa, joissa lupaa ei tarvittaisi, annettaisiin tavanomainen muutoksenhakuosoitus. Muutoksenhakuohjeiden antamisesta seuraisi kärjäoikeuksille merkittävää lisätyötä.

Jälkimmäinen vaihtoehto vaatisi ainoastaan yleisluonteisen muutoksenhakuosoituksen. Tämä tarkoittaisi käytännössä sitä, että nyt käytössä olevaan osoitukseen lisätään osio, jossa kuvataan jatkokäsittelylupajärjestelmän soveltamisala ja lupaperusteet. Kärjäoikeus ei näet voisi yksittäistapauksessa varmuudella arvioida jatkokäsittelyluvan tarvetta, koska häviöarvoon vaikuttaisi myös hovioikeudessa esitetty muutosvaatimus. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, etteikö kärjäoikeus voisi ratkaista julistaessaan ilmoittaa luvan tarpeellisuudesta, jos sellainen näyttää todennäköiseltä. Käytännössä kärjäoikeuden ohjeistus voisi olla hyödyllinen esimerkiksi silloin, kun asianosaisilla ei ole avustajaa apunaan.

Jatkokäsittelyluvan tarpeen arviointi jäisi siten jälkimmäisessä vaihtoehdossa valittajan tehtäväksi, ja hovioikeus ratkaisisi kysymyksen. Koska valittaja muutosta hakiessaan ei aina olisi välttämättä selvillä luvan tarpeesta, luvan pyytämättä jättäminen ei saisi johtaa valituksen hylkäämiseen muodollisin perustein. Jos hovioikeus valitusta tutkiessaan toteaa, että asiassa tarvitaan jatkokäsittelylupa, hovioikeus voisi täydennyttää valitusta, jos siihen olisi tarvetta. Jos valituskirjelmästä ilmenisivät ne seikat, joiden perusteella hovioikeus voi arvioida kysymystä luvan myöntämisestä, hovioikeus voisi ratkaista asian valitusta täydennyttämättä.

Jälkimmäisen vaihtoehdon etuna on se, että hovioikeudessa havaitaan heti, miten suureta intressistä asiassa on kysymys, ja kuuluuko asia jatkokäsittelylupajärjestelmän soveltamisalaan. Eräs lupajärjestelmän käyttöönottamisen tavoitteista on myös edistää tuomioistuinten mahdollisuuksia keskittyä asian ratkaisemisen kannalta olennaisiin kysymyksiin. Tämän vuoksi ei ole perusteltua kuormittaa kärjäoikeuksia tehtävällä, joka kuitenkin viime kädessä tulisi hovioikeuksien ratkaistavaksi. Muun muassa tästä syystä

esitetään otettavaksi käyttöön jälkimmäisen vaihtoehdon mukainen järjestelmä.

Ehdotuksen mukaan riita-asian asianosainen tarvitsisi jatkokäsittelyluvan, jos kärjäoikeuden ratkaisu on hänelle vastainen vain saamisen osalta, ja valituskirjelmässä esitetyn vaatimuksen ja kärjäoikeuden ratkaisun lopputuloksen välinen erotus (häviöarvo) ei ole yli 10 000 euroa. Soveltamisala määräytyisi siten häviöarvon perusteella. Ehdotuksen mukaan häviöarvo olisi hovioikeudessa esitetyn vaatimuksen ja kärjäoikeuden ratkaisun lopputuloksen välinen erotus. Riitaasiat, joissa ei ole kysymys rahasaamisesta, eivät kuuluisi järjestelmän soveltamisalaan. Järjestelmän soveltamisalan kytkeminen saamisiin perustuu siihen, ettei soveltamisalan arvioimisesta tulisi hankalaa.

Häviöarvon laskemisen tulisi olla mahdollisimman yksikertaista. Korkojen ja oikeudenkäyntikulujen huomioon ottaminen vaikeuttaisi häviöarvon laskemista. Vuonna 1997 esitetystä ehdotuksesta häviöarvoa määriteltäessä ei olisi otettu huomioon oikeudenkäyntikuluja tai kanteen nostamisen jälkeen kertyneitä korkoja. Ennen kanteen nostamista kertyneet korot olisi kuitenkin otettu laskelmassa huomioon. Häviöarvon laskemiseen liittyviä yksityiskohtia ei esityksessä käsitelty.

On ilmeistä, että korkovaatimusten huomioon ottaminen tulisi käytännössä vaikeuttamaan häviöarvon määrän laskemista. Toisaalta esimerkiksi rahasaatavien osalta korkovaatimuksen osuus voi olla merkittävä. Esitystä edeltävässä komiteamietinnössä ehdotettiin, että kärjäoikeudessa esitetyt korkovaatimukset otettaisiin huomioon häviöarvolaskelmassa. Ehdotuksesta saatu lausuntopalautte oli jakautunut. Eräät lausunnonantajat pitivät korkoehdotusta varsin monimutkaisena. Etenkin hovioikeudet edellyttivät saada käyttöönsä koronlaskemisohjelmia työtä helpottamaan. Kuten edellä on todettu, häviöarvon laskeminen tulisi olla mahdollisimman yksinkertainen toimenpide. Korkojen huomioon ottaminen heikentäisi järjestelmän toimivuutta ja häiritäisi hovioikeuksien voimavarojen kohdentamista mahdollisimman tarkoituksenmukaisella tavalla. Kun lisäksi korot harvoin ovat riittäviä, esityksessä ehdotetaan, ettei vaatimukselle las-

kettavaa korkoa otettaisi huomioon häviöarvoa laskettaessa. Jos muutosvaatimus kuitenkin koskee vain korkosaatavaa, jatkokäsittelyluvan tarpeellisuus määräytyisi tavanomaiseen tapaan. Tällöinkään korkovaatimukselle eli koron päälle laskettavaa korkoa ei otettaisi huomioon häviöarvon määrää laskettaessa.

Myöskään oikeudenkäyntikuluja ei ehdotetussa järjestelmässä otettaisi lukuun häviöarvoa laskettaessa. Mikäli oikeudenkäyntikulut otettaisiin huomioon, olisi häviöarvon rajaa korotettava tuntuvasti. Jatkokäsittelylupaa edellytettäisiin myös silloin, kun valitus koski vain oikeudenkäyntikuluja.

Esityksessä ei ehdoteta otettavaksi käyttöön erityistä menettelyä 10 000 euron arvorajan tarkistamiseksi esimerkiksi elinkustannusindeksin muutoksen johdosta. Ehdotettu häviöarvo ja sen laskentaperusteet ovat sellaiset, ettei jatkuva tarkistaminen ole tarpeen. Lisäksi laissa säädetty pysyvä euromäärä on lain soveltamisen kannalta selkeämpi vaihtoehto kuin esimerkiksi vuosittain tarkastettava summa. Tilanteessa, jossa säädetty häviöarvo ei enää vastaisi lain tarkoitusta, voitaisiin lakia muuttaa.

Rikosasiat. Suurin osa hovioikeuksien tutkittavaksi tulevista valitusasioista on rikosasioita ja rikosasioiden vastaajat muodostavat suurimman valittajaryhmän. Se, milloin rikosasian vastaaja tarvitsee jatkokäsittelyluvan, on näin ollen järjestelmän toimivuuden kannalta keskeisin seikka.

Kansainvälisessä vertailussa lupajärjestelmä tulee yleensä sovellettavaksi rikosasioissa, joissa alioikeudessa tuomittu rangaistus ei ole erityisen ankara. Hallituksen esityksessä 33/1997 vp ehdotettiin, että vastaaja olisi tarvinnut muutosta hakiessaan luvan, jos häntä ei ollut kärjäoikeudessa tuomittu ankarampaan rangaistukseen kuin sakkoon. Ruotsin voimassa oleva lainsäädäntö vastaa tältä osin sanottua ehdotusta.

Vuonna 2006 valmistuneessa selvityksessä (oikeusministeriön lausuntoja ja selvityksiä 2006:28) ehdotettiin otettavaksi käyttöön muutoksenhakulupamenettely, jonka mukaan rikosasian vastaaja olisi tarvinnut luvan, jos häntä ei ollut tuomittu ankarampaan kuin yhdeksän kuukauden vankeusrangaistukseen. Ehdotettua soveltamisalaa perusteltiin muun muassa sillä, että kärjäoikeudessa rikosasia

voidaan vastaajan suostumuksella käsitellä kirjallisessa menettelyssä edellyttäen muun muassa, ettei vastaajaa tuomita ankarampaan rangaistukseen kuin yhdeksän kuukautta vankeutta (oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 5 a luvun 1 §). Hovioikeuslain mukaan rikosasia voidaan vastaajan valittaessa ratkaista ns. kevennetyssä kokoonpanossa (ks. edellä lainsäädäntöä ja oikeuskäytäntöä käsittelevän 2.1 jakson valitusasian käsitelyä hovioikeudessa koskeva osio), jos ketään vastaajista ei ole tuomittu ankarampaan rangaistukseen kuin sakkoon tai kuudeksi kuukaudeksi vankeuteen.

Tässä esityksessä ehdotetaan, että vastaaja tarvitsisi rikosasiassa jatkokäsittelyluvan, jos häntä ei ole tuomittu ankarampaan rangaistukseen kuin neljä kuukautta vankeutta.

Sekä neljän, kuuden että yhdeksän kuukauden vankeusrangaistusta voidaan perustellusti pitää suhteellisen ankarana tuomiona. Jotta täystutkintaa suppeammalla jatkokäsittelylupamenettelyllä olisi käytännössä vaikutuksia oikeudenkäynnin kokonaisuuteen ja hovioikeuksien mahdollisuuden kohdentaa voimavarojaan tarkoituksenmukaisella tavalla, soveltamisala ei kuitenkaan saisi olla niin rajoitettu, että järjestelmä itsessään estäisi tavoitellun hyödyn saavuttamisen. Soveltamisalan rajaaminen esimerkiksi pelkkiin sakkotuomioihin ei välttämättä tavoitellulla tavalla keventäisi hovioikeusmenettelyä, koska sakkotuomioita koskevat valitusasiat ovat suhteellisen pieni osa hovioikeuksissa käsitellyistä valitusasioista. Muutoksenhakulupatoimikunnan tekemän Turun, Vaasan ja Helsingin hovioikeuksia koskevan selvityksen mukaan sakkovalituksia koskevat asiat muodostivat noin 20 %:ia kaikista hovioikeuksissa käsitellyistä rikosasioista. Valittaneista vastaajista myös runsaat 20 %:ia valittivat sakkotuomiosta. Selvityksestä kävi myös ilmi, että pääkäsittelyjä järjestettiin useimmin sakkoa koskevissa valituksissa kuin esimerkiksi asioissa, joissa vastaaja oli tuomittu alle kolmen kuukauden vankeusrangaistukseen. Esimerkiksi Turun hovioikeudessa pääkäsittely toimitettiin 35 %:ssa asioista, joissa vastaaja oli hakenut muutosta sakkorangaistukseen. Valitusasioissa, joissa valittajina oli enintään kolmen kuukauden vankeusrangaistuksen saaneita henkilöitä, pääkäsittely toi-

mitettiin 27 %:ssa asioita. Tämä voi selittyä sillä, että sakkovalitusasiat ovat lyhyitä vankeusrangaistuksia koskevia valituksia useammin esimerkiksi näytön osalta epäselviä ja näin edellyttävät pääkäsittelyn toimittamista hovioikeudessa. Selvitysten perusteella voidaan päätellä, että sakkovalitusasiat edellyttäisivät lupajärjestelmän käyttöönoton jälkeenkin usein jatkokäsittelyä. Tämä tarkoittaisi käytännössä sitä, että lupajärjestelmän suhteellinen hyöty vähenisi merkittävästi, jos sitä ei sovellettaisi lyhyisiin vankeusrangaistuksiin. Selvityksen tuloksia ja siitä tehtäviä johtopäätöksiä on selostettu jäljempänä esityksen vaikutuksia käsittelevässä 4 jaksossa.

Rangaistuksen mittaamista koskevat valitukset ovat vankeusrangaistusten osalta yleisempiä kuin sakkoasioissa. Vankeusrangaistuksiin haetaan muutosta myös täytäntöönpanon lykkäämistarkoituksessa. Lupajärjestelmä nopeuttaisi erityisesti näiden asioiden käsittelyä, joissa asiallista muutoksenhaun tarvetta ei myöskään useimmiten ole. Muutoksenhakulupatoimikunnan ehdotuksen mukaan vastaaja olisi tarvinnut rikosasiassa jatkokäsittelyluvan, jos häntä ei ole tuomittu ankarampaan rangaistukseen kuin kolme kuukautta vankeutta. Toimikunnan ehdotuksesta saatu lausuntopalaute oli varsin myönteinen. Tuomioistuimet pitivät kuitenkin vastaajalle ehdotettua luparajaa liian alhaisena. Vaasan, Helsingin, Itä-Suomen, Rovaniemen sekä Kouvolan hovioikeudet sovelsivat kokeilutarkoituksessa toimikunnan ehdottamia säännöksiä hovioikeuksissa käsiteltäviin juttuihin (ks. Jatkokäsittelylupa hovioikeudessa, Lausuntotiivistelmä, oikeusministeriön lausuntoja ja selvityksiä 2009:2, s. 33—34 sekä jäljempänä jaksoon 4.1 sisällytetty lyhyt selostus testauksen tuloksista). Testauksen perusteella on hovioikeuksien taholta esitetty soveltamisalan ulottamista neljän kuukauden vankeustuomioihin. Esimerkiksi käräjäoikeudessa törkeästä rattijuopumuksesta annettu tuomio on suhteellisen usein neljä kuukautta vankeutta. Tilastokeskuksen verkkosivuilta saatavan tiedon mukaan 25 % käräjäoikeudessa vuonna 2007 törkeästä rattijuopumuksesta annetuista rangaistuksista oli vähintään kolme kuukautta vankeutta (yläkvartiili). Hovioikeuksissa törkeä rattijuopumus on toiseksi suurin asiaryhmä.

Vuonna 2008 saapuneista asioista 8,7 % koski törkeätä rattijuopumusta (866 kpl). Ainoastaan pahoinpitelyasiassa annettuihin tuomioihin haettiin useammin muutosta (1 090 kpl, 9,6 %). Rikostyyppinä törkeä rattijuopumus sopii hyvin järjestelmän soveltamisalan piiriin. Rattijuopumukset ovat yleensä suhteellisen yksikertaisia juttuja ja näytön osalta selkeitä. Edellä selostetun johdosta tässä esityksessä ehdotetaan, että vastaaja tarvitsisi rikosasiassa jatkokäsittelyluvan, jos häntä ei ole tuomittu ankarampaan rangaistukseen kuin neljä kuukautta vankeutta.

Soveltamisalan selkeysvaatimuksen vuoksi esityksessä ehdotetaan säännöstä, jonka mukaan rangaistuksen ankaruutta tässä yhteydessä arvioitaessa ei otettaisi huomioon muita seuraamuksia, kuten vankeusrangaistuksen ohessa tuomittua sakkoa. Tällä valinnalla poikettaisiin ratkaisusta KKO 2008:38 ilmevästä rangaistusten ankaruuden vertailua koskevasta periaatteesta.

Viraltapanoa voidaan pitää niin poikkeuksellisenä seuraamuksena, että sitä koskeva valitusasia on perusteltua jättää jatkokäsittelylupajärjestelmän soveltamisalan ulkopuolelle.

Jatkokäsittelyluvan tarve menettämis seuraamuksesta tai yhteisösakkoa koskevissa valituksissa määräytyisi tuomitun menettämis seuraamuksen arvon ja sakon määrän mukaan. Vastaaja ei tarvitsisi lupaa, jos kärjäoikeudessa tuomittu menettämis seuraamus tai yhteisösakko on enemmän kuin 10 000 euroa. Tämä määrä vastaisi riita-asioissa ehdotettavaa häviöarvon määrää. Vastaaja ei myöskään tarvitsisi jatkokäsittelylupaa, jos virallinen syyttäjä ei sitä tarvitse. Näin sellaista tilannetta ei syntyisi, jossa syyttäjä saa valituksensa suoraan hovioikeuden täystutkintaan, mutta vastaaja tarvitsee jatkokäsittelyluvan.

Muutoksenhakulupatoimikunnan tekemän selvityksen mukaan sekä Helsingin, Turun että Vaasan hovioikeuksissa vajaassa 90 %:ssa otantaan kuuluneista rikosasioista muutosta haki vastaaja. Valitusasioita, joissa muutosta oli hakenut vain syyttäjä tai asianomistaja taikka syyttäjä ja asianomistaja yhdessä, oli runsaat 10 % juttukannasta. Syyttäjien ja asianomistajien tekemien valitusten merkitys hovioikeuksissa käsiteltävien rikos-

asioiden määrän kannalta on näin ollen pieni. Tästä johtuen jatkokäsittelyluvan rajan asettamisessa on syyttäjän ja asianomistajan osalta ensisijaisesti kysymys periaateratkaisuista.

Esityksessä ehdotetaan, että virallinen syyttäjä ja asianomistaja tarvitsisivat luvan, jos valitus koskee rikosta, josta syytteessä mainittujen seikkojen vallitessa tehtynä ei ole säädetty ankarampaa rangaistusta kuin sakko tai enintään kaksi vuotta vankeutta. Vuonna 1997 ehdotetussa muutoksenhakulupajärjestelmässä rangaistusasteikon maksimi oli yksi vuosi kuusi kuukautta vankeutta. Ehdotus rangaistusasteikon maksimin säätämiseksi kahteen vuoteen vankeutta perustuu osittain siihen, että sellaisia rikoksia, joissa maksimirangaistus on yksi vuosi kuusi kuukautta vankeutta, on nykyisin rikoslaissa vain kuusi: varkaus, kavallus, moottorikulkuneuvon käyttövarkaus, kätkemisrikos ja laittomaan tuontitavaraan ryhtyminen sekä tulliselvitysrikos. Kaksi vuotta vankeutta taas on rikoslaissa yleisin rikoksen tavallisen tekemuodon rangaistusmaksimi. Esimerkiksi pahoinpitely, törkeä rattijuopumus, petos, maksuvälinepetos ja luottamusaseman väärinkäyttö rajautuisivat lupajärjestelmän ulkopuolelle, jos lupajärjestelmän soveltamisalaa määräävä rangaistusmaksimi olisi vähemmän kuin kaksi vuotta vankeutta. Tarkoituksenmukaista ei ole, että järjestelmää sovellettaisiin vain vähäisessä määrässä rikoksia.

Hakiessaan muutosta vastaajan eduksi syyttäjä ei tarvitsisi jatkokäsittelylupaa.

Jos valitus koskisi syytteessä tarkoitettuun tekoon perustuvaa yksityisoikeudellista vaatimusta, jonka häviöarvo on enemmän kuin 10 000 euroa, vastaajalta ja asianomistajalta ei rikosasiassakaan edellytettäisi jatkokäsittelylupaa sanotun teon osalta.

Jatkokäsittelylupa myönnettäisiin asianosaikohtaisesti. Näin ollen tilanteessa, jossa usea asianosainen hakee muutosta, voitaisiin jatkokäsittelylupa rajoittaa koskemaan vain yhden asianosaisen valitusta. Jatkokäsittelyluvan myöntäminen asianosais- eli valituskohtaisesti on perusteltua, koska hovioikeudessa asia muutoinkin tutkitaan vain siltä osin kuin siihen on valituksessa ja mahdollisessa vastauksessa vedottu. Jokainen valitus

on näin ollen ikään kuin oma kokonaisuutensa.

Jatkokäsittelylupajärjestelmän soveltamisalan ulkopuolelle rajatut asiat. Jatkokäsittelylupajärjestelmää ehdotetaan sovellettavaksi vain riita- ja rikosasioissa. Selvyyden vuoksi ehdotetaan, että lakiin sisällytetään luettelo järjestelmän ulkopuolelle rajatuista riita- ja rikosasioista sekä eräistä muista asiaryhmistä, joihin järjestelmää ei sovellettaisi.

Hakemusasiat olisi keskeinen jatkokäsittelylupajärjestelmän ulkopuolelle rajatuista asiaryhmistä. Hakemusasioiden jättämistä jatkokäsittelylupajärjestelmän soveltamisalan ulkopuolelle voidaan perustella järjestelmän selkeysvaatimuksella. Lisäksi rajaus olisi johdonmukainen riita-asioissa ehdotetun soveltamisalan kanssa. Monissa hakemusasioissa, kuten esimerkiksi perheoikeuden alaan kuuluvissa asioissa, ei ole kysymys taloudellisen etujen määrittelemisen on hankalaa. Rajauksesta seuraisi, että konkurssia, yritysanerausta ja yksityishenkilön velkajärjestelyä koskevat asiat eivät kuuluisi järjestelmän piiriin. Järjestelmää ei myöskään sovellettaisi ulosottoaaren (705/2007) mukaisiin ulosottovalituksiin.

Jatkokäsittelylupajärjestelmän soveltamisalan ulkopuolelle esitetään rajattavaksi myös sotilasoikeudenkäyntiasiat, sakan muuntorangaistuksen määräämistä sekä liiketoimintakielloa, lähestymiskielloa ja lapsen elatusta koskevat asiat.

Sotilasoikeudenkäyntiasioissa, jotka käräjäoikeus käsittelee ensimmäisenä oikeusasteena, muutosta haetaan Helsingin hovioikeudelta. Vuonna 2008 Helsingin hovioikeudessa ratkaistiin 24 sotilasoikeudenkäyntiasiaa. Viidessä asiassa järjestettiin pääkäsittely. Sotilasoikeudenkäyntiasioita on näin ollen varsin vähän. Tämän vuoksi ja kun sotilasoikeudenkäyntiasioihin liittyy erityispiirteitä, jatkokäsittelylupajärjestelmän ulottaminen kyseisiin asioihin ei olisi tarkoituksenmukaista.

Jatkokäsittelylupajärjestelmän ulkopuolelle rajattavien valitusasioiden luetteloon sisällytettäisiin eräät käräjäoikeuksissa ratkaistavat asiaryhmät, joiden osalta ehdotettu jako riita- ja rikosasioihin ei ole yksiselitteistä. Lähestymiskiellosta annetun lain (898/1998) mu-

kaan lähestymiskiellon määräämistä koskevan asian käsittelystä on soveltuvin osin voimassa mitä oikeudenkäynnistä rikosasioissa säädetään. Lähestymiskiellon määrääminen ei kuitenkaan ole rikosasia. Tämän vuoksi lähestymiskieltoasiat rajattaisiin nimenomaisesti jatkokäsittelylupajärjestelmän soveltamisalan ulkopuolelle. Rajaus koskisi kuitenkin vain lähestymiskiellon määräämistä, kumoamista ja muuttamista. Lähestymiskiellon rikkominen on puolestaan rikosasia ja kuuluisi näin ollen lupajärjestelmän soveltamisalaan.

Liiketoimintakiellon määräämisestä, kumoamisesta tai pidentämisestä säädetään liiketoimintakiellosta annetussa laissa (1059/1985). Liiketoimintakiellon määräämistä pidetään elinkeino-oikeudellisena turvaamistoimenpiteenä. Lain 19 §:n 1 momentin mukaan liiketoimintakiellon määräämistä ja pidentämistä koskevan asian käsittelyssä noudatetaan soveltuvin osin, mitä virallisen syyttäjän ajaman rikosasian käsittelystä säädetään. Liiketoimintakiellon kumoamista koskevan asian käsittelyssä noudatetaan saman lainkohdan 2 momentin mukaan hakemusasioiden käsittelyä koskevia oikeudenkäymiskaaren 8 luvun säännöksiä. Jatkokäsittelylupajärjestelmän soveltamisalan selkeyden vuoksi liiketoimintakiellon määräämistä, kumoamista tai pidentämistä koskevat asiat ehdotetaan rajattavaksi lupajärjestelmän ulkopuolelle.

Myös sakan muuntorangaistuksen määräämistä koskevat asiat on esityksessä jätetty jatkokäsittelylupajärjestelmän ulkopuolelle. Hovioikeus on oikeudenkäymiskaaren 2 luvun 8 §:n 2 momentin mukaan toimivaltainen ratkaisemaan mainitut asiat yhden jäsenen kokoonpanossa, eikä tätä toimivaltasäännöstä ehdoteta muutettavaksi.

Yksinomaan lapsen elatusta koskeva asia käsitellään käräjäoikeudessa riita-asiana. Jos elatusta koskeva asia saatetaan vireille esimerkiksi lapsen huoltoa koskevan asian yhteydessä, asia käsitellään hakemusasioiden käsittelystä säädettyssä menettelyssä. Johdonmukaisuuden vuoksi esitetään, että lapsen elatusta koskevat asiat käsittelyjärjestyksestä riippumatta rajattaisiin jatkokäsittelylupajärjestelmän ulkopuolelle. Aviopuolison elatus-

ta koskevat asiat kuuluisivat sitä vastoin järjestelmän soveltamisalan piiriin.

Hovioikeuden kokoonpano

Kysymys jatkokäsittelyluvan myöntämisestä ratkaistaisiin lähtökohtaisesti samassa kokoonpanossa kuin muutkin hovioikeudessa käsiteltävät asiat. Tämä tarkoittaisi sitä, että lupa-asia yleensä ratkaistaisiin tavanomaisessa kolmen jäsenen kokoonpanossa (oikeudenkäymiskaaren 2 luvun 8 §:n 1 momentti). Kolmen jäsenen kokoonpano turvaisi asian monipuolisen harkinnan.

Valitusasian käsittelyn jouduttamiseksi esityksessä ehdotetaan, että yksikin jäsen voisi myöntää jatkokäsittelyluvan. Jos hän arvioi, että lupa tulisi myöntää, asiaa ei tarvitsisi saattaa täysilukuisen kokoonpanon ratkaistavaksi. Tämä nopeuttaisi asian jatkovalmistelua. Johdonmukaisesti tämän kanssa ehdotetaan, että lupa aina myönnettäisiin, jos ratkaisukokoonpanon yksikin jäsen on luvan myöntämisen kannalla.

Lupaperusteet

Asianosaisten oikeusturvan kannalta on tärkeää, että jatkokäsittelyluvan myöntämistä koskevat edellytykset ovat täsmällisiä ja tarkkarajaisia. Tällöin ratkaisut olisivat parhaiten ennakoitavissa. Samanaikaisesti lupakriteereitä on voitava soveltaa moniin eri tilanteisiin siten, että oikeusturva ja ennakoitavuus myös yksittäistapauksessa toteutuvat.

Ruotsissa käytössä olevan valituslupajärjestelmän ensisijainen peruste luvan myöntämiselle on niin sanottu muutosperuste (ks. KM 2008:3 s. 38 – 40). Lupa on myönnettävä, jos on syytä epäillä kärjäoikeuden ratkaisun oikeellisuutta.

Jatkokäsittelyluvan myöntämisen perusteita olisi neljä. Koska hovioikeuden päätehtävä on kärjäoikeuden ratkaisujen oikeellisuuden kontrollointi, jatkokäsittelyluvan myöntämisen perusteet tulisi säätää sellaisiksi, että lupa myönnettäisiin aina, kun kärjäoikeuden ratkaisun lopputulos on virheellinen. Samoin kuin Ruotsissa keskeisin ja asianosaisten oikeusturvan kannalta tärkein lupaperuste olisi niin sanottu muutosperuste. Asianosaisella tulee olla oikeus saada kärjäoikeuden rat-

kaisu hovioikeudessa uudelleen tutkittavaksi, jos on aihetta epäillä ratkaisun oikeellisuutta. Muutosperuste on muotoiltu ilmentämään tätä periaatetta. Perusteen mukaan lupa olisi myönnettävä, jos ilmenee aihetta epäillä kärjäoikeuden ratkaisun lopputuloksen oikeellisuutta. Säännöksessä viitataan nimenomaisesti tuomion tai päätöksen lopputulokseen. Lupa ei näin ollen yleensä tarvitsisi myöntää yksin ratkaisun perusteluissa olevien puutteiden tai sovellettujen lainkohtien oikaisemiseen, jos ratkaisun lopputulos on oikea. Säännös ei kuitenkaan estäisi luvan myöntämistä tilanteessa, jossa lopputulos todennäköisesti on oikea, mutta esimerkiksi sovellettu laki on väärä. Hovioikeus voisi tällöin myöntää luvan harkintansa mukaan.

Sen arvioiminen, koska ”aihetta epäillä” -kynnys ylittyy, edellyttää tapauskohtaista harkintaa. Kolmen jäsenen kokoonpanolla varmistetaan se, että harkinta on monipuolinen. Lisäksi valittajan oikeussuojan tarve edellyttää, että arviointia tehtäessä kynnys on matala. Perusteen sanamuoto ”aihetta epäillä” viittaa juuri matalaan kynnykseen.

Lupa olisi myös myönnettävä, jos kärjäoikeuden ratkaisun lopputuloksen oikeellisuutta ei ole mahdollista arvioida jatkokäsittelylupaa myöntämättä (tarkistusperuste). Esimerkiksi kärjäoikeuden ratkaisun perustelujen puutteellisuuden tai epäselvyyden vuoksi voi syntyä tilanne, jolloin ei voida arvioida, onko ratkaisun lopputulos oikea. Koska lupakynnys on tarkoitettu alhaiseksi, lupa olisi tällaisessa tilanteessa myönnettävä.

Ehdotuksen mukaan lupa olisi myönnettävä myös ennakkotapausluonteisissa asioissa eli silloin, kun lain soveltamisen kannalta muissa samanlaisissa asioissa on tärkeä myöntää valitusasiassa jatkokäsittelylupa. Kysymys on tällöin yleensä siitä, ettei laki anna selvää vastausta käsiteltävässä asiassa ilmenevään ongelmaan. Hovioikeuden ratkaisulla annettaisiin oikeusohje vastaavanlaisten oikeusriitojen varalle. Tällä perusteella lupa olisi myönnettävä, vaikka ei ilmenisikään suoranaista aihetta epäillä kärjäoikeuden ratkaisun oikeellisuutta. Hovioikeuden tehtävänä on myös osaltaan valvoa lainkäytön yhtenäisyyttä ja ohjata laintulkintaa.

Pykälään esitetään otettavaksi myös neljäs jatkokäsittelylupaperuste, jonka mukaan lupa

olisi myönnettävä asioissa, joissa luvan myöntämiseen on muu painava syy. Tämä peruste voisi esimerkiksi tulla sovellettavaksi, jos valitusasiassa on kysymys oikeudenkäymiskaaren 31 luvussa säädetyn purkuperusteen mukaisesta tilanteesta, ilmeisesti väärästä lain soveltamisesta, tai kantelutyypistä perusteesta. Tällöinhän ei voida aina päätellä, miten virheen korjaaminen vaikuttaisi ratkaisun oikeellisuuden arviointiin.

Muu painava syy voisi lupaperusteena tulla kysymykseen myös silloin, kun ratkaisun merkitys valittajalle on objektiivisesti arvioiden huomattavasti tavanomaista suurempi. Tällöin ratkaisu voitaisiin ottaa jatkokäsittelyyn, vaikka aihetta epäillä ratkaisun oikeellisuutta ei sinänsä ilmenisi.

Muutosperusteen osalta jatkokäsittelyluvan myöntämiseksi riittäisi epäily kärjäoikeuden ratkaisun lopputuloksen oikeellisuudesta. Jos valittajan hovioikeudessa esittämä muutosvaatimus kuitenkin perustuisi yksinomaan näytön arvioinnin virheellisyyteen, lupaa ei tarvitsisi myöntää, ellei valituksessa esitettyjen seikkojen perusteella ole perusteltua aihetta epäillä, että kärjäoikeuden ratkaisu on virheellinen. Jos valittaja valituksessaan ei pystyisi esittämään sellaisia näkökohtia, jotka perustellusti horjuttavat kärjäoikeuden näytön arviointia, lupaa ei myönnettäisi. Säännös selkeyttäisi lupamenettelyä ja pääkäsittelyä koskevien säännösten keskinäistä suhdetta ja tekisi selväksi, että myös sellainen kärjäoikeuden ratkaisu, joka on perustunut suullisen näytön arviointiin, kuuluisi lupamenettelyn piiriin. Kansainvälisessä vertailussa lupamenettelyn soveltamisalaan ei yleensä vaikuta se, onko alioikeuden ratkaisu perustunut näytön arviointiin vai pelkästään oikeudellisten kysymysten arviointiin.

Järjestelmän tehokkuus edellyttää, että kynnys näytön arviointia koskevien valitusten osalta on korkeampi kuin muissa tapauksissa. Tämä johtuu ensisijaisesti uskottavuusarvioinnin perusteella tehdyn ratkaisun luonteesta. On näet argumentoitavissa, että voi aina olla aihetta epäillä näytön arvioinnin uskottavuuden perusteella tehdyn ratkaisun lopputulosta, kun näyttöä ei ole otettu uudestaan vastaan. Koska täyttä varmuutta ei voida koskaan saavuttaa, olisi muutosperusteen ”aihetta epäillä” -kynnys nimenomaan uskot-

tavuustodistelun osalta liian matala. Tämän vuoksi esitetään, että tilanteessa, jossa valitus koskee ainoastaan kärjäoikeuden todistelun uskottavuudesta tekemää arviota, asian jatkokäsittely – eli todistelun ottaminen uudelleen vastaan täystutkinnassa - edellyttäisi, että on perusteltua aihetta epäillä todistelun uskottavuusharkinnan perusteella tehdyn ratkaisun lopputuloksen oikeellisuutta. Tässä yhteydessä on myös otettava huomioon, että oikeudenkäynnin painopisteen tulee olla kärjäoikeudessa, jossa asiassa esitettävä näyttö otetaan käsittelyn ensi asteessa kokonaisuudessaan vastaan ja todistusharkinta tehdään sanotun näytön perustella. Valitusasiat, joissa lupaa ei myönnettäisi, olisivat yksinkertaisia, ja hovioikeudessa asian ratkaisisi kolme kokenutta ammattituomaria. Heillä olisi valituskirjelmän ja muun oikeudenkäyntiaineiston perusteella asianmukaiset edellytykset arvioida, onko kärjäoikeudessa esitetty näyttö otettava uudelleen vastaan vai ei. Ehdotuksen ei voida katsoa vaarantavan valittajan oikeusturvaa.

Lupakynnys olisi korkeampi näytön arviointia koskevien valitusten osalta vain suhteessa muutosperusteeseen. Jos valituksen ja kärjäoikeuden ratkaisun perustelujen nojalla ei syystä tai toisesta voida arvioida, onko ratkaisun lopputulos oikea, lupa olisi tarkistusperusteen nojalla myönnettävä. Sanottua lupaperustetta ei olisi tulkittava niin, että lupa olisi aina myönnettävä silloin, kun kysymys on suullisen todistelun uskottavuudesta. Esityksessä on lähdetty siitä, että hovioikeus pystyy normaalitilanteessa kärjäoikeuden tuomion ja valituskirjelmän perusteella arvioimaan, onko mahdollista, että kärjäoikeus on arvioinut näyttöä siten, että valituksen perusteella on perusteltua aihetta epäillä kärjäoikeuden ratkaisun lopputuloksen oikeellisuutta. Jos kärjäoikeus kuitenkin on jättänyt keskeisen näyttöä koskevan ratkaisun perustelematta tai perustelut ovat ristiriitaisesti, lupa olisi myönnettävä sillä perusteella, että kärjäoikeuden ratkaisun lopputuloksen oikeellisuutta ei ole mahdollista arvioida jatkokäsittelylupaa myöntämättä.

Korotettu kynnys jatkokäsittelyluvan myöntämiselle tulisi sovellettavaksi vain sellaisiin valituksiin, jotka perustuvat yksinomaan näytön arvioinnin riitauttamiseen.

Säännös ei siten tulisi sovellettavaksi, jos valitus perustuisi näytön arvioinnin virheellisuuden lisäksi myös virheelliseen lain soveltamiseen.

Jatkokäsittelylupakysymystä ratkaistaessa lähtökohta olisi myös näytön arviointiin perustuvien valitusten osalta epäily ratkaisun oikeellisuudesta. Jos esimerkiksi näytön arviointiin liittyvä väite paikkaansa pitävänäkään ei voisi johtaa toisenlaiseen ratkaisuun, luvan myöntämistä ei tarvitsisi tältä osin edes harkita, koska väite ei tällöin olisi saattanut käräjäoikeuden ratkaisua muutosperusteen edellyttämällä tavalla epäilyksen alaiseksi.

Jatkokäsittelyluvan myöntämistä koskeva kysymys ratkaistaisiin kirjallisessa menettelyssä ennen kaikkea käräjäoikeuden ratkaisun ja valituksen perusteella. Valittajan vastapuolelta voitaisiin myös pyytää vastaus ennen lupa-asian ratkaisemista. Hovioikeudella olisi tarvittaessa mahdollisuus tutustua myös muuhun oikeudenkäyntiaineistoon. Hovioikeus voisi lupakysymystä harkitessaan myös kuunnella käräjäoikeuskäsittelyn aikana tehtyjä äänityksiä todistajien ja asianosaisten kertomuksista, jos siihen olisi poikkeuksellisesti aihetta. Lupakynnystä ei kuitenkaan olisi tarkoitus asettaa erityisen korkeaksi. Jos hovioikeus katsoo, että tallenteiden kuunteleminen tai katseleminen olisi valituksessa esitettyjen väitteiden perusteella tarpeellista, tulisi asiassa useimmiten myöntää jatkokäsittelylupa.

Lupamenettely

Oikeudenkäymiskaaren 25 luvun 3 §:n mukaan käräjäoikeuden on julistaessaan tai antaessaan ratkaisunsa samalla ilmoitettava, saako asiassa hakea muutosta ja mitä muutoksenhaussa on noudatettava. Säännöstä ei tässä esityksessä ehdoteta muutettavaksi. Valitusosoituksesta säädetään saman luvun 11 §:ssä. Sekä jatkokäsittelylupajärjestelmän että ennakkopäätösvalituksen käyttöönottoaminen edellyttää valitusosoituksen sisällön muuttamista. Valitusosoituksessa olisi valituksen perilleajamista, valituskirjelmän sisältöä ja liitteitä koskevien säännösten sisällön lisäksi selostettava myös säännökset jatkokäsittelyluvasta ja lupaperusteista. Valitusosoitus olisi näiden tietojen osalta yleisluonteinen.

Käräjäoikeuden ei tarvitsisi muutoksenhakuohjeita tai valitusosoitusta antaessaan ilmoittaa, tarvitseeko valittaja kysymyksessä olevassa asiassa jatkokäsittelyluvan vai ei. Tällainen menettely olisi käräjäoikeuksien kannalta selkeä eikä lisäisi niiden työtä. Tämä ei tietenkään estäisi käräjäoikeutta ilmoittamasta asianosaisille mahdollisesta luvan tarpeesta esimerkiksi ratkaisun julistamisen yhteydessä. Yksinkertaisissa rikosasioissa mahdollinen jatkokäsittelyluvan tarve olisi helposti todettavissa. Riita-asioissa, joissa luvan tarve osittain määräytyisi valittajan hovioikeudessa esittämien vaatimusten mukaan, käräjäoikeudella ei välttämättä olisi edellytyksiäkään luvan tarpeen arvioimiseen.

Valittajan olisi valituskirjelmää laatiessaan itse arvioitava, tarvitaanko asiassa jatkokäsittelylupa. Asiassa, jossa lupa tarvitaan, olisi ehdotuksen mukaan valituskirjelmässä mainittava peruste jatkokäsittelyluvan myöntämiselle ja syyt, joiden nojalla valittaja katsoo perusteen olevan olemassa, jos ne eivät muutoin ilmene valituskirjelmästä. Kuten edellä on selostettu, keskeisin jatkokäsittelylupaperuste olisi niin sanottu muutosperuste. Valittaja pyytäisi muutosta hakiessaan lupaa sillä perusteella, että käräjäoikeuden ratkaisu on väärä. Tämä tarkoittaa käytännössä sitä, että valituksen ja jatkokäsittelylupapyynnön peruste usein olisi asiallisesti sama. Lupaperusteen ja valituksen perusteen välillä on kuitenkin myös merkittävä ero. Luvan myöntämistä perusteltaessa olisi riittävää, että valittaja esittämillään väitteillä herättää epävarmuutta käräjäoikeuden ratkaisun oikeellisuuden suhteen. Muutoksenhakemus, jossa vain väitetään käräjäoikeuden ratkaisun olevan väärä perustelematta väitettä mitenkään, voisi puolestaan johtaa siihen, ettei lupaa myönnettäisi, jollei ratkaisun virheellisyys olisi oikeudenkäyntiaineistosta muutoin havaittavissa.

Hovioikeus voisi täydennyttää valituskirjelmää, jos siinä ei olisi pyydetty jatkokäsittelylupaa tai ilmoitettu lupaperusteita. Tässä suhteessa menettelyn tulisi olla joustava. Täydennyttäminen voisi tulla kysymykseen, jos siihen olisi todellista tarvetta. Jos peruste luvan myöntämiselle muutoinkin ilmenisi valituskirjelmästä, täydennyttäminen pitkittäisi turhaan asian käsittelyä ja lisäisi myös oi-

keudenkäynnin kustannuksia. Täydennyttäminen voisi olla tarpeetonta myös silloin, kun käräjäoikeuden ratkaisun ja valituskirjelmässä esitettyjen seikkojen perusteella olisi täysin selvää, ettei asiassa ole lupaperusteita.

Ehdotuksen mukaan kysymys siitä, tarvitseeko valittaja jatkokäsittelyluvan vai ei, on jätetty viime kädessä hovioikeuden ratkaistavaksi. Hovioikeus ratkaisee myös kysymyksen luvan myöntämisestä. Lupakysymys ratkaistaisiin lähtökohtaisesti käräjäoikeuden tuomion ja valituksen perusteella. Jos hovioikeus arvioisi sen tarpeelliseksi, se voisi pyytää valittajan vastapuolelta vastauksen jo lupavaiheessa.

Jatkokäsittelylupakysymystä ratkaistessaan hovioikeus ei olisi sidottu valittajan esittämiin perusteisiin. Hovioikeuden olisi viran puolesta arvioitava luvan myöntämistä kaikkien lupaperusteiden kannalta silloinkin, kun perusteisiin ei ole valituskirjelmässä vedottu.

Ehdotuksen mukaan kysymys jatkokäsittelyluvan myöntämisestä voitaisiin ratkaista myös ilman esittelyä. Asian ratkaiseminen ilman esittelyä olisi tarkoituksenmukaista erityisesti silloin, kun yksi jäsen päättää, että lupa myönnetään.

Lupapäätös

Harkitessaan kysymystä jatkokäsittelyluvan myöntämisestä, hovioikeuden olisi tutkittava kaikki luvan myöntämiselle säädetyt perusteet. Päätöksestä, jossa jatkokäsittelylupaa ei myönnetä, olisi tämä seikka käytävä ilmi. Jos valitus on perustunut yksin käräjäoikeudessa vastaanotetun näytön arvioinnin virheellisyyteen, tämä olisi todettava nimenomaisesti jatkokäsittelyluvan epäävässä päätöksessä. Sen lisäksi päätöksestä tulisi käydä selkeästi ilmi, ettei myöskään muita perusteita luvan myöntämiseksi ole ilmennyt. Päätöksestä olisi myös käytävä ilmi, että ratkaisu koskee luvan myöntämistä koskevaa kysymystä eikä itse valitusasiaa.

Kuten edellä on todettu, muutosperuste olisi tutkittavista jatkokäsittelylupaperusteista keskeisin. Lupavaiheessa kysymys on siitä, ilmeneekö asiassa käräjäoikeuden ratkaisun, valituskirjelmän ja muun kysymykseen tule-

van oikeudenkäyntiaineiston perusteella ai-
hetta epäillä käräjäoikeuden ratkaisun oikeel-
lisuutta. Ratkaisu, jossa jatkokäsittelylupaa ei
myönnetä, ei tämän vuoksi olisi asiaratkaisu.
Ratkaisu ei siten olisi rinnastettavissa esi-
merkiksi ratkaisuun, jossa hovioikeus vali-
tusasian tutkimisen jälkeen toteaa käräjäoi-
keuden ratkaisun oikeaksi ja pysyttää sen
muuttamatta ratkaisun perusteluja ja lopputu-
lostta. Viimeksi mainitun ratkaisun tehdes-
sään hovioikeus on tutkinut valitusasian ja
päätenyt samaan tulokseen kuin käräjäoike-
us. Tämä hovioikeuden asiaratkaisu tulee
voimaan käräjäoikeuden ratkaisun sijasta.

Ratkaisu, jossa jatkokäsittelylupaa ei
myönnetä, olisi oikeudenkäyntiä koskeva
ratkaisu eli niin sanottu prosessiratkaisu, joka
jättää voimaan käräjäoikeuden ratkaisun.
Tällaisesta lupapäätöksestä olisi edellä selos-
tetun lisäksi käytävä ilmi, ettei lupaa ole
myönnetty ja että käräjäoikeuden ratkaisu jää
pysyväksi. Lähtökohtaisesti päätöstä ei muu-
toin tarvitsisi perustella. Oikeudesta saada
perusteltu päätös määrätään kuitenkin myös
Suomea sitovissa kansainvälisissä sopimuk-
sissa. Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen
viimeaikaisesta oikeuskäytännöstä (ks. Go-
rou v. Kreikka (No. 2), valitus 12686/03,
tuomio 20.3.2009) voidaan päätellä, ettei ih-
misoikeussopimuksen 6 artikla edellytä, että
nyt ehdotetun tyyppisessä menettelyssä annet-
tu ratkaisu olisi normaalitapauksessa perus-
teltava yksityiskohtaisemmin. YK:n ihmisoikeus-
komitea on edellä kansainvälisiä sopi-
muksia koskevan 2.3 jakson kansalaisoike-
uksia ja poliittisia oikeuksia koskevaa sopi-
musta koskevassa osioissa selostetussa tapa-
uksessa (CCPR/C/93/D/1542/2007; Com-
munication No. 1542/2007) katsonut, että
muutoksenhakutuomioistuimen rikosasiassa
antama päätös, jossa valitus oli hylätty sillä
perusteella, että sen ei katsottu voivan me-
nestyä, asetti kyseenalaiseksi, oliko syylli-
syyksikysymystä ja tuomittua rangaistusta
muutoksenhakutuomioistuimessa lainkaan
tutkittu. Koska muutoksenhakutuomioistuin
ei ollut asiallisesti perustellut ratkaisuaan
edes suppeassa muodossa, ihmisoikeuskomi-
tea vahvisti asiassa KP-sopimuksen 14 artik-
lan 5 kappaleen loukkauksen. Suomea sitovat
kansainväliset velvoitteet sitovat myös hovi-

oikeutta sen perustellessa jatkokäsittelylupan epäävää päätöstä.

Päätös, jossa jatkokäsittelylupaa ei myönnetä, päättäisi asian käsittelyn hovioikeudessa. Ratkaisuun saisi tavanomaiseen tapaan hakea muutosta korkeimmalta oikeudelta. Muutoksenhaun kohde olisi jatkokäsittelylupaa koskeva päätös, ei kärjäoikeuden tekemä asiaratkaisu. Jos korkein oikeus ei myöntäisi luparatkaisun osalta valituslupaa, jäisi hovioikeuden lupa-asiassa tekemä ratkaisu ja sitä kautta myös kärjäoikeuden tekemä asiaratkaisu pysyväksi. Jos korkein oikeus myöntäisi asiassa valituslupan ja päätyisi ratkaisussaan siihen, että hovioikeuden olisi tullut myöntää asiassa jatkokäsittelylupa, asia tulisi varsin usein palautettavaksi hovioikeuteen, joka jatkaisi asian käsittelyä jatkokäsittelystä säädettyssä menettelyssä.

Päätös, jossa hovioikeus myöntää jatkokäsittelylupan, ei olisi oikeudenkäymiskaaren 24 luvun 15 §:ssä tarkoitettu lopullinen päätös. Siitä ei yleensä laadittaisi toimituskirjaa. Luvan myöntämisestä tulisi kuitenkin lähettää valittajalle ja tämän vastapuolelle ilmoitus. Luvan myöntämisestä koskevaan päätökseen ei saisi hakea muutosta, koska tällainen päätös olisi vasta asian jatkokäsittelyyn päättävä menettelyratkaisu ja valittajan vastapuolen oikeudet tulevat turvatuksi jatkokäsittelystä. Selvyyden vuoksi sekä ilmoittamisesta että muutoksenhakukiellosta säädettäisiin laissa.

Asiassa, jossa jatkokäsittelylupa on myönnetty, jatkuisi käsittely tavanomaisessa valitusasian käsittelyjärjestyksessä. Lupahakemuksen käsittely olisi tuolloin osa asian valmistelua. Seuraavana toimenpiteenä yleensä kehoitettaisiin vastapuolta antamaan asiassa kirjallinen vastaus. Jos vastausta olisi annettu jo lupakysymystä käsiteltäessä, sitä ei yleensä tarvitsisi enää toistamiseen pyytää.

Pääkäsittelyä koskevien säännösten tarkistaminen

Yleistä. Pääkäsittelyn toimittamista koskevien säännösten sisältöä, keskinäistä suhdetta ja rakennetta ehdotetaan muutettavaksi. Pääkäsittely toimitettaisiin lähtökohtaisesti vain asianosaisen vaatimuksesta. Jos asianosainen

ei olisi pääkäsittelyn toimittamista vaatinut, hovioikeus voisi toimittaa pääkäsittelyn omasta aloitteestaan katsoessaan sen tarpeelliseksi. Säännös siitä, että hovioikeuden on toimitettava pääkäsittely sitä koskevasta vaatimuksesta riippumatta, ehdotetaan poistettavaksi. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, että ehdotetaan ratkaisevasti muutettavaksi menettelyä silloin, kun kysymys on kärjäoikeudessa vastaanotetun suullisen todistelun uskottavuuden arvioinnista.

Jos pääkäsittely toimitetaan ja asiassa on kysymys kärjäoikeuden suullisen todistelun uskottavuudesta tekemästä arviosta, kärjäoikeudessa vastaanotettu suullinen todistelu otettaisiin tarpeellisilta osiltaan uudelleen vastaan, jollei estettä ole. Todistelua ei kuitenkaan tarvitsisi ottaa uudelleen vastaan, jos kärjäoikeuden vastaanottaman näytön arvioinnin oikeellisuudesta ei voi jäädä kärjäoikeuden ratkaisun ja muun asiassa huomioon otettavan oikeudenkäyntiaineiston perusteella kokonaisuutena arvioitaessa mitään varteenotettavaa epäilystä.

Nykyisin pääkäsittely on aina toimitettava, jos kysymys on suullisen todistelun uskottavuudesta. Kysymys on ehdottomasta ja yleensä ainoastaan pääkäsittelyn toimittamiseen johtavasta tekijästä. Ehdotuksella pyritään siihen, että pääkäsittelyn toimittamista koskevista säännöksistä tulisi nykyistä monipuolisempia ja joustavampia, ja että ne paremmin vastaisivat asianosaisten oikeussuojan tarvetta. Ehdotus myös jättäisi joissakin tapauksissa hovioikeudelle nykyistä enemmän harkintavaltaa. Samalla kuitenkin korostettaisiin velvollisuutta toimittaa pääkäsittely sellaisessakin asiassa, jossa kysymys ei ole suullisen todistelun uskottavuudesta.

Pääkäsittely asianosaisen vaatimuksesta. Kuten edellä nykytilan arviointia koskevassa 2.5 jaksossa on todettu, edellyttää ihmisoikeussopimus ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännön mukaan, että muutoksenhakutuomioistuin yleensä järjestää suullisen käsittelyn asianosaisten kuulemiseksi, jos asianosainen on sellaisen järjestämistä vaatinut. Esimerkiksi rikosasioiden osalta suullinen käsittely voidaan pyynnöstä huolimatta jättää toimittamatta vain, jos kysymys on nimikkeeltään ja tuomitulta rangaistukseltaan vähäisestä asiasta. Ihmisoikeustuomioistuimen

oikeuskäytännössä asianosaisen pyyntö on suullisen käsittelyn toimittamisen kannalta keskeisessä asemassa.

Pääkäsittelyn toimittamisvelvollisuutta koskevia säännöksiä ehdotetaan muutettavaksi siten, että niissä otetaan huomioon edellä selostetusta ihmisoikeustuomioistuinten oikeuskäytännöstä ilmenevät periaatteet. Tämä tarkoittaisi käytännössä sitä, että kynnys pääkäsittelyn toimittamiselle asianosaisen vaatimuksesta olisi nykyistä alhaisempi. Lakiehdotuksen 26 luvun 14 §:n mukaan pääkäsittely olisi toimitettava, jos riita-asiassa asianosainen tai rikosasiassa asianomistaja tai vastaaja on sitä vaatinut. Säännöksen sanamuotoa ei tältä osin ehdoteta muutettavaksi nykyisestä. Nykyinen 14 §:n säännös on kuitenkin käytännössä jäänyt toissijaiseksi. Sitä sovelletaan, jos pääkäsittelyä ei tarvitse viran puolesta toimittaa. Uudessa järjestelmässä 14 §:ssä säädetty velvollisuus toimittaa pääkäsittely asianosaisen vaatimuksesta olisi selkeästi ensisijainen ja nykyistä käytäntöä velvoittavampi.

Laissa säädettäisiin siitä, koska pääkäsittely pyynnöstä huolimatta voitaisiin jättää toimittamatta. Nykyisen 14 §:n 2 momentissa oleva luettelo niistä tilanteista, joissa pääkäsittelyä ei sen toimittamista koskevasta vaatimuksesta huolimatta tarvitse toimittaa, ehdotetaan poistettavaksi. Kysymys on joko niin itsestään selvistä tai harvinaisista tilanteista, että niiden erikseen mainitsemiselle ei ole tarvetta.

Esityksen mukaan pääkäsittely voitaisiin jättää toimittamatta, jos asiassa ei ole otettava vastaan suullista todistelua 15 §:n perusteella ja pääkäsittelyn toimittaminen on muutoinkin selvästi tarpeetonta huomioon ottaen erityisesti asian laatu ja sen merkitys asianosaiselle. Arvioitavia tekijöitä olisi siis kolme ja ne kaikki täytyisi pystyä rajaamaan pois, jotta pääkäsittely voitaisiin jättää toimittamatta, jos asianosainen on sen toimittamista vaatinut.

Pääkäsittelyn toimittamista ei enää suoraan sidottaisi siihen, että kysymys on suullisen todistelun uskottavuutta koskevasta arvioinnista. Tämä seikka olisi kuitenkin edelleen varsin merkityksellinen. Kysymys siitä, missä määrin suullinen todistelu olisi otettava uudelleen vastaan, olisi ehdotuksen mukaan

ratkaistava pääkäsittelyn sisältöä koskevan säännöksen perusteella.

Siitä, mitä todistelua pääkäsittelyssä otetaan vastaan, säädettäisiin oikeudenkäymiskaaren 26 luvun 15 §:ssä. Kyseisestä säännöksestä seuraisi, ettei pääkäsittelyä voitaisi jättää toimittamatta, jos asiassa on kysymys suullisen todistelun uskottavuudesta tehdystä arviosta tai jos hovioikeudessa on otettava vastaan uutta suullista todistelua. Tähän pääsääntöön olisi kuitenkin poikkeus. Sen mukaan käräjäoikeudessa vastaanotettua suullista todistelua ei tarvitsisi ottaa uudelleen vastaan, jos käräjäoikeuden vastaanottaman näytön arvioinnin oikeellisuudesta ei voi jäädä mitään varteenotettavaa epäilystä. Jos valituksessa riitautettu käräjäoikeuden näytön uskottavuudesta tekemä arvio on hovioikeuden näkemyksen mukaan epäilemättä oikea, eikä valituksessa ole esitetty mitään sellaista, joka horjuttaisi arvion oikeellisuutta, pääkäsittely voitaisiin jättää toimittamatta, jos myöskään muita perusteita sen toimittamiselle ei ole käsillä. Säännöksen muotoilulla on pyritty siihen, että pääkäsittelyn toimittamatta jättäminen tulisi kysymykseen vain selvissä tapauksissa.

Asiassa, jossa käräjäoikeuden ratkaisu on perustunut suullisen todistelun uskottavuudesta tehtyyn arvioon, voidaan yleensä katsoa olevan tarvetta suullisen todistelun vastaanottamiseen. Tämä tarkoittaa käytännössä sitä, että valittajan riitauttaessa käräjäoikeuden suullisen todistelun uskottavuudesta tekemän arvion, pääkäsittely olisi yleensä asianosaisen pyynnöstä toimitettava. Se, missä määrin suullinen todistelu otetaan uudelleen vastaan, ratkaistaisiin kuitenkin pääkäsittelyn sisältöä koskevan säännöksen perusteella.

Nykyisen 26 luvun 14 §:n 2 momentin 1–5 kohdissa tarkoitettut tilanteet voidaan lähtökohtaisesti pitää sellaisina, ettei niissä asian laadun vuoksi asianosaisen vaatimuksesta huolimatta tarvitsisi toimittaa pääkäsittelyä, ellei siihen olisi erityistä syytä, esimerkiksi sen vuoksi, että käsiteltävänä olevalla asialla on objektiivisesti arvioiden suuri merkitys pääkäsittelyä pyytävälle asianosaiselle. Pääkäsittelyä ei lähtökohtaisesti tarvitsisi järjestää tilanteessa, jossa ratkaistaan ainoastaan oikeudenkäyntiä koskeva kysymys tai jossa valitus on selvästi perusteeton tai riidaton

taikka asiassa, jossa intressi on vähäinen ja jolla ei ole merkittäviä liittymiä pääkäsittelyä pyytävän asianosaisen henkilöön. Asian laadun ja merkityksen arvioimista pääkäsittelyn toimittamatta jättämisen perusteena käsitellään lähemmin pykälän yksityiskohtaisissa perusteluissa.

Asian luonteella olisi myös merkitystä pääkäsittelyn toimittamisvelvollisuutta harkittaessa. Asiassa, jossa on kysymys oikeuskysymyksen ratkaisemisesta, voi olla perusteltua jättää pääkäsittely toimittamatta, vaikka asialla kiistatta olisi suuri merkitys asianosaiselle. Näin voitaisiin katsoa olevan etenkin silloin, jos tosiseikat olisivat riidattomia. Asian merkitys asianosaiselle voisi kuitenkin myös tällaisessa asiassa puoltaa pääkäsittelyn järjestämistä, jotta asianosaiset saisivat mahdollisuuden esittää suullisesti oikeudellisia argumentteja kantansa tueksi, vaikka pääkäsittelyssä ei kuulusteltaisikaan todistajia.

Myös edellä mainituissa tilanteissa olisi otettava huomioon asian laatu ja merkitys asianosaiselle, ja tällä perusteella tehtävä kokonaisarvio siitä, onko pääkäsittelyn toimittamatta jättäminen selvästi tarpeetonta. Jos kysymys on asianosaiselle merkittävästä asiasta, joka liittyy hänen henkilöönsä, pääkäsittely olisi yleensä vaatimuksesta toimitettava, vaikka siinä ei olisikaan kysymys suullisesta todistelusta ja sen uskottavuudesta. Tällaisessa tilanteessa olisi tarkoituksenmukaisinta toimittaa suppea pääkäsittely. Kaikkia kärjäoikeudessa kuultuja henkilöitä ei tällöin kutsuttaisi eikä kuultaisi uudelleen. Käsitteilyn tarpeellisuutta ja laajuutta tulisi voida arvioida kulloinkin käsiteltävän yksittäistapausten perusteella. Joissakin asioissa voisi olla tarkoituksenmukaista järjestää pääkäsittely, jossa pelkästään asianosaiset tai vain valittaja olisi läsnä.

Pääkäsittelyn toimittamista harkittaessa keskeinen lähtökohta olisi se, että asianosaiselle annetaan mahdollisuus esittää asiansa suullisesti. Tämä on keskeinen periaate myös ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännössä.

Pääkäsittely syyttäjän pyynnöstä. Kuten edellä on todettu, hovioikeudella ei enää olisi velvollisuutta toimittaa pääkäsittelyä viran puolesta, vaan pääkäsittely toimitettaisiin asianosaisen pyynnöstä. Riita-asian asian-

osaisella ja rikosasian asianomistajalla tai vastaajalla olisi usein oikeus pääkäsittelyyn. Kyseisen oikeuden taustalla on ihmisoikeussopimus ja siihen perustuva ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytäntö. Ihmisoikeussopimus ei turvaa viranomaisten oikeuksia. Yhdenmukaisuuden vuoksi lakiin ehdotetaan otettavaksi säännös, jonka mukaan pääkäsittely olisi toimitettava myös syyttäjän pyynnöstä, jos asiassa olisi ehdotetun 15 §:n nojalla otettava vastaan suullista todistelua. Hovioikeus olisi tämän vuoksi velvollinen toimittamaan pääkäsittelyn, jos syyttäjä edellä sanotulla perusteella sitä pyytää. Jos syyttäjä muulla perusteella pyytäisi pääkäsittelyn toimittamista, pääkäsittelyn toimittaminen jäisi hovioikeuden harkinnan varaan.

Hovioikeuden aloitteesta toimitettava pääkäsittely. Asianosaiset eivät aina pyydä pääkäsittelyn toimittamista asioissa, joissa se kuitenkin asian ratkaisemisen kannalta olisi tarpeen. Erityisesti mutkikkaissa riitaasioissa asianosaiset voivat kulujen välttämiseksi jättää pyytämättä pääkäsittelyä, vaikka asian ratkaiseminen selvästi edellyttää todistajien kuulustelemista. Asianosaiselle ei tulisi tällaisessa tilanteessa antaa ehdotonta oikeutta pakottaa hovioikeutta ratkaisemaan asiaa ottamatta vastaan tarpeelliseksi katsomaansa suullista todistelua uudelleen. Tästä syystä hovioikeudella tulee aina olla oikeus omasta aloitteestaan toimittaa pääkäsittely katsoessaan sen tarpeelliseksi.

Pääkäsittelyssä vastaanotettava suullinen todistelu. Lakiehdotuksen mukaan pääkäsittely toimitettaisiin, jos asianosainen on pääkäsittelyn toimittamista vaatinut ja sen toimittaminen ei ole selvästi tarpeetonta. Pääkäsittelyn toimittaminen ei kuitenkaan tarkoittaisi kärjäoikeuskäsittelyä vastaavan täysimittaisen pääkäsittelyn uusimista hovioikeudessa. Koska hovioikeus tutkii asiaa vain valituksessa ja mahdollisessa vastauksessa vedotulta osalta, pääkäsittelyssä ei otettaisi vastaan suullista todistelua uudelleen, ellei suullisesta todistelusta tehtyä arviota ole riitautettu. Tällaisessa tilanteessa pääkäsittelyssä kuultaisiin valittajaa ja mahdollisesti tämän vastapuolta. Jos todistelua ei olisi joiltakin osin riitautettu, hovioikeus perustaisi näiltä osin ratkaisunsa kärjäoikeuden ratkaisussa todettuihin seikkoihin.

Jos pääkäsittely toimitetaan ja asiassa on kysymys kärjäoikeuden suullisen todistelun uskottavuudesta tekemästä arviosta, tulisi kärjäoikeudessa vastaanotettu suullinen todistelu ottaa tarpeellisilta osiltaan uudelleen vastaan, jollei estettä ole. Säännöstä sovelletaan myös kärjäoikeuden arvioon sen katselmusta toimittaessaan tekemien havaintojen uskottavuudesta. Säännös vastaisi sisällöltään sitä, mitä voimassa olevan 15 §:n 1 momentin viimeisessä virkkeessä säädetään.

Voimassa olevassa laissa ei säädetä siitä, miten painavia perusteita valittajan on esitettävä suullisen näytön arviointia koskevan riitauttamisensa tueksi. Jos suullista näyttöä koskeva ratkaisu on riitautettu, pääkäsittely on järjestettävä ja todistelu tarpeellisista osiltaan otettava uudelleen vastaan. Mitään kynnyistä pääkäsittelyn toimittamiselle ja todistelun vastaanottamiselle ei käytännössä ole. Ainoa todistelun vastaanottamisvelvollisuutta rajoittava tekijä on sen vastaanottamisen tarpeellisuus. Jos esimerkiksi seikka, johon asiassa vedotaan, ei ole enää riittävä, sitä koskevan suullisen todistelun vastaanottaminen ei ole 15 §:n 1 momentissa tarkoitettulla tavalla tarpeellista ja sellaista todistelua ei oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 7 §:n ja 26 luvun 15 §:n 1 momentin mukaan edes saa ottaa uudelleen vastaan.

Nykyisin näyttöratkaisun riitauttamisesta seuraa, että todistelu on tarpeellisilta osiltaan otettava uudelleen vastaan siitä riippumatta, epäileekö hovioikeus kärjäoikeuden näytön osalta tekemää ratkaisua vai ei. Ehdotus antaisi hovioikeuksille joissakin tapauksissa nykyistä enemmän harkintavaltaa. Sen mukaan todistelua ei tarvitsisi ottaa uudelleen vastaan, jos kärjäoikeuden vastaanottaman näytön arvioinnin oikeellisuudesta ei voi jättää kärjäoikeuden ratkaisun ja asiassa esitettyjen seikkojen perusteella kokonaisuutena arvioitaessa mitään varteenotettavaa epäilystä.

Muutoksen myötä näytön arvioinnin riitauttaminen ei siten poikkeuksetta johtaisi siihen, että kysymyksessä oleva todistelu otettaisiin hovioikeudessa uudelleen vastaan. Jos valittaja ei valituskirjelmässään ole suulliseen todisteluun perustuvan ratkaisun riitauttamisen lisäksi esimerkiksi lainkaan esit-

tänyt perusteita kärjäoikeuden näytön uskottavuutta koskevan arvioinnin horjuttamiseksi ja kärjäoikeuden tuomion sekä muun oikeudenkäyntiaineiston perusteella ei jää epäilyä siitä, ettei kärjäoikeuden ratkaisu olisi kyseisen todistelun osalta oikein, todistelua ei tarvitsisi ottaa pääkäsittelyssä uudelleen vastaan. Ehdotettua säännöstä sovellettaessa olisi kuitenkin otettava huomioon, että hovioikeus voi valituksen sisällöstä riippuen täydennyttää valitusta ennen ratkaisun tekemistä.

Pääkäsittelyn rajoittaminen. Pääkäsittelyn rajoittamisesta säädetään nykyisin 26 luvun 13 §:n 2 momentissa. Säännöksen mukaan pääkäsittely saadaan rajoittaa koskemaan sellaista osaa valituksen kohteena olevasta asiasta, joka voidaan ratkaista itsenäisesti eli jota koskien olisi mahdollista antaa osa- tai välituomio 24 luvun 16 tai 17 §:n taikka oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 11 luvun 5 §:n perusteella.

Säännöksen sanamuoto viittaa siihen, että edellytykset pääkäsittelyn rajoittamiseksi ovat tiukat. Käytännössä pääkäsittelyn rajoittamista koskevaa säännöstä on etenkin rikosasioissa sovellettu sen sanamuotoa joustavammin. Säännöstä ehdotetaan muutettavaksi vastaamaan tätä käytäntöä. Lainkohdasta ehdotetaan poistettavaksi tarpeettomana vaatimus siitä, että asian osa on voitava ratkaista itsenäisesti. Hovioikeudella olisi siten edelleen harkintavalta ratkaista, mihin osaan pääkäsittely rajoitetaan. Ehdotus ei sisällä merkittävää muutosta nykytilaan.

Luottamusperiaate. Niin sanotusta luottamusperiaatteesta säädetään oikeudenkäymiskaaren 26 luvun 15 §:n 2 momentissa. Jos asian ratkaiseminen riippuu kärjäoikeudessa vastaanotetun suullisen todistelun uskottavuudesta ja todistelua ei voida vastaanottaa uudelleen pääkäsittelyssä, hovioikeus ei saa siltä osin muuttaa kärjäoikeuden ratkaisua, jollei todistelua erityisestä syystä ole arvioitava toisin.

Säännös liittyy oleellisesti pääkäsittelyn toimittamisvelvollisuutta koskevaan sääntelyyn. Tämä ilmenee lähinnä ”voida” – sanasta. Jos kärjäoikeudessa vastaanotettua suullista todistelua ei jostain poikkeuksellisesta syytä voida ottaa vastaan uudelleen, asia on siltä osin jätettävä kärjäoikeuden ratkaisun

varaana, jos ei ilmene erityistä syytä todistelun toisin arvioimiseen. Säännös ei ole itsenäinen, vaan tukee 26 luvun 15 §:n 1 momentissa asetettua velvollisuutta toimittaa pääkäsittely aina silloin, kun asian ratkaiseminen riippuu kärjäoikeudessa vastaanotetun suullisen todistelun uskottavuuden arviosta.

Velvollisuus toimittaa pääkäsittely viran puolesta aina silloin, kun asian ratkaiseminen riippuu suullisen todistelun uskottavuudesta, esitetään poistettavaksi. Luottamusperiaatteen kytkeminen kyseiseen säännökseen ei näin enää ole mahdollista. Luottamusperiaatteen sisältävä säännös esitetään tämän vuoksi siirrettäväksi omaan pykälään. Säännöksen mukaan suullisen todistelun uskottavuutta ei voida arvioida toisin kuin mitä todistelun vastaanottanut kärjäoikeus on tehnyt, jos todistelua ei oteta uudelleen vastaan.

Kuten edellä on todettu, voidaan nykyisen säännöksen mukaan erityisestä syystä todistelun uskottavuus arvioida toisin, vaikka todistelua ei olisikaan otettu uudelleen vastaan. Koska luottamusperiaate ja sen myötä myös poikkeussäännökset eivät enää olisi kytkettyjä velvollisuuteen ottaa todistelu uudestaan vastaan, tulisi säännöstä myös poikkeusten osalta tarkistaa. Todistelun uskottavuus voitaisiinkin ehdotuksen mukaan arvioida toisin vain, jos todistelua ei enää ole mahdollista ottaa uudelleen vastaan esimerkiksi todistajan kuoleman tai muun vastaavan esteen vuoksi. Tilanne, jossa suullisen todistelun uskottavuutta voitaisiin asiakirjojen ja tallenteiden perusteella arvioida toisin, olisi näin ollen varsin poikkeuksellinen. Kuten nytkin, rangaistusvaatimuksesta tehtyä ratkaisua saataisiin kuitenkin muuttaa rikosasian vastaajan eduksi.

Hovioikeuskäsittelyä koskevat muut ehdotukset

Kirjallisen vastauksen pyytäminen valittajan vastapuolelta. Nykyisen lainsäädännön mukaan valittajan vastapuolelta on aina pyydetty kirjallista vastausta, jollei valitusta jätetä tutkimatta. Vastausta ei kuitenkaan aina ole tarpeellista pyytää sellaisissakaan asioissa, joissa valitus tutkitaan. Tarpeettoman vastauksen pyytamisestä aiheutuu hovioi-

keudelle lisätyötä ja vastuksen antamisesta voi myös aiheutua turhia kustannuksia valittajan vastapuolelle.

Kirjallisen vastauksen pyytämistä valittajan vastapuolelta koskevaa säännöstä ehdotetaan tämän vuoksi muutettavaksi siten, että hovioikeus voisi jättää vastauksen pyytämättä silloin, kun se harkitsee sen pyytämisen ilmeisen tarpeettomaksi. Vastausta ei tarvitsisi pyytää esimerkiksi silloin, kun valituksessa esitettyjen seikkojen perusteella on ilmeistä, ettei kärjäoikeuden ratkaisu tule muuttumaan. Vastausta ei myöskään tarvitsisi pyytää, jos sitä on pyydetty käsiteltäessä kysymystä jatkokäsittelyluvan myöntämisestä.

Ennakkopäätösvalitus

Esityksessä ehdotetaan, että otetaan käyttöön menettely, jossa kärjäoikeuden tutkittavana oleva asia voidaan hovioikeusaste ohittaen saattaa suoraan korkeimman oikeuden tutkittavaksi. Menettely koskisi vain sellaisia asioita, joissa on ratkaistavana tärkeä laintulkintakysymys.

Korkeimman oikeuden laintulkintaohjeen voisi nopeutetusti saada siten, että kärjäoikeuden ratkaistua asian, ratkaisusta valitetaan suoraan korkeimpaan oikeuteen (ennakkopäätösvalitus).

Menettelyssä edellytyksenä asian käsitteilylle korkeimmassa oikeudessa olisi ensinnäkin se, että korkein oikeus myöntää valitusluvan. Näin varmistettaisiin se, että vain tärkeimmät laintulkintaa koskevat asiat tulisivat kärjäoikeudesta suoraan korkeimman oikeuden ratkaistavaksi. Toinen edellytys olisi se, että muutoksenhaku suoraan korkeimpaan oikeuteen voisi tapahtua vain asianosaisten suostumuksella.

Muutoksenhaku kärjäoikeuden ratkaisuun suoraan korkeimmalta oikeudelta ehdotetaan toteutettavaksi menettelyllä, jota nimitetään ennakkopäätösvalitukseksi. Menettelystä ehdotetaan säädettäväksi oikeudenkäymiskäärin uusi luku, joka sijoitettaisiin 30 a luvuksi.

Kuten edellä on todettu, asianosainen voisi hakea muutosta kärjäoikeuden ratkaisuun suoraan korkeimmalta oikeudelta edellyttäen, että korkein oikeus myöntää valitusluvan ja että muut asianosaiset suostuvat menettelyyn.

Asianosaisilla olisi siten ehdoton määräysvalta siinä suhteessa, turvaututtaisiinko asiassa ennakkopäätösvalitukseen vai normaaliin muutoksenhakumenettelyyn eli valitukseen hovioikeuteen. Korkein oikeus voisi myöntää valitusluvan ainoastaan ennakkopäätösperusteella, eli jos lain soveltamisen kannalta muissa samanlaisissa tapauksissa tai oikeuskäytännön yhtenäisyyden vuoksi olisi tärkeätä saattaa asia korkeimman oikeuden ratkaistavaksi.

Ennakkopäätösvalituksen soveltamisala voitaisiin rajoittaa vain niihin asioihin, joissa ei ole riitaa näytön arvioinnista. Tällaista rajoittamista ei ole kuitenkaan pidetty tarkoituksenmukaisena. Oikeuselämässä voi syntyä tilanteita, joissa korkeimman oikeuden ennakkopäätöksen saaminen kiireellisesti olisi tärkeää, vaikka ratkaisun antaminen edellyttäisikin näytön arviointia uudelleen. Selvää kuitenkin on, että ennakkopäätösvalitusten tutkiminen kohdistuisi pääasiassa niihin asioihin, joissa ei olisi riitaa näytön arvioinnista.

Muutoksenhakuineen valinta olisi lopullinen, eikä valittaja, joka ilmoittaa tyytymättömyyttä ennakkopäätösvalitusta varten, voisi enää tyytymättömyyden ilmoittamisella säädetyn määräajan päätyttyä peruuttaa ilmoitustaan saattaakseen asian hovioikeuden tutkittavaksi. Jos korkein oikeus ei myöntäisi asiassa valituslupaa, jäisi käräjäoikeuden ratkaisu pysyväksi. Vaikka asian osapuolet eivät siis voisi saattaa asiaa enää hovioikeuden tutkittavaksi, tämä tapahtuisi ehdotuksen mukaan heidän suostumuksellaan. Käräjäoikeuden lainvoimaiseksi jäävään ratkaisuun voitaisiin puuttua ylimääräisillä muutoksenhakuineilla.

Ennakkopäätösvalitus ei menettelynä poikkeaisi muutoin valituksesta hovioikeuteen. Käräjäoikeuden ratkaisuun olisi siten ilmoitettava tyytymättömyyttä. Samalla olisi kuitenkin ilmoitettava, että kysymys on ennakkopäätösvalituksesta, ja esitettävä vastapuolena olevan asian osapuolen suostumus ennakkopäätösvalitukseen. Jos vastapuoli ei antaisi menettelyyn suostumustaan, ohjautuisi valitus normaaliin muutoksenhakumenettelyyn eli valitukseen hovioikeuteen. Siitä, ettei tyytymättömyyden ilmoitusta hyväksytä käräjäoikeudessa, saisi kannella korkeimpaan oikeuteen. Myös suostumuksen antajalla olisi

vastaava kantelu-oikeus, jos hän katsoisi, ettei hän ollut antanut suostumustaan.

Ennakkopäätösvalitukseen voitaisiin tehdä vastavalitus. Myös vastavalituksen tutkiminen korkeimmassa oikeudessa edellyttäisi sitä, että vastavalitukseen myönnetään valituslupa. Koska vastavalitus on sidoksissa valitukseen, raukeaisi vastavalitus, jos ennakkopäätösvalitukseen ei myönnettäisi valituslupaa.

Muutoksenhakumenettelyssä noudatettaisiin muutoin soveltuvin osin, mitä oikeudenkäymiskaaren 25 ja 30 luvussa on säädetty. Ennakkopäätösvalituksen luonteen vuoksi korkeimman oikeuden ratkaisu tulisi saada kiireellisesti. Tämän vuoksi ehdotetaan, että ennakkopäätösvalitus on tehtävä 30 päivän kuluessa käräjäoikeuden ratkaisun julistamisesta tai antamisesta. Määräaikaa voidaan pitää myös valittajan kannalta riittävänä, koska hän voi ottaa määräajan huomioon jo valitessaan muutoksenhakuineen.

4 Esityksen vaikutukset

4.1 Jatkokäsittelylupajärjestelmän vaikutuksista tehdyt selvitykset

Tämä esitys perustuu muutoksenhakulupatoimikunnan mietinnön (KM 2008:3) sisältämiin ehdotuksiin ja mietinnöstä saatun lausuntopalautteeseen. Muutoksenhakulupatoimikunnan työtä varten tehtiin selvitys jatkokäsittelylupajärjestelmän vaikutusten arvioimiseksi. Selvityksellä pyrittiin muun muassa kartoittamaan, miten järjestelmän soveltamista koskeviin säännöksiin valitut kriteerit vaikuttaisivat järjestelmän käyttöalaan ja sitä kautta tuomioistuinten toimintaan ja asianosaisten asemaan. Muutoksenhakulupatoimikunnan ehdotuksia ehdotetaan tässä esityksessä eräiltä osin muutettaviksi. Esimerkiksi jatkokäsittelylupajärjestelmän soveltamisalaa esitetään hieman laajennettavaksi. Muutokset eivät kuitenkaan ole merkittäviä. Niillä pyritään ensisijaisesti edistämään järjestelmän toimivuutta. Tämän vuoksi tehdystä selvityksestä saadut tulokset ovat edelleen merkityksellisiä.

Järjestelmän soveltamisalan määrittely. Toimikunta pyysi Turun, Vaasan ja Helsingin hovioikeuksilta tietoja mainituissa ho-

vioikeuksissa käsitellyistä rikos- ja riita-asiasta. Turun hovioikeudelta pyydettiin tietoja 250 rikosasiasta ja 150 riita-asiasta, Vaasan hovioikeudelta vastaavasti 200 rikosasiasta ja 100 riita-asiasta sekä Helsingin hovioikeudelta 300 rikosasiasta ja 200 riita-asiasta. Selvityksessä käytetty otanta ei ollut laaja. Tästä syystä saadut tulokset ovat lähinnä suuntaa antavia. Saadut tulokset ovat kuitenkin erityisesti rikosasioiden osalta olleet yhtenevät.

Sekä Helsingin, Turun että Vaasan hovioikeuksissa vajaassa 90 %:ssa otantaan kuuluvista rikosasioista muutosta oli hakenut vastaaja. Valitusasioita, joissa muutosta oli hakenut vain syyttäjä tai asianomistaja taikka syyttäjä ja asianomistaja yhdessä, oli hieman yli 10 % juttukannasta. Syyttäjien ja asianomistajien tekemien valitusten merkitys hovioikeuksissa käsiteltävien rikosasioiden määrään voidaan siten arvioida suhteellisen vähäiseksi. Jatkokäsittelylupajärjestelmän soveltaminen rikosasioissa, joissa muutosta hakee vastaaja, on siten järjestelmän merkityksen ja toimivuuden kannalta keskeisessä asemassa.

Selvityksessä kartoitettiin jatkokäsittelylupajärjestelmän soveltamisalan vaikutuksia. Jos lupajärjestelmä koskisi vain sakkoja, olisi järjestelmä saatujen tietojen perusteella koskenut runsasta 20 %:a niistä valitusasioista, joissa muutosta oli hakenut yksi tai useampi vastaaja. Määrä oli kaikissa selvityksen piirissä olleissa hovioikeuksissa lähes sama. Jos soveltamisala ulotettaisiin tuomioihin, joissa vastaaja oli tuomittu enintään kolmen kuukauden vankeusrangaistukseen, olisi noin 50 % Helsingin hovioikeuden käsittelemistä valitusasioista, joissa muutosta oli hakenut vastaajataho, kuulunut järjestelmän soveltamisalaan. Turun hovioikeuden osalta vastaava luku oli 53 % ja Vaasan hovioikeuden osalta 57 %. Jos järjestelmä ulotettaisiin koskemaan tuomioita, joissa vastaaja on tuomittu enintään kuuden kuukauden vankeusrangaistukseen, luku olisi noussut Helsingin hovioikeuden osalta 70 %:iin, Turun hovioikeuden osalta 76 %:iin ja Vaasan hovioikeuden osalta 79 %:iin.

Mielenkiintoinen havainto oli se, että järjestettyjen pääkäsittelyjen suhteellinen määrä oli pelkästään sakkoja koskevien valitusten

osalta merkittävästi suurempi kuin niiden valitusten osalta, joissa vastaaja oli käräjäoikeudessa tuomittu enintään kolmen kuukauden vankeusrangaistukseen. Esimerkiksi Vaasan hovioikeudessa oli järjestetty pääkäsittely 33 %:ssa sakkovalitusasioista. Kun mukaan laskettiin valitusasiat, jossa vastaaja oli tuomittu enintään kolmen kuukauden vankeusrangaistukseen, järjestettyjen pääkäsittelyjen suhteellinen määrä laski 23 %:iin. Käytännössä niissä valitusasioissa, jossa joku valittaneista vastaajista oli tuomittu vankeusrangaistukseen, jonka pituus oli enintään kolme kuukautta, pääkäsittelyasioiden osuus oli vain 13 %. Syy pääkäsittelyjen suhteellisen määrän laskuun rangaistuksen ankaroituessa voisi olla se, että vankeusrangaistuksen osalta muutosta haetaan herkemmin rangaistuksen mittaamiseen tai jopa pelkästään rangaistuksen täytäntöönpanon lykkäämistarkoituksessa. Sakkotuomioiden osalta on mahdollisesti lyhyehköjä vankeusrangaistuksia useammin kysymys syyksilukemisesta.

Edellä on selostettu selvityksestä saatuja tuloksia juttukohtaisesti. Yhdessä valitusasiassa voi kuitenkin olla usea valittaja. Jos hovioikeuksissa käsiteltyjä valitusasioita tutkitaan asianosaisnäkökulmasta, selvityksestä saadut luvut hieman muuttuivat, mutta eivät kuitenkaan merkittävästi. Rikosasiassa valittaneista asianosaisista 80—85 % oli vastajia. Lupajärjestelmän soveltamisalaa koskevat luvut osoittautuivat kuitenkin lähes samoiksi siitä riippumatta, lähestyttiinkö soveltamisalakysymystä asiakohtaisesti tai asianosaiskohtaisesti. Esimerkiksi tilanteessa, jossa jatkokäsittelyluvan raja asetettaisiin kolmeksi kuukaudeksi vankeutta, valittaneista vastaajista luvan olisi tarvinnut Helsingin hovioikeudessa 49 %, Turun hovioikeudessa 51 % ja Vaasan hovioikeudessa 55 %. Sakkotuomiosta valittaneiden vastaajien osalta luku oli kaikissa hovioikeuksissa 22 %.

Asianomistajien osuus kaikista valittajista oli Helsingin hovioikeudessa 8 %, Turun hovioikeudessa 8 % ja Vaasan hovioikeudessa 6 %. Jos järjestelmän soveltamisalaa rajaava häviöarvo asetettaisiin 5 000 euroon, valittaneista asianomistajista luvan olisi tarvinnut Helsingin hovioikeudessa 69 %, Turun hovioikeudessa 59 % ja Vaasan hovioikeudessa

50 %. Jos häviöarvo asetettaisiin 10 000 euroon, valittaneista asianomistajista luvan olisi tarvinnut Helsingin hovioikeudessa 93 %, Turun hovioikeudessa 59 % ja Vaasan hovioikeudessa 71 %. Asianomistajien vähäisen määrän vuoksi voidaan katsoa, että luparajan asettamisessa on ensisijaisesti kysymys periaateratkaisusta. Näin on myös syyttäjien tekemien valitusten osalta. Esimerkiksi Helsingin hovioikeudessa syyttäjien osuus valittajista oli 7 %.

Hovioikeuslain 9 §:n mukaan rikosasia voidaan ratkaista ns. kevennyksessä kokoonpanossa, jossa yhtenä kolmesta hovioikeuden jäsenestä toimii tietyt kelpoisuusehdot täyttävä esittelijä, jollei riita-asiaa koskevista säännöksistä muuta johdu, ja jos vastaaja on hakenut muutosta käräjäoikeuden ratkaisuun, jossa häntä taikka, jos valittajina on useampi vastaaja, ketään heistä ei ole tuomittu ankarampaan rangaistukseen kuin sakkoon tai kuudeksi kuukaudeksi vankeuteen. Helsingin hovioikeudesta saatujen tilastojen perusteella vuonna 2006 noin 48 % rikosasioista ratkaistiin kevennyksessä kokoonpanossa. Luku on merkittävästi alhaisempi kuin toimikunnan tekemän selvityksen mukaan saatu tulos, jonka mukaan 70 % asioista, joissa vastaaja oli valittanut, olisi kuulunut jatkokäsittelylupajärjestelmän soveltamisalaan, jos enimmäisrangaistukseksi olisi asetettu kuusi kuukautta vankeutta. Tulosten välistä eroa arvioitaessa on kuitenkin otettava huomioon, että toimikunnan asiakohtaisissa tilastoissa otettiin huomioon ainoastaan asiat, jossa yksi tai useampi vastaaja oli valittanut. Syyttäjän ja asianomistajan mahdollisten valitusten vaikutusta soveltamisalaan ei otettu selvityksessä huomioon. Tämä ei kuitenkaan yksin selitä yli 20 prosenttiyksikön eroa samaa asiaa mittaavien tilastojen välillä. Ilmeistä on, että kaikkia asioita, joissa vastaaja on valittanut ja jotka diaaritietojen perusteella olisi ollut mahdollista ratkaista kevennyksessä kokoonpanossa, ei ole mainitussa kokoonpanossa ratkaistu. Vaasan hovioikeudesta saatujen tietojen perusteella osoittautui, että 70 rikosasiasta, jossa vain vastaaja oli valittanut ja jossa käräjäoikeudessa oli tuomittu enintään kolme kuukautta vankeutta, kevennyksessä kokoonpanossa oli ratkaistu 53. Lupajärjestelmän soveltamisalaa laskettaessa puuttu-

vat 17 rikosasiaa laajensivat 70 rikosasian otoksen osalta arvioitua soveltamisalaa 24 prosenttiyksiköllä suhteessa kevennyksessä kokoonpanossa ratkaistujen rikosasioiden tilastoon.

Tehtäessä johtopäätöksiä selvityksestä saatujen tulosten perusteella on edellä selostetuista syistä oltava varovainen. Rikosasioissa kevennyksessä kokoonpanossa tehtyjen ratkaisujen määrän ja diaaritietojen perusteella arvioitujen jatkokäsittelylupajärjestelmän soveltamisalan välinen ero ei kuitenkaan tarkoita sitä, etteikö mahdollisen lupajärjestelmän soveltamisala voisi olla laajempi kuin mitä kevennetyn kokoonpanon käytöstä saadut luvut antavat aihetta olettaa. Samalla on kuitenkin selvää, ettei selvityksestä saatujen prosenttilukujen perusteella voida suoraan päätellä, kuinka paljon ehdotettu lupajärjestelmä käytännössä voisi tehostaa hovioikeuksien toimintaa.

Riita-asioiden osalta selvityksestä saadut tulokset vaihtelevat merkittävästi hovioikeuksittain. Tämä johtunee jo hovioikeuksien jutturakenteen erilaisuudesta.

Lupasäännösten soveltaminen käytännössä. Viidessä hovioikeudessa selvitettiin koe- luontoisesti syksyllä 2008 komiteanmietinnössä KM 2008:3 ehdotettujen jatkokäsittelylupasäännösten soveltamista käytännössä. Testaustulokset on myös sisällytetty toimikunnanmietinnöstä annetuista lausunnoista tehtyyn tiivistelmään (oikeusministeriön lausuntoja ja selvityksiä 2009:2 s. 33—34).

Itä-Suomen ja Helsingin hovioikeuden otannat olivat suhteellisen laajat, Itä-Suomen hovioikeuden osalta 231 valitusasiaa ja Helsingin hovioikeuden osalta 351 valitusasiaa. Muiden hovioikeuksien otannat olivat suppeammat.

Itä-Suomen hovioikeudessa valituksista 187 kpl (81 %) koski rikostuomiota. Rikostuomioista koskevista valituksista 93 kpl (50 %) olisi kuulunut jatkokäsittelylupajärjestelmän piiriin ja 94 asiassa lupaa ei olisi tarvittu. Lupa olisi evätty 47 %:ssa lupajärjestelmän piiriin kuuluvista asioista. Kaikista rikosasioista vaille jatkokäsittelylupaa olisi näin ollen jäänyt 24 %.

Muita kuin rikostuomioista koskevia valituksia oli 44 kpl eli 19 % kokonaisotannasta. Näistä kuului 15 kpl (34 %) lupajärjestelmän

soveltamisalan piiriin. Neljässä soveltamisalaan kuuluvassa asiassa (27 %) lupaa ei olisi myönnetty ja 11 asiaa (73 %) olisi edennyt jatkokäsittelyyn.

Helsingin hovioikeudessa valituksista 217 kpl (60 %) koski rikostuomiota. Rikostuomioista koskevista valituksista 122 kpl (44 %) olisi kuulunut jatkokäsittelylupajärjestelmän piiriin ja 95 asiassa (56 %) lupaa ei olisi tarvittu. Lupaa ei olisi myönnetty 43 %:ssa (53 kpl) lupajärjestelmään soveltamisalaan kuuluvista rikosasioista. Kaikista rikosasioista lupaa ei olisi myönnetty 24 %:ssa asioista. Näistä asioista, joissa lupaa ei lupajärjestelmän säännöksiä sovellettaessa olisi myönnetty, 17 asiaa (32 %) käsiteltiin pääkäsittelyssä.

Muista kuin rikosasioita koskevista valituksista (142 kpl) kuului 44 % (63 kpl) lupajärjestelmän yleiseen soveltamisalaan (saamista koskeva riita-asia). Näissä asioissa lupaa ei tarvittu 65 %:ssa (41 kpl) asioista, koska muutoksenhakuintressi ylitti 10 000 euroa. Noin 35 %:ssa asioista (22 kpl) lupaa tarvittiin. Lupaa ei olisi myönnetty 45 %:ssa näistä asioista (10 kpl). Toisin sanoin niistä 63 riita-asiasta, jotka koskivat saamista, lupaa vaille olisi jäänyt 10 asiaa (16 %).

Edellä selostetuista tuloksista on mahdollista tehdä eräitä järjestelmän soveltamiseen liittyviä yleisluontoisia johtopäätöksiä. Itä-Suomen ja Helsingin hovioikeuksien juttukannat ovat erilaiset. Itä-Suomessa on esimerkiksi huomattavasti enemmän rikostuomioita koskevia valituksia kuin Helsingin hovioikeudessa ja vastaavasti vähemmän muita juttuja. Helsingissä on kuitenkin enemmän törkeitä rikoksia kuin Itä-Suomessa.

Rikosvalitusten osalta molempien hovioikeuksien testaustulokset vastaavat pitkälti muutoksenhakulupatoimikunnan työn yhteydessä tehdyn selvityksen tuloksia. Lupajärjestelmän käytännön merkitys muissa kuin rikosasioissa näyttäisi sekä Itä-Suomen että Helsingin hovioikeuden tulosten perusteella jäävän suhteellisen vähäiseksi. Tämä johtuu siitä, että riita-asioiden suhteellinen osuus hovioikeuksien valitusasioista on pienempi ja lisäksi siitä, ettei järjestelmän soveltamisalaan sijoittuvien riita-asioiden määrään olisi kovin suuri.

Itä-Suomen hovioikeudessa lupaa ei olisi myönnetty 21 %:ssa kaikista valitusasioista. Helsingin hovioikeudessa vastaava luku olisi ollut 17,5 %. Helsingin hovioikeudessa 43 % rikosasioista kuului lupajärjestelmän piiriin. Itä-Suomen hovioikeudessa vastaava luku oli 50 %. Muista kuin rikosasioista kuului Itä-Suomen hovioikeudessa 34 % järjestelmän soveltamisalaan. Helsingin hovioikeudessa vastaava luku oli 15 %.

Jatkokäsittelylupasäännösten soveltamista käytännössä on vaikea tarkkaan ennakoita. Muutoksenhakulupatoimikunnan työn puitteissa tehdyn selvityksen, seulontaa koskevien tilastotietojen sekä lausuntokierroksen aikana hovioikeuksissa toteutetun koeajon perusteella voidaan kuitenkin tehdä varovaisia arvioita. Ottaen myös huomioon, että rikosasioihin sovellettavaa raja-arvoa ehdotetaan vastaajien osalta nostettavaksi kolmesta kuukaudesta neljään kuukauteen vankeutta, on mahdollista, että karkeasti arvioiden noin 30 %:ssa rikosvalituksista käsittelyä ei lupaharkinnan jälkeen jatkettaisi.

Kielteisten lupapäätösten osuutta ratkaisuista riita-asioista on hankala arvioida. Riita-asioiden osalta järjestelmälle ehdotettu soveltamisala olisi suhteellisen suppea. Järjestelmän soveltamista riita-asioissa voidaan kuitenkin suhteuttaa nykyisiin seulontapäätöksiin. Riita-asioita ei käytännössä juurikaan seulota. Itä-Suomen hovioikeudessa tehtiin vuonna 2008 seulontapäätös kuudessa riita-asiassa. Helsingin hovioikeudessa seulottiin 45 riita-asiata koskevaa valitusta. Luvuista on pääteltävissä, että ehdotettava soveltamisalaltaan suppeakin lupajärjestelmä lisäisi mahdollisuutta kohdentaa hovioikeuden resursseja tarkoituksenmukaisemmin myös riita-asioissa. Samalla voidaan kuitenkin todeta, ettei järjestelmän käyttöönotto riita-asioiden osalta juurikaan vapauta resursseja muihin asioihin.

4.2 Taloudelliset vaikutukset ja vaikutukset viranomaisten toimintaan

Esityksen taloudellisten vaikutusten tarkka arviointi on hankala tehtävä. Arviointia vaikeuttaa osittain se, etteivät hovioikeudet voi määrätä siitä, miten paljon ja minkälaisia asioita niiden ratkaistavaksi saatetaan. Hovi-

oikeuksien työhön vaikuttavat siten myös ulkoiset tekijät, joita ei aina pystytä ennakoimaan. Toisaalta vasta ehdotettujen säännösten voimaantulon jälkeen voidaan todeta, miten niitä käytännössä sovelletaan. Tilastotietojen ja esityksen valmistelun aikana tehtyjen selvitysten perusteella voidaan kuitenkin tehdä joitakin karkeita arvioita. Tässä yhteydessä on otettava huomioon, että johtopäätöksiin liittyy monia epävarmuustekijöitä.

Hovioikeuksien toimintamenot olivat 36,9 miljoonaa euroa vuonna 2008 ja henkilöstömäärä oli 518 henkilötyövuotta. Toiminnallinen tuottavuus oli 23 ratkaisua henkilötyövuotta kohti ja kustannukset 3 156 euroa ratkaistua asiaa kohti.

Esitys lisäisi hovioikeuksissa tehtävän työn tuottavuutta ja vastaavasti vähentäisi asiakohtaisia kustannuksia. Toimikunnan ehdottaman jatkokäsittelylupajärjestelmän vaikutuksista tehtyjen selvitysten perusteella noin 20 % kaikista valitusasioista olisi sellaisia, joissa jatkokäsittelylupaa ei myönnettäisi. Rikosasioiden osalta luku olisi 25 %. Esityksessä esitetään jatkokäsittelylupajärjestelmän laajentamista siten, että rikosasian vastaaja tarvitsisi luvan, jos hänet on tuomittu enintään sakkoon tai neljän kuukauden vankeusrangaistukseen. Tämä voisi lisätä noin 5 prosenttiyksiköllä niiden rikosasioiden määrää, joissa lupaa ei myönnettäisi. Nykyisillä rikostuomioita koskevilla juttumäärillä tarkoittaisi tämä karkean arvion mukaan, että noin 2 350 valitusasiassa lupaa ei myönnettäisi. Vuonna 2008 hovioikeuksissa seulottiin 941 rikostuomiota koskevaa valitusasiaa. Tämän perustella on mahdollista olettaa, että niistä asioista, joissa lupaa ei myönnettäisi, noin 1 400 olisivat sellaisia, jotka nykyisen lainsäädännön perusteella käsitellään täystutkinna.

Muutoksenhakulupatoimikunnan tekemän arvion mukaan noin viidesosa jatkokäsittelylupaa vaille jäävistä asioista olisi nykyisen lainsäädännön mukaan ratkaistava pääkäsittelyssä. Edellä arvioitujen juttumäärien perusteella tämä olisi noin 280 valitusasiaa.

Jatkokäsittelylupajärjestelmän käyttöönottamisella saatava työnsäästö on myös vaikea arvioida. Työnsäästöä seuraisi kuitenkin siitä, että menettelyn soveltamisalaan kuuluvat asiat tutkittaisiin ensin nykyistä menettelyä

kevyemmässä lupamenettelyssä. Luparatkaisu tehtäisiin pelkästään kirjallisen oikeudenkäyntiaineiston perusteella eikä vastausta valittajan vastapuolelta pääsääntöisesti pyydetäisi. Kielteiseen lupapäätökseen ei sisällytetäisi selostusta käräjäoikeuden ratkaisusta eikä asianosaisten vaatimusten perusteista. Myös ratkaisun perusteluvollisuus olisi suppeampi.

Jatkokäsittelylupamenettelyä ehdotetaan sovellettavaksi myös sellaisiin valitusasioihin, joissa asian ratkaisu riippuu suullisen todistelun uskottavuudesta. Näissä asioissa olisi nykyisten menettelysäännösten mukaan järjestettävä pääkäsittely, jossa käräjäoikeudessa käyty oikeudenkäynti käytännössä uusitaan. Jatkokäsittelylupajärjestelmä toisi näissä asioissa säästöjä, koska pääkäsittelyn toimittaminen ei olisi enää yhtä useasti tarpeellista. Nykyään pääkäsittelyssä ratkaistavien asioiden osalta työnsäästöä syntyisi erityisesti siitä, ettei pääkäsittelyä toimitettaisi, vaan asia ratkaistaisiin kirjallisessa menettelyssä.

Vuonna 2008 hovioikeuksissa ratkaistiin 11 705 asiaa. Edellä selostetun karkean arvion mukaan lupamenettely vapauttaisi hovioikeuksien voimavaroja ainakin 500 valitusasian verran. Säästyvällä työllä voidaan nopeuttaa kaikkien asioiden käsittelyaikoja ja parantaa käsittelyn laatua.

Siltä osin kuin perusteita jatkokäsittelylle ei olisi, valituksen käsittely päättyisi siihen, ettei jatkokäsittelylupaa myönnettäisi. Silloin kun jatkokäsittelylupa myönnetään, valituksen käsittely olisi tarpeellista asian valmistelu, joka palvelisi asian jatkokäsittelyä.

Esityksessä ehdotetaan myös pääkäsittelyn toimittamista koskevien säännösten tarkistamista. Ehdotetuilla muutoksilla ei kuitenkaan pyritä suoranaisesti siihen, että toimitettujen pääkäsittelyjen kokonaismäärä vähenisi. Pääkäsittelyä koskevien säännösten tarkistaminen ei siten lähtökohtaisesti toisi säästöjä hovioikeuksien toimintamenoihin.

Ehdotuksen myötä käsittelyaikoja saataisiin lyhennettyä erityisesti suurissa hovioikeuksissa. Oikeudenkäynnin kesto Suomessa on johtanut useisiin langettaviin tuomioihin Euroopan ihmisoikeustuomioistuimessa. Myös pääkäsittelyn toimittamista koskevien säännösten joustamattomuus on johtanut lan-

gettaviin ratkaisuihin. Langettavien tuomioiden väheneminen toisi määrältään pieniä säästöjä oikeusministeriön hallinnonalalle.

Ehdotetun lupajärjestelmän tehokkuushyödyt tulisivat esille ensisijaisesti rikosasioissa. Lupajärjestelmän käyttöönotto vähentäisi näin ollen myös syyttäjien työtä. Hyöty jakautuisi eri osa-alueisiin. Helsingin hovioikeuden toimittamista tuloksista käy ensinnäkin ilmi, että kielteisistä luparatkaisuksista alle kaksi prosenttia olisi koskenut syyttäjien tekemiä valituksia. Järjestelmän käyttööntamisesta saatavaa hyötyä olisi siksi tältä osin varsin vähäinen. Syyttäjien osalta hyöty tulisivat siitä, ettei vastausta yleensä pyydetä silloin, kun hovioikeus tekisi rikosasiassa kielteisen luparatkaisun vastaajan valituksen johdosta. Myös pääkäsittelyä koskevien säännösten tarkistaminen ja se, ettei vastausta enää aina tarvitsisi pyytää sellaiseenkaan valitukseen, joka ei kuuluisi lupajärjestelmän soveltamisalaan, hyödyttäisi syyttäjiä. Edellä sanotun sekä kielteisten lupapäätöksien määrää koskevan arvion perusteella lupajärjestelmän käyttööntamisesta saatava laskennallinen työnsäästö voisi olla syyttäjien osalta noin 20—25 %. Syyttäjälaitoksen vuoden 2008 toimintakertomuksen mukaan vuonna 2008 hovioikeuskäsittelyt työllistivät syyttäjiä 18,4 henkilötyövuoden verran. Tämän perusteella lupajärjestelmän tehokkuushyöty voisi syyttäjien osalta olla noin 4—5 henkilötyövuotta.

4.3 Yhteiskunnalliset vaikutukset

Jatkokäsittelylupajärjestelmän käyttöönotto ei sisällä rajoituksia muutoksenhakuoikeuteen. Kaikissa, merkitykseltään vähäisissäkin asioissa asianosaiset voisivat edelleen saattaa asiansa hovioikeuden tutkitavaksi. Ehdotettu järjestelmä kuitenkin mahdollistaisi sen, ettei hovioikeus järjestelmän soveltamisalaan kuuluvassa valitusasiassa käsittelee asiaa kokonaisuudessaan uudestaan, vaan tarkastaisi laissa olevien perusteiden nojalla kärjäoikeuden ratkaisun oikeellisuuden.

Ehdotettu jatkokäsittelylupajärjestelmä ei siten merkittäisi sitä, etteikö kärjäoikeudessa hävinneellä asianosaisella olisi oikeutta saada virheellistä alioikeuden ratkaisua korjatuksi.

Kysymys on ainoastaan siitä, että lupajärjestelmän piiriin kuuluva asia käsiteltäisiin hovioikeudessa kirjallisessa menettelyssä ja että asia tutkittaisiin perusteellisemmin uudelleen vain silloin, kun ilmenee aihetta epäillä ratkaisun lopputuloksen oikeellisuutta tai kun asian jatkokäsittely muuten on perusteltua. Jatkokäsittelyluvan myöntämisen kynnyksen esitetään asetettavaksi suhteellisen alais. Jo epäily siitä, ettei kärjäoikeuden ratkaisu olisi oikein, johtaisi luvan myöntämiseen. Asioissa, joissa muutosta on haettu yksinomaan näytön uudelleen arvioimista varten, lupaa ei kuitenkaan tarvitsisi myöntää, ellei kärjäoikeuden ratkaisun lopputuloksen oikeellisuutta ole perusteltua aihetta epäillä valituksessa esitettyjen seikkojen perusteella.

Myös asianosaisten edun mukaista on, että asia, jossa ei ole aihetta epäillä kärjäoikeuden ratkaisun oikeellisuutta, päättyy ilman, että vastausta pyydetään vastapuolelta. Tämä vähentäisi osaltaan asianosaisten oikeudenkäyntikuluja. Myös todistajien ja muiden todistelutarkoituksessa kuultavien henkilöiden asema paranisi. Heidän ei tarvitsisi toistamiseen saapua tuomioistuimeen kuultaviksi, jolloin heille aiheutuva vaiva ja kustannukset vähenisivät.

Pääkäsittelyn toimittamista koskevia säännöksiä ehdotetaan muutettavaksi siten, että ne olisivat nykyistä joustavampia sekä asianosaislähtöisempiä. Uudistuksen myötä asianosaisten vaatimus ja oikeus saada esittää asiansa suullisesti tuomioistuimelle nousisivat käsittelyjärjestyksestä päätettäessä nykyistä tärkeämmiksi tekijöiksi. Euroopan ihmisoikeussopimus turvaa asianosaisille laajamittaisen oikeuden esittää asiansa suullisesti tuomioistuimessa. Tarkistettujen säännösten tavoitteena on turvata tämä oikeus.

5 Asian valmistelu

5.1 Valmisteluvaiheet ja -aineisto

Tausta

Hovioikeusmenettelyn uudistamisen eri vaiheita vuosina 1989—2006 on seikkaperäisesti selostettu muutoksenhakulupatoimikunnan mietinnössä (KM 2008:3 s. 100—107).

Muutoksenhakulupatoimikunta (2007)

Oikeusministeriö asetti 25 päivänä tammi-kuuta 2007 toimikunnan, jonka tehtävänä oli laatia ehdotus hallituksen esitykseksi oikeudenkäymiskaaren muutoksenhakua hovioikeuteen koskevien säännösten kehittämiseksi. Toimikunnan tehtävänä oli erityisesti arvioida tarvetta ottaa käyttöön nykyisen seulontajärjestelmän sijasta muutoksenhakulupajärjestelmä valitettaessa kärjäoikeuden ratkaisusta hovioikeuteen. Lisäksi toimikunnan oli tehtävä tarpeelliset ehdotukset hovioikeusmenettelyyn liittyvän lainsäädännön tarkistamiseksi sekä arvioida mahdollisuuksia ottaa käyttöön menettely, joka mahdollistaisi poikkeustapauksissa tietyn kysymyksen tai valitusasian hovioikeuskäsittelyn ohittamisen ja asian viemisen kärjäoikeudesta suoraan korkeimman oikeuden ratkaistavaksi.

Toimikunnan puheenjohtajana toimi oikeusneuvos Kari Kitunen. Toimikunnassa olivat edustettuina Turun ja Vaasan hovioikeudet, Helsingin kärjäoikeus, Valtakunnansyyttäjänvirasto, Asianajajaliitto sekä oikeusministeriö. Toimikunta luovutti mietintönsä 17 päivänä kesäkuuta 2008 (Jatkokäsittelylupa hovioikeudessa, komiteamietintö 2008:3).

Ehdotuksessa esitettiin, että hovioikeuksissa otetaan käyttöön seulontajärjestelmän korvaava jatkokäsittelylupajärjestelmä. Riita-asioissa tarvittaisiin jatkokäsittelylupa, jos se, minkä osalta kärjäoikeuden ratkaisu on asianosaiselle vastainen (häviöarvo), ei ole enemmän kuin 10 000 euroa. Rikosasioissa vastaaja tarvitsisi jatkokäsittelyluvan, jos häntä ei ole tuomittu ankarampaan rangaistukseen kuin kolme kuukautta vankeutta. Virallinen syyttäjä ja asianomistaja tarvitsisivat luvan, jos valitus koskee rikosta, josta ei ole syytteessä mainittujen seikkojen vallitessa tehtynä säädetty ankarampaa rangaistusta kuin sakko tai enintään kaksi vuotta vankeutta.

Jatkokäsittelylupa olisi myönnettävä, jos ilmenee aiheita epäillä kärjäoikeuden ratkaisun oikeellisuutta. Lupa tulisi myös myöntää, jos asian jatkokäsittely olisi lain soveltamisen kannalta muissa samanlaisissa asioissa tärkeätä tai jos siihen olisi muu painava syy. Yksinomaan näytön arviointia varten lupaa ei

kuitenkaan tarvitsisi myöntää, ellei kärjäoikeuden ratkaisun oikeellisuutta ole perusteltua aiheita epäillä valituksessa esitettyjen seikkojen perusteella tai ratkaisun oikeellisuutta ei ole mahdollista arvioida jatkokäsittelylupaa myöntämättä.

Pääkäsittely hovioikeudessa toimitettaisiin lähtökohtaisesti asianosaisen vaatimuksesta. Jos asianosainen ei olisi pääkäsittelyn toimitamista vaatinut, hovioikeus voisi toimittaa pääkäsittelyn omasta aloitteestaan katsoessaan sen tarpeelliseksi.

Kärjäoikeuden tutkittavana oleva asia tulisi voida saattaa suoraan korkeimman oikeuden tutkittavaksi laintulkintaohjeen saamiseksi ennakkopäätösvalituksella tai kärjäoikeuden tekemällä ennakkopäätöskysymyksellä.

5.2 Lausunnot ja niiden huomioon ottaminen

Oikeusministeriö pyysi toimikunnan mietinnön sisältämistä ehdotuksista lausunnon yhteensä 44 eri viranomaiselta, järjestöltä ja asiantuntijalta. Lisäksi korkeimmalle oikeudelle varattiin tilaisuus antaa mietinnöstä lausunto. Pyydetyistä lausunnoista saapui yhteensä 36. Tähän esitykseen sisältyvät ehdotukset on valmisteltu oikeusministeriössä virkatyönä muutoksenhakulupatoimikunnan mietinnön ja siitä saadun lausuntopalautteen pohjalta.

Ehdotus seulontamenettelyn korvaamisesta jatkokäsittelylupajärjestelmällä sai lähes yksimielistä kannatusta. Enemmistö lausunnonantajista suhtautui myönteisesti riita-asioissa ehdotettuun 10 000 euron häviöarvorajaan. Osa lausunnonantajista piti kuitenkin häviöarvoa korkeana. Eräissä lausunnoissa ehdotettiin häviöarvon sitomista elintasokustannusindeksiin. Enemmistö kannatti mietinnössä ehdotettua häviöarvon laskentatapaa, mutta myös laskentatapa, jonka mukaan kärjäoikeudessa esitettyä vaatimusta verrattaisiin kärjäoikeuden tuomion lopputulokseen, sai kannatusta. Hovioikeudet pitivät korkeahdotusta monimutkaisena. Lausuntopalautteessa esitettiin myös, ettei korkoja tarvitsisi ottaa lainkaan huomioon häviöarvoa laskettaessa. Saadun lausuntopalautteen johdosta ehdotetaan nyt, ettei riita-asioissa saataval-

le kertynyttä korkoa otettaisi huomioon häviöarvoa laskettaessa. Lupajärjestelmän soveltamisalaa koskevia muutoksia on tarkemmin perusteltu edellä keskeisiä ehdotuksia koskevan 3.3 jakson jatkokäsittelyluvan soveltamisalaa käsittelevässä osiossa.

Enemmistö lausunnonantajista hyväksyi lupajärjestelmälle rikosasioissa ehdotetun soveltamisalan. Tuomioistuimet pitivät kuitenkin vastaajalle ehdotettua luparajaa liian alhaisena. Eräät lausunnonantajat taas katsoivat, että soveltamisala olisi rajattava sakkorangaistuksiin. Rikosasioiden osalta luvan tarpeen määräytyminen asianosaisittain sai osin varauksellista palautetta. Muun muassa eduskunnan oikeusasiamiehen mukaan rikosasian vastaajan oikeus saada asia hovioikeuden täystutkintaan ei saisi koskaan olla syyttäjää huonompi.

Tuomioistuinlaitoksen antaman palautteen johdosta lupajärjestelmän soveltamisalaa koskevia säännöksiä esitetään muutettaviksi siten, että rikosasiassa vastaaja tarvitsisi jatkokäsittelyluvan, jos hänet on käräjäoikeudessa tuomittu sakkoon tai enintään neljän kuukauden vankeusrangaistukseen. Kuten edellä on todettu, esitettyjä muutoksia soveltamisalaa on perusteltu 3.3 jakson jatkokäsittelyluvan soveltamisalaa koskevassa osiossa. Lausuntopalautteessa esitetyin perustein voidaan pitää ongelmallisena sellaista tilannetta, jossa vastaaja tarvitsisi jatkokäsittelyluvan hakiessaan käräjäoikeuden ratkaisuun muutosta, mutta syyttäjä ei. Hallituksen esityksessä ehdotetaan tämän vuoksi, että lakiin sisällytetään mekanismi, joka varmistaisi, ettei syyttäjällä ole vastaajaa parempaa muutoksenhakutilannetta.

Ehdotettuihin lupaperusteisiin suhtauduttiin lausunnoissa yleisesti ottaen myönteisesti. Yksinomaan näytön arvioinnin virheellisyyteen perustuville valituksille ehdotettu korkeampi lupakynnys sai kuitenkin osakseen myös arvostelua. Muun muassa korkein oikeus, eduskunnan oikeusasiamies ja valtioneuvoston oikeuskansleri pitivät ehdotusta ongelmallisena. Ehdotusta myös tuettiin. Hovioikeuksien mukaan lupajärjestelmälle asetettujen tavoitteiden saavuttaminen edellyttäisi ehdotuksen toteuttamista. Hallituksen esityksessä säännöksen lakiteknistä muotoilua ehdotetaan lausuntopalautteen perusteella

tarkistettavaksi. Esitettyjä muutoksia on selostettu edellä 3.3 jakson lupaperusteita koskevassa osiossa.

Enemmistö lausunnonantajista puolsi nimenomaisesti mietinnössä ehdotettuja tarkistuksia pääkäsittelyn toimittamista koskeviin säännöksiin. Esimerkiksi eduskunnan oikeusasiamies piti pääkäsittelyn toimittamista koskevia muutosehdotuksia maltillisina. Korkeimman oikeuden mukaan pääkäsittelyn toimittamista koskevien säännösten joustavuuden lisääminen olisi tarpeellista, joskaan ei täysin ongelmatonta. Eräissä lausunnoissa ehdotuksen on kuitenkin nähty vaarantavan välittömyysperiaatteen, joka tähtää aineellisen totuuden toteutumiseen.

Pääkäsittelyn toimittamista koskevat muutosehdotukset on sisällytetty tähän esitykseen. Joustavuuden lisääminen esityksessä ehdotetulla tavalla ei vaarantaisi välittömyysperiaatteen toteutumista tai poistaisi suullista käsittelyä koskevaa oikeutta pääsääntönä. Voimassa olevan oikeudenkäymiskaaren 26 luvun 15 §:n mukaan suullinen todistelu on aina otettava hovioikeudessa uudelleen vastaan, jos asian ratkaisu riippuu käräjäoikeudessa vastaanotetun suullisen todistelun uskottavuudesta. Säännöksen ehdottomuus on muun muassa johtanut langettaviin tuomioihin Euroopan ihmisoikeustuomioistuimessa. Oikeustieteen tohtori Matti Pellonpää on mietinnöstä antamassaan lausunnossa katsonut, että ehdotetut säännösmuutokset mahdollistaisivat ihmisoikeussopimuksen mukaisen käytännön.

Toimikunta oli ehdottanut, ettei syyttäjän aina tarvitsisi olla läsnä pienimuotoisessa pääkäsittelyssä, jos syyttäjän kuuleminen ei olisi hovioikeuden harkinnan mukaan tarpeellista. Ehdotus sai kuitenkin syyttäjiltä varauksellisen vastaanoton. Myös korkein oikeus piti ehdotusta arveluttavana ja katsoi sen toteuttamisen hämärtävän rikosprosessin akkusatorista luonnetta. Toimikunnan mietinnössä esitettyä muutosta syyttäjän läsnäolovelvollisuuteen ei saadun palautteen vuoksi ole sisällytetty hallituksen esitykseen.

Ehdotus ennakkopäätösvalitukseksi sai suhteellisen myönteisen vastaanoton. Lausunnonantajista 31 on suhtautunut ehdotukseen neutraalisti tai myönteisesti. Varauksellisesti ehdotukseen ovat suhtautuneet muun

muassa Turun, Helsingin ja Kouvolan hovioikeudet. Mietinnön sisältämä ehdotus on sisällytetty hallituksen esitykseen.

Toimikunnan ehdotus ennakkopäätöskysymykseksi sai ennakkopäätösvalitusta varauksellisemman vastaanoton. Monet lausunnonantajat ovat suhtautuneet ehdotukseen kriittisesti. Lausunnoissa on tuotu esiin, että ennakkopäätöskysymysmenettelyn käyttöönotto muuttaisi korkeimman oikeuden roolia lain soveltajasta lainsäätäjän suuntaan. Niissä on myös esitetty epäilyjä säännöksen tarpeellisuudesta sekä sen perustuslainmukaisuudesta. Ehdotusta ei ole sisällytetty hallituksen esitykseen.

Muutoksenhakulupatoimikunta on mietinnössään ehdottanut oikeudenkäymiskaaren 26 luvun tiedoksiantotapaa koskevaa 28 §:n muuttamista. Oikeusministeriö asetti toukuussa 2008 työryhmän, jonka tarkoituksena oli laatia ehdotus tiedoksiantoa oikeudenkäynnissä koskevan sääntelyn tarkistamiseksi. Työryhmä luovutti mietintönsä oikeusministeriölle 6 päivänä maaliskuuta 2009.

Asiayhteyden vuoksi tiedoksiantoa hovioikeudessa koskevan erityissääntelyn muuttamista harkitaan edellä sanotun työryhmämietinnön perusteella tehtävän hallituksen esityksen antamisen yhteydessä.

6 Riippuvuus muista esityksistä

Oikeusministeriö on marraskuussa 2008 asettanut työryhmän uudistamaan hovioikeuksien, käräjäoikeuksien ja hallinto-oikeuksien organisaatiosäädöksiä sekä määrääjäksi nimitettävien tuomareiden nimittämistä koskevia säädöksiä. Työryhmän on asettamispäätöksen mukaan myös arvioitava hovioikeuden kevennettyä kokoonpanoa koskevien säännösten asianmukaisuutta siten kuin lakivaliokunta on edellyttänyt mietinnössään LaVM 9/2006 vp. Tällöin tulee myös arvioitavaksi, edellyttääkö jatkokäsittelylupajärjestelmän käyttöönotto hovioikeuden kevennettyä kokoonpanoa koskevien säännösten tarkistamista.

YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT

1 Lakiehdotusten perustelut**1.1 Oikeudenkäymiskaari****2 luku Päätösvaltaisuudesta**

8 §. Nykyisen 2 momentin 1 kohdan mukaan hovioikeus on toimivaltainen yhden jäsenen kokoonpanossa päätettäessä 26 luvun 2 §:n mukaisessa menettelyssä, että valituksen käsittely jatkuu. Yleisperusteluissa todetuista syistä *2 momentin 1 kohta* ehdotetaan muutettavaksi siten, että yksi jäsen voisi jatkokäsittelylupamenettelyn piiriin kuuluvassa asiassa päättää, että lupa myönnetään. Siitä, miten lupakysymys ratkaistaan kolmen jäsenen kokoonpanossa, säädettäisiin 25 a luvun 18 §:ssä. Säännöksen mukaan lupa olisi tällöinkin myönnettävä, jos yksikin jäsen olisi luvan myöntämisen kannalla.

12 luku Asianosaisista

16 §. Pykälän *1 momentista* ehdotetaan poistettavaksi sana "hovioikeuteen" tarpeettomana.

25 luku Muutoksenhaku käräjäoikeudesta hovioikeuteen

11 §. Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi valitusosoituksen sisältöä koskevaa 11 §:n *2 momenttia*. Ehdotuksen mukaan valitusosoitukseen olisi sisällytettävä tiedot jatkokäsittelylupaa, lupaperusteita sekä ennakkopäätösvalitusta koskevista säännöksistä. Käytännössä lupajärjestelmää sekä ennakkopäätösvalitusta koskevat tiedot lisättäisiin nykyisin käytössä olevaan valitusosoitukseen. Samanlainen valitusosoitus annettaisiin kaikille käräjäoikeuden ratkaisuun tyytymättömyyttä ilmoittaneille asianosaisille.

Valitusosoituksesta ei erikseen kävisi ilmi, tarvitseeko tyytymättömyyttä ilmoittanut asianosainen jatkokäsittelyluvan kysymyksessä

olevassa asiassa vai ei. Kuten yleisperusteluissa on todettu, käräjäoikeus ei myöskään ratkaisua julistaessaan tai antaessaan ottaisi kantaa siihen, onko kysymyksessä sellainen valitusasia, jossa asianosainen tarvitsee luvan. Se ei usein olisi mahdollistakaan, koska luvan tarpeellisuus määräytyisi osittain sen mukaan, mitä vaatimuksia asianosainen muutoksenhakemuksessaan esittää. Tämä ei kuitenkaan estäisi käräjäoikeutta ratkaisun julistamisen yhteydessä ilmoittamasta asianosaiselle mahdollisesta jatkokäsittelyluvan tarpeellisuudesta.

14 b §. Nykyisen säännöksen mukaan vastavalitus raukeaa, jos valitus seulotaan. Vastavasti ehdotuksen mukaan vastavalitus raukeaisi, jos valittajalle ei myönnetä jatkokäsittelylupaa.

15 §. Pykälän *1 momentin* luetteloon valituskirjelmässä ilmoitettavista tiedoista lisättäisiin uusi *4 a kohta*. Jos valitusasiassa tarvitaan jatkokäsittelylupa, valituskirjelmässä olisi säännöksen mukaan ilmoitettava peruste luvan myöntämiselle ja ne syyt, joiden nojalla valittaja katsoo perusteen olevan olemassa, jos ne eivät muutoin ilmene valituskirjelmästä.

Jos momentin 4 a kohdassa tarkoitettuja tietoja ei olisi valituskirjelmässä ilmoitettu, tulisi hovioikeuden yleensä täydennyttää valitusta tältä osin. Jos mahdollinen lupaperuste kuitenkin kävisi ilmi valituskirjelmässä esitetyistä vaatimuksista ja niistä seikoista, joihin vaatimukset perustuvat, valituksen täydennytminen tältä osin voisi turhaan pitkittää lupakysymyksen käsittelyä. Näin voisi useimmiten olla silloin, kun muutoksenhaun perusteena on käräjäoikeuden ratkaisun virheellisyys. Tällöin lupaperuste sisältyy usein itse valitukseen. Tämän vuoksi momentin 4 a kohdassa säädettäisiin, ettei perustetta ja syitä luvan myöntämiselle tarvitse ilmoittaa, jos ne muutoin ilmenevät valituskirjelmästä. Säännöksellä pyrittäisiin yhtäältä siihen, ettei valittajan oikeusturva vaarantuisi, ja toisaalta siihen, että välttyttäisiin turhilta valitusten täydennyttämisiltä.

25 a luku **Valitusasian valmistelun aloittaminen hovioikeudessa ja jatkokäsittelylupa**

Yleistä. Oikeudenkäymiskaaren ehdotetaan otettavaksi uusi 25 a luku. Lukuun sisällytettäisiin nykyisen 26 luvun 1 b §:n valitusasian valmistelun aloittamista koskevat säännökset. Samalla mainittu 1 b § ehdotetaan kumottavaksi. Lukuun sisällytettäisiin myös uudet säännökset jatkokäsittelyluvasta ja sen myöntämisestä.

Uusi luku ehdotetaan sijoitettavaksi nykyisten 25 ja 26 lukujen väliin. Näin muutoksenhakua koskevat säännökset olisivat siinä järjestyksessä, jossa valitusasioiden käsittely hovioikeudessa etenee. Oikeudenkäymiskaaren 25 luvussa säädetään muutoksenhausta kärjäoikeudesta hovioikeuteen eli valituksen käsittelyä edeltävistä toimenpiteistä. Uudessa 25 a luvussa säädettäisiin valitusasian valmistelun aloittamisesta ja jatkokäsittelyluvasta. Oikeudenkäymiskaaren 26 lukuun sisältyisivät säännökset valitusasian käsittelyn jatkamisesta hovioikeudessa. Viimeksi mainitun luvun säännökset koskisivat sekä asioita, joissa ei tarvittaisi jatkokäsittelylupaa, että asioita, joissa lupa olisi myönnetty.

Yleiset säännökset

1 §. Pykälässä kuvattaisiin uuden 25 a luvun rakennetta ja sisältöä. Pykälän *1 momentin* mukaan luvussa säädettäisiin valmistelun aloittamisesta kaikkien hovioikeuteen saapuvien valitusasioiden osalta sekä jatkokäsittelyluvasta ja sen myöntämisestä niissä asioissa, jotka kuuluisivat esitetyn lupajärjestelmän piiriin. Lupajärjestelmän soveltamisalaan kuuluvat valitusasiat määriteltäisiin luvun 5—8 §:ssä.

Jos valitusasiassa ei tarvittaisi jatkokäsittelylupaa tai lupa laissa säädetyin perustein myönnettäisiin, asian käsittelyä jatkettaisiin siten kuin 26 luvussa säädetään. Tämä seikka kävisi ilmi jo 25 a ja 26 lukujen säännöksistä. Selvyyden vuoksi asia kuitenkin todettaisiin nimenomaisesti pykälän *2 momentissa*.

Pykälän *3 momentin* mukaan kärjäoikeuden ratkaisu jäisi pysyväksi, jos jatkokäsittelylupaa ei myönnetä. Jatkokäsittelylupame-

nettelyssä selvitetäisiin vain, onko olemassa perusteet valituksen jatkokäsittelylle. Hovioikeuden päätös, jolla jatkokäsittelylupaa ei myönnetä, ei näin ollen olisi asiaratkaisu. Hovioikeuden päätös ei myöskään korvaisi kärjäoikeuden ratkaisua. Hovioikeuden kielteisen lupapäätöksen myötä kärjäoikeuden ratkaisu jäisi siten asiassa lopulliseksi asiaratkaisuksi.

Valmistelun aloittaminen

2 §. Pykälä vastaisi sisällöltään voimassa olevan 26 luvun 1 b §:n 1 momenttia. Pykälässä säädettäisiin valitusasian valmistelun alkamisesta hovioikeudessa ja valmistelusta vastaavasta jäsenestä.

3 §. Pykälä koskisi puutteellisen valituksen täydentämistä ja se vastaisi sisällöltään voimassa olevan 26 luvun 1 b §:n 2 ja 3 momenttia.

4 §. Pykälässä säädettäisiin puutteellisen valituksen tutkimatta jättämisestä ja se vastaisi sisällöltään voimassa olevan 26 luvun 1 b §:n 4 ja 5 momenttia.

Jatkokäsittelylupa

5 §. Pykälässä säädettäisiin jatkokäsittelylupajärjestelmän soveltamisalasta riitaasioissa. Riita-asiassa tarvittaisiin jatkokäsittelylupa, jos se, minkä osalta kärjäoikeuden ratkaisu on asianosaiselle vastainen (häviöarvo), koskee vain saamista, ja kysymyksessä oleva rahamäärä ei ole enemmän kuin 10 000 euroa.

Järjestelmää sovellettaisiin vain rahasaamista koskeviin valitusasioihin. Asian kuuluminen lupajärjestelmän piiriin tulisi lähtökohtaisesti olla selvitetävissä kärjäoikeuden tuomiolauselman ja muutoksenvaatimuksen perusteella. Määrävänä tekijänä olisi tuomiolauselmaan sisältyvä rahamääräinen suoritusvelvoite. Tällaisia velvoitteita sisältyy tyypillisesti velan tai vahingonkorvauksen maksamista koskeviin suoritusasioihin. Saamista koskevasta asiasta voisi olla kysymys myös vahvistuskanteen perusteella annettavassa tuomiossa. Kanteessa voidaan esimerkiksi vaatia vahvistettavaksi velkasuhteen olemassaolo ennen kuin velka on erään-

tynyt maksettavaksi. Häviöarvoa laskettaessa rahamääräisen suoritus- tai vahvistustuomion lopputulosta ja muutosvaatimusta verrattaisiin toisiinsa.

Saamisesta ei olisi puolestaan kysymys esimerkiksi silloin, jos kanteessa vaaditaan rakennuksen poistamista kiinteistöltä. Tällaisessa kanteessa riidan kohteena ei ole kiinteistö tai rakennus, vaan oikeus pitää rakennusta kiinteistöllä. Käyttöoikeutta, sietämisvelvollisuutta tai toiminnan kieltämistä koskevat riidat rajautuisivatkin pääsääntöisesti jatkokäsittelylupalupajärjestelmän soveltamisalan ulkopuolelle. Valitusasia, jossa olisi kysymys vahingonkorvausvastuun vahvistamisesta myöhempää oikeudenkäyntiä varten, ei myöskään kuuluisi lupajärjestelmän soveltamisalaan.

Valitusasioissa, joissa esitetään useita vaatimuksia, jatkokäsittelyluvan tarpeellisuus määräytyisi päävaatimuksen mukaan. Jos valituksessa esitetty päävaatimus koskisi muuta kuin saamista tai sen vahvistamista, ei asiassa tarvittaisi lupaa, vaikka samalla esitetäisiinkin samaan perusteeseen nojautuva vahingonkorvausvaatimus, jonka osalta lupa vaadittaisiin. Esimerkiksi tekijänoikeuden loukkausta koskevassa asiassa, jossa esitetään kieltovaatimus ja määrältään häviöarvon alittava hyvitysvaatimus, kysymystä lupajärjestelmän soveltamisesta tulisi arvioida kieltovaatimuksen perusteella. Koska pääasia ei koskisi saamista, valitus ei kuuluisi lupajärjestelmän piiriin. Samalla tavalla tulisi yleensä arvioida päävaatimukseen liittyvää toisijaista vaatimusta, esimerkiksi esineen luovutukseen liittyvää vahingonkorvausvaatimusta sen varalta, ettei luovuttamisvelvoitetta täytetä.

Häviöarvo olisi hovioikeudessa esitetyn vaatimuksen ja kärjäoikeuden ratkaisun lopputuloksen välinen erotus. Tämä tarkoittaisi sitä, että hovioikeudessa esitetyn muutosvaatimuksen rahamäärää ja kärjäoikeuden ratkaisun lopputuloksen rahamäärää verrataan toisiinsa. Jos muutoksenhakija vaatii hovioikeudessa enemmän kuin mitä hän on kärjäoikeudessa vaatinut, on hovioikeuden viran puolesta jätettävä uusi vaatimus vasta hovioikeudessa tehtynä tutkimatta. Myöskään häviömäärää laskettaessa tällaista vaatimusta ei otettaisi huomioon. Jatkokäsittely-

lupajärjestelmän soveltamista ei siis voisi kiertää vaatimalla hovioikeudessa enemmän kuin mitä kärjäoikeudessa on vaadittu.

Jos kysymys olisi esimerkiksi toistuvais-suoritusta koskevasta riita-asiasta, kuten ansiomenetyksen korvaamista koskevasta kanteesta, tulisi vaatimuksen arvo ensin pääomitaa häviöarvon selvittämiseksi. Jos kanteella vaaditaan vahvistettavaksi velvollisuus maksaa kuukausittain 400 euroa korvausta ansiomenetyksestä kymmenen vuoden ajan, olisi vaatimuksen pääomitettu arvo 48 000 euroa (400 euroa x 12 kuukautta x 10 vuotta). Häviöarvo olisi tällöin kärjäoikeuden ratkaisun pääomitetun lopputuloksen ja hovioikeudessa esitetyn vaatimuksen välinen erotus. Tällaisen valituksen sisällyttäminen jatkokäsittelylupalupajärjestelmän piiriin edellyttäisi kuitenkin, että vaatimuksen pääomittaminen olisi vaikeuksitta tehtävissä. Lupajärjestelmän tavoitteiden mukaista ei olisi se, että häviöarvon selvittäminen olisi käytännössä vaikeampaa kuin valituksen ratkaiseminen. Jollei häviöarvo olisi kärjäoikeuden ratkaisun ja valituskirjelmän perusteella vaikeuksitta laskettavissa, olisi järjestelmän toimivuuden kannalta suositeltavaa, että lupa rajatapauksissa myönnetään. Tällaisissa tilanteissa voisi myös olla perusteltua pyytää valittajan vastapuolelta vastaus ennen lupapäätöksen tekemistä.

Jos on epäselvää, kuuluko valitus lainkaan jatkokäsittelylupalupajärjestelmän soveltamisalan piiriin, tulisi asiassa myöntää lupa. Luvan myöntäminen asiassa, jossa lupaa ei mahdollisesti olisi tarvittu, ei olisi menettelyvirhe. Valitusasian käsitteleminen oikeudenkäymiskaaren 26 luvun mukaisessa menettelyssä ei voisi vaarantaa asianosaisten oikeusturvaa eikä myöskään olla seikka, jonka voitaisiin katsoa vaikuttaneen jutun lopputulokseen siten kuin tuomiovirhekantelua koskevassa oikeudenkäymiskaaren 31 luvun 1 §:n 4 kohdassa on säädetty. Hovioikeus ei siten menettelisi virheellisesti silloinkaan, kun se tutkisi suoraan asian, joka kuuluisikin lupajärjestelmän piiriin.

Jatkokäsittelylupa ei olisi asia- vaan asianosaiskohtainen. Tämä tarkoittaa sitä, että luvan tarve samassa asiassa arvioidaisiin jokaisen valittajan osalta erikseen. Myös häviöarvo laskettaisiin asianosaiskohtaisesti. Se, mi-

tä saman valitusasian toinen valittaja vaatii, ei näin ollen vaikuttaisi toisen valittajan luvan tarpeeseen eikä tämän valituksen häviöarvon laskemiseen. Oletetaan, että kantaja X on kanteessaan vaatinut 15 000 euron vahingonkorvausta vastaaja Y:ltä. Käräjäoikeus on katsonut X:n vaatimuksen perustelluksi, mutta arvioinut korvattavan vahingon määräksi 6 000 euroa. Muutoksenhakemuksessaan X vaatii tuomittun vahingonkorvauksen määrän korottamista 15 000 euroon. Häviöarvo olisi hänen valituksensa osalta 9 000 euroa. Määrä alittaisi ehdotetussa 5 §:ssä säädetyn rajan ja valitus kuuluisi näin ollen lupajärjestelmän piiriin. Esimerkkitapauksessa myös käräjäoikeudessa korvausvelvolliseksi tuomittu vastaaja Y valittaa tuomioista kiistäen vahingonkorvausvaatimuksen perusteeltaan ja määrältään. Myös hänen valituksensa jatkokäsittely edellyttäisi lupaa, koska häviöarvo hänen valituksensa osalta olisi käräjäoikeudessa tuomittu vahingonkorvaus eli 6 000 euroa.

Silloin, kun asianosainen esittää samassa oikeudenkäynnissä useita vaatimuksia, hänen vaatimustensa rahamääräiset arvot olisi laskettava yhteen häviöarvon määrittelemiseksi. Asiassa ei näin ollen tarvittaisi jatkokäsittelylupaa, jos eri vaatimusten yhteenlaskettu häviöarvo olisi yli 10 000 euroa. Jos esimerkiksi vahingonkorvausasiassa riitaa olisi kivusta ja särystä sekä ansionmenetyksestä, häviöarvo määräytyisi näiden vaatimusten yhteenlasketun häviöarvon perusteella. Myös silloin, kun samassa oikeudenkäynnissä käsiteltäisiin kanteiden yhdistämistä koskevien säännösten nojalla useita saman asianosaisen nostamia kanteita, kanteiden häviöarvo olisi laskettava yhteen.

Jos oikeudenkäynnissä olisi kysymys kanteesta ja vastakanteesta, häviöarvo laskettaisiin kunkin asianosaisen vaatimuksen perusteella. Oletetaan, että kantaja X on vaatinut vastaaja Y:ltä 10 000 euroa. Y on kiistänyt kanteen ja vaatinut puolestaan vastakanteessa 5 000 euroa. Käräjäoikeus on ratkaisussaan hyväksynyt X:n kanteen 8 000 euron osalta, mutta hylännyt vastakanteen. Molemmat asianosaiset valittavat käräjäoikeuden ratkaisusta ja uudistavat käräjäoikeudessa esittämänsä vaatimukset. Tämä tarkoittaisi sitä, että X:n osalta häviöarvo olisi 2 000 euroa. X tarvitsi-

si siten jatkokäsittelyluvan. Y:n osalta häviöarvo olisi 13 000 euroa, ja hänen valituksensa jatkokäsittely ei edellyttäisi lupaa. Vaikka luvan tarpeellisuus arvioidaan asianosaiskohtaisesti, saattaa myös tällaisessa tilanteessa olla aiheellista asiayhteyden vuoksi myöntää X:lle jatkokäsittelylupa.

Jos riita-asiassa on kysymys samalla teolla usealle henkilölle aiheutetusta vahingosta, määräytyisi häviöarvo vahingon aiheuttajan osalta hänen yhteenlasketun korvausvelvollisuutensa perusteella. Vahingonkäräjän osalta häviöarvo määräytyisi hänen oman vaatimuksensa perusteella eli asianosaiskohtaisesti. Vaihtoehtoisia kannevaatimuksia ei laskettaisi kahteen kertaan häviöarvoa määritettäessä. Jotta jatkokäsittelylupaa ei valitusasian osalta tarvittaisi, samaan perusteeseen nojautuvan ensisijaisen vaatimuksen tulisi olla enemmän kuin 10 000 euroa.

Asianosaisten valitukset ja vastaavasti vastavalitukset tutkittaisiin ehdotetussa järjestelmässä erikseen. Tämä tarkoittaa sitä, että valittaja Y:lle ei tarvitsisi myöntää jatkokäsittelylupaa, vaikka valittaja X:lle lupa myönnettäisiin tai X ei jatkokäsittelylupaa valituksensa häviöarvon määrän perusteella tarvitsisi. Kysymystä luvan myöntämisestä toiselle muutoksenhakijalle ei kuitenkaan ehdotetun 25 a luvun 12 §:n mukaan aina tarvitsisi ratkaista välittömästi. Luvan myöntäminen toiselle muutoksenhakijalle olisi mahdollista siirtää ratkaistavaksi valituksen jatkokäsittelyn yhteydessä.

Oikeudenkäyntikuluja ei otettaisi huomioon häviöarvoa laskettaessa, vaan häviöarvo määräytyisi riita-asiassa pelkästään riidan kohteena olevan saamisen arvon mukaan. Tilanteesta, jossa muutosvaatimus koskee ainoastaan oikeudenkäyntikuluja, säädettäisiin erikseen luvun 10 §:ssä.

Ehdotuksen mukaan vaatimukselle laskettava korkoa ei myöskään otettaisi huomioon häviöarvon määrää laskettaessa. Jos muutosvaatimus kuitenkin koskee vain korkosaatavaa, luvan tarpeellisuus määräytyisi pääsäännön mukaan. Kuten edellä yleisperustelujen 3.3 jakson jatkokäsittelylupajärjestelmän soveltamisalaa koskevassa osiossa on todettu, korkoa koskevan muutosvaatimuksen päälle laskettavaa korkoa ei otettaisi huomioon häviöarvon määrää laskettaessa.

6 §. Pykälään ehdotetaan otettavaksi säännös siitä, koska vastaaja tarvitsee rikosasiassa jatkokäsittelyluvan. Säännöksen *1 momentin* pääsäännön mukaan vastaaja tarvitsisi rikosasiassa jatkokäsittelyluvan, jos häntä ei ole tuomittu ankarampaan rangaistukseen kuin neljä kuukautta vankeutta. Säännöstä sovellettaessa merkitystä ei olisi sillä, koskeeko valitus syyksilukemista, rangaistuksen mittaamista tai muuta rikosoikeudellista seuraamusta.

Merkitystä ei tässä yhteydessä olisi sillä, onko vankeusrangaistus tuomittu ehdollisena tai ehdottomana taikka yhdyskuntapalveluna eikä myöskään sillä, onko ehdollisen vankeusrangaistuksen oheisseuraamuksena tuomittu sakkoa. Koska esimerkiksi sakko ja nuorisorangaistus ovat vankeutta lievempiä rangaistuslajeja, tarvitsisi sakkoon tai nuorisorangaistukseen tuomittu vastaaja aina jatkokäsittelyluvan, jolleivät pykälän 2 ja 3 momentin erityissäännökset tule sovellettaviksi. Kuten edellä on todettu, vastaaja tarvitsisi luvan myös silloin, kun enintään neljän kuukauden vankeusrangaistus on rikoslain (39/1889) 6 luvun 11 §:ssä säädettyllä tavalla tuomittu suoritettavaksi yhdyskuntapalveluna. Jos kysymys on tuomitun yhdyskuntapalvelun muuntamisesta vankeudeksi, jatkokäsittelyluvan tarve määräytyisi sen vankeusrangaistuksen perusteella, joka muunnettaisiin tuomittaisiin.

Säännöksen mukaan rangaistuksen ankaruutta arvioitaessa ei otettaisi huomioon vankeusrangaistuksen ohessa tuomittua sakkoa. Jos valitus koskisi ehdollisen vankeuden ohessa tuomittua sakkoa, määräytyisi kysymys jatkokäsittelyluvan tarpeellisuudesta vain tuomitun ehdollisen vankeusrangaistuksen perusteella.

Esimerkiksi ajokielto, eläintenpitokielto ja metsästyskielto eivät ole rikoslain 2 luvussa tarkoitettuja rangaistuksia. Myöskään menettämisseuraamus ei ole rangaistus. Sanottuja seuraamuksia on kuitenkin pidettävä luonteeltaan rikosoikeudellisina. Jatkokäsittelylupajärjestelmän selkeyden vuoksi ehdotetaan säädettäväksi, ettei vankeusrangaistuksen ohessa tuomittua muuta rikosoikeudellista seuraamusta otettaisi huomioon rangaistuksen ankaruutta harkittaessa. Jos siis valitus esimerkiksi koskisi rattijuopumustapauksessa

sekä vankeutta että ajokieltoa, määräytyisi kysymys luvan tarpeellisuudesta vankeuden perusteella.

Ratkaisevaa vastaajan kannalta olisi se, mikä rikosoikeudellinen seuraamus hänelle on oikeudenkäynnissä tuomittu. Merkitystä ei olisi sillä, onko vastaaja tuomittu yhdestä vai useammasta rikoksesta eikä myöskään sillä, onko tuomiossa määrätty jäännösrangaistuksesta ja koeajalla tehdyistä uusista rikoksista yhteinen rangaistus. Merkitystä ei myöskään olisi sillä, minkälaisesta rikoksesta hän on ollut syytteessä tai miltä osin hän hakee kärjäoikeuden ratkaisuun muutosta. Jos vastaaja on tuomittu rattijuopumuksesta sakkorangaistukseen ja lisäksi määrätty ajokieltoon, ja hän hakee muutosta ainoastaan määrätyn ajokiellon pituuteen, tarvitsee hän siihen jatkokäsittelyluvan. Tilanne olisi sama esimerkiksi eläintenpitokiellon tai muun vastaavan lisäseuraamuksen osalta. Luvan tarve määräytyisi rangaistuksen ankaruuden mukaan eikä rangaistuksen ohessa määrättyä turvaamistoimenpidetyypisiä lisäseuraamuksia otettaisi huomioon rangaistuksen ankaruutta koskevaa arviota tehtäessä.

Pykälän *2 momentissa* säädettäisiin poikkeuksista 1 momentin pääsääntöön. Momentin 1 kohdan mukaan vastaaja ei tarvitsisi jatkokäsittelylupaa, jos hänet on kärjäoikeudessa tuomittu viralta pantavaksi. Viraltapano on vastaajan kannalta ankara ja taloudellisestikin niin haitallinen seuraamus, että on perusteltua jättää tällaiseen seuraamukseen johtanut rikosasia lupajärjestelmän ulkopuolelle. Tämän vuoksi jatkokäsittelylupaa ei tällaisessa rikosasiassa vastaajalta edellytetäisi, vaikka hänet olisi tuomittu viraltapanon lisäksi vain sakkorangaistukseen.

Momentin *2 kohdassa* säädettäisiin siitä, miten kärjäoikeudessa tuomittu menettämisseuraamus vaikuttaa jatkokäsittelyluvan tarpeeseen. Jos valtiolle menetetyksi tuomitun hyödyn määrä, omaisuuden tai esineen arvo taikka niiden sijasta menetetyksi tuomittu arvo on enemmän kuin 10 000 euroa, vastaaja ei säännöksen mukaan tarvitsisi rikosasiassa valituslupaa, vaikka hänet olisi kärjäoikeudessa tuomittu alle neljän kuukauden vankeusrangaistukseen.

Tietyistä laissa säädetyistä oikeushenkilön toiminnassa tehdyistä rikoksista on seuraa-

mukseksi säädetty yhteisösakko. Rikoslain 9 luvun 5 §:n mukaan yhteisösakon alin rahamäärä on 850 euroa ja ylin 850 000 euroa. Johdonmukaisuussyistä ehdotetaan 10 000 euron rajaa jatkokäsittelylupajärjestelmän soveltamisalan rajaksi. Momentin 3 kohdan mukaan vastaajana oleva oikeushenkilö ei siten tarvitsisi rikosasiassa jatkokäsittelylupaa, jos oikeushenkilö on tuomittu yhteisösakkoon, jonka määrä ylittää 10 000 euroa.

Tavanomaisen päiväsakkorangaistuksen osalta lakiin ei ehdoteta otettavaksi säännöstä, jonka perusteella rikosasia rajautuisi lupajärjestelmän soveltamisalan ulkopuolelle sakon ylittäessä tietyn rahamäärän. Tämä johtuu siitä, että päiväsakkojärjestelmässä rangaistuksen ankaruutta ei kuvaa päiväsakon rahamäärä vaan tuomittujen päiväsakkojen lukumäärä.

Momentin 4 kohdassa turvattaisiin, ettei vastaajan oikeus saada asia hovioikeuden täystutkintaan koskaan olisi heikompi kuin syyttäjän vastaava oikeus. Säännöksen mukaan vastaaja ei tarvitsisi jatkokäsittelylupaa, jos virallinen syyttäjä ei sitä 7 §:n nojalla tarvitse. Tämä tarkoittaa, että tilanteessa, jossa yksittäisen rikoksen rangaistusasteikon enimmäismäärä ylittää kaksi vuotta vankeutta, vastaaja ei tarvitsisi jatkokäsittelylupaa hakiessaan sanotun rikoksen osalta muutosta käräjäoikeuden ratkaisuun. Vastaavasti, vastaaja ei tarvitsisi jatkokäsittelylupaa, kun valitus koskee rikosta, jonka osalta syyttäjä hakee muutosta vastaajan eduksi. Lainkohdassa tarkoitetuissa tilanteissa luvan tarpeellisuus arvioitaisiin rikoskohdittain. Tämä tarkoittaa, että jos vastaaja on tuomittu esimerkiksi sakkorangaistukseen useasta teosta, joista yhden teon osalta rangaistusasteikko ylittää kaksi vuotta vankeutta, tarvitsisi hän kuitenkin jatkokäsittelyluvan hakiessaan muutosta niiden tekojen osalta, joista syytteessä mainittujen seikkojen vallitessa ei ole säädetty ankarampaa rangaistusta kuin kaksi vuotta vankeutta.

Pykälän 3 momentissa säädettäisiin siitä, miten rikosasiassa rangaistusvaatimuksen lisäksi esitetyt muut kuin rikosoikeudelliset vaatimukset vaikuttavat vastaajan jatkokäsittelyluvan tarpeeseen. Lainkohdan mukaan tilanteessa, jossa rikosasian yhteydessä tehty valitus koskee myös syytteessä tarkoitettuun tekoon perustuvaa yksityisoikeudellista vaa-

timusta, jonka osalta ei 5 §:n 1 momentin mukaan tarvita jatkokäsittelylupaa, vastaaja ei rikosasiassakaan tarvitse jatkokäsittelylupaa sen teon osalta, johon yksityisoikeudellinen vaatimus perustuu.

Säännös poikkeaa 2 momentin 1—3 kohdan säännöksistä siten, ettei se koske rikosasiaa kokonaisuudessaan, ja että se, mistä valitetaan, vaikuttaa jatkokäsittelyluvan tarpeeseen. Jos vastaaja valittaa vahingonkorvausvelvollisuutta koskevasta ratkaisusta, ja häviöarvo kysymyksessä olevan muutosvaatimuksen osalta on enemmän kuin 10 000 euroa, hän ei tarvitsisi lupaa valittaessaan myös syyksilukemisesta tai rangaistuksen mittaamisesta sen rikoksen osalta, johon tuomittu vahingonkorvaus perustuu. Säännöksen soveltaminen kuitenkin edellyttää, että valituksessa kysymys on myös yksityisoikeudellisesta vaatimuksesta. Jos vastaaja tällaisessa asiassa valittaisi vain rangaistuksen mittamisesta, säännöstä ei sovellettaisi. Lisäksi lainkohdassa tarkoitettujen yksityisoikeudellisten vaatimuksen vaikutus luvan tarpeellisuuteen koskee ainoastaan sitä yksittäistä tekoa, johon vaatimus perustuu. Jos vastaaja on tuomittu useasta rikoksista yhteiseen rangaistukseen, ja rangaistus ei ole ankarampi kuin neljä kuukautta vankeutta, tarvitsisi hän edelleen luvan hakiessaan ratkaisuun muutosta muiden tekojen osalta. Pykälän sisältämien säännösten välinen ero perustuu siihen, ettei rikosasiassa tuomittu vahingonkorvausvelvollisuus ole rangaistuksen oheisseuraamus, vaan kysymys on rikosasian yhteydessä tehdyn yksityisoikeudellisen vaatimuksen johdosta annetusta ratkaisusta. Jos vaatimusta ei käsiteltäisi rikosasian yhteydessä, ratkaistaisiin se riita-asian oikeudenkäynnistä säädettyssä järjestyksessä.

7 §. Pykälässä säädettäisiin siitä, milloin virallinen syyttäjä tarvitsee jatkokäsittelyluvan valittaessaan rikosasiassa annetusta ratkaisusta. Pykälän 1 momentin mukaan syyttäjä tarvitsisi jatkokäsittelyluvan, jos valitus koskee rikosta, josta ei ole syytteessä mainittujen seikkojen vallitessa tehtynä säädetty ankarampaa rangaistusta kuin sakko tai enintään kaksi vuotta vankeutta. Luvan tarpeellisuutta arvioitaessa ratkaisevaa olisi siten se kysymyksessä olevaan yksittäiseen rikokseen soveltuvan rangaistussäännöksen rangaist-

tusasteikko, jota tekoon syytteen teonkuva-
uksessa mainittujen seikkojen vallitessa teh-
tynä on sovellettava. Syyttäjän osalta luvan
tarpeellisuus ei siten olisi sidoksissa rikok-
sesta tuomittuun rangaistukseen vaan syyt-
teessä tarkoitettulle teolle säädettyyn rangai-
stusasteikkoon.

Ehdotettu säännös vastaa sisällöllisesti
muun muassa oikeudenkäynnistä rikosasiois-
sa annetun lain 5 a luvun 1 §:n 1 momentin
1 kohtaa ja käräjäoikeuslain (581/1993)
17 §:n 2 momentin 4 kohtaa. Esimerkiksi en-
siksi mainitun lainkohdan mukaan asia voi-
daan ratkaista pääkäsittelyä toimittamatta
(kirjallinen menettely), jos mistään virallisen
syyttäjän syytteessä tarkoitettua yksittäisestä
rikoksesta ei syytteessä mainittujen seikkojen
vallitessa tehtynä ole säädetty ankarampaa
rangaistusta kuin sakko tai vankeutta enin-
tään kaksi vuotta. Ehdotuksen ja viitattujen
lainkohtien sanamuotojen väliset erot johtu-
vat siitä, että ehdotettua säännöstä sovellet-
taisiin aina yksittäiseen tekoon, minkä vuoksi
kyseistä seikkaa ei ole tarpeellista toistami-
seen todeta. Säännöksestä seuraa, ettei ran-
gaistuksen yleisiä vähentämisperusteita, kun-
ten teon jäämistä yritysasteelle, nuoruutta tai
vähentynyttä syyntakeisuutta, otettaisi hu-
mioon rangaistusasteikon ankaruutta arvioi-
taessa. Myöskään sillä, että syyte koskee
useampaa tekoa ja rikoslain 7 luvun 2 §:n
mukaisesti laskettava yhteisen rangaistuksen
enimmäisaika olisi enemmän kuin kaksi
vuotta vankeutta, ei olisi asiassa merkitystä.

Ratkaisevaa jatkokäsittelyluvan tarpeen
määräytymisen osalta olisi hovioikeudessa
esitetty rangaistusvaatimus. Jos virallinen
syyttäjä on käräjäoikeudessa vaatinut vastaa-
jalle rangaistusta törkeästä kirjanpitorikok-
sesta, mutta vaatii hovioikeudessa syytteen
tarkistamisen jälkeen, että vastaaja tuomitaan
rangaistukseen tuottamuksellisesta kirjanpi-
torikoksesta, jonka osalta enimmäisrangais-
tus on kaksi vuotta vankeutta, edellyttäisi va-
litusasian jatkokäsittely luvan myöntämistä.

Ehdotetussa järjestelmässä jatkokäsittely-
luvan tarve määräytyisi asia- ja asianosais-
kohtaisesti. Jos rikosasiassa on useita vastaa-
jia tai yksi vastaaja on syytteessä useasta ri-
koksesta, syyttäjän osalta luvan tarpeellisuus
määräytyisi kunkin vastaajan ja kunkin vas-
taajan yksittäisen rikoksen osalta erikseen

silloinkin, kun vastaaja on tuomittu yhteiseen
rangaistukseen. Kuten edellä on todettu,
säännöksiä yhteisestä rangaistuksesta ei otet-
taisi huomioon yksittäisestä rikoksesta sääde-
tyn rangaistuksen ankaruutta arvioitaessa. Se,
että vastaaja on syytteessä useasta eri rikok-
sesta, ei korottaisi rangaistusasteikon enim-
mäismäärää luvan tarpeellisuutta arvioitaes-
sa. Tämä tarkoittaa sitä, että sellaisessakin ti-
lanteessa, jossa syyttäjä hakee muutosta vain
yhteisen rangaistuksen mittaamisen osalta,
luvan tarpeellisuus olisi arvioitava jokaisen
rikoksen osalta erikseen.

Toisin kuin vastaajan osalta lakiin ei ehdo-
teta otettavaksi syyttäjää koskevaa erityis-
säännöstä menettämisseuraamuksesta tai yh-
teisösakosta. Tästä seuraa, että syyttäjä aina
tarvitsisi jatkokäsittelyluvan, jos valitus kos-
kee oikeushenkilön rangaistusvastuuta. Myös
silloin, kun syyttäjä vaatii vastaajaa tuomit-
tavaksi arvoltaan suureen menettämisseu-
raamukseen ja valitus koskee rikosta, josta ei
ole säädetty ankarampaa rangaistusta kuin
sakko tai enintään kaksi vuotta vankeutta,
syyttäjä tarvitsisi jatkokäsittelyluvan. Ehdo-
tusta voidaan tältä osin pitää epäjohdonmu-
kaisena. On kuitenkin epätodennäköistä, että
erityissäännöksen puuttuminen johtaisi sii-
hen, että virheellisiä tuomioita jäisi pysyväk-
si. Määrältään merkittävää menettämisseu-
raamusta ja oikeushenkilön rangaistusvastuu-
ta koskevat valitukset ovat yleensä sellaisia,
että niissä luvan myöntäminen on usein pe-
rusteltua. Selkeys puoltaa sitä, ettei erityis-
säännöstä oteta lakiin.

Pykälän 2 momentin mukaan virallinen
syyttäjä ei tarvitsisi jatkokäsittelylupaa haki-
essaan muutosta vastaajan eduksi. Säännös
on tarpeellinen, koska näissä harvinaisissa ti-
lanteissa on lähinnä kysymys siitä, että asian
käsittelyssä tai lain soveltamisessa on tapah-
tunut jokin selvä virhe, joka vaatii nopeasti
oikaisun.

8 §. Pykälässä säädettäisiin siitä, milloin
asianomistaja tarvitsee jatkokäsittelyluvan
valittaessaan rikosasiassa annetusta ratkai-
susta. Pykälä sisältäisi viittauksen 7 §:n
1 momenttiin. Luvan tarpeellisuus määräy-
tyisi asianomistajan ja syyttäjän osalta pää-
osin samoin perustein. Asianomistaja tarvit-
sisi näin ollen jatkokäsittelyluvan, jos valitus
koskee rikosta, josta ei syytteessä mainittujen

seikkojen vallitessa tehtynä ole säädetty ankarampaa rangaistusta kuin sakko tai enintään kaksi vuotta vankeutta.

Tilanteessa, jossa rikosasian yhteydessä tehty valitus koskisi myös syytteessä tarkoitettuun tekoon perustuvaa yksityisoikeudellista vaatimusta, jonka osalta ei 5 §:n 1 momentin mukaan tarvita jatkokäsittelylupaa, ei rikosasiassakaan edellyttäisi lupaa sanotun teon osalta. Jos asianomistaja hakee muutosta vahingonteon perusteella tuomitun vahingonkorvauksen määrään, ja häviöarvo ylittää 10 000 euroa, hän ei tarvitsisi lupaa valittaessaan myös esimerkiksi rangaistuksen mitaamisesta kysymyksessä olevan teon osalta, vaikka vahingonteon enimmäisrangaistus on yksi vuosi vankeutta. Momentissa tarkoitettua yksityisoikeudellisen muutosvaatimuksen vaikutus luvan tarpeellisuuteen ulottuu kuitenkin vain siihen yksittäiseen tekoon, johon mainittu vaatimus perustuu. Jos valituksessa tarkoitettu teko täyttää esimerkiksi kahden rikoksen tunnusmerkistön, ulottuisi kuitenkin muutosvaatimuksen vaikutus molempiin rikoksiin. Teolla tarkoitetaan siten tosiasiallista tapahtumaa, eikä yksittäistä rikosnimikettä.

Asianomistajan jatkokäsittelyluvan tarvetta arvioitaisiin käytännössä samalla tavalla kuin vastaajan luvan tarvetta 6 §:n 3 momentin nojalla. Esimerkiksi vastaaja tuomitaan rangaistukseen kärjäoikeudessa rikoksista 1 (luottamusaseman väärinkäyttö) ja 3 (kiritys) yhteiseen 75 päivän vankeusrangaistukseen. Syytteessä on vaadittu vastaajan tuomitsemista myös petoksesta (syytekohta 2), miltä osin syyte on kuitenkin hylätty. Asianomistajalle on tuomittu vahingonkorvausta kohdan 1 osalta 12 000 euroa. Asianomistaja uudistaa valituksessaan kärjäoikeudessa esittämänsä korvausvaatimukset, kohdan 1 osalta 15 000 euroa ja kohdan 2 osalta 15 000 euroa, ja vaatii lisäksi vastaajan tuomitsemista rangaistukseen myös petoksesta. Vastaaja puolestaan vaatii valituksessaan sekä syytteiden että korvausvaatimusten hylkäämistä kokonaan. Asianomistaja ei tarvitsisi jatkokäsittelylupaa kohdan 2 osalta eikä vastaaja kohdan 1 osalta. Muilta osilta lupa tarvittaisiin.

Säännöksen soveltamiseen ei vaikuttaisi se, ajaako asianomistaja itse syytteessä tarkoite-

tusta rikoksesta johtuvaa yksityisoikeudellista vaatimustaan, vai ajaako virallinen syyttäjä vaatimusta asianomistajan puolesta.

9 §. Pykälässä lueteltaisiin jatkokäsittelylupajärjestelmän ulkopuolelle rajatut asiaryhmät. Niin kuin edellä ehdotetuista säännöksistä ilmenee, lupajärjestelmä olisi tarkoitettu sovellettavaksi vain riita- ja rikosasioissa. Tästä seuraa, että jos kysymys ei ole riita- tai rikosasiaa koskevasta valituksesta, asia ei kuuluisi järjestelmän soveltamisalaan, vaikka kysymyksessä olevaa asiaryhmää ei olisikaan mainittu 9 §:n luettelossa.

Pykälässä lueteltaisiin sekä jatkokäsittelylupajärjestelmän ulkopuolelle eri syistä rajatut riita- ja rikosasiat että muita asiaryhmiä, joihin järjestelmää ei sovellettaisi. Luettelosta on pyritty tekemään mahdollisimman kattava, jotta järjestelmän soveltamisala olisi selkeä ja tarkkarajainen. Tehtyjä rajauksia on perusteltu myös edellä yleisperustelujen 3.3 jakson lupajärjestelmän soveltamisalaa koskevassa osiossa.

Sotilasoikeudenkäyntiasiat ehdotetaan pykälän 1 kohdan mukaan rajattaviksi jatkokäsittelylupajärjestelmän soveltamisalan ulkopuolelle näiden asioiden erityisluonteen vuoksi.

Pykälän 2 kohdan mukaan jatkokäsittelylupajärjestelmää ei sovellettaisi sakon muutorangaistuksen määräämistä koskeviin asioihin. Tämä koskee myös uhkasakkoa koskevia muutorangaistusasioita. Nämä asiat hovioikeus voi jo nykyisin ratkaista kevennyksessä menettelyssä yhden jäsenen kokoonpanossa.

Liiketoimintakiellon määräämistä, kumoamista tai pidentämistä koskevat asiat rajattaisiin selvyuden vuoksi pykälän 3 kohdassa jatkokäsittelylupajärjestelmän soveltamisalan ulkopuolelle.

Myös silloin, kun kysymys liiketoimintakiellosta on ratkaistu rikosasian yhteydessä, jatkokäsittelylupaa ei tarvittaisi valitettaessa liiketoimintakielloa koskevasta ratkaisusta. Luvan tarve siten arvioitaisiin erikseen rikosasian ja liiketoimintakiellon päätöksen osalta.

Lähestymiskiellon määräämistä, kumoamista tai muuttamista koskevat asiat eivät ole rikosasioita, vaikka niiden käsittelyssä noudatetaan rikosasioista säädettyä oikeudenkäyntimenettelyä. Jotta asiasta ei syntyisi

epäselvyyttä, myös mainitut asiat rajattaisiin pykälän 4 kohdassa lupajärjestelmän soveltamisalan ulkopuolelle.

Pykälän 5 kohdassa rajattaisiin lapsen elatusta koskevat asiat järjestelmän soveltamisalan ulkopuolelle.

Pykälän 6 kohdassa säädettäisiin, etteivät käräjäoikeudessa oikeudenkäymiskaaren 8 luvun säännösten mukaan käsitellyt asiat kuuluisi järjestelmän soveltamisalan piiriin. Näiden hakemusasioiden jääminen soveltamisalan ulkopuolelle seuraisi jo siitä, etteivät hakemusasiat ole riita- tai rikosasioita. Hakemusasiat eivät ole hovioikeuksissa merkittävä asiaryhmä. Vuonna 2007 hovioikeuksissa ratkaistuista valitusasioista 5 % oli hakemusasioita. Näistä suurin osa oli perheoikeudellisia asioita. Hakemusasioina käsitellään erityislaeissa olevien viittaussäännösten nojalla myös konkurssia, yksityishenkilön velkajärjestelyä, yrityssaneerausta ja ulosottovaltuudesta koskevat asiat. Myös nämä asiat ehdotetaan näin rajattaviksi lupajärjestelmän soveltamisalan ulkopuolelle.

Oikeudenkäymiskaaren 8 luvun 4 §:n mukaan riitaisiksi osoittautuneiden hakemusasioiden käsittelyä on jatkettava riita-asian käsittelystä säädetyssä järjestyksessä. Käsittelyjärjestyksen muuttuminen ei vaikuttaisi jatkokäsittelylupajärjestelmää koskevien säännösten soveltamiseen. Ratkaisevaa olisi asian käsittelyn alkaminen hakemusasian käsittelystä säädetyssä järjestyksessä.

10 §. Hovioikeudessa esitetty muutosvaatimus ei aina koske käräjäoikeudessa ratkaistua pääasiaa. Valittaja voi tyytyä pääasiassa annettuun ratkaisuun, mutta kuitenkin hakea muutosta esimerkiksi oikeudenkäyntikuluja koskevaan ratkaisuun tai hänen maksettavaksi tuomittuihin uhkasakkoihin. Muutosvaatimus voi myös koskea vain valtion varoista maksettavia oikeudenkäyntikuluja. Pykälässä säädettäisiin näistä muutoksenhakutilanteista. Säännöstä sovellettaisiin sekä riita- että rikosasioihin. Jatkokäsittelylupajärjestelmän soveltamisalan ulkopuolelle rajattujen asioiden, esimerkiksi hakemusasioiden sivuvaatimuksiin säännöstä ei sovellettaisi.

Säännöksen mukaan asianosainen tarvitsisi aina jatkokäsittelyluvan hakiessaan muutosta yksin edellä sanottuja sivuvaatimuksia koskeviin ratkaisuihin. Tällöin pääasiassa anne-

tulla ratkaisulla ei olisi merkitystä jatkokäsittelyluvan tarpeellisuutta arvioitaessa. Oikeudenkäyntikuluilla tarkoitettaisiin kaikkia niitä rahallisia menoja, joita asianomaiselle oikeudenkäynnistä aiheutuu. Kysymys voi siten olla esimerkiksi asianajopalkkioista, todistelusta aiheutuvista kustannuksista ja asianosaisen omista kuluista. Esimerkiksi todistajanpalkkiota koskeva valitus edellyttäisi aina jatkokäsittelylupaa. Lupaa edellytettäisiin myös silloin, kun muutosvaatimus liittyy valtion varoista maksettaviin vastaaviin kuluihin tai koskee asianosaisen oikeudenkäynnin aikana maksettavaksi tuomittuja uhkasakkoja.

Pykälään ehdotetaan otettavaksi myös säännös, jonka mukaan asianosainen, käytännössä rikosasian vastaaja tai syyttäjä, tarvitsisi jatkokäsittelyluvan asiassa, jossa muutosvaatimus koskee yksinomaan jäännösrangaistuksen määräämistä täytäntöönpantavaksi valvontamääräysten rikkomisen vuoksi. Ehdonalaisen vapauden valvonnasta annetun lain (782/2005) 10 §:n 4 momentin mukaan tuomioistuimien voi todettuaan, että ehdonalaiseen vapauteen päästetty vanki on rikkonut laissa säädettyjä valvontamääräyksiä, määrätä jäännösrangaistusta pantavaksi täytäntöön vähintään neljä ja enintään 14 päivää. Valvontamääräysten rikkomisen johdosta annettu täytäntöönpanomääräys ei ole rinnastettavissa esimerkiksi oikeudenkäyntikuluja koskevaan ratkaisuun. Jäännösrangaistuksen täytäntöönpano valvontamääräysten rikkomisen vuoksi ei myöskään ole rikosasia. Asianosainen ei ilman erityissäännöstä tarvitsisi jatkokäsittelylupaa hakiessaan muutosta käräjäoikeuden asiassa antamaan ratkaisuun. Kuten edellä 6 §:n perusteluissa on todettu, täytäntöönpantavaksi määrätty jäännösrangaistus otettaisiin huomioon tuomitun rangaistuksen ankaruutta arvioitaessa. Ei olisi järjestelmän kannalta johdonmukaista, että jäännösrangaistuksen täytäntöönpanoa koskevan valituksen osalta ei tarvittaisi jatkokäsittelylupaa silloin, kun täytäntöönpano perustuu yksin valvontamääräysten rikkomiseen. Koska jäännösrangaistusta voidaan edellä selostetussa tilanteessa määrätä pantavaksi täytäntöön enintään 14 päivää, ehdotetaan, että asiassa aina edellytettäisiin jatkokäsittelylupaa.

11 §. Pykälässä ehdotetaan säädettäväksi jatkokäsittelyluvan myöntämisen perusteista.

Muutoksenhakujärjestelmän päättehtävänä on estää se, että käräjäoikeuden virheellinen ratkaisu jää pysyväksi. Tämän tehtävän toteuttaminen on otettava huomioon myös jatkokäsittelylupaperusteita koskevia säännöksiä sovellettaessa. Esimerkiksi se seikka, että valituskirjelmässä ei ole osattu vedota oikealla tavalla lupaperusteeseen, ei saisi johtaa siihen, että virheellinen ratkaisu jää pysyväksi. Muutoksenhakijan oikeuksien turvaamiseksi ehdotetaan, että lupa olisi aina myönnettävä, jos jokin perusteista täyttyy. Säännös olisi sanamuotonsa mukaisesti velvoittava, joten hovioikeuden olisi omasta aloitteestaan tutkittava kaikki lupaperusteet. Jatkokäsittelylupa tulisi siis myöntää muullakin kuin valittajan vetoamalla lupaperusteella, jos hovioikeus havaitsee tällaisen perusteen olevan käsillä.

Ehdotuksen mukaan jatkokäsittelylupaperusteita olisi neljä: muutosperuste, tarkistusperuste, ennakkoratkaisuperuste ja muu painava syy.

Jatkokäsittelylupa olisi pykälän *1 momentin 1 kohdan* mukaan myönnettävä, jos ilmenee aihetta epäillä käräjäoikeuden ratkaisun lopputuloksen oikeellisuutta (muutosperuste). Sanamuodolla tarkoitetaan sitä, että lupa tulisi järjestelmän soveltamisalaan kuuluvassa valitusasiassa myöntää aina jo silloin, kun syntyy epäily ratkaisun oikeellisuutta kohtaan. Luvan myöntämiselle asetettu kynnys olisi näin ollen matala.

Muutosperustetta joudutaan arvioimaan tapauskohtaisesti ja siten kuhunkin asiaan liittyvien tosiasia- ja oikeudellisten kysymysten valossa. Epäily ratkaisun oikeellisuudesta voi liittyä sekä oikeus- että näyttökysymyksiin. Arvioinnin perustana on yleensä käräjäoikeuden ratkaisun lopputulos ja siihen johtaneet perustelut sekä valituskirjelmässä esitetyt seikat.

Selvää on, että jatkokäsittelylupa tulisi myöntää silloin, kun käräjäoikeuden ratkaisua rasittaa selvä virhe. Tällaisia virheitä ovat esimerkiksi vanhentuneesta rikoksesta tuomitseminen, poikkeaminen tapaukseen sovelletusta rangaistusasteikosta ja se, että korvausta tuomitaan enemmän kuin asiassa on vaadittu.

Kun kysymys on rangaistuksen mittaamisesta, voidaan harkinnassa ottaa huomioon

vakiintunut oikeuskäytäntö. Jos vakiintunutta oikeuskäytäntöä ei ole, tulisi jatkokäsittelylupa useimmiten myöntää. Tällainen tilanne esiintyy erityisesti uusien kriminalisointien yhteydessä. Henkilövahingosta tuomittavien vahingonkorvausten osalta voidaan muutosperustetta harkittaessa ottaa huomioon myös Henkilövahinkoasiain neuvottelukunnan antamat yleiset suositukset.

Muutosperustetta sovellettaessa harkinta kohdistuu osaltaan siihen, kuinka todennäköistä on käräjäoikeuden ratkaisun ja valituksessa sekä mahdollisesti pyydettyssä vastauksessa esitettyjen seikkojen perusteella, ettei käräjäoikeuden ratkaisu ole oikea. Valittajan oikeusturvanäkökohdat edellyttävät, että kynnys luvan myöntämiselle on matala ainakin sellaisessa tapauksessa, jossa ilmenee epäselvyyttä ratkaisuun vaikuttavista tosiseikoista. Momentissa käytetty sanamuoto ”ilmenee aihetta epäillä” viittaa kaikissa tapauksissa matalaan lupakynnykseen. Silloin, kun harkinta kohdistuu oikeuskysymykseen, jonka osalta ei ole olemassa vakiintunutta soveltamiskäytäntöäkään, tulisi lupa pääsääntöisesti myöntää.

Momentin *2 kohdassa* säädettäisiin tilanteesta, jossa ratkaisun lopputuloksen oikeellisuutta ei ole mahdollista arvioida jatkokäsittelylupaa myöntämättä. Tällöin lupa tulisi säännöksen mukaan myöntää. Säännöstä sovellettaisiin myös valituksiin, jotka perustuisivat yksin näytön arvioinnin riittauttamiseen. Käytännössä voi syntyä tilanne, ettei käräjäoikeuden ratkaisussa ole lausuttu esimerkiksi suullisen näytön arviointiin liittyvästä seikasta, johon valituskirjelmässä vedotaan ja joka saattaa vaikuttaa ratkaisun lopputulokseen. Tällöin hovioikeus ei voi tai sen on vaikea arvioida ratkaisun oikeellisuutta kysymyksessä olevilta osin. Äärimmäinen esimerkki olisi ratkaisu, jossa ainoastaan todetaan, että syyte asiassa katsotaan esitetyn näytön perusteella näytetyksi toteen. Tällöin jatkokäsittelylupa olisi myönnettävä sillä perusteella, ettei näyttöratkaisun oikeellisuutta ole mahdollista arvioida lupaa myöntämättä.

Jatkokäsittelyluvan myöntämisen perusteita harkittaessa korostuu käräjäoikeuksien ratkaisujen perusteluiden seikkaperäisyyden merkitys. Mitä huolellisemmin käräjäoikeu-

det perustelevat ratkaisunsa, sitä helpommin voidaan yleensä arvioida lupaperusteita.

Momentin 3 kohdassa säädettäisiin jatkokäsittelylupan myöntämisestä ennakkoratkaisuperusteella. Kuten yleisperustelujen 3.3 jakson lupaperusteita koskevassa osiossa on selostettu, tulisi lupa 3 kohdan perusteen nojalla myöntää tilanteessa, jossa hovioikeus katsoo, että asian periaatteellisen merkityksen vuoksi olisi tärkeää, että hovioikeus antaisi laintulkintaa ohjaavan asiaratkaisun, vaikkakaan ei olisi suoranaista aihetta epäillä käräjäoikeuden ratkaisun oikeellisuutta.

Momentin 4 kohdan mukaan jatkokäsittelylupa olisi myönnettävä, jos siihen olisi muu painava syy.

Kuten yleisperustelujen 3.3 jaksossa on todettu, jatkokäsittelylupaa ei tarvitsisi myöntää vain perustelujen tai sovellettujen lainkohtien muuttamiseksi. Joissakin tapauksissa luvan myöntäminen voisi tämän kohdan perusteella tulla kysymykseen, vaikka ei olisi-kaan aihetta epäillä virheen korjaamisen välttämättä johtavan käräjäoikeuden ratkaisun lopputuloksen muuttumiseen.

Jatkokäsittelylupa tulisi muun painavan syyn perusteella myöntää esimerkiksi silloin, kun syntyy epäily siitä, ettei käräjäoikeuden menettely täyttäisi ihmisoikeussopimuksen vaatimuksia. Menettelyvirheet liittyvät useimmiten asianosaisten kuulematta jättämiseen tai todistelun vastaanottamisessa tapahtuneisiin laiminlyönteihin. Vaikka tällaisessa tapauksessa käräjäoikeuden ratkaisun lopputulosta ei olisikaan aihetta suoralta kädeltä epäillä, olisi jatkokäsittelylupa pääsääntöisesti myönnettävä oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin takeiden turvaamiseksi ja käräjäoikeuden menettelyn asianmukaisuuden tarkastamiseksi.

Kuten yleisperusteluissa todetaan, voisi muu painava syy olla myös ratkaisun tavanomaista suurempi merkitys valittajalle. Näin voisi esimerkiksi olla rikosasiassa, jossa nuori henkilö on ensimmäistä kertaa tuomittu vankeusrangaistukseen. Nuoren henkilön kohdalla on myös otettava huomioon, että hänet voidaan rangaistusasteikon alentamisesta johtuen tuomita verraten törkeistäkin rikoksista niin lievään rangaistukseen, että hänen valitusasiansa kuuluu jatkokäsittelylupajärjestelmän soveltamisalan piiriin. Myös

silloin, kun nuori on tuomittu korvausvelvollisuuteen, joka hänen maksukykyynsä nähden on korkea, voi muu painava syy tulla kysymykseen. Peruste voisi tulla sovellettavaksi myös sellaisessa rikosasiassa, jossa tuomio todennäköisesti tulee johtamaan maasta karkottamiseen. Sanotun tyypillisissä tilanteissa valitus voitaisiin ottaa jatkokäsittelyyn, vaikka aihetta epäillä käräjäoikeuden ratkaisun oikeellisuutta ei sinänsä olisi ilmennyt.

Peruste voisi tulla sovellettavaksi myös silloin, kun tuomion tosiasiallinen vaikutus ulottuu käsiteltävänä olleen asian ulkopuolelle. Tuomion vaikutus voi ulottua esimerkiksi asiayhteyden vuoksi toiseen juttuun, jossa saadaan valittaa suoraan, tai samassa asiassa on voinut valittaa usea asianosainen, joista osa ei tarvitse jatkokäsittelylupaa. Jatkokäsittelylupa voitaisiin muun painavan syyn perusteella myöntää myös silloin, kun on tulkinnanvaraista, kuuluuko valitusasia lupajärjestelmän piiriin vaiko ei.

Pykälän 2 momentin mukaan jatkokäsittelylupaa ei kuitenkaan 1 momentin 1 kohdan perusteella tarvitsisi myöntää yksinomaan näytön uudelleen arvioimista varten, ellei käräjäoikeuden ratkaisun oikeellisuutta olisi perusteltua aihetta epäillä valituksessa esitettyjen seikkojen perusteella. Kuten säännöksen sanamuodosta ilmenee, sitä sovellettaisiin ainoastaan tilanteissa, joissa valitus perustuu siihen, että valittaja pitää käräjäoikeuden näytön arviointiin perustuvan ratkaisun lopputulosta virheellisenä.

Momenttia sovellettaessa kysymys on siten siitä, miten suhtaudutaan valituksessa esitettyyn suullisen tai kirjallisen todistelun arvioinnin virheellisyyttä koskevaan väitteeseen muutosperusteen edellytysten täyttymistä harkittaessa. Koska lupa-asiaa käsiteltäessä ei sovellettaisi oikeudenkäymiskaaren 26 luvun pääkäsittelyä koskevia säännöksiä, olisi säännös tarpeen.

Jos valitus perustuisi väitteeseen näytön arvioinnin virheellisyydestä, kynnys luvan myöntämiseksi muutosperusteella olisi 1 momentin 1 kohdassa tarkoitettua tilannetta korkeampi. Säännöksen mukaanhan yksinomaan näytön uudelleen arvioimista varten lupaa ei mahdollisesta epäilyksestä huolimatta tarvitsisi myöntää, vaan epäilylle vaadittaisiin perusteltu aihe. Tämä vaatimus edellyt-

tää, että valituskirjelmässä on pystyttävä riitauttamaan todistelu sillä tavoin, että perusteltu aihe epäilyyn syntyy.

Käytännössä säännöksestä seuraisi, ettei näytön uskottavuuden arvioinnin perustelematon riitauttaminen riittäisi siihen, että kärjäoikeuden ratkaisua olisi perustelua aihetta epäillä. Oletetaan esimerkiksi, että muutosta haetaan kärjäoikeuden ratkaisuun, jolla vastaaja on tuomittu lievistä pahoinpitelystä sakkorangaistukseen. Vastaajan ja asianomistajan kärjäoikeudessa esittämät kertomukset ovat olleet keskenään ristiriitaiset siltä osin, oliko juuri vastaaja syyllistynyt pahoinpitelyyn. Kärjäoikeus on pitänyt asianomistajan kertomusta vastaajan kertomusta uskottavampana. Valituksessaan vastaaja vaatii ratkaisua muutettavaksi vain sillä perusteella, että hänen ja asianomistajan kertomusten uskottavuudesta tehty arvio on virheellinen esittämättä mitään seikkoja, jotka tukisivat hänen käsitystään asiassa. Arvioitaessa sitä, onko perusteltu aihetta epäillä kärjäoikeuden ratkaisun oikeellisuutta, on ratkaisevaa se, millä perusteella kärjäoikeus on tehnyt uskottavuusarviointinsa. Jos kärjäoikeuden näytön uskottavuuden arviointia koskevat perustelut ovat seikkaperäiset, voidaan päätyä siihen, ettei valittajan väitteestä huolimatta perustelua syytä epäilyyn ole.

Toisena esimerkkinä voidaan mainita käytännössä esiintynyt rattijuopumustapaus, jossa vastaaja oli kärjäoikeudessa kiistänyt syytteen ja väittänyt, että hän ei ollut kuljettanut autoa, vaan että sitä oli kuljettanut toinen henkilö, jonka nimeä hän ei ollut muistanut ja joka oli poistunut paikalta hakemaan apua, kun auto oli suistunut ojaan. Pian ojaan suistumisen jälkeen paikalle tullut todistaja oli kertonut, että vastaaja oli istunut syvällä hangessa olleen auton kuljettajan paikalla yrittäen käynnistää autoa. Autossa tai paikalla ei ollut ollut muita henkilöitä. Kärjäoikeus ei ollut pitänyt vastaajan kertomusta uskottavana, vaan oli todistajan kertomuksen perusteella katsonut näytetyksi, että vastaaja oli kuljettanut autoa ja tuominnut hänet rattijuopumuksesta. Hovioikeudessa vastaaja oli edelleen vedonnut siihen, että hän ei ollut kuljettanut autoa, ja vaatinut todistajan ja itsensä kuulemista asian selvittämiseksi. Tällaisessa tilanteessa ei enää jatkossa olisi vält-

tämättä tarvetta pääkäsittelyn toimittamiseen hovioikeudessa, eikä siten myöskään jatkokäsittelyluvan myöntämiseen, ellei valittaja kykene horjuttamaan kärjäoikeuden tekemän näyttöratkaisun oikeellisuutta niin, että hovioikeudella on perusteltu aihe ottaa näyttö uudelleen vastaan.

Vuonna 2008 lähes viidennes hovioikeudessa käsitellyistä asioista koski pahoinpitelyä ja törkeitä rattijuopumuksia. On todennäköistä, että suuri osa näistä asioista tulisi kuulumaan jatkokäsittelylupajärjestelmän soveltamisalaa. Lupa voitaisiin ehdotetun 2 momentin nojalla jättää jatkossa myöntämättä seurauksiltaan vähäisissä tappelu- ja pahoinpitelyasioissa, joissa tosin on puolin ja toisin riitautettu kärjäoikeudessa vastaanotetun näytön arviointi, mutta joissa ei objektiivisesti ajatellen ole perustelua aihetta epäillä kärjäoikeuden näyttöratkaisun oikeellisuutta. Lupamenettely parantaisi hovioikeuksien mahdollisuuksia kohdentaa resurssejaan näissäkin asioissa nykyistä tarkoituksenmukaisemmin.

12 §. Pykälään ehdotetaan otettavaksi säännös, jonka mukaan jatkokäsittelylupa voitaisiin myöntää koskemaan osaa kärjäoikeuden ratkaisusta. Säännös vastaisi oikeudenkäymiskaaren 30 luvun 3 §:n 2 momentin 1 kohdan säännöstä, jonka mukaan korkein oikeus voi myöntää valitusluvan koskemaan osaa hovioikeuden ratkaisusta. Ehdotettu säännös ei kuitenkaan antaisi hovioikeudelle mahdollisuutta oikeudenkäymiskaaren 30 luvun 3 §:n 2 momentin 2 kohdan säännöksen tavoin myöntää lupaa osittaisena siten, että se rajoitettaisiin koskemaan vain tiettyä oikeudellista kysymystä.

Jatkokäsittelylupa voitaisiin myöntää rikosasiassa koskemaan vain yhtä tekoa, vaikka valitus koskisikin useita lupajärjestelmän piiriin kuuluvia tekoja, tai riita-asiassa erillistä vaatimusta, jota koskeva ratkaisu voisi saada osittaisen lainvoiman. Hovioikeus voisi rajoittaa jatkokäsittelyluvan koskemaan pääasiaan liittyvästä sivuvaatimuksesta tehtyä ratkaisua. Lupa voitaisiin myöntää koskemaan esimerkiksi oikeudenkäyntikulujen kohtuullisuutta, vahingonkorvausvaatimuksen määrää tai ajokiellon pituutta ilman, että asiassa muutoin myönnettäisiin lupa. Sivuvaatimusta koskeva ratkaisu perustuisi tällöin

siihen ratkaisuun, jonka käräjäoikeus on pääasian osalta tehnyt.

Jatkokäsittelylupa olisi myös mahdollista myöntää vain yhdessä asiassa useasta riitaasiasta, jotka on käsitelty yhdessä kumulointia koskevien säännösten perusteella. Rikosasiassa lupa voitaisiin rajata koskemaan vain seuraamusta, kuten rangaistuslajin valintaa tai rangaistuksen mittaamista. Säännöksen perusteella ei kuitenkaan olisi mahdollista rajoittaa lupaa koskemaan esimerkiksi vain vahingonkorvausvelvollisuutta tilanteessa, jossa ratkaisua vaaditaan muutettavaksi myös tuomitun vahingonkorvauksen määrän osalta.

Osittaisen jatkokäsittelyluvan myöntäminen voisi tulla kysymykseen vain tapauksessa, jossa ratkaisu luvan kohteena olevan käräjäoikeuden ratkaisun osaan voitaisiin siirtää ilman, että ratkaisu olisi mitenkään riippuvainen muista valituksen kohteena olevista kysymyksistä. Jos tässä suhteessa syntyy epäilyjä, olisi lupa myönnettävä koko asiassa.

Jos jatkokäsittelylupa olisi myönnetty koskemaan vain osaa valituksesta, kysymys luvan myöntämisestä muilta osin voitaisiin siirtää ratkaistavaksi valituksen jatkokäsittelyn yhteydessä. Säännöksen perusteella lupa voitaisiin myöntää vain yhdelle useista käräjäoikeuden ratkaisuun muutosta hakeneista valittajista ja siirtää kysymys luvan myöntämisestä muiden valittajien osalta ratkaistavaksi jatkokäsittelyn yhteydessä. Jos esimerkiksi vahingonkorvausasiassa lupa olisi myönnetty vain korvattavan vahingon määrän osalta, mahdollistaisi säännös sen, että kysymys luvan myöntämisestä vahingonkorvauksen perustetta koskevilta osin siirretään ratkaistavaksi valituksen jatkokäsittelyn yhteydessä.

Menettely jatkokäsittelyluvan myöntämistä koskevassa asiassa

13 §. Säännöksen mukaan hovioikeuden olisi tarvittaessa ennen jatkokäsittelyluvan myöntämistä koskevan asian ratkaisemista kehotettava valittajan vastapuolta antamaan kirjallinen vastaus valitukseen. Pääsääntö olisi siten se, ettei vastausta pyydetä en-

nen kuin kysymys jatkokäsittelyluvan myöntämisestä on ratkaistu. Vastauksen pyytämiseen tulisi olla todellinen tarve, jotta turhia oikeudenkäyntikuluja ei syntyisi.

Tarve pyytää valittajan vastapuolelta vastaus voi osoittaa, että asiassa olisi syytä myöntää jatkokäsittelylupa. Jos lupa myönnetään, vastapuolelta pyydetään vastaus asian jatkokäsittelystä ilmoitettaessa. Jatkokäsittelyluvan myöntäminen ei tarkoita, että hovioikeus olisi ratkaissut valituksen ja että lupapäätös olisi valittajan vastapuolelle vahingoksi. Jatkokäsittelylupamenettely ei olisi sellainen esioikeudenkäynti, jossa vastapuolelta tulisi taata mahdollisuus esittää argumentteja sen puolesta, ettei aihetta epäillä ratkaisun lopputuloksen oikeellisuutta ole. Kynnys luvan myöntämiselle on alhainen. Ratkaisua tukevien argumenttien esittämisen tarpeellisuus lupavaiheessa yleensä tarkoittaisi, että epäily ratkaisun lopputuloksen oikeellisuutta saattaisi voida syntyä tai ainakin ettei sen oikeellisuus ole arvioitavissa lupaa myöntämättä. Ratkaisun oikeellisuutta tukevat argumentit olisivat esitettävissä asian jatkokäsittelyssä, ja jos ne ovat kestävä, käräjäoikeuden ratkaisua ei muutettaisi. Menettely takaisi molemmille asianosaisille oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin.

Eräissä tilanteissa voisi kuitenkin olla perusteltua pyytää vastapuolelta vastaus jo ennen luparatkaisun tekemistä. Jos valituksessa on esimerkiksi vedottu uusiin seikkoihin ja on epätietoista, voivatko ne olla merkityksellisiä, voisi vastauksen pyytäminen lupavaiheessa edistää asian tarkoituksenmukaista käsittelyä. Vastaus tulisi käytännössä laatia sellaiseksi, ettei hovioikeuden jatkokäsittelyluvan myöntämisen jälkeen enää tarvitsisi pyytää uutta vastausta voidakseen jatkaa asian käsittelyä. Tämä tulisi ilmetä vastauspyynnön muotoilussa.

14 §. Pykälän 1 momentissa säädettäisiin siitä oikeudenkäyntiaineistosta, jonka perusteella hovioikeus tekisi päätöksen jatkokäsittelyluvan myöntämisestä tai epäämisestä. Säännöksen 1 momentin mukaan kysymys ratkaistaisiin käräjäoikeuden ratkaisun, valituksen, mahdollisen vastauksen ja tarvittaessa myös muun oikeudenkäyntiaineiston perusteella.

Kysymys jatkokäsittelyluvan myöntämistä ratkaistaisiin kirjallisessa menettelyssä. Päätös luvan myöntämisestä tehtäisiin yleensä käräjäoikeuden ratkaisun ja valituksen perusteella. Jos siihen erityisestä syystä olisi tarvetta, voitaisiin valittajan vastapuolelta jo tässä vaiheessa pyytää vastaus.

Jatkokäsittelyluparatkaisua tehtäessä voitaisiin tarvittaessa ottaa huomioon myös muuta oikeudenkäyntiaineistoa. Muulla oikeudenkäyntiaineistolla tarkoitettaisiin tässä yhteydessä lähinnä todistajien ja asianosaisten kertomuksista tehtyjä ääni- ja/tai kuvatalenteita. Jos käräjäoikeuden näyttökysymyksessä tekemä ratkaisu riitautetaan sillä perusteella, ettei todistajan kertomus ole vastannut sitä, mitä käräjäoikeuden ratkaisussa todetaan hänen kertoneen, voisi erityisissä tilanteissa olla perusteltua selvittää asia tallenteelta.

Pykälän 2 momentin mukaan hovioikeus voisi päättää jatkokäsittelyluvan myöntämistä koskevan asian ilman esittelyä. Oikeudenkäymiskaaren 26 luvun 10 §:n mukaan hovioikeus voi ilman esittelyä päättää asian valmisteluun liittyvistä toimenpiteistä sekä sellaisista toimenpiteistä, jotka 2 luvun 8 §:n 2 ja 3 momentin mukaan kuuluvat yhden jäsenen toimivaltaan. Samoin voidaan 26 luvun 2 a §:n mukaan ilman esittelyä ratkaista asia seulontamenettelyssä. Esityksessä ehdotetaan 2 luvun 8 §:n 2 momentin 1 kohdan muuttamista siten, että valmistelusta vastaava jäsen voisi yksin päättää siitä, että asiassa myönnetään jatkokäsittelylupa. Tällainen päätös tehtäisiin yleensä ilman esittelyä.

Tilanteessa, jossa jatkokäsittelylupaa koskeva kysymys ratkaistaisiin hovioikeuden varsinaisessa kolmen jäsenen kokoonpanossa, valmistelusta vastaava jäsen olisi yleensä arvioinut, ettei lupaa tulisi asiassa myöntää tai katsonut muutoin aiheelliseksi asian ratkaisemisen sanotussa kokoonpanossa. Kun asia ratkaistaan täysilukuisessa kokoonpanossa, joko valmistelusta vastaava jäsen tai asiaan määrätty esittelijä esittelee asian ja tekee ratkaisuehdotuksensa. Ratkaisu tehdään tällöin esittelyä.

Säännöksellä pyrittäisiin siihen, että menettely jatkokäsittelylupa-asioissa voitaisiin järjestää mahdollisimman joustavaksi ottaen huomioon kulloinkin käsiteltävänä olevan

yksittäisen asian erityispiirteet. Tarkoituksenmukaisuussyistä asia voitaisiin myös kolmen jäsenen kokoonpanossa ratkaista ilman esittelyä.

15 §. Säännöksen mukaan jatkokäsittelyluvan myöntämisestä olisi lähetettävä valittajalle ilmoitus. Jos valittajan vastapuoli on vastannut valitukseen jo lupavaiheessa, ilmoitus lähetettäisiin myös hänelle. Valittajan vastapuoli, joka ei ole vielä valitukseen vastannut, saisi ilmoituksen samassa yhteydessä kun häneltä pyydetään vastaus valitukseen.

16 §. Pykälän mukaan jatkokäsittelylupamenettelyn osalta noudatettaisiin muutoin soveltuvien osin, mitä oikeudenkäymiskaaren 26 luvussa säädetään. Oikeudenkäymiskaaren 25 a luku sisältäisi lupa-asian käsittelyä koskevat erityissäännökset. Siltä osin kuin lupa-asian käsittelystä ei olisi luvussa erikseen säännelty, sovellettaisiin 26 luvun säännöksiä.

Ehdotettu 25 a luku ei esimerkiksi sisältäisi 26 luvun 3—6 §:n mukaisia säännöksiä kirjallisesta vastauksesta. Pyydetäessä valittajan vastapuolelta vastausta jatkokäsittelylupavaiheessa sovellettaisiin siten viimeksi mainittuja säännöksiä.

17 §. Pykälän 1 momentissa säädettäisiin kielteisen jatkokäsittelylupapäätöksen perusteluista. Momentin 1 kohdan mukaan päätöksen perusteluista olisi käytävä ilmi, että hovioikeus on tutkinut kaikki jatkokäsittelyluvan myöntämiselle säädetyt perusteet. Päätöksen tulisi osoittaa, että hovioikeus käräjäoikeuden ratkaisun ja valituksessa esitettyjen seikkojen perusteella katsoo, ettei asiassa ole ilmennyt aihetta epäillä käräjäoikeuden ratkaisun lopputuloksen oikeellisuutta ja ettei lain soveltamisen kannalta muissa samanlaisissa asioissa ole tärkeää myöntää asiassa jatkokäsittelylupa eikä luvan myöntämiseen ole muutakaan painavaa syytä. Jos valitus perustuisi yksin käräjäoikeudessa vastaanotetun näytön arvioinnin virheellisyyteen, olisi tämä seikka mainittava ratkaisun perusteluissa. Kielteisessä lupapäätöksessä olisi lisäksi todettava, ettei käräjäoikeuden ratkaisun lopputuloksen oikeellisuutta ole valituksessa esitettyjen seikkojen perusteella perusteltua aihetta epäillä ja ettei myöskään lain soveltamisen kannalta muissa samanlaisissa asioissa ole tärkeää myöntää asiassa jatkokäsittelylupa ja

ettei luvan myöntämiseen ole muuta painavaa syytä. Sitä, että lupaa ei ole myönnetty sillä perusteella, ettei käräjäoikeuden ratkaisun lopputuloksen oikeellisuutta ole mahdollista arvioida jatkokäsittelylupaa myöntämättä, ei olisi tarpeellista mainita erikseen. Jos hovioikeus katsoo, ettei asiassa ole aihetta epäillä käräjäoikeuden ratkaisun lopputuloksen oikeellisuutta, tarkoittaa tämä, että sanottu ratkaisu on pystytty tekemään jatkokäsittelylupaa myöntämättä.

Lainkohdassa säädettäisiin päätöksen perusteluihin otettavista vähimmäistiedoista. Estettä sille, että ratkaisu perusteltaisiin edellä sanottua seikkaperäisemmin, ei näin ollen olisi. Jos ei ole aihetta epäillä käräjäoikeuden ratkaisun lopputulosta, mutta käräjäoikeuden ratkaisussa on esimerkiksi viitattu väärään lainkohtaan, säännös ei myöskään estäisi sitä, että hovioikeus toteaisi kyseisen seikan kielteisen lupapäätöksen perusteluissa.

Kuten edellä yleisperustelujen 3.3 jakson lupapäätöstä koskevassa osiossa on todettu, määrätään oikeudesta saada perusteltu päätös myös Suomea sitovissa kansainvälisissä sopimuksissa. Nämä kansainväliset velvoitteet sitovat myös hovioikeutta sen perustellessa jatkokäsittelyluvan epäävää päätöstä.

Momentin 2 kohdan mukaan päätöksestä olisi käytävä ilmi, ettei lupaa ole myönnetty, ja 3 kohdan mukaan, että käräjäoikeuden ratkaisu tämän vuoksi jää pysyväksi.

Pykälän 2 momentin mukaan päätöksessä olisi selostettava asianosaisten vaatimukset ja mahdolliset vastaukset. Päätöksessä ei tarvitsi selostaa asianosaisten vaatimusten perusteita. Päätökseen liitettäisiin jäljennös käräjäoikeuden ratkaisusta kokonaan tai tarpeellisilta osiltaan. Vaikka momenttiin ei ehdoteta otettavaksi nimenomaista viittausta 24 luvun 15 §:ään, selvää on, että päätöksen tulisi sisältää myös tiedot tuomioistuimen nimestä, ratkaisun antamispäivästä, asianosaisten nimestä sekä asian ratkaisseiden jäsenten nimestä ja virka-asemasta.

18 §. Säännöksen mukaan jatkokäsittelylupa olisi myönnettävä, jos hovioikeuden kokoonpanon jäsenistä yksikin olisi luvan myöntämisen kannalla. Säännös olisi johdonmukainen oikeudenkäymiskaaren 2 luvun 8 §:n 2 momentin 1 kohtaa koskevan ehdotuksen kanssa, jonka mukaan yksi jäsen olisi

toimivaltainen tekemään päätöksen jatkokäsittelyluvan myöntämisestä silloin, kun lupa myönnetään.

Muutoksenhaku

19 §. Asian jatkokäsittely ei voisi vaarantaa asianosaisten oikeusturvaa eikä siten päätökseen, jolla jatkokäsittelylupa on myönnetty, olisi oikeussuojan tarvetta hakea muutosta. Selvytyden vuoksi lakiin ehdotetaan otettavaksi säännös, jossa kiellettäisiin muutoksenhaku luvan myöntämistä koskevaan päätökseen.

Päätökseen, jolla jatkokäsittelylupaa ei myönnetä, haettaisiin muutosta tavanomaiseen tapaan siten kuin muutoksenhausta korkeimpaan oikeuteen oikeudenkäymiskaaren 30 luvussa säädetään.

26 luku Valitusasian käsittelyn jatkaminen hovioikeudessa

Yleistä. Luvun otsikko muutettaisiin koskemaan valitusasian käsittelyn jatkamista hovioikeudessa. Koska seulontamenettely esitetään korvattavaksi jatkokäsittelylupamenettelyllä, luvun seulontamenettelyä koskevat 2 ja 2 a §:t olisi kumottava. Sanottua 2 §:ää ei kuitenkaan ehdoteta kumottavaksi, vaan pykälä muutettaisiin vastaamaan sisällöltään nykyistä 1 a §:ää ja 1 a § kumottaisiin. Näin luvun pykälänumeroinnista tulisi johdonmukainen. Kuten edellä on selostettu, siirrettäisiin nykyisen 26 luvun 1 b §:n valmistelun aloittamista koskevat säännökset uuden 25 a luvun 2—4 §:ksi. Myös nykyistä 1 b §:ää edeltävä otsikko siirrettäisiin 25 a lukuun.

2 §. Luvun 1 a § ehdotetaan muutettavaksi 2 §:ksi. Pykälän sisältöä ei muutettaisi.

3 §. Pykälässä säädetään vastauksen pyytämisestä valittajan vastapuolelta. Voimassa olevan lain mukaan hovioikeuden on kehoitettava valittajan vastapuolta antamaan kirjallinen vastaus valitukseen. Vastausta on pyydetävä, jollei valitusta 1 b §:n nojalla jätetä tutkimatta. Säännös on velvoittava ja ehdoton.

Kaikissa valitusasioissa ei ole tarpeellista pyytää vastapuolelta vastausta. Säännöstä ehdotetaan tämän vuoksi muutettavaksi siten, että hovioikeus voisi jättää vastauksen pyy-

tämättä sellaisissa asioissa, joissa se harkitsee vastauksen pyytämisen ilmeisen tarpeettomaksi. Tästä säädettäisiin pykälän 1 momentissa. Vastauksen pyytäminen voisi olla ilmeisen tarpeetonta esimerkiksi silloin, kun tuomioissa on sellainen virhe, jonka korjaaminen ei ole riippuvainen mahdollisen vastauksen sisällöstä. Vastausta ei myöskään tarvitsisi pyytää, jos sitä on pyydetty käsiteltäessä kysymystä jatkokäsittelyluvan myöntämisestä. Lupakysymystä käsiteltäessä vastausta ei yleensä olisi tarpeellista pyytää. Jos vastaus kuitenkin olisi pyydetty jo lupavaiheessa, tulee annetun vastauksen olla sisällöltään sellainen, ettei sitä tarvitsisi luvan myöntämisen jälkeen toistamiseen pyytää.

Momentin mukaan vastausta ei myöskään tarvitsisi pyytää, jos sitä on pyydetty käsiteltäessä kysymystä jatkokäsittelyluvan myöntämisestä. Lupakysymystä käsiteltäessä vastausta ei yleensä olisi tarpeellista pyytää. Jos vastaus kuitenkin olisi pyydetty jo lupavaiheessa, tulee annetun vastauksen olla sisällöltään sellainen, ettei sitä tarvitsisi luvan myöntämisen jälkeen toistamiseen pyytää.

Vastausta ei myöskään tarvitsisi pyytää silloin, kun valitus jätetään 25 a luvun 4 §:n nojalla tutkimatta. Tämä säännös vastaa sisällöllisesti voimassa olevaa lakia.

Nykyisen pykälän 1 momentin säännökset vastauskehotukseen liitettävästä oikeudenkäyntiaineistosta sekä siitä, että hovioikeus voi määrätä, mistä kysymyksestä vastauksessa on erityisesti lausuttava, ehdotetaan sijoitettavaksi pykälän 2 momenttiin. Muutoksen myötä pykälän 1 momentissa säädettäisiin siitä, milloin valittajan vastapuolelta on pyydetty vastausta. Säännökset vastauskehotuksen sisällöstä sisältyisivät 2 momenttiin.

Ehdotuksen mukaan pykälän 3 momentti kumottaisiin. Momentin sisältämä säännös sijoitettaisiin edellä selostetun mukaisesti pykälän 1 momenttiin.

13 §. Voimassa olevan pykälän 1 momentin mukaan hovioikeuden pääkäsittelyssä kuullaan suullisesti asianosaisia, todistajia ja asiantuntijoita sekä vastaanotetaan muuta selvitystä. Esityksessä ehdotetaan, että sana suullisesti tarpeettomana poistetaan 1 momentista.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin pääkäsittelyn rajoittamisesta. Nykyisen säännöksen mukaan pääkäsittely saadaan rajoittaa koskemaan sellaista osaa valituksen kohteena olevasta asiasta, joka voidaan ratkaista itse-

näisesti. Tämän on muun muassa katsottu tarkoittavan sitä, että esimerkiksi riitaasioissa pääkäsittely saadaan rajoittaa vain sellaiseen osaan valituksesta, josta olisi mahdollista antaa osa- tai välituomio oikeudenkäymiskaaren 24 luvun 16 tai 17 §:n perusteella.

Edellä yleisperusteluissa selostetuista syistä ehdotetaan momenttia muutettavaksi siten, ettei pääkäsittelyn rajoittaminen osaan valituksen kohteena olevaan asiaan olisi riippuvainen mahdollisuudesta antaa asiassa osatai välituomio. Esimerkiksi rikosasioissa pääkäsittely voidaan toimittaa vain tiettyjen syytekohtien ratkaisemista varten, ja ratkaista muut syytekohtat kirjallisessa menettelyssä.

Kuten yleisperusteluissa on todettu, riitaasioissa tarve pääkäsittelyn rajoittamiseen ei ole yhtä ilmeinen kuin rikosasioissa. Tällainen mahdollisuus voisi kuitenkin olla hyödyllinen esimerkiksi laajassa vahingonkorvausasiassa, jossa syy-yhteyksikysymyksen käsitteleminen pääkäsittelyssä on perusteltua, mutta kysymys mahdollisen vahingon määrästä voidaan ratkaista kirjallisen aineiston perusteella.

Kuten edellä yleisperusteluissa on todettu, ehdotus ei sisällä merkittävää muutosta nykytilaan. Rajoitetussa pääkäsittelyssä ei myöskään muutoksen jälkeen olisi kysymys hovioikeusuudistusta edeltäneestä suulliseksi käsittelyksi kutsutusta istunnosta, jossa ainoastaan kuultiin esimerkiksi yksittäistä todistajaa muuten kirjallisessa menettelyssä ratkaistavan asian käsittelyn aikana. Tällöin istunnossa ei käytännössä käsitelty valituksen kohteena olevaa asian osaa, vaan kuultiin varsinaisen kirjallisen menettelyn ulkopuolella tiettyä todistajaa.

Ehdotuksen mukaisessa rajoitetussa pääkäsittelyssä käsiteltävä kysymys tai todistus-teema, esimerkiksi vahingonkorvausta koskevassa asiassa kysymys syy-yhteydestä, olisi käsiteltävä kokonaisuudessaan siihen liittyvien vaatimusten, perusteiden ja todistelun kannalta, vaikka vahingon määrää koskevaa kysymystä ei pääkäsittelyssä lainkaan käsiteltäisikään.

Voimassa olevan lain mukaan hovioikeuden pääkäsittely voidaan tarvittaessa toimittaa hovioikeuden tuomiopiiriin kuuluvalla muulla paikkakunnalla kuin hovioikeuden si-

jaintipaikkakunnalla. Pääkäsittelyä ei siten voida toimittaa sellaisella paikkakunnalla, joka sijaitsee hovioikeuden tuomiopiiriin ulkopuolella. Käytännössä on osoittautunut, että eräissä, joskin harvalukuisissa asioissa, olisi ollut tarkoituksenmukaista, jos pääkäsittely olisi voitu toimittaa toisen hovioikeuden tuomiopiiriin kuuluvalla paikkakunnalla. Tämän vuoksi pykälän 3 momenttiin ehdotetaan lisättäväksi virke, jonka mukaan pääkäsittely erityisestä syystä saataisiin toimittaa myös muulla kuin hovioikeuden tuomiopiiriin kuuluvalla paikkakunnalla. Kysymys olisi poikkeussäännöksestä, joka tulisi sovellettavaksi tilanteessa, jossa pääkäsittely sekä asian, asianosaisten että istuntosalin sijainnin kannalta on tarkoituksenmukaista toimittaa toisen hovioikeuden tuomiopiiriin kuuluvalla paikkakunnalla Suomessa.

14 §. Esityksessä sekä pääkäsittelyn toimitamista että pääkäsittelyn sisältöä koskeviin säännöksiin ehdotetaan tehtäväksi tiettyjä muutoksia. Esityksen mukaan pääkäsittelyn toimittaminen määräytyisi nykyistä enemmän sen mukaan, ovatko asianosaiset pääkäsittelyä pyytäneet. Ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännössäkkin annetaan erityistä merkitystä asianosaisen suullisen käsittelyn toimittamista koskevalle vaatimukselle. Tältä osin ehdotus tulee siten noudattamaan entistä läheisemmin ihmisoikeussopimuksen tulkintaa koskevia periaatteita.

Pykälä sisältäisi pääsäännön siitä, milloin pääkäsittely hovioikeudessa olisi toimitettava. Lainkohdan mukaan pääkäsittely olisi toimitettava silloin, kun asianosainen on sen toimittamista vaatinut. Velvollisuus toimittaa pääkäsittely tehtäisiin näin riippuvaiseksi asianosaisen vaatimuksesta. Jos asianosainen ei vaatisi pääkäsittelyn toimittamista, hovioikeus ei olisi velvollinen sitä toimittamaan.

Pykälän 1 momentin mukaan pääkäsittely olisi toimitettava, jos riita-asiassa asianosainen tai rikosasiassa asianomistaja tai vastaaja sitä vaatii. Kuten edellä yleisperusteluissa on todettu, ihmisoikeussopimuksesta seuraa ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännön mukaan, että muutoksenhakutuomioistuimen on järjestettävä suullinen käsittely riita-asian asianosaisen taikka rikosasian vastaajan tai asianomistajan kuulemiseksi, jos asianosainen on sellaisen järjestämistä vaatinut. Ih-

misoikeustuomioistuimen oikeuskäytännössä asianosaisen pyyntö on suullisen käsittelyn toimittamisen kannalta keskeisessä asemassa. Jos asianosainen on suullista käsittelyä pyytänyt, se voidaan jättää toimittamatta vain, jos sopimusvaltion oikeudenkäyntijärjestyksestä kokonaisuutena arvioituna tai kysymyksessä olevasta yksittäisestä tapauksesta on johdettavissa peruste poiketa kysymyksessä olevasta velvollisuudesta.

Ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännössä suullisella käsittelyllä ei kuitenkaan ole tarkoitettu vain pääkäsittelytyypistä oikeudenkäyntitilaisuutta. Oikeudenkäynnin, jossa esimerkiksi vastaajalle annetaan tilaisuus ajaa suullisesti asiaansa ilman, että käsittelyssä kuulusteltaisiin alioikeudessa kuultuja todistajia uudestaan tai vastaanotettaisiin uutta suullista todistelua, on katsottu täyttäneen ihmisoikeussopimuksen suulliselle käsittelylle asettamat kriteerit.

Pykälän 1 momentin pääsääntö ei kuitenkaan olisi ehdoton. Velvollisuus toimittaa pääkäsittely aina silloin, kun asianosainen on sen toimittamista vaatinut, johtaisi usein tarpeettomiin pääkäsittelyihin. Tämän vuoksi tulisi olla mahdollista, että pääkäsittely voitaisiin sitä koskevasta vaatimuksesta huolimatta jättää eräissä tilanteissa toimittamatta. Tästä säädettäisiin pykälän 2 momentissa. Säännöksen mukaan pääkäsittelyä ei tarvitsisi toimittaa, jos asiassa ei 15 §:n 1 momentin mukaan tarvitse ottaa vastaan suullista todistelua sen vuoksi, että näytön arvion oikeellisuudesta ei voi jäädä varteenotettavaa epäilystä, ja pääkäsittelyn toimittaminen olisi muutoinkin selvästi tarpeetonta huomioon ottaen erityisesti asian laatu ja sen merkitys asianosaiselle. Kuten yleisperusteluissa on todettu, arvioitavia tekijöitä olisi kolme ja kaikkien kolmen edellytyksen tulisi täytyä, jotta pääkäsittely voidaan jättää toimittamatta, jos 1 momentissa tarkoitettujen asianosaisten ovat sen toimittamista vaatineet.

Viitatussa 15 §:ssä säädettäisiin siitä, mitä todistelua pääkäsittelyssä otetaan vastaan, jos pääkäsittely 14 tai 14 a §:n nojalla toimitetaan. Asianosaisen vaatiessa pääkäsittelyn toimittamista ei pääkäsittelyä voitaisi ehdotetun 2 momentin nojalla jättää toimittamatta tilanteessa, jossa valituksessa on kysymys suullisen todistelun uskottavuudesta tehdystä

arviosta tai jos hovioikeudessa on otettava vastaan uutta suullista todistelua.

Kuten jäljempänä tarkemmin selostetaan, ehdotetaan 15 §:ään otettavaksi säännös, jonka mukaan käräjäoikeudessa vastaanotettua suullista todistelua ei näyttöratkaisun riitauttamisesta huolimatta tarvitsisi ottaa uudelleen vastaan, jos näytön arvioinnin oikeellisuudesta ei olisi mitään varteenotettavaa epäilystä. Tästä poikkeussäännöksestä seuraisi, että jos valituksessa riitautettu käräjäoikeuden näytön uskottavuudesta tekemä arvio on hovioikeuden näkemyksen mukaan epäilyksettä oikea, pääkäsittely voitaisiin jättää toimittamatta. Tämä edellyttäisi kuitenkin, ettei valituksessa ole esitetty mitään sellaista, joka horjuttaisi arvion oikeellisuutta, ja ettei myöskään muita 14 §:n 2 momentissa olevia perusteita pääkäsittelyn toimittamiseksi olisi käsillä.

Todistelun vastaanottamisen tarpeellisuus 15 §:n 1 momentin perusteella arvioituna ei kuitenkaan olisi ainoa huomioon otettava tekijä 14 §:n 2 momenttia sovellettaessa. Pääsääntö olisi sen sijaan, että pääkäsittely toimitetaan asianosaisen vaatimuksesta silloinkin, kun ei ole kysymys suullisen todistelun uskottavuuden arvioinnista. Ehdotuksen mukaan pääkäsittely voitaisiin tällaisessa tapauksessa pääsäännöstä poiketen jättää toimittamatta vain, jos pääkäsittelyn toimittaminen on selvästi tarpeetonta ottaen huomioon asian merkitys asianosaiselle ja asian laatu asianosaisnäkökulmasta katsoen. Säännöstä sovellettaessa tulisi ottaa huomioon Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen suullisen käsittelyn toimittamisvelvollisuutta koskeva oikeuskäytäntö.

Kuten edellä yleisperusteluissa on jo selostettu, pääkäsittelyn toimittamista voitaisiin pitää selvästi tarpeettomana asian laadun perusteella ainakin silloin, jos ratkaistavana olisi vain oikeudenkäyntiä koskeva kysymys, valitus olisi selvästi perusteeton tai riidaton, taikka kysymyksessä olisi yksinkertainen ja selväpiirteinen rangaistuksen määräämistä koskeva asia, kuten esimerkiksi sakon muun-
torangaistuksen määräämistä tai yhdyskuntapalvelun muuntamista vankeudeksi koskeva valitus. Valittajalle vähämerkityksellisenä voidaan taas pitää asiaa, jossa taloudellinen

intressi on vähäinen ja joka ei liity merkittävässä määrin asianosaisen henkilöön.

Esimerkiksi rikoksen törkeys, rangaistuksen ankaruus, vahingonkorvauksen määrä, rangaistuslajin muuttuminen ehdollisesta vankeudesta ehdottomaksi vankeudeksi tai merkittävä rangaistuksen koventaminen olisivat huomioon otettavia tekijöitä arvioitaessa asian merkitystä asianosaiselle. Se, että kysymyksessä on nuori henkilö tai henkilö, jota ei aiemmin ole tuomittu rangaistukseen, olisi myös otettava huomioon arviointia tehtäessä.

Vaikka kysymyksessä ei olisikaan törkeä rikos, ankara rangaistus tai muu vastaava seikka, voidaan tietyn tyyppisiä asioita pitää laatunsa ja luonteensa puolesta sellaisina, että pääkäsittelyn toimittaminen usein voisi olla tarpeen. Tällaisia asioita voisivat olla esimerkiksi perheväkivalta-asiat, seksuaalirikokset ja lapsen huoltoon ja asumiseen liittyvät asiat.

Tarkoituksena olisi, että pääkäsittely nykyistä useammin toimitettaisiin asianosaisen vaatimuksesta sellaisessa valitusasiassa, jossa kysymys olisi muusta kuin näytön arvioinnin riitauttamisesta. Toisaalta pääkäsittelyä ei aina tarvitsisi toimittaa tilanteessa, jossa valittaja on riitauttanut näytön arvioinnin sitä enemmälti perustelematta. Pääkäsittely voitaisiin toimittaa esimerkiksi vain valittajan kuulemiseksi. Pääkäsittelyn toimittaminen ei tällöin olisi käräjäoikeuskäsittelyn toistamista, vaan siinä toteutuisi asianosaisen oikeus ajaa asiaansa ja kohdata tuomarinsa hänelle tärkeässä asiassa. Valittajan vastapuoli olisi tavanomaiseen tapaan kutsuttava pienimuotoiseen pääkäsittelyyn. Kutsussa olisi aiheellista mainita, että pääkäsittely toimitetaan valittajan pyynnöstä hänen kuulemistaan varten. Vastapuolelle annettaisiin näin mahdollisuus saapua paikalle, mutta häntä ei siihen velvoitettaisi. Syyttäjän läsnäolovelvollisuus pienimuotoisissa pääkäsittelyissä määräytyisi oikeudenkäymiskaaren 26 luvun 18 §:n 4 momentin mukaisesti.

Pykälän 3 momentin mukaan hovioikeuden olisi myös virallisen syyttäjän pyynnöstä toimitettava pääkäsittely, jos asiassa olisi otettava vastaan suullista todistelua 15 §:n perusteella. Syyttäjä rinnastettaisiin näin 1 momentissa tarkoitettuun asianosaiseen, jos

pyyntö pääkäsittelyn toimittamiseksi perustuu suullisen todistelun uskottavuudesta tehdyn arvion riitauttamiseen. Muissa tapauksissa hovioikeus voisi syyttäjän pyynnöstä toimittaa pääkäsittelyn katsoessaan sen tarpeelliseksi.

Pykälän 4 momentin mukaan myös hakemusasiassa tehtyä valitusta käsiteltäessä noudatettaisiin mitä 1 ja 2 momentissa säädetäisiin. Tämä tarkoittaisi käytännössä sitä, että hakemusasian asiaan osalliseen sovelletaan, mitä riita-asian asianosaisesta säädetään.

14 a §. Säännös vastaisi sisällöltään nykyistä 16 §:ää. Säännöksen selventämiseksi siinä kuitenkin todettaisiin nimenomaisesti, että hovioikeus voisi säännöksen perusteella omasta aloitteestaan toimittaa pääkäsittelyn katsoessaan sen tarpeelliseksi. Säännös tulisi sovellettavaksi tilanteessa, jossa asianosaiset eivät ole pyytäneet pääkäsittelyn toimittamista.

Kuten edellä on selostettu, velvollisuus pääkäsittelyn toimittamiseksi ehdotetaan tehtäväksi riippuvaiseksi asianosaisen - valittajan tai valittajan vastapuolen - vaatimuksesta. Jos asianosaiset eivät vaadi pääkäsittelyn toimittamista, hovioikeuden ei tarvitsisi sellaista toimittaa. Velvollisuus toimittaa pääkäsittely viran puolesta ehdotetaan näin ollen poistettavaksi. Tästä ei kuitenkaan seuraisi, että pääkäsittelyn toimittaminen tehtäisiin kokonaan riippuvaiseksi asianosaisten tahdosta.

Ehdotetun pykälän mukaan hovioikeus voisi aina toimittaa pääkäsittelyn silloin, kun katsoo sen tarpeelliseksi. Käytännössä voi esiintyä tilanne, jossa kärjäoikeuden ratkaisuun tyytymättömät asianosaiset muutoksenhaussa ovat riitauttaneet suulliselle todistelulle kärjäoikeuden ratkaisussa annetun näyttöarvon, mutta kustannuksia välttääkseen eivät ole pyytäneet pääkäsittelyn toimittamista. Jos valitusasian ratkaiseminen hovioikeuden käsityksen mukaan edellyttää pääkäsittelyä, tulisi pääkäsittely voida toimittaa siitä riippumatta, mitä mieltä asianosaiset asiasta ovat. Jos asianosaiset eivät tällaisessa tilanteessa haluaisi pääkäsittelyn toimittamista, voisivat he ilmoittaa tyytyvänsä kärjäoikeuden tekemään arvioon todistelun uskottavuudesta tai peruttaa valituksensa. Jos he eivät tekisi näin, hovioikeus toimittaisi pääkäsitte-

lyn. Asianosaisten olisi tällöin yhteisvastuullisesti oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 40 §:n 2 momentin nojalla suoritettava tuomioistuimen kutsumille todistajille maksettavat palkkiot.

Ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännön mukaan kansallisella tuomioistuimella on tietyn tyyppisissä rikosasioissa velvollisuus kuulla asianosaista henkilökohtaisesti myös viran puolesta. Näin on katsottu olevan esimerkiksi silloin, kun valitus koskee oleellisella tavalla teon motiivia tai syytetyn henkilöä esimerkiksi rikoksen törkeyttä arvioitaessa, tai tilanteessa, jossa asian ratkaisulla on erityinen merkitys esimerkiksi syytetyn työuralle. Tällaisessa tapauksessa hovioikeuden tulisi ainakin silloin, kun harkittavana vaihtoehtona on ratkaisun muuttaminen vastaajan vahingoksi, useimmiten omasta aloitteestaan toimittaa pääkäsittely vastaajan kuulemiseksi, vaikka valitusasiassa ei olisikaan kysymys suullisen todistelun uskottavuudesta eikä asianosainen olisi vaatinut pääkäsittelyn toimitamista.

Luottamusperiaatteen mukaan kärjäoikeuden suullisen todistelun osalta tekemää ratkaisua ei saa muuttaa, ellei sanottua todistelua oteta hovioikeudessa uudelleen vastaan. Tätä periaatetta ei ehdoteta muutettavaksi. Tämä tarkoittaa, ettei hovioikeus pääkäsittelyä toimittamatta voisi arvioida suullista todistelua toisin kuin kärjäoikeus.

15 §. Nykyisin 15 §:ssä säädetään velvollisuudesta toimittaa pääkäsittely sitä koskevästä vaatimuksesta riippumatta tilanteessa, jossa asian ratkaiseminen riippuu kärjäoikeudessa vastaanotetun suullisen todistelun uskottavuudesta tai kärjäoikeuden katselmusta toimittaessaan tekemien havaintojen uskottavuudesta taikka hovioikeudessa vastaanotetavasta uudesta suullisesta todistelusta. Ehdotuksen mukaan säännöstä muutettaisiin siten, ettei siinä enää säädetäisi velvollisuudesta toimittaa pääkäsittely vaan siitä, mitä suullista todistelua olisi otettava pääkäsittelyssä vastaan siinä tilanteessa, kun pääkäsittely 14 tai 14 a §:n perusteella toimitetaan ja kysymys on kärjäoikeuden suullisen todistelun uskottavuudesta tekemästä arviosta. Kuten edellä on todettu, olisi säännöksellä kuitenkin edelleen suuri merkitys ratkaistaessa kysymystä pääkäsittelyn toimittamisesta, koska

pääkäsitteily olisi asianosaisen vaatimuksesta toimitettava, jos asiassa olisi 15 §:n nojalla otettava vastaan suullista todistelua.

Pykälän 1 momentin mukaan pääkäsitteilyssä tulisi ottaa käräjäoikeudessa vastaanotettu suullinen todistelu tarpeellisilta osiltaan uudelleen vastaan, jos asiassa on kysymys käräjäoikeuden suullisen todistelun uskottavuudesta tekemästä arviosta eikä estettä todistelun vastaanottamiselle ole. Asialla lainkohdassa viitataan hovioikeuden käsiteltävänä olevaan valitusasiaan siten kuin se on 26 luvun 1 §:ssä määritelty. Säännös vastaisi sisällöltään samaa kuin mitä voimassa olevan 15 §:n 1 momentin viimeisessä virkkeessä säädetään.

Kuten nykyisinkin, ainoastaan tarpeellinen todistelu olisi otettava vastaan. Jos esimerkiksi jokin seikka ei ole enää riittävä, sitä koskevan suullisen todistelun vastaanottaminen ei ole 15 §:n 1 momentissa tarkoitettulla tavalla tarpeellista, eikä tuomioistuimien 17 luvun 7 §:n mukaan saisi tällöin edes sallia todisteen esittämistä.

Pääsäännön mukaan näyttöratkaisun riitauttamisesta seuraisi siten edelleen, että kysymyksessä oleva todistelu olisi tarpeellisilta osilta otettava uudelleen vastaan siitä riippumatta, epäileekö hovioikeus käräjäoikeuden näyttökysymyksessä tekemää ratkaisua vai ei. Tämä velvollisuus ei kuitenkaan olisi yhtä ehdoton kuin voimassa olevassa laissa. Ehdotuksen mukaan todistelua ei tarvitsisi ottaa uudelleen vastaan, jos käräjäoikeuden vastaanottaman näytön arvioinnin oikeellisuudesta ei voi jäädä kirjallisen oikeudenkäyntiaineiston perusteella kokonaisuutena arvioitaessa mitään varteenotettavaa epäilyä.

Muutoksen myötä näytön arvioinnin riitauttaminen ei automaattisesti johtaisi siihen, että kysymyksessä oleva todistelu otettaisiin hovioikeudessa uudelleen vastaan. Jos valittaja ei valituskirjelmässään ole näytön riitauttamisen lisäksi esimerkiksi lainkaan esittänyt perusteita käräjäoikeuden näytön uskottavuutta koskevan arvioinnin horjuttamiseksi tai esitettyjen väitteiden paikkansa pitävyyden yleisen elämäkokemuksen perusteella arvioituna hyvin epätodennäköistä, ja käräjäoikeuden tuomion, valituskirjelmän sekä muun luvun 12 §:ssä tarkoitettua laillisen oi-

keudenkäyntiaineiston perusteella ei käytännössä jäisi mitään varteenotettavaa epäilyä siitä, etteikö käräjäoikeuden ratkaisu olisi kyseisen todistelun osalta oikein, todistelua ei tarvitsisi ottaa pääkäsitteilyssä uudelleen vastaan. Jotta hovioikeus voisi tarvittaessa tarkastaa käräjäoikeudessa annetun kertomuksen sisällön tallenteelta silloin, kun valittaja esimerkiksi väittää, että käräjäoikeus on kirjannut todistajan kertoman keskeisen seikan väärin, tehtäisiin säännöksessä tarkoitettu arvio 12 §:ssä säädetyn laillisen oikeudenkäyntiaineiston perusteella.

Kuten yleisperusteluissakin on mainittu, on ehdotettua säännöstä sovellettaessa otettava huomioon, että valitusta voidaan sen sisällöstä riippuen joutua täydennyttämään ennen ratkaisun antamista.

Käräjäoikeudessa todistelutarkoituksessa annetun suullisen lausuman uskottavuudesta on kysymys silloin, kun on tutkittava, mikä näyttöarvo lausumalle on annettava siitä toiseikasta, jota lausumalla on tahdottu selvittää. Kysymys on toisin sanoen siitä, kuinka luotettavana lausumaa voidaan pitää. Muutoksenhakija voi esimerkiksi väittää, että käräjäoikeudessa kuultu todistaja on tietoisesti kertonut totuudenvastaisesti tai että todistajan lausuma ei muusta syystä, esimerkiksi muistitekijöistä johtuen, vastaa hänen havaintojaan. Lausuman uskottavuudesta on kysymys myös silloin, kun väitetään, ettei lausuman antajan tarkoitusta siitä, mitä hän on halunnut sanoa, ole ymmärretty oikein. Samoin asetetaan uskottavuus kyseenalaiseksi esittäessä hovioikeudelle, ettei lausuman perustana oleva havainto ole esimerkiksi todistajan vaillinaisen aistimiskyvyn tai huonojen havainto-olosuhteiden vuoksi luotettava.

Pykälän 2 momentin mukaan mitä suullisen todistelun uskottavuuden arvioimisesta säädetään, sovellettaisiin myös käräjäoikeuden katselmusta toimittaessaan tekemien havaintojen arvioon. Pykälän 3 momentin mukaan pääkäsitteilyssä otettaisiin vastaan myös uutta suullista todistelua. Säännökset vastaisivat voimassa olevaa lainsäädäntöä. Säännökset ehdotetaan siirrettäviksi omiin momentteihin 1 momentin kirjoitusasun selkeyttämiseksi.

16 §. Nykyisen 15 §:n 2 momentin säännös luottamusperiaatteesta eli kiellosta muuttaa alemman tuomioistuimen näyttökysymykses-

sä tekemää ratkaisua, ellei näyttöä oteta vastaan uudelleen, esitetään siirrettäväksi omaan pykälään. Mainittua periaatetta koskevan säännöksen sisältöä, muotoilua ja taustoja on selostettu yleisperustelujen pääasialliset ehdotukset sisältävässä 3.3 jaksossa.

Esityksen mukaan luottamusperiaatteen sisältävän säännöksen soveltaminen ei enää olisi kytketty pääkäsitelyyn toimittamisvelvollisuuteen. Säännöksessä ei siten enää lausuttaisi hovioikeuden mahdollisuudesta ottaa uudelleen vastaan käräjäoikeudessa vastaanotettua suullista todistelua, vaan ainoastaan siitä, mitä seuraa, jos kyseistä todistelua ei oteta hovioikeudessa vastaan.

Säännöksen mukaan, jos käräjäoikeudessa vastaanotettua suullista todistelua ei oteta hovioikeudessa uudelleen vastaan, ratkaisua ei saada sanotun todistelun osalta hovioikeudessa muuttaa. Ainoastaan silloin, jos todistelua ei enää voida ottaa uudelleen vastaan, hovioikeus voisi asiakirjojen ja tallenteiden perusteella arvioida käräjäoikeudessa vastaanotetun suullisen todistelun uskottavuuden toisin kuin käräjäoikeus. Kysymys olisi kuitenkin poikkeuksellisesta tilanteesta.

Kuten nytkin, rangaistusvaatimuksesta tehty ratkaisua saataisiin pääsäännöstä poiketen muuttaa rikosasian vastaajan eduksi ottamatta suullista todistelua uudestaan vastaan. Säännöksellä pyritään ehkäisemään virheelisten langettavien rikostuomioiden jäämistä pysyväksi.

30 a luku **Ennakkopäätösvalituksesta**

Yleistä. Muutosta käräjäoikeuden ratkaisuun haetaan säännönmukaisesti valittamalla hovioikeuteen. Hovioikeuden valituksen johdosta antamaan ratkaisuun voidaan hakea muutosta pyytämällä valituslupaa korkeimmalta oikeudelta. Muutoksenhaku käräjäoikeudesta hovioikeuden asemasta suoraan korkeimpaan oikeuteen (ennakkopäätösvalitus) olisi poikkeuksellinen muutoksenhakukeino. Yleisperusteluissa mainituista syistä tällaisen muutoksenhakukeinoon käyttöönottamista pidetään tarpeellisena. Oikeudenkäymiskaareen ehdotetaan tämän vuoksi otettavaksi ennakkopäätösvalitusta koskeva uusi 30 a luku.

1 §. Pykälän *1 momentissa* säädettäisiin asian osapuolten oikeudesta hakea muutosta ennakkopäätösvalituksella hovioikeusaste ohittaen suoraan korkeimmalta oikeudelta. Ennakkopäätösvalituksen tutkiminen korkeimmassa oikeudessa edellyttäisi sitä, että korkein oikeus myöntäisi muutoksenhakemuksen johdosta valitusluvan. Tältä osin tilanne olisi siis samanlainen kuin haettaessa muutosta hovioikeuden ratkaisuun. Muutoksenhakijan tulisi siten muutoksenhakemuksessaan pyytää ensin valituslupaa. Mikäli korkein oikeus ei myöntäisi valituslupaa, jäisi käräjäoikeuden ratkaisu pysyväksi. Tämän jälkeen asiaa ei olisi enää mahdollista saattaa varsinaisin muutoksenhakukeinoin hovioikeuden tutkittavaksi. Tämä ilmenisi momentin sanamuodosta, jonka mukaan muutosta haettaisiin hovioikeuden asemasta korkeimmalta oikeudelta.

Pykälän sanamuodon mukaan ennakkopäätösvalituksella tehtävää muutoksenhakua ei rajoitettaisi määrättyihin asioihin. Ennakkopäätösvalituksella voitaisiin siten hakea muutosta kaikkiin käräjäoikeuden ratkaisuihin, koskivatpa ne riita-, rikos- tai hakemusasioita.

Yleisperusteluissa mainituista syistä ennakkopäätösvalituksella voitaisiin hakea muutosta myös sellaisissa asioissa, joissa toiseikat eivät ole riidattomat.

Muutoksenhaun kohteena olevalla käräjäoikeuden ratkaisulla - tuomiolla tai päätöksellä - tarkoitetaan ensinnäkin koko asiassa tehtyä ratkaisua. Muutosta ei siten voitaisi hakea esimerkiksi jonkin syytekohtan tai itsenäisen vaatimuksen osalta ennakkopäätösvalituksella korkeimmalta oikeudelta ja toisen syytekohtan tai itsenäisen vaatimuksen osalta hovioikeudelta. Sanotunlaista asian hajottamista eri muutoksenhakuasteisiin ei voida pitää tarkoituksenmukaisena.

Ratkaisulla tarkoitetaan myös sellaisia oikeudenkäyntiin liittyviä prosessioikeudellisia ratkaisuja, joista voidaan valittaa erikseen.

Pykälän *2 momentin* mukaan ennakkopäätösvalituksen tutkimisen edellytyksenä olisi myös se, että ennakkopäätösvalitusta varten tyytymättömyyttä ilmoittaneen muutoksenhakijan vastapuolena asiassa oleva osapuoli on antanut menettelyyn suostumuksensa. Vastapuoliasema määräytyisi asiassa tapaus-

kohtaisesti prosessioikeudellisten sääntöjen mukaan. Suostumuksen tulisi olla kirjallinen tai se tulisi antaa suullisesti kärjäoikeudessa esimerkiksi ratkaisun julistamisen yhteydessä tai kärjäoikeuden kansliassa. Muotovaatimus on tarpeen, jotta myöhemmin ei syntyisi epäselvyyttä siitä, oliko suostumus annettu.

Ennakkopäätösvalitus toimisi tarkoituksemukaisesti silloin, kun jo asian vireille tuloa alkaen sekä kärjäoikeudelle että asianosaisille olisi selvää, että tämän muutoksenhakukeinon käyttäminen on varteenotettava mahdollisuus. Tällöin asianosaiset voisivat varautua alusta alkaen siihen, että asia saatetaan suoraan korkeimman oikeuden tutkittavaksi.

Luvun 6 §:n viittaussäännöksen mukaan myös ennakkopäätösvalituksessa sovellettaisiin tyytymättömyyden ilmoittamista koskevia säännöksiä. Tyytymättömyyden ilmoitus saadaan 25 luvun 8 §:n nojalla peruuttaa tyytymättömyyden ilmoittamiselle säädetyn määräajan kuluessa eli viimeistään seitsemäntenä päivänä siitä lukien, jona kärjäoikeuden ratkaisu annettiin tai julistettiin. Mainittujen säännösten nojalla muutoksenhakija, joka on ilmoittanut tyytymättömyyttä kärjäoikeuden ratkaisuun hakeakseen siihen muutosta ennakkopäätösvalituksella, saa peruuttaa tyytymättömyyden ilmoittamisensa samassa määräajassa. Hän saa peruuttaa tyytymättömyyden ilmoituksensa joko kokonaan tai siten, että ilmoitus peruuttamisen jälkeen koskee normaalia muutoksenhakua hovioikeuteen. Erillinen säännös muutoksenhakijaa koskevasta tyytymättömyyden ilmoittamisen peruuttamisesta ei siten ole tarpeen.

Sen, joka on antanut suostumuksensa ennakkopäätösvalitukseen, tulee olla suostumuksensa peruuttamisen osalta samassa asemassa kuin muutoksenhakija. Pykälän 2 momentissa ehdotetaan tämän vuoksi säädettäväksi, että suostumus saadaan peruuttaa ilmoittamalla peruutuksesta kärjäoikeudelle tyytymättömyyden ilmoittamiselle säädetyn määräajan kuluessa.

Ehdotetusta säännöksestä seuraa, ettei suostumuksen antaja voi enää peruuttaa suostumustaan sen jälkeen, kun suostumuksen peruuttamisen määräaika on päättynyt. Muutoksenhakija voi luonnollisesti peruuttaa

muutoksenhakemuksensa kokonaan. Asia jäisi tällöin kärjäoikeuden ratkaisun varaan.

2 §. Ennakkopäätösvalituksen tutkiminen korkeimmassa oikeudessa edellyttäisi valitusluvan myöntämistä. Korkein oikeus voisi myöntää luvan ennakkopäätösvalitukseen vain, jos lain soveltamisen kannalta muissa samanlaisissa tapauksissa tai oikeuskäytännön yhtenäisyyden vuoksi olisi tärkeää saattaa asia korkeimman oikeuden ratkaistavaksi. Valitusluvan myöntämisperuste olisi siten sisällöltään sama kuin 30 luvun 3 §:ssä säädetty ennakkopäätösperuste haettaessa muutosta hovioikeuden ratkaisuun. Muilla 30 luvun 3 §:ssä tarkoitetuilla perusteilla eli purkuperusteella ja painava syy -perusteella lupaa ennakkopäätösvalitukseen ei voitaisi myöntää.

Ennakkopäätösperuste olisi siis samansisältöinen sekä ennakkopäätösvalituksessa että haettaessa muutosta hovioikeuden ratkaisuun. Näin ollen se käytäntö, joka korkeimmassa oikeudessa on muodostunut 30 luvun säännöksiä sovellettaessa, olisi merkityksellinen myös pyydettyä valituslupaa ehdotetun 30 a luvun säännösten nojalla. Ehdotetun uuden muutoksenhakumenettelyn poikkeuksellisuudesta kuitenkin johtuu, että valitusluvan myöntäminen tulisi kysymykseen vain silloin, kun asiasta saatavalla ennakkopäätöksellä olisi todella tärkeä merkitys lainkäytön kannalta. Tällaiset tilanteet voivat liittyä esimerkiksi uuden lain voimaantuloon tai siihen, että samanaikaisesti eri puolilla maata on tulossa vireille samaa riitakysymystä koskevia asioita. Se, milloin valituslupa myönnetään, jäisi - kuten nykyisinkin - tapauskohtaisen harkinnan varaan.

Kärjäoikeudessa voi samassa asiassa olla useita asianosaisia ja heitä koskevia useita erillisiä asiakohtia. Tämä on tyypillistä erityisesti laajoissa, useita rikoksentehtäjiä ja syytekohtia koskevissa rikosasioissa. Tällöin voi syntyä tilanne, että samalla kertaa ratkaistussa asiassa joku asianosaisista ilmoittaa tyytymättömyyttä valittaakseen normaaliin tapaan hovioikeuteen, mutta toinen asianosainen haluaa tehdä ennakkopäätösvalituksen. Jos muutoksenhaut kohdistuisivat toisistaan täysin riippumattomiin asiakohtiin, voisivat muutoksenhaut poikkeuksellisesti eriytyä eri muutoksenhakuasteisiin. Jos sen sijaan ennakkopäätösvalitus ei kohdistuisi tyy-

sin itsenäiseen asiaan, ei sen tutkiminen korkeimmassa oikeudessa olisi asiayhteyden vuoksi mahdollista. Asian itsenäisyyttä tulisi tarkastella sekä asia- että asianosaiskohtaisesti. Esimerkiksi ratkaisun täytäntöönpanoon ja rangaistuksen määräämiseen liittyvien vaikutusten johdosta ei olisi mahdollista, että samaa asianosaista koskeva muutoksenhaku voisi hajautua eri muutoksenhakuasteisiin. Tällaisessa tilanteessa korkein oikeus ei pääsääntöisesti voisi myöntää valituslupaa. Riski muutoksenhaun epäonnistumiselle mainitusta syystä olisi muutoksenhakijalla, koska hänen asianaan on päättää siitä, hakeeko hän muutosta ennakkopäätösvalituksella.

3 §. Muutoksenhakijan, joka hakisi muutosta kärjäoikeuden ratkaisuun ennakkopäätösvalituksella, olisi pykälän *1 momentin* mukaan ilmoitettava nykyiseen tapaan tyytymättömyyttä ratkaisuun ja samalla ilmoitettava myös siitä, että hän hakee muutosta ennakkopäätösvalituksella suoraan korkeimmalta oikeudelta. Kärjäoikeudelle olisi myös esitettävä tarvittava vastapuolen suostumus. Jos muutoksenhakija ei voisi esittää sanottua suostumusta tai suostumus olisi ehdotun 1 §:n 2 momentin mukaisesti peruutettu, tyytymättömyyden ilmoitusta ei voitaisi hyväksyä ennakkopäätösvalitusta koskeväksi ilmoitukseksi. Tällöin se hyväksyttäisiin 25 luvun 5 §:ssä tarkoitetuksi hovioikeuteen tehtävää valitusta koskeväksi tyytymättömyyden ilmoitukseksi. Jos taas molemmat asianosaiset hakisivat samassa asiassa muutosta ennakkopäätösvalituksella, erillinen suostumus ei olisi tarpeen.

Tyytymättömyyden ilmoituksen hyväksyminen tapahtuisi nykyiseen tapaan. Asian ratkaisevan tuomarin tulisi siten kiinnittää huomiota siihen, onko tyytymättömyyden ilmoitus tehty muodollisesti oikein ja onko suostumus ennakkopäätösvalituksen tekemiselle annettu säädetyllä tavalla. Sen sijaan hänen tehtävänänsä ei olisi arvioida sitä, onko asiassa ennakkopäätöskysymys vaiko ei tai onko asia ylipäänsä saatettavissa korkeimman oikeuden tutkittavaksi ennakkopäätösvalituksella. Tämän harkinnan tekisi korkein oikeus.

Pykälän *2 momenttiin* ehdotetaan säännöksi, jonka mukaan tyytymättömyyden ilmoituksen hyväksymisestä ennakkopäätösvali-

tusta varten olisi ilmoitettava heti sekä muutoksenhakijalle että ennakkopäätösvalitukseen suostumuksen antaneelle vastapuolelle. Säännös on heidän kannalta tarpeellinen, sillä ilmoituksen perusteella he saisivat heti tietoonsa asian prosessuaalisen tilan sekä itse asian jatkokäsittelyn että 4 §:ssä ehdotettujen kantelumääräaikojen kannalta. Muutoksenhakijalle ja hänen vastapuolelleen olisi samalla annettava ennakkopäätösvalitusta koskevat muutoksenhakuohjeet.

4 §. Oikeudenkäymiskaaren 25 luvun 9 §:n 1 momentissa säädetään muutoksenhausta siinä tapauksessa, että kärjäoikeudessa ei ole hyväksytty tyytymättömyyden ilmoitusta. Säännöksen mukaan muutoksenhakukeinona on kantelu hovioikeuteen. Samaa muutoksenhakukeinona ehdotetaan myös ennakkopäätösvalitusta varten tehtyä tyytymättömyyden ilmoitusta koskevaan kärjäoikeuden ratkaisuun. Kanteluoikeus olisi sekä muutoksenhakijalla että suostumuksen antajalla, ja kantelu tulisi tehdä johdonmukaisuussyistä korkeimmalle oikeudelle.

Pykälän *1 momentissa* ehdotetaan tämän vuoksi säädettäväksi kanteluoikeudesta korkeimpaan oikeuteen siinä tapauksessa, että tyytymättömyyden ilmoitusta ei ole hyväksytty. Kanteluaika olisi 30 päivää laskettuna kärjäoikeuden pääasiantarkaisun julistamistai antamispäivästä. Jos korkein oikeus kantelun johdosta katsoo, että tyytymättömyyden ilmoitus oli tehty laillisesti, tulisi korkeimman oikeuden tarvittaessa asettaa uusi määräaika muutoksenhakua varten. Ehdotettu säännös olisi samansisältöinen kuin 25 luvun 9 §:n 1 momentti.

Pykälän *2 momentissa* säädettäisiin suostumuksen antajan kanteluoikeudesta. Jos tyytymättömyyden ilmoitus ennakkopäätösvalitusta varten on hyväksytty, saisi asian osapuoli, joka katsoo, ettei hän ole antanut suostumustaan ennakkopäätösvalitukselle, kannella hyväksymistä koskevasta päätöksestä korkeimpaan oikeuteen. Kantelu olisi tehtävä 1 momentin mukaisessa määräajassa. Jos korkein oikeus katsoisi, ettei kantelija ollut antanut suostumustaan laillisesti, asia palautettaisiin kärjäoikeuteen tyytymättömyyden ilmoituksen hyväksymistä koskevan uuden päätöksen antamista varten. Tällöin ei ennakkopäätösvalitusta luonnollisestikaan tut-

kittäisi korkeimmassa oikeudessa. Käräjäoikeuden tulisi palautuksen jälkeen hyväksyä tyytymättömyyden ilmoitus koskemaan muutoksenhakua hovioikeuteen.

5 §. Muutoksenhakijan vastapuoli voisi myös ennakkopäätösvalitusjärjestelmässä tehdä vastavalitushakemuksen 25 luvun 14 a §:n mukaisesti. Edellytyksenä tällöinkin olisi, että korkein oikeus myöntää vastavalitushakemuksen tekijälle luvan ennakkopäätösvalitukseen. Sekä ennakkopäätösvalitushakemusta että vastavalitushakemusta arvioitaisiin siten valituslupan myöntämistä harkittaessa erikseen. Myös vastavalitushakemuksen osalta valituslupa voitaisiin myöntää vain, jos lain soveltamisen kannalta muissa samanlaisissa tapauksissa tai oikeuskäytännön yhtenäisyyden vuoksi olisi tärkeää saattaa vastavalitus korkeimman oikeuden tutkittavaksi.

Vastavalitushakemus olisi kuitenkin sidoksissa muutoksenhakemukseen siinä mielessä, että vastavalitushakemus raukeaisi, jos korkein oikeus ei myöntäisi valittajalle valituslupaa.

6 §. Vaikka ennakkopäätösvalituksessa onkin periaatteellisesti kysymys normaaliin valitukseen nähden poikkeuksellisesta muutoksenhakumenettelystä, ei menettely itsessään poikkeaisi tavallisesta menettelystä. Pääsääntö siis olisi se, että tämän luvun mukaisessa muutoksenhaussa sekä muutoksenhakemuksen että vastavalitushakemuksen käsittelyssä korkeimmassa oikeudessa noudatettaisiin soveltuvin osin 25 ja 30 lukujen säännöksiä. Tämä todettaisiin pykälän *1 momentissa*, ja poikkeuksista säädettäisiin *2 momentissa*.

Viittaussäännöksen nojalla sovellettaviksi tulisivat siten esimerkiksi:

- Muutoksenhakuohjeiden antamista koskevat säännökset (25 luvun 3—4 §). Käräjäoikeuden tulisi näin ollen tavanomaisen muutoksenhakuohjeistuksen lisäksi ilmoittaa myös ennakkopäätösvalitusta koskevasta muutoksenhausta sekä antaa sitä koskevat ohjeet.

- Tyytymättömyyden ilmoittamista koskevat säännökset (25 luvun 5—10 a §).

- Valitusosoitusta koskevat säännökset (25 luvun 11 §). Valitusosoituksessa olisi lisäksi selostettava, millä edellytyksillä valituslupa voidaan myöntää ja miten muutoksenhakijan

on meneteltävä valitusta tehdessään. Valitusosoituksessa tulisi olla vastaava selostus ennakkopäätösvalitukseen suostumuksen antaneen vastapuolen osalta.

- Valituksen perilleajamista koskevat säännökset (25 luvun 12—14 §).

- Vastavalitusta koskevat säännökset (25 luvun 14 a—14 c §).

- Lupahakemuksen sisältöä koskevat säännökset (30 luvun 6 §).

- Säännökset siitä, miten käräjäoikeuden on meneteltävä, kun sille on toimitettu muutoksenhakuasiakirjat (25 luvun 18 §).

Korkein oikeus soveltaisi ennakkopäätösvalitusta käsiteltäessä soveltuvin osin samoja 30 luvun menettelysäännöksiä kuin hovioikeudesta saapuneessa valituslupa-asiassa.

Pykälän *2 momentissa* säädettäisiin ensinnäkin ennakkopäätösvalituksen tekemisen määräajasta. Koska eräänä syynä ennakkopäätösvalituksen käyttöönottamista koskevalle ehdotukselle on se, että käräjäoikeudessa ratkaistusta asiasta saataisiin nopeasti korkeimman oikeuden ennakkopäätös, ehdotetaan määräajaksi 30 päivää. Määräaika olisi siten sama kuin haettaessa muutosta ratkaisuun hovioikeudelta, mutta poikkeaisi hovioikeudesta korkeimpaan oikeuteen tehtävän muutoksenhaun määräajasta. Korkeimmalle oikeudelle osoitettu muutoksenhakukirjelmä tulisi toimittaa käräjäoikeuteen.

1.2 Laki eräiden asiakirjain lähettämisestä tuomioistuimille

1 §. Pykälän 3 momenttiin ehdotetaan tehtäväksi ennakkopäätösvalituksen käyttöönottamisen vaatima lisäys.

1.3 Ulosottokaari

2 luku Ulosottoerusteet

12 a §. *Käräjäoikeuden tuomio haettaessa muutosta suoraan korkeimmalta oikeudelta.* Ulosottokaaren 2 lukuun ehdotetaan uutta 12 a §:ää selventämään ulosottoerusteiden osalta ennakkopäätösvalituksen ja hovioikeudesta korkeimpaan oikeuteen tehtävän muutoksenhaun eroa. Koska ennakkopäätösvalituksessa on kysymys muutoksenhausta käräjäoikeuden ratkaisuuksiin, on tarkoituksen-

mukaista, että myös täytäntöönpanon osalta noudatettaisiin niitä säännöksiä, jotka koskevat käräjäoikeuden ratkaisua. Tämän vuoksi uudessa 12 a §:ssä ehdotetaan säädettäväksi, että mitä 2 luvussa on säädetty käräjäoikeuden tuomion täytäntöönpanosta, koskisi tyytymättömyyden ilmoituksen hyväksymisen jälkeen myös sellaista käräjäoikeuden ratkaisua, johon haetaan muutosta ehdotetussa oikeudenkäymiskaaren 30 a luvussa tarkoitetulla ennakkopäätösvalituksella.

2 Voimaantulo

Lait ehdotetaan tuleviksi voimaan noin kuuden kuukauden kuluttua siitä, kun ne on hyväksytty ja vahvistettu.

3 Suhde perustuslakiin ja sääätämisyjärjestys

Ehdotusta valmisteltaessa on otettu huomioon perustuslain säännökset ja kansainvälisten ihmisoikeuksia turvaavien yleissopimusten asettamat velvoitteet. Näitä suhteita on tarkasteltu lähemmin edellä yleisperusteluisissa.

Perustuslakivaliokunta on lausunnossaan PeVL 30/2006 vp katsonut, että tuomioistuimen kehittämisen siten, että se parantaa hovioikeuksien edellytyksiä kohdentaa voimavarojaan asioiden laadun vaatimalla tavalla, ajan oloon vaikuttaa asioiden käsittelyaikoihin ja siten edistää perustuslain 21 §:n 1 momentissa jokaiselle turvattua oikeutta saada asiansa ilman aiheetonta viivästystä tuomioistuimessa käsitellyksi.

Perustuslakivaliokunta on edellä viitatussa lausunnossaan myös todennut, että kehitettäessä säännöksiä valitusasian käsittelystä hovioikeudessa olisi syytä arvioida mahdollisuuksia luoda esimerkiksi muutoksenhakulupa perustuva nykyistä seurantamenettelyä selkeämpi järjestelmä samoin kuin sitä, onko esimerkiksi seurantamenettelyä tai vastaavaa välttämätöntä soveltaa nykyiseen tapaan hovioikeuden käsiteltäväksi tuleviin kaikkiin valituksiin. Perustuslakivaliokunta on näin ollen katsonut yleisellä tasolla edellä sanotun kaltaisten järjestelmien turvaavan perustus-

lain ja ihmisoikeussopimusten oikeudenmukaiselle oikeudenkäynnille asettamat velvoitteet.

Ehdotettava jatkokäsittelylupamenettely ei rajoittaisi muutoksenhakuoikeutta, koska kaikista käräjäoikeuden ratkaisusta saataisiin valittaa hovioikeuteen ja kaikki valitukset, myös lupajärjestelmän piiriin kuuluvat, tutkittaisiin ja käräjäoikeuden ratkaisun oikeellisuus selvitetäisiin. Lupamenettely täyttäisi oikeudenmukaiselle oikeudenkäynnille asetetut vaatimukset.

Ehdotettu jatkokäsittelylupajärjestelmä olisi soveltamisalaltaan selkeä ja tarkkarajainen. Sitä sovellettaisiin ainoastaan laissa säädettyissä valitusasioissa. Lupaperusteista säädettäisiin laissa ja ne olisivat mahdollisimman objektiiviset, tarkkarajaiset ja täsmällisesti muotoillut. Lupa olisi aina myönnettävä, jos peruste täytyisi.

Esityksessä ehdotetaan myös pääkäsittelyn toimittamista koskevia säännöksiä tarkistettaviksi eräiltä osin. Muutokset ovat vähäisiä ja niiden tarkoituksena on mahdollistaa asian luonteen huomioon ottaminen myös valitusasian jatkokäsittelyssä. Muutokset on laadittu ottaen huomioon ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäsittelyn suullisuutta koskeva oikeuskäytäntö.

Ehdotus mahdollisuudesta eräissä tapauksissa ohittaa hovioikeuskäsittely perustuisi asianosaisten myötävaikutukseen eikä rajoittaisi muutoksenhakuoikeutta. Ehdotukset eivät myöskään muuttaisi tuomioistuineläytöksen yleistä rakennetta.

Ehdotettavat lait ovat perustuslain ja Suomea sitovien kansainvälisten ihmisoikeusvelvoitteiden kanssa sopusoinnussa. Lait voidaan hyväksyä tavallisen lain säätämisyjärjestyksessä.

Esityksessä ehdotetaan tehtäväksi muutoksia keskeisiin oikeudenkäyntimenettelyä koskeviin säännöksiin. Oikeus oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin on perustuslain turvaama oikeus. Tämän vuoksi olisi suotavaa, että esityksestä saataisiin eduskunnan perustuslakivaliokunnan lausunto.

Edellä esitetyn perusteella annetaan Eduskunnan hyväksyttäväksi seuraavat lakiehdotukset:

1.

Laki**oikeudenkäymiskaaren muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
kumotaan oikeudenkäymiskaaren 26 luvun 1 a §, 1 b § ja sen edellä oleva väliotsikko, 2 §:n edellä oleva väliotsikko ja 2 a §, sellaisina kuin ne ovat laissa 381/2003,
muutetaan 2 luvun 8 §:n 2 momentin 1 kohta, 12 luvun 16 §:n 1 momentti, 25 luvun 14 b § ja 15 §:n 1 momentti, 26 luvun otsikko sekä 2, 3 ja 13—16 §, sellaisina kuin ne ovat, 2 luvun 8 §:n 2 momentin 1 kohta, 25 luvun 14 b § ja 15 §:n 1 momentti sekä 26 luvun 2 ja 3 § mainitussa laissa 381/2003, 12 luvun 16 §:n 1 momentti laissa 1052/1991, 26 luvun otsikko laissa 165/1998, 26 luvun 13 ja 14 § mainituissa laeissa 165/1998 ja 381/2003 sekä 26 luvun 15 ja 16 § mainitussa laissa 165/1998, sekä
lisätään 25 luvun 11 §:n 2 momenttiin uusi 4 a kohta, lakiin uusi 25 a luku, 26 lukuun uusi 14 a § sekä lakiin uusi 30 a luku seuraavasti:

2 luku

Päätösvaltaisuudesta

8 §

Yksi jäsen voi kuitenkin:
 1) päättää, että jatkokäsittelylupa myönnetään;

12 luku

Asianosaisista

16 §

Asianosainen, jota vastaan on annettu yksipuolinen tuomio, ei saa valittaa siitä. Yksipuolisessa tuomiossa on tästä ilmoitettava ja samalla annettava ohjeet, minkä ajan kuluessa ja missä tuomioistuimessa takaisinsaantia on haettava.

25 luku

Muutoksenhaku kärjäoikeudesta hovioikeuteen

11 §

Valitusosoituksessa on mainittava muutoksenhakutuomioistuin sekä valitusajan päätymispäivä. Siinä on selostettava säännökset valituksen perilleajamisesta, jatkokäsittelyluvasta ja lupaperusteista sekä valituskirjelmän sisällöstä ja liitteistä. Lisäksi valitusosoitukseen on sisällytettävä vastaavat tiedot vasta-valituksesta sekä ennakkopäätösvalituksesta sen mukaan kuin 14 a—14 c §:ssä ja 30 a luvussa säädetään.

14 b §

Vastavalitus raukeaa, jos valitus peruutetaan, raukeaa tai jätetään tutkimatta taikka valittajalle ei myönnetä jatkokäsittelylupaa.

Vastavalitus ei kuitenkaan raukea, jos valitus peruutetaan vasta pääkäsittelyssä.

15 §

Valituskirjelmässä, joka osoitetaan asianomaiselle hovioikeudelle, on mainittava:

4 a) peruste jatkokäsittelyluvan myöntämiselle 25 a luvun 5—8 §:ssä tarkoitetussa asiassa ja syyt, joiden nojalla valittaja katsoo perusteen olevan olemassa, jos ne eivät muutoin ilmene valituskirjelmästä;

25 a luku

Valitusasian valmistelun aloittaminen hovioikeudessa ja jatkokäsittelylupa

Yleiset säännökset

1 §

Tässä luvussa säädetään valitusasian valmistelun aloittamisesta hovioikeudessa sekä jatkokäsittelyluvasta ja sen myöntämisestä.

Jos valitusasiassa ei tarvita jatkokäsittelylupaa tai lupa 11 §:ssä säädettyin perustein myönnetään, asian käsittelyä jatketaan siten kuin 26 luvussa säädetään.

Jos jatkokäsittelylupaa ei myönnetä, käräjäoikeuden ratkaisu jää pysyväksi.

Valmistelun aloittaminen

2 §

Valitusasian valmistelu hovioikeudessa alkaa, kun käräjäoikeudesta lähetetty valituskirjelmä saapuu hovioikeuteen. Asian valmistelusta hovioikeudessa vastaa yksi jäsen (*valmistelusta vastaava jäsen*).

3 §

Jos valitus on puutteellinen ja sen täydentäminen on oikeudenkäynnin jatkamiseksi tarpeen, valittajaa on kehotettava korjaamaan puute hovioikeuden määräämässä ajassa. Samalla on ilmoitettava, mikä seuraamus kehotuksen laiminlyömisestä voi olla.

Jos valitus on täydennyksenkin jälkeen puutteellinen, saadaan asianosaiselle erityisestä syystä varata uusi tilaisuus sen täydentämiseen.

4 §

Jos valittaja ei noudata valituksen täydentämistä koskevaa kehotusta ja valitus on niin puutteellinen, ettei se kelpaa oikeudenkäynnin perustaksi hovioikeudessa, valitus jätetään tutkimatta.

Hovioikeuden on heti jätettävä valitus tutkimatta, jos sen tutkimiselle on muu kuin 3 §:ssä tarkoitettu este.

Jatkokäsittelylupa

5 §

Riita-asiassa tarvitaan jatkokäsittelylupa, jos käräjäoikeuden ratkaisu on asianosaiselle vastainen vain saamisen osalta, ja valituskirjelmässä esitetyn vaatimuksen ja käräjäoikeuden ratkaisun lopputuloksen välinen erotus (*häviöarvo*) ei ole yli 10 000 euroa. Oikeudenkäyntikuluja ja vaatimukselle lasketavaa korkoa ei oteta huomioon häviöarvon määrää laskettaessa.

6 §

Vastaaja tarvitsee rikosasiassa jatkokäsittelyluvan, jos häntä ei ole tuomittu ankarampaan rangaistukseen kuin neljä kuukautta vankeutta. Rangaistuksen ankaruutta arvioitaessa ei oteta huomioon vankeusrangaistuksen ohessa tuomittua sakkoa tai muuta rikosoikeudellista seuraamusta.

Vastaaja ei kuitenkaan rikosasiassa tarvitse jatkokäsittelylupaa, jos:

- 1) vastaaja on tuomittu viralta pantavaksi;
- 2) vastaaja on tuomittu menettämisseuraamukseen, jos valtiolle menetetyksi tuomittu hyödyn määrä, omaisuuden tai esineen arvo taikka niiden sijasta menetetyksi tuomittu arvo on enemmän kuin 10 000 euroa;
- 3) vastaaja on tuomittu yhteisösakkoon, jonka määrä on enemmän kuin 10 000 euroa; tai
- 4) virallinen syyttäjä ei 7 §:n mukaan tarvitse asiassa jatkokäsittelylupaa.

Jos valitus koskee myös syytteessä tarkoitettuun tekoon perustuvaa yksityisoikeudellista vaatimusta, jonka häviöarvo on enemmän kuin 10 000 euroa, ei rikosasiassa tarvita jatkokäsittelylupaa saman teon osalta.

7 §

Virallinen syyttäjä tarvitsee jatkokäsittelylupan, jos valitus koskee rikosta, josta ei syytteessä mainittujen seikkojen vallitessa tehtynä ole säädetty ankarampaa rangaistusta kuin sakko tai enintään kaksi vuotta vankeutta.

Virallinen syyttäjä ei tarvitse jatkokäsittelylupaa hakiessaan muutosta vastaajan eduksi.

8 §

Rikosasiassa asianomistaja tarvitsee jatkokäsittelylupan, jos valitus koskee 7 §:n 1 momentissa tarkoitettua rikosta. Asianomistaja ei kuitenkaan tarvitse jatkokäsittelylupaa, jos valitus koskee myös valituksessa tarkoitettuun tekoon perustuvaa yksityisoikeudellista vaatimusta, jonka häviöarvo on enemmän kuin 10 000 euroa.

9 §

Jatkokäsittelylupaa ei tarvita:

- 1) sotilasoikeudenkäyntiasiassa;
- 2) sakon muuntorangaistuksen määräämistä koskevassa asiassa;
- 3) liiketoimintakiellon määräämistä, kumoamista tai pidentämistä koskevassa asiassa;
- 4) lähestymiskiellon määräämistä, kumoamista tai muuttamista koskevassa asiassa;
- 5) lapsen elatusta koskevassa asiassa;
- 6) 8 luvun säännösten mukaan käsitellyssä asiassa.

10 §

Jos muutosvaatimus koskee vain oikeudenkäyntikuluja, valtion varoista maksettavia kuluja tai maksettavaksi tuomittua uhkasakkoa, asiassa tarvitaan jatkokäsittelylupa. Jatkokäsittelylupa tarvitaan myös asiassa, jossa muutosvaatimus koskee yksinomaan jäännösrangaistuksen määräämistä täytäntöönpantavaksi valvontamääräysten rikkomisen vuoksi.

11 §

Jatkokäsittelylupa on myönnettävä, jos:

- 1) ilmenee aihetta epäillä käräjäoikeuden ratkaisun lopputuloksen oikeellisuutta;

2) käräjäoikeuden ratkaisun lopputuloksen oikeellisuutta ei ole mahdollista arvioida jatkokäsittelylupaa myöntämättä;

3) lain soveltamisen kannalta muissa samanlaisissa asioissa on tärkeä myöntää asiassa jatkokäsittelylupa; tai

4) luvan myöntämiseen on muu painava syy.

Jatkokäsittelylupaa ei kuitenkaan tarvitse 1 momentin 1 kohdan nojalla myöntää yksinomaan näytön uudelleen arvioimista varten, ellei käräjäoikeuden ratkaisun lopputuloksen oikeellisuutta ole perusteltua aihetta epäillä valituksessa esitettyjen seikkojen perusteella.

12 §

Jatkokäsittelylupa voidaan rajoittaa koskemaan osaa käräjäoikeuden ratkaisusta. Kysymys jatkokäsittelyluvan myöntämisestä muilta osin voidaan tällöin siirtää ratkaistavaksi valituksen käsittelyn yhteydessä.

Menettely jatkokäsittelyluvan myöntämisestä koskevassa asiassa

13 §

Ennen jatkokäsittelyluvan myöntämistä koskevan asian ratkaisemista hovioikeuden on tarvittaessa kehotettava valittajan vastapuolta antamaan kirjallinen vastaus valitukseen.

14 §

Hovioikeus päättää jatkokäsittelyluvan myöntämistä koskevan kysymyksen käräjäoikeuden ratkaisun, valituksen, mahdollisen vastauksen ja tarvittaessa myös muun oikeudenkäyntiaineiston perusteella kirjallisessa menettelyssä.

Asia voidaan ratkaista ilman esittelyä.

15 §

Jos asiassa myönnetään jatkokäsittelylupa, siitä on ilmoitettava valittajalle sekä valittajan vastapuolelle.

16 §

Menettelyn osalta jatkokäsittelylupa-asiassa noudatetaan muutoin soveltuvien osin, mitä 26 luvussa säädetään.

17 §

Jos jatkokäsittelylupaa ei myönnetä, päätöksestä on käytävä ilmi, että:

- 1) kaikki 11 §:ssä säädettyt perusteet jatkokäsittelyluvan myöntämiseksi on tutkittu;
- 2) jatkokäsittelylupaa ei ole myönnetty; ja
- 3) käräjäoikeuden ratkaisu jää pysyväksi.

Päätökseen on sisällytettävä selostus asianosaisten vaatimuksista ja vastauksista.

18 §

Jatkokäsittelylupa myönnetään, jos ratkaisukokoonpanon yksikin jäsen on luvan myöntämisen kannalla.

Muutoksenhaku

19 §

Päätökseen, jolla jatkokäsittelylupa on myönnetty, ei saa hakea muutosta.

26 luku

Valitusasian käsittelyn jatkaminen hovioikeudessa

2 §

Rikosasiassa hovioikeus voi muuttaa käräjäoikeuden rangaistusvaatimuksesta antamaa tuomiota vastaajan eduksi silloinkin, kun vain virallinen syyttäjä on hakenut siihen muutosta.

Jos käräjäoikeuden tuomioon rikosasiassa haetaan muutosta ainoastaan rangaistusseuraamuksen osalta, hovioikeus ei saa ilman erityistä syytä tutkia, onko vastaaja syyllistynyt hänen syykseen luettuun tekoon.

3 §

Valittajan vastapuolta on kehotettava antamaan kirjallinen vastaus valitukseen hovioikeuden määräämässä ajassa. Jos vastaus on pyydetty käsiteltäessä kysymystä jatkokäsittelyluvan myöntämisestä tai valitus jätetään 25 a luvun 4 §:n nojalla tutkimatta taikka vastauksen pyytäminen on ilmeisen tarpeetonta, vastausta ei tarvitse pyytää.

Vastausta pyydettyä on annettava tiedoksi valitus ja siihen liitetyt asiakirjat. Hovioikeus voi lisäksi määrätä, mistä kysymyksestä vastauksessa on erityisesti lausuttava.

13 §

Hovioikeuden pääkäsittelyssä kuullaan asianosaisia, todistajia ja asiantuntijoita sekä vastaanotetaan muuta selvitystä.

Pääkäsittely saadaan rajoittaa koskemaan vain osaa valituksen kohteena olevasta asiasta.

Pääkäsittely tulee tarvittaessa toimittaa hovioikeuden tuomiopiiriin kuuluvalla muulla paikkakunnalla kuin hovioikeuden sijaintipaikkakunnalla. Erityisestä syystä pääkäsittely saadaan toimittaa myös muulla kuin hovioikeuden tuomiopiiriin kuuluvalla paikkakunnalla.

14 §

Hovioikeuden on toimitettava pääkäsittely, jos riita-asiassa asianosainen tai rikosasiassa asianomistaja tai vastaaja sitä vaatii.

Pääkäsittelyä ei kuitenkaan tarvitse toimittaa, jos asiassa ei 15 §:n 1 momentin mukaan tarvitse ottaa vastaan suullista todistelua sen vuoksi, että näytön arvion oikeellisuudesta ei voi jäädä varteenotettavaa epäilystä, ja pääkäsittelyn toimittaminen on muutoinkin selvästi tarpeetonta huomioon ottaen erityisesti asian laatu ja merkitys asianosaiselle.

Hovioikeuden on virallisen syyttäjän pyynnöstä toimitettava pääkäsittely, jos asiassa on otettava vastaan suullista todistelua 15 §:n perusteella ja muulloinkin, kun hovioikeus pitää sitä tarpeellisena.

Mitä 1 ja 2 momentissa säädetään, on noudatettava myös hakemusasiassa tehtyä valitusta käsiteltäessä.

14 a §

Hovioikeus voi omasta aloitteestaan toimittaa pääkäsittelyn katsoessaan sen tarpeelliseksi.

15 §

Jos pääkäsittely toimitetaan ja asiassa on kysymys käräjäoikeuden suullisen todistelun uskottavuudesta tekemästä arviosta, käräjäoikeudessa vastaanotettu suullinen todistelu otetaan tarpeellisilta osiltaan uudelleen vastaan, jollei estettä ole. Todistelua ei tarvitse ottaa uudelleen vastaan, jos käräjäoikeuden vastaanottaman näytön arvioinnin oikeellisuudesta ei voi jäädä 12 §:ssä tarkoitetun oikeudenkäyntiaineiston perusteella kokonai-

suutena arvioitaessa mitään varteenotettavaa epäilystä.

Mitä suullisen todistelun uskottavuuden arvioinnista säädetään, sovelletaan myös kärjäoikeuden arvioon katselmusta toimittaessaan tekemiensä havaintojen uskottavuudesta.

Pääkäsittelyssä otetaan vastaan myös hovioikeudessa vastaanotettava uusi suullinen todistelu.

16 §

Jos kärjäoikeudessa vastaanotettua suullista todistelua ei oteta hovioikeudessa uudelleen vastaan, kärjäoikeuden ratkaisua saa tämän todistelun osalta muuttaa vain, jos todistelua ei enää voida ottaa uudelleen vastaan. Rangaistusvaatimuksesta tehtyä ratkaisua saadaan kuitenkin muuttaa rikosasian vastaajan eduksi.

30 a luku

Ennakkopäätösvalituksesta

1 §

Muutosta kärjäoikeuden ratkaisuun saadaan hakea hovioikeuden asemesta korkeimmalta oikeudelta (*ennakkopäätösvalitus*), jos korkein oikeus myöntää valitusluvan.

Ennakkopäätösvalitus ei ole sallittu, jos muutoksenhakijan vastapuoli ei ole antanut siihen suostumustaan joko kirjallisesti tai suullisesti kärjäoikeudessa. Suostumus saadaan peruuttaa ilmoittamalla peruutuksesta kärjäoikeudelle tyytymättömyyden ilmoittamiselle säädetyn määräajan kuluessa.

2 §

Korkein oikeus voi myöntää luvan ennakkopäätösvalitukseen vain, jos lain soveltamisen kannalta muissa samanlaisissa tapauksissa tai oikeuskäytännön yhtenäisyyden vuoksi on tärkeää saattaa asia korkeimman oikeuden ratkaistavaksi.

3 §

Muutoksenhakijan, joka tahtoo hakea muutosta ennakkopäätösvalituksella, on ilmoitettava siitä ilmoittaessaan tyytymättömyyttä

ratkaisuun ja samalla esitettävä 1 §:n 2 momentissa tarkoitettu vastapuolen suostumus. Jos suostumusta ei ole annettu tai se on laillisesti peruutettu, hyväksytään tyytymättömyyden ilmoitus 25 luvun 5 §:ssä tarkoitettuna ilmoitukseksi.

Tyytymättömyyden ilmoituksen hyväksymisestä ennakkopäätösvalitusta varten ja siitä, mitä muutoksenhaussa on noudatettava, on ilmoitettava heti muutoksenhakijalle ja vastapuolelle.

4 §

Jos tyytymättömyyden ilmoitusta ei ole hyväksytty, saa siitä kannella korkeimpaan oikeuteen. Kantelukirjelmä on toimitettava kärjäoikeuden kansliaan kolmessakymmenessä päivässä kärjäoikeuden ratkaisun julistamis- tai antamispäivästä. Jos korkein oikeus katsoo tyytymättömyyden ilmoittamisen tapahtuneen laillisesti, tulee sen tarvittaessa asettaa uusi määräaika muutoksenhakua varten.

Jos tyytymättömyyden ilmoitus ennakkopäätösvalitusta varten on hyväksytty, saa vastapuoli, joka katsoo, ettei hän ole antanut suostumustaan ennakkopäätösvalitukselle, kannella hyväksymisestä korkeimpaan oikeuteen. Kantelukirjelmä on toimitettava kärjäoikeuden kansliaan 1 momentin mukaisessa määräajassa. Jos korkein oikeus katsoo, ettei suostumusta ole annettu laillisesti, asia palautetaan kärjäoikeuteen tyytymättömyyden ilmoituksen hyväksymistä koskevan uuden päätöksen antamista varten.

5 §

Muutoksenhakijan vastapuoli voi 25 luvun 14 a §:n mukaisesti valittaa kärjäoikeuden ratkaisusta, jos korkein oikeus myöntää hänelle 2 §:n mukaan luvan ennakkopäätösvalitukseen. Vastavalitushakemus raukeaa, jos korkein oikeus ei myönnä muutoksenhakijalle valituslupaa.

6 §

Tässä luvussa tarkoitettussa muutoksenhaussa on lisäksi soveltuvin osin noudatettava, mitä 25 luvussa säädetään muutoksenhausta kärjäoikeudesta hovioikeuteen ja 30 luvussa säädetään muutoksenhausta hovioikeudesta korkeimpaan oikeuteen hovioikeu-

den antaessa ratkaisunsa muutoksenhakuasteena.

Määräaika ennakkopäätösvalitusta varten on 30 päivää siitä päivästä, jona kärjäoikeuden ratkaisu julistettiin tai annettiin. Korkeimmalle oikeudelle osoitettu muutoksenhakukirjelmä on toimitettava kärjäoikeuden kansliaan.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuu-
ta 20 .

Tätä lakia sovelletaan riita-, rikos- ja hakemusasioihin, jos muutoksenhaun kohteena oleva ratkaisu on kärjäoikeudessa annettu tai julistettu tämän lain voimaantulon jälkeen.

2.

Laki**eräiden asiakirjain lähettämistä tuomioistuimille annetun lain 1 §: n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan eräiden asiakirjain lähettämistä tuomioistuimille 7 päivänä toukokuuta 1965 annetun lain (248/1965) 1 §:n 3 momentti, sellaisena kuin se on laissa 204/1997, seuraavasti:

1 §

Hovioikeudelle osoitetut 1 momentissa mainitut asiakirjat virallinen syyttäjä saa lähettää postitse tai lähetin välityksellä. Korkeimmalle oikeudelle osoitetut muutoksenhakemukset virallisen syyttäjän on toimitettava hovioikeudelle tai oikeudenkäymiskaa-

ren 30 a luvussa tarkoitettussa muutoksenhaussa käräjäoikeudelle valtakunnansyyttäjän välityksellä ja muut asiakirjat korkeimman oikeuden määräämällä tavalla.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä kuu-
ta 20 _____ .

3.

Laki**ulosottokaaren 2 luvun muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
lisätään 15 päivänä kesäkuuta 2007 annetun ulosottokaaren (705/2007) 2 lukuun uusi 12 a § seuraavasti:

2 luku	keuden ratkaisua, johon haetaan muutosta oikeudenkäymiskaaren 30 a luvun mukaisesti suoraan korkeimmalta oikeudelta.
Ulosottoperusteet	

Tuomion lainvoimaisuus

12 a §

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä kuu-
ta 20 .

Käräjäoikeuden tuomio haettaessa muutosta suoraan korkeimmalta oikeudelta

Mitä 3—8 §:ssä säädetään, koskee myös sellaista lainvoimaa vailla olevaa käräjäoi-

Helsingissä 26 päivänä kesäkuuta 2009

Tasavallan Presidentti

TARJA HALONEN

Oikeusministeri *Tuija Brax*

*Liite
Rinnakkaistekstit*

1.

Laki

oikeudenkäymiskaaren muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

kumotaan oikeudenkäymiskaaren 26 luvun 1 a §, 1 b § ja sen edellä oleva väliotsikko, 2 §:n edellä oleva väliotsikko ja 2 a §, sellaisina kuin ne ovat laissa 381/2003,

muutetaan 2 luvun 8 §:n 2 momentin 1 kohta, 12 luvun 16 §:n 1 momentti, 25 luvun 14 b § ja 15 §:n 1 momentti, 26 luvun otsikko sekä 2, 3 ja 13—16 §,

sellaisina kuin ne ovat, 2 luvun 8 §:n 2 momentin 1 kohta, 25 luvun 14 b § ja 15 §:n 1 momentti sekä 26 luvun 2 ja 3 § mainituissa laissa 381/2003, 12 luvun 16 §:n 1 momentti laissa 1052/1991, 26 luvun otsikko laissa 165/1998, 26 luvun 13 ja 14 § mainituissa laeissa 165/1998 ja 381/2003 sekä 26 luvun 15 ja 16 § mainituissa laissa 165/1998, sekä

lisätään 25 luvun 11 §:n 2 momenttiin uusi 4 a kohta, lakiin uusi 25 a luku, 26 lukuun uusi 14 a § sekä lakiin uusi 30 a luku seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

2 luku

2 luku

Päätösvaltaisuudesta

Päätösvaltaisuudesta

8 §

8 §

Yksi jäsen voi kuitenkin:
1) päättää 26 luvun 2 §:n mukaisessa menettelyssä, että valituksen käsittely jatkuu;

Yksi jäsen voi kuitenkin:
1) päättää, *että jatkokäsittelylupa myönnetään;*

12 luku

12 luku

Asianosaisista

Asianosaisista

16 §

16 §

Asianosainen, jota vastaan on annettu yksipuolinen tuomio, ei saa valittaa siitä *hovioikeuteen*. Yksipuolisessa tuomiossa on tästä ilmoitettava ja samalla annettava ohjeet, min-

Asianosainen, jota vastaan on annettu yksipuolinen tuomio, ei saa valittaa siitä. Yksipuolisessa tuomiossa on tästä ilmoitettava ja samalla annettava ohjeet, minkä ajan kulu-

kä ajan kuluessa ja missä tuomioistuimessa takaisinsaantia on haettava.

sa ja missä tuomioistuimessa takaisinsaantia on haettava.

25 luku

Muutoksenhaku käräjäoikeudesta hovioikeuteen

11 §

Valitusosoituksessa on mainittava muutoksenhakutuomioistuin sekä valitusajan päättymispäivä. Siinä on selostettava säännökset valituksen perilleajamisesta sekä valituskirjelmän sisällöstä ja liitteistä. Lisäksi valitusosoitukseen on sisällytettävä vastaavat tiedot vastavalituksesta sen mukaan kuin 14 a—14 c §:ssä säädetään.

25 luku

Muutoksenhaku käräjäoikeudesta hovioikeuteen

11 §

Valitusosoituksessa on mainittava muutoksenhakutuomioistuin sekä valitusajan päättymispäivä. Siinä on selostettava säännökset valituksen perilleajamisesta, *jatkokäsittelyluvasta ja lupaperusteista* sekä valituskirjelmän sisällöstä ja liitteistä. Lisäksi valitusosoitukseen on sisällytettävä vastaavat tiedot vastavalituksesta *sekä ennakkopäätösvalituksesta* sen mukaan kuin 14 a—14 c §:ssä ja 30 a luvussa säädetään.

14 b §

Vastavalitus raukeaa, jos valitus peruutetaan, raukeaa tai jätetään tutkimatta taikka sitä ei oteta enempään tutkintaan. Vastavalitus ei kuitenkaan raukea, jos valitus peruutetaan vasta pääkäsittelyssä.

14 b §

Vastavalitus raukeaa, jos valitus peruutetaan, raukeaa tai jätetään tutkimatta *taikka valittajalle ei myönnetä jatkokäsittelylupaa*. Vastavalitus ei kuitenkaan raukea, jos valitus peruutetaan vasta pääkäsittelyssä.

15 §

Valituskirjelmässä, joka osoitetaan asianomaiselle hovioikeudelle, on mainittava:

15 §

Valituskirjelmässä, joka osoitetaan asianomaiselle hovioikeudelle, on mainittava:

4 a) peruste jatkokäsittelyluvan myöntämiselle 25 a luvun 5—8 §:ssä tarkoitetussa asiassa ja syyt, joiden nojalla valittaja katsoo perusteen olevan olemassa, jos ne eivät muutoin ilmene valituskirjelmästä;

(uusi)

25 a luku

Valitusasiankäsitteilyn aloittaminen hovioikeudessa ja jatkokäsittelylupa

(uusi)

Yleiset säännökset

1 §

Tässä luvussa säädetään valitusasian valmistelun aloittamisesta hovioikeudessa sekä jatkokäsittelyluvasta ja sen myöntämisestä.

Jos valitusasiassa ei tarvita jatkokäsittelylupaa tai lupa 11 §:ssä säädetyin perustein myönnetään, asian käsittelyä jatketaan siten kuin 26 luvussa säädetään.

Jos jatkokäsittelylupaa ei myönnetä, käräjäoikeuden ratkaisu jää pysyväksi.

(uusi)

Valmistelun aloittaminen

2 §

*Valitusasian valmistelu hovioikeudessa alkaa, kun käräjäoikeudesta lähetetty valituskirjelmä saapuu hovioikeuteen. Asian valmistelusta hovioikeudessa vastaa yksi jäsen (**valmistelusta vastaava jäsen**).*

(uusi)

3 §

Jos valitus on puutteellinen ja sen täydentäminen on oikeudenkäynnin jatkamiseksi tarpeen, valittajaa on kehotettava korjaamaan puute hovioikeuden määräämässä ajassa. Samalla on ilmoitettava, mikä seuraamus kehotuksen laiminlyömisestä voi olla.

Jos valitus on täydennyksenkin jälkeen puutteellinen, saadaan asianosaiselle erityisesti syystä varata uusi tilaisuus sen täydentämiseen.

(uusi)

4 §

Jos valittaja ei noudata valituksen täydentämistä koskevaa kehotusta ja valitus on niin puutteellinen, ettei se kelpaa oikeudenkäynnin perustaksi hovioikeudessa, valitus jätetään tutkimatta.

Hovioikeuden on heti jätettävä valitus tutkimatta, jos sen tutkimiselle on muu kuin 3 §:ssä tarkoitettu este.

(uusi)

Jatkokäsittelylupa

5 §

*Riita-asiassa tarvitaan jatkokäsittelylupa, jos käräjäoikeuden ratkaisu on asianosaiselle vastainen vain saamisen osalta, ja valituskirjelmässä esitetyn vaatimuksen ja käräjäoikeuden ratkaisun lopputuloksen välinen erotus (**häviöarvo**) ei ole yli 10 000 euroa. Oikeudenkäyntikuluja ja vaatimukselle laskettavaa korkoa ei oteta huomioon häviöarvon määrää laskettaessa.*

(uusi)

6 §

Vastaaja tarvitsee rikosasiassa jatkokäsittelyluvan, jos häntä ei ole tuomittu ankarampaan rangaistukseen kuin neljä kuukautta vankeutta. Rangaistuksen ankaruutta arvioitaessa ei oteta huomioon vankeusrangaistuksen ohessa tuomittua sakkoa tai muuta rikosoikeudellista seuraamusta.

Vastaaja ei kuitenkaan rikosasiassa tarvitse jatkokäsittelylupaa, jos:

- 1) vastaaja on tuomittu viralta pantavaksi;*
- 2) vastaaja on tuomittu menettämisseuraamukseen, jos valtiolle menetetyksi tuomitun hyödyn määrä, omaisuuden tai esineen arvo taikka niiden sijasta menetetyksi tuomittu arvo on enemmän kuin 10 000 euroa;*
- 3) vastaaja on tuomittu yhteisösakkoon, jonka määrä on enemmän kuin 10 000 euroa; tai*
- 4) virallinen syyttäjä ei 7 §:n mukaan tarvitse asiassa jatkokäsittelylupaa.*

Jos valitus koskee myös syytteessä tarkoitettuun tekoon perustuvaa yksityisoikeudellista vaatimusta, jonka häviöarvo on enemmän

kuin 10 000 euroa, ei rikosasiassa tarvita jatkokäsittelylupaa saman teon osalta.

(uusi)

7 §

Virallinen syyttäjä tarvitsee jatkokäsittelyluvan, jos valitus koskee rikosta, josta ei syytteessä mainittujen seikkojen vallitessa tehtynä ole säädetty ankarampaa rangaistusta kuin sakko tai enintään kaksi vuotta vankeutta.

Virallinen syyttäjä ei tarvitse jatkokäsittelylupaa hakiessaan muutosta vastaajan eduksi.

(uusi)

8 §

Rikosasiassa asianomistaja tarvitsee jatkokäsittelyluvan, jos valitus koskee 7 §:n 1 momentissa tarkoitettua rikosta. Asianomistaja ei kuitenkaan tarvitse jatkokäsittelylupaa, jos valitus koskee myös valituksessa tarkoitettuun tekoon perustuvaa yksityisoikeudellista vaatimusta, jonka häviöarvo on enemmän kuin 10 000 euroa.

(uusi)

9 §

Jatkokäsittelylupaa ei tarvita:

- 1) sotilasoikeudenkäyntiasiassa;
- 2) sakon muuntorangaistuksen määräämistä koskevassa asiassa;
- 3) liiketoimintakiellon määräämistä, kumoamista tai pidentämistä koskevassa asiassa;
- 4) lähestymiskiellon määräämistä, kumoamista tai muuttamista koskevassa asiassa;
- 5) lapsen elatusta koskevassa asiassa;
- 6) 8 luvun säännösten mukaan käsitellyssä asiassa.

(uusi)

10 §

Jos muutosvaatimus koskee vain oikeudenkäyntikuluja, valtion varoista maksettavia kuluja tai maksettavaksi tuomittua uhkasakkoa, asiassa tarvitaan jatkokäsittelylupa. Jatkokä-

sittelylupa tarvitaan myös asiassa, jossa muutosvaatimus koskee yksinomaan jäännös-rangaistuksen määräämistä täytäntöönpan-tavaksi valvontamääräysten rikkomisen vuoksi.

(uusi)

11 §

Jatkokäsittelylupa on myönnettävä, jos:

1) ilmenee aiheita epäillä käräjäoikeuden ratkaisun lopputuloksen oikeellisuutta;

2) käräjäoikeuden ratkaisun lopputuloksen oikeellisuutta ei ole mahdollista arvioida jatkokäsittelylupaa myöntämättä;

3) lain soveltamisen kannalta muissa samanlaisissa asioissa on tärkeä myöntää asiassa jatkokäsittelylupa; tai

4) luvan myöntämiseen on muu painava syy.

Jatkokäsittelylupaa ei kuitenkaan tarvitse 1 momentin 1 kohdan nojalla myöntää yksinomaan näytön uudelleen arvioimista varten, ellei käräjäoikeuden ratkaisun lopputuloksen oikeellisuutta ole perusteltua aiheita epäillä valituksessa esitettyjen seikkojen perusteella.

(uusi)

12 §

Jatkokäsittelylupa voidaan rajoittaa koskemaan osaa käräjäoikeuden ratkaisusta. Kysymys jatkokäsittelyluvan myöntämisestä muilta osin voidaan tällöin siirtää ratkaistavaksi valituksen käsittelyn yhteydessä.

(uusi)

Menettely jatkokäsittelyluvan myöntämistä koskevassa asiassa

13 §

Ennen jatkokäsittelyluvan myöntämistä koskevan asian ratkaisemista hovioikeuden on tarvittaessa kehotettava valittajan vastapuolta antamaan kirjallinen vastaus valitukseen.

(uusi)

14 §

Hovioikeus päättää jatkokäsittelyluvan myöntämistä koskevan kysymyksen käräjäoikeuden ratkaisun, valituksen, mahdollisen vastauksen ja tarvittaessa myös muun oikeudenkäyntiaineiston perusteella kirjallisessa menettelyssä.

Asia voidaan ratkaista ilman esittelyä.

(uusi)

15 §

Jos asiassa myönnetään jatkokäsittelylupa, siitä on ilmoitettava valittajalle sekä valittajan vastapuolelle.

(uusi)

16 §

Menettelyn osalta jatkokäsittelylupa-asiassa noudatetaan muutoin soveltuvin osin, mitä 26 luvussa säädetään.

(uusi)

17 §

Jos jatkokäsittelylupaa ei myönnetä, päätöksestä on käytävä ilmi, että:

- 1) kaikki 11 §:ssä säädetyt perusteet jatkokäsittelyluvan myöntämiselle on tutkittu;*
- 2) jatkokäsittelylupaa ei ole myönnetty; ja*
- 3) käräjäoikeuden ratkaisu jää pysyväksi.*

Päätökseen on sisällytettävä selostus asi-anosaisten vaatimuksista ja vastauksista.

(uusi)

18 §

Jatkokäsittelylupa myönnetään, jos ratkaisukokoonpanon yksikin jäsen on luvan myöntämisen kannalla.

(uusi)

Muutoksenhaku

19 §

Päätökseen, jolla jatkokäsittelylupa on myönnetty, ei saa hakea muutosta.

26 luku

Valitusasian käsittelystä hovioikeudessa

1 a §

Rikosasiassa hovioikeus voi muuttaa käräjäoikeuden rangaistusvaatimuksesta antamaa tuomiota vastaajan eduksi silloinkin, kun vain virallinen syyttäjä on hakenut siihen muutosta.

Jos käräjäoikeuden tuomioon rikosasiassa haetaan muutosta ainoastaan rangaistusseuraamuksen osalta, hovioikeus ei saa ilman erityistä syytä tutkia, onko vastaaja syyllistynyt hänen syykseen luettuun tekoon.

Valmistelun aloittaminen

1 b §

Asian valmistelu hovioikeudessa alkaa, kun käräjäoikeudesta lähetetty valituskirjelmä saapuu hovioikeuteen. Asian valmistelusta hovioikeudessa vastaa yksi jäsen (**valmistelusta vastaava jäsen**).

Jos valitus on puutteellinen ja sen täydentäminen on oikeudenkäynnin jatkamiseksi tarpeen, valittajaa on kehotettava korjaamaan puute hovioikeuden määräämässä ajassa. Samalla on ilmoitettava, mikä seuraamus kehotuksen laiminlyömisestä voi olla.

Erityisestä syystä saadaan asianosaiselle, jonka valitus on täydennyksen jälkeenkin puutteellinen, varata uusi tilaisuus sen täydentämiseen.

Jos valittaja ei noudata kehotusta ja valitus on niin puutteellinen, ettei se kelpaa oikeudenkäynnin perustaksi hovioikeudessa, valitus jätetään tutkimatta.

Hovioikeuden on heti jätettävä valitus tutkimatta, jos sen tutkimiselle on muu kuin 2–4 momentissa tarkoitettu este.

26 luku

Valitusasian käsittelyn jatkaminen hovioikeudessa

(kumotaan)

(kumotaan)

Seulontamenettely

(kumotaan)

2 §

Hovioikeus päättää ensin, otetaanko valitus enempään tutkintaan (*seulontamenettely*). Valituksen tutkimista ei jatketa, jos hovioikeus yksimielisesti toteaa olevan selvää, että:

1) asiassa ei ole 15 §:n nojalla toimitettava pääkäsittelyä;

2) käräjäoikeuden ratkaisu tai siellä noudatettu menettely ei ole virheellinen; eikä

3) asianosaisen oikeusturva asian laatu huomioon ottaen muustakaan syystä edellyttä valituksen käsittelyn jatkamista.

Päätös siitä, että valituksen tutkimista ei jatketa, voidaan tehdä myös myöhemmin valmistelun aikana ja se voi koskea myös valituksen osaa.

2 a §

Seulontamenettelyssä oikeudenkäyntiaineistona otetaan huomioon valitus ja käräjäoikeuden ratkaisu sekä mahdollisesti pyydetty vastaus.

Tarvittaessa todistelutallenteelta on otettava selko käräjäoikeudessa vastaanotetun todistelun sisällöstä.

Seulontamenettelyssä asia voidaan ratkaista ilman esittelyä.

Jos valituksen tutkimista päätetään jatkaa, noudatetaan, mitä jäljempänä tässä luvussa säädetään.

3 §

Valittajan vastapuolta on kehotettava antamaan kirjallinen vastaus valitukseen hovioikeuden määräämässä ajassa. Kehotuksen yhteydessä on annettava tiedoksi valitus ja siihen liitetyt asiakirjat. Hovioikeus voi lisäksi määrätä, mistä kysymyksestä vastauksessa on erityisesti lausuttava.

Tarvittaessa vastaus voidaan pyytää ennen kuin valitus on käsitelty 2 §:n mukaisesti.

2 §

Rikosasiassa hovioikeus voi muuttaa käräjäoikeuden rangaistusvaatimuksesta antamaa tuomiota vastaajan eduksi silloinkin, kun vain virallinen syyttäjä on hakenut siihen muutosta.

Jos käräjäoikeuden tuomioon rikosasiassa haetaan muutosta ainoastaan rangaistusseuraamuksen osalta, hovioikeus ei saa ilman erityistä syytä tutkia, onko vastaaja syyllistynyt hänen syykseen luettuun tekoon.

(kumotaan)

3 §

Valittajan vastapuolta on kehotettava antamaan kirjallinen vastaus valitukseen hovioikeuden määräämässä ajassa. *Jos vastaus on pyydetty käsiteltäessä kysymystä jatkokäsittelyluvan myöntämisestä tai valitus jätetään 25 a luvun 4 §:n nojalla tutkimatta taikka vastauksen pyytäminen on ilmeisen tarpeetonta, vastausta ei tarvitse pyytää.*

Vastausta pyydetäessä on annettava tiedoksi valitus ja siihen liitetyt asiakirjat. Hovioikeus voi lisäksi määrätä, mistä kysymyk-

Vastausta ei pyydetä asiassa, jossa valitus 1 b §:n nojalla jätetään tutkimatta.

sestä vastauksessa on erityisesti lausuttava.
(3 mom kumotaan)

13 §

Hovioikeuden pääkäsittelyssä kuullaan *suullisesti* asianosaisia, todistajia ja asiantuntijoita sekä vastaanotetaan muuta selvitystä.

Pääkäsittely saadaan rajoittaa koskemaan *sellaista* osaa valituksen kohteena olevasta asiasta, *joka voidaan ratkaista itsenäisesti*.

Pääkäsittely tulee tarvittaessa toimittaa hovioikeuden tuomiopiiriin kuuluvalla muulla paikkakunnalla kuin hovioikeuden sijaintipaikkakunnalla.

13 §

Hovioikeuden pääkäsittelyssä kuullaan asianosaisia, todistajia ja asiantuntijoita sekä vastaanotetaan muuta selvitystä.

Pääkäsittely saadaan rajoittaa koskemaan vain osaa valituksen kohteena olevasta asiasta.

Pääkäsittely tulee tarvittaessa toimittaa hovioikeuden tuomiopiiriin kuuluvalla muulla paikkakunnalla kuin hovioikeuden sijaintipaikkakunnalla. *Erityisestä syystä pääkäsittely saadaan toimittaa myös muulla kuin hovioikeuden tuomiopiiriin kuuluvalla paikkakunnalla.*

14 §

Hovioikeuden on toimitettava pääkäsittely, jos riita-asiassa asianosainen tai rikosasiassa asianomistaja tai vastaaja *on* sitä vaatinut.

Pääkäsittelyä ei kuitenkaan 1 momentissa tarkoitettuista syistä tarvitse toimittaa, jos

1) riita-asiassa, jossa sovinto on sallittu, vastapuoli on myöntänyt valittajan muutosvaatimuksen;

2) rikosasiassa vain vastaaja on vaatinut pääkäsittelyä ja asia ratkaistaan hänen valituksensa mukaisesti;

3) pääkäsittelyä vaatinut on tyytynyt kärjäoikeuden ratkaisuun eikä ratkaisua muuteta hänen vahingokseen;

4) valitus on selvästi perusteeton;

5) asiassa ratkaistaan vain oikeudenkäyntiä koskeva kysymys; tai

6) sen toimittaminen on muusta syystä selvästi tarpeetonta.

Mitä 1 momentissa sekä 2 momentin 1 ja 3—6 kohdassa säädetään, on soveltuvin osin noudatettava myös hakemusasiassa tehtyä valitusta käsiteltäessä.

14 §

Hovioikeuden on toimitettava pääkäsittely, jos riita-asiassa asianosainen tai rikosasiassa asianomistaja tai vastaaja *sitä vaatii*.

Pääkäsittelyä ei kuitenkaan tarvitse toimittaa, jos asiassa ei 15 §:n 1 momentin mukaan tarvitse ottaa vastaan suullista todistelua sen vuoksi, että näytön arvion oikeellisuudesta ei voi jäädä varteenotettava epäilystä, ja pääkäsittelyn toimittaminen on muutoinkin selvästi tarpeetonta huomioon ottaen erityisesti asian laatu ja merkitys asianosaiselle.

Hovioikeuden on virallisen syyttäjän pyynnöstä toimitettava pääkäsittely, jos asiassa on otettava vastaan suullista todistelua 15 §:n perusteella ja muulloinkin, kun hovioikeus pitää sitä tarpeellisena.

Mitä 1 ja 2 momentissa säädetään, on noudatettava myös hakemusasiassa tehtyä valitusta käsiteltäessä.

15 §

Hovioikeuden on toimitettava pääkäsittely sitä koskevasta vaatimuksesta riippumatta, jos asian ratkaiseminen riippuu kärjäoikeudessa vastaanotetun suullisen todistelun tai kärjäoikeuden katselmusta toimittaessaan tekemien havaintojen uskottavuudesta taikka hovioikeudessa vastaanotettavasta uudesta suullisesta todistelusta. Kärjäoikeudessa vastaanotettu todistelu on tällöin tarpeellisilta osiltaan otettava vastaan ja katselmus toimitettava uudelleen pääkäsittelyssä, jollei estettä ole.

Jos 1 momentissa tarkoitettua todistelua ei voida vastaanottaa uudelleen pääkäsittelyssä, kärjäoikeuden ratkaisua ei siltä osin saa muuttaa, jollei todistelua erityisestä syystä ole arvioitava toisin. Rangaistusvaatimuksesta tehtyä ratkaisua saadaan kuitenkin muuttaa rikosasian vastaajan eduksi.

16 §

Hovioikeus voi myös muissa tapauksissa toimittaa pääkäsittelyn katsoessaan sen tarpeelliseksi.

(uusi)

15 §

Jos pääkäsittely toimitetaan ja asiassa on kysymys kärjäoikeuden suullisen todistelun uskottavuudesta tekemästä arviosta, kärjäoikeudessa vastaanotettu suullinen todistelu otetaan tarpeellisilta osiltaan uudelleen vastaan, jollei estettä ole. Todistelua ei tarvitse ottaa uudelleen vastaan, jos kärjäoikeuden vastaanottaman näytön arvioinnin oikeellisuudesta ei voi jäädä 12 §:ssä tarkoitetun oikeudenkäyntiaineiston perusteella kokonaisuutena arvioitaessa mitään varteenotettavaa epäilyä.

Mitä suullisen todistelun uskottavuuden arvioinnista säädetään, sovelletaan myös kärjäoikeuden arvioon katselmusta toimittaessaan tekemiensä havaintojen uskottavuudesta.

Pääkäsittelyssä otetaan vastaan myös hovioikeudessa vastaanotettava uusi suullinen todistelu.

16 §

Jos kärjäoikeudessa vastaanotettua suullista todistelua ei oteta hovioikeudessa uudelleen vastaan, kärjäoikeuden ratkaisua saa tämän todistelun osalta muuttaa vain, jos todistelua ei enää voida ottaa uudelleen vastaan. Rangaistusvaatimuksesta tehtyä ratkaisua saadaan kuitenkin muuttaa rikosasian vastaajan eduksi.

30 a luku

Ennakkopäätösvalituksesta

(uusi)

1 §

Muutosta kärjäoikeuden ratkaisuun saadaan hakea hovioikeuden asemesta korkeimmalta oikeudelta (ennakkopäätösvalitus), jos korkein oikeus myöntää valitusluvan.

Ennakkopäätösvalitus ei ole sallittu, jos muutoksenhakijan vastapuoli ei ole antanut siihen suostumustaan joko kirjallisesti tai suullisesti käräjäoikeudessa. Suostumus saadaan peruuttaa ilmoittamalla peruutuksesta käräjäoikeudelle tyytymättömyyden ilmoittamiselle säädetyn määräajan kuluessa.

(uusi)

2 §

Korkein oikeus voi myöntää luvan ennakkopäätösvalitukseen vain, jos lain soveltamisen kannalta muissa samanlaisissa tapauksissa tai oikeuskäytännön yhtenäisyyden vuoksi on tärkeää saattaa asia korkeimman oikeuden ratkaistavaksi.

(uusi)

3 §

Muutoksenhakijan, joka tahtoo hakea muutosta ennakkopäätösvalituksella, on ilmoitettava siitä ilmoittaessaan tyytymättömyyttä ratkaisuun ja samalla esitettävä 1 §:n 2 momentissa tarkoitettu vastapuolen suostumus. Jos suostumusta ei ole annettu tai se on laillisesti peruutettu, hyväksytään tyytymättömyyden ilmoitus 25 luvun 5 §:ssä tarkoitetuksi ilmoitukseksi.

Tyytymättömyyden ilmoituksen hyväksymisestä ennakkopäätösvalitusta varten ja siitä, mitä muutoksenhaussa on noudatettava, on ilmoitettava heti muutoksenhakijalle ja vastapuolelle.

(uusi)

4 §

Jos tyytymättömyyden ilmoitusta ei ole hyväksytty, saa siitä kannella korkeimpaan oikeuteen. Kantelukirjelmä on toimitettava käräjäoikeuden kansliaan kolmessakymmenessä päivässä käräjäoikeuden ratkaisun julistamis- tai antamispäivästä. Jos korkein oikeus katsoo tyytymättömyyden ilmoittamisen tapahtuneen laillisesti, tulee sen tarvittaessa asettaa uusi määräaika muutoksenhakua varten.

Jos tyytymättömyyden ilmoitus ennakkopäätösvalitusta varten on hyväksytty, saa

vastapuoli, joka katsoo, ettei hän ole antanut suostumustaan ennakkopäätösvalitukselle, kannella hyväksymisestä korkeimpaan oikeuteen. Kantelukirjelmä on toimitettava käräjäoikeuden kansliaan 1 momentin mukaisessa määräajassa. Jos korkein oikeus katsoo, ettei suostumusta ole annettu laillisesti, asia palautetaan käräjäoikeuteen tyytymättömyyden ilmoituksen hyväksymistä koskevan uuden päätöksen antamista varten.

(uusi)

5 §

Muutoksenhakijan vastapuoli voi 25 luvun 14 a §:n mukaisesti valittaa käräjäoikeuden ratkaisusta, jos korkein oikeus myöntää hänelle 2 §:n mukaan luvan ennakkopäätösvalitukseen. Vastavalitushakemus raukeaa, jos korkein oikeus ei myönnä muutoksenhakijalle valituslupaa.

(uusi)

6 §

Tässä luvussa tarkoitettussa muutoksenhaussa on lisäksi soveltuvin osin noudatettava, mitä 25 luvussa säädetään muutoksenhausta käräjäoikeudesta hovioikeuteen ja 30 luvussa säädetään muutoksenhausta hovioikeudesta korkeimpaan oikeuteen hovioikeuden antaessa ratkaisunsa muutoksenhaakuasteena.

Määräaika ennakkopäätösvalitusta varten on 30 päivää siitä päivästä, jona käräjäoikeuden ratkaisu julistettiin tai annettiin. Korkeimmalle oikeudelle osoitettu muutoksenhakukirjelmä on toimitettava käräjäoikeuden kansliaan.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

Tätä lakia sovelletaan riita-, rikos- ja hakemusasioihin, jos muutoksenhaun kohteena oleva ratkaisu on käräjäoikeudessa annettu tai julistettu tämän lain voimaantulon jälkeen.

2.

Laki**eräiden asiakirjain lähettämistä tuomioistuimille annetun lain 1 §: n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan eräiden asiakirjain lähettämistä tuomioistuimille 7 päivänä toukokuuta 1965 annetun lain (248/1965) 1 §:n 3 momentti, sellaisena kuin se on laissa 204/1997, seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

1 §

Hovioikeudelle osoitetut 1 momentissa mainitut asiakirjat virallinen syyttäjä saa lähettää postitse tai lähetin välityksellä. Korkeimmalle oikeudelle osoitetut muutoksenhakemukset virallisen syyttäjän on toimitettava hovioikeudelle valtakunnansyyttäjän välityksellä ja muut asiakirjat korkeimman oikeuden määräämällä tavalla

1 §

Hovioikeudelle osoitetut 1 momentissa mainitut asiakirjat virallinen syyttäjä saa lähettää postitse tai lähetin välityksellä. Korkeimmalle oikeudelle osoitetut muutoksenhakemukset virallisen syyttäjän on toimitettava hovioikeudelle tai oikeudenkäymiskäärän 30 a luvussa tarkoitettussa muutoksenhaussa kärjäoikeudelle valtakunnansyyttäjän välityksellä ja muut asiakirjat korkeimman oikeuden määräämällä tavalla.

Tämä laki tulee voimaan _____ *päivänä*
kuuta 20 .

3.

Laki**ulosottokaaren 2 luvun muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
lisätään 15 päivänä kesäkuuta 2007 annetun ulosottokaaren (705/2007) 2 lukuun uusi 12 a §
seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

2 luku

2 luku

Ulosottooperusteet

Ulosottooperusteet

Tuomion lainvoimaisuus

Tuomion lainvoimaisuus

(uusi)

12 a §

*Käräjäoikeuden tuomio haettaessa muutosta
suoraan korkeimmalta oikeudelta*

*Mitä 3—8 §:ssä säädetään, koskee myös
sellaista lainvoimaa vailla olevaa käräjäoi-
keuden ratkaisua, johon haetaan muutosta
oikeudenkäymiskaaren 30 a luvun mukaisesti
suoraan korkeimmalta oikeudelta.*

*Tämä laki tulee voimaan päivänä kuu-
ta 20 .*